ION MINULESCU

corigent la limba română

EDITURA MINERVA

ION MINULESCU

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

Coperta de : *Ilie Cioartă*

Toate drepturile rezervate
Editurii Minerva

ION MINULESCU

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

Roman

Prefață de MIHAI GAFIȚA

EDITURA MINERVA
București 1971

Prezentul volum reproduce textul apărut în
ION MINULESCU — *SCRIERI* — vol. II,
ediție îngrijită de Matei Călinescu, Editura pentru Literatură, București, 1966.

ROMANUL *CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ* ŞI PROZA LUI ION MINULESCU

Ion Minulescu nu s-a socotit niciodată romancier. Mai exact, nu s-a socotit niciodată din familia realiştilor, cu arhitecturile solide ale romanului balzacian, stendhalian sau tolstoian — sau de la noi, din familia lui *Ion* şi a *Pădurii spînzuraţilor*. Filimon şi Duiliu Zamfirescu, în veacul celălalt, Rebreanu îndată după primul război mondial, apoi Sadoveanu cu *Venea o moară pe Siret*, Agârbiceanu, Gala Galaction, Hortensia Papadat-Bengescu cu *Balaurul*, curînd după aceea Cezar Petrescu cu *Întunecare*, constituiseră solid specia romanului realist românesc, determinînd o tradiţie recentă, însă puternică. *Subiectul* — unitar, sau cel desfăşurat pe cîteva planuri paralele — şi *personajul*, definit de a lungul unor întîmplări pline de dramatism, alcătuiau catehismul acestui roman, ilustrat mai ales cu exemple străine de critici şefi de şcoală (Dobrogeanu-Gherea, Ibrăileanu, Lovinescu), dar dovedit cu satisfacţie de el şi din recolta naţională, ajunsă prin scriitorii menţionaţi la o treaptă europeană.

În această succesiune, romanul *Corigent la limba română*, apărut la sfîrşitul lui 1928, nu putea să intre. Nu-i aparţinea în chip indiscutabil! Nu i se încadra nici celălalt roman al lui Ion Minulescu, *Roşu, galben şi albastru*, apărut în 1924, căruia de asemenea i se negase titulatura de roman. Lucrul nu e de mirare, în principiu, pentru o perioadă cînd se încheagă coordonatele unei direcţii în literatură, ale unui curent, ale unei specii; momentul era pentru romanul românesc nu al căutărilor, ci al consolidărilor. Formulele găsite nu putut apărea, în astfel de momente, drept singurele, cele definitive. Abia pe urmă s-a recunoscut legi-

timitatea căutărilor în continuare, care nu s-au încheiat nici astăzi la noi, ca și în Europa. Ion Minulescu a fost între primii care au legitimat și au ilustrat ei înșiși polivalența speciei, polimorfismul romanului. Concret, și prin romanul anterior, *Roșu, galben și albastru*, și prin *Corigent la limba română* el a creat romane autobiografice, romane-confesiuni, fără să mai utilizeze convenția, devenită obligatorie, de a prezenta spovedania sub forma unor „caiete găsite". Fățiș, scriitorul intră în ființa personajului său, cu toate riscurile ce le comportă procedeul, și doar îi schimbă numele, cum făcuse și Rebreanu în *Calvarul*; cum va face Stere cu ciclul *În preajma revoluției*, dar cu toți eroii. Tot fățiș, materialul propriei vieți, fără transformări și fără interpretări sensibile, intră în epica celor două romane, concurînd imaginația, de fapt înlocuind-o cu transcripția biografică. Studiul psihologiei personajelor se constituie din rememorări, atunci cînd substanța epică provine din viața autentică, trăită și comunicată fără ocoluri, explicații sau justificări.

Dar acesta mai poate fi roman? se punea întrebarea în epocă, și se răspundea îndeobște negativ.

Aceasta este tot atît de bine roman, cît și proza de ficțiune, declara Ion Minulescu atunci cînd spunea, în 1926, că *„o carte de literatură este spovedania grafică a unui suflet zbuciumat, care așteaptă de la cititor dezlegarea pentru păcatele tăinuite între filele ei"*. Existența acestui cititor, continuă Ion Minulescu, legitimează, alături de *„voluptatea păcatului"* existența literaturii și caracterul ei de permanentă confesiune; *„cititorul de literatură continuă să duhovnicească, fără să-și dea seama, pe toți autorii cărților care-i cad în mînă"*. *

Considerațiile au în vedere literatura în ansamblu, chiar întreaga artă. Totuși, ele sînt prilejuite de roman, ca atare, și răspund, fără să numească explicit, la obiecțiile aduse de critici cu privire la caracterul și însușirile de roman ale cărții aflate în discuție — *Roșu, galben și albastru*. Afirmațiile scriitorului, următoare unei frumoase metafore, definesc tocmai crezul său în materie de roman: *„Aurul lucrat prețuiește mai mult decît*

---

* În *Ideea europeană*, nr. 181, an. VII, 1 ian. 1926, sub titlul: *Ce cred aleșii cititorilor* Ideii europene *despre problema literară a vremii noastre*. Este finalul unei anchete, efectuate în 1925, cu privire la un număr de cărți recent apărute și în care romanul *Roșu, galben și albastru* obținuse locul prim, în trei scrutinuri succesive.

greutatea lui monetară (și decît aurul brut, adăugăm noi, continuînd ideea scriitorului). *Manifestațiile artistice se judecă numai după noutatea sensibilității artistului. Materialul n-are decît importanță secundară. Subiectul, nici măcar atît. Putința de a prezenta frumosul sub o formă nouă este singura scuză a celui care se încăpățînează să repete ce au mai făcut și alții înaintea lui.*"

Ca atare, dacă materialul — întîmplări, eroi, idei — are importanță secundară în artă, iar subiectul — epica — este mai prejos chiar decît această substanță propriu-zisă a cărții, înseamnă că faptele propriei vieți au aceeași valoare, sub raportul contemplării și comunicării artistice, cît și cele aparținînd altor oameni, ele se obiectivează, se detașează de artist — de romancier — din momentul în care s-au consumat, și numai sensibilitatea acestuia le dă valoare, le potențează, în măsura în care ea însăși e nouă. Deci nu faptele, nu personajele, ci unghiul din care ele sînt apreciate, asigură originalitatea operei — în cazul nostru, a romanului. Traducția lor sub raportul biografiei, al istoriei literare, sociologiei rămîne într-un al doilea plan, inerent artei și cu atît mai mult romanului, fără însă a dobîndi pentru Ion Minulescu importanța pe care o are ineditul sensibilității, contemporaneitatea unghiului din care este examinată viața. Desigur, viața proprie, căci, spune scriitorul, „*artistul adevărat își alege fructele numai din propria lui grădină*". Aceasta, în 1926. Mai tîrziu, va merge mai departe cu confidențele, atestînd și materia autobiografică din care și-a constituit personajele, esențial rămînînd însă și acum tot unghiul din care se contemplă, se apreciază, se expune — deci „*noutatea sensibilității artistului*", cum spusese în 1926, „*Cu eroii operelor mele am avut totdeauna curajul să stau față în față*, declară scriitorul într-o confesiune din 1941. *A fost ca și cum m-aș fi privit în oglindă pe mine însumi. În varietatea lor, nu mi-a plăcut să-mi văd decît diferitele ipostaze ale propriei mele personalități artistice, sufletești și morale. Pe măsură ce reușeam să mă cunosc mai bine pe mine însumi, simțeam că-i fac și pe ei să meargă mai bine pe picioare.*"*

Nicăieri, în aceste formulări, scriitorul nu zice cărților sale de proză, romane. Pe urmele criticii, deși cu ironie, ba chiar cu

---

* *Nu sunt ce par a fi...*, în *Revista fundațiilor regale*, an. VIII, nr. 10, oct. 1941.

amuzată satisfacție, și-a contestat calitatea de romancier, și făcut-o cu atît mai mult la apariția celui de-al doilea roman al său, pe care-l are cititorul de față, *Corigent la limba română*. „*Mai întîi* — spune scriitorul într-un interviu acordat *Gazetei literare*, în februarie 1929 — *Corigentul meu la limba română nu este propriu-zis un roman. Nu vreau să se creadă că în modestul meu compartiment literar, am introdus bagaje care nu-mi aparțin. Nu. Nu știu să scriu romane, și probabil, nu voi putea să învăț să scriu niciodată așa ceva. De cîte ori am încercat mi-am dat seama că sensibilitatea mea artistică nu poate suporta disciplina riguroasă a formelor precise, după care se scrie un adevărat roman. Mă mărginesc doar să scriu așa după cum mă taie capul, sau mai bine zis, nu-mi dau niciodată osteneala să-mi fixez mai dinainte, nici popasurile, nici sfîrșitul drumului pe care mă las purtat numai de fantezie.*"

„Popasurile" și „sfîrșitul drumului" sînt formule referitoare la arhitectura romanului clasic (capitole, linii de acțiune, traiectorii ale personajelor, deznodăminte etc.), adică ceea ce numise „formele precise", a căror „disciplină riguroasă" (preconizată și urmărită de tradiție și de critici) n-o putea urma. Fantezia acționa în configurarea acestor structuri — „popasuri" și „sfîrșituri de drum", — deci în arhitectonica lor, se dovedea „noutatea sensibilității artistului", deci originalitatea prin raport cu romanul clasic, nu în materia cărții, în subiect și personaje, care aparțineau vieții sale însăși, biografici sale, fiind „diferitele ipostaze ale propriei sale personalități artistice", ca și cum scriitorul „s-ar fi privit în oglindă pe el însuși".

Azi, putem spune fără nici o rezervă că Ion Minulescu *a scris și roman*, dar că romanele sale creau un drum cu care contemporanii săi nu erau obișnuiți. Caracteristicile genului noi le stabilim astăzi nu după arhitectonică — după măsura în care aceasta urmează tipare devenite clasice, tradiționale — ci tocmai după amploarea materiei (subestimată cîndva de scriitor) contemplată dintr-un unghi propriu, original. De altfel, chiar această materie disciplina structura cărții, arhitectonica ei, atîta vreme cît epica înlătura fantezia, preferînd să urmeze îndeaproape etapele biografiei.

Corigent la limba română, deși ulterior cu aproape cinci ani față de *Roșu, galben și albastru*, sub raportul cronologiei faptelor narate, îl precede, el se încheie aproximativ în punctul de unde continuă celălalt. Afirmația scriitorului despre cărțile

sale ca ipostaze ale propriei formații, se verifică întru totul în cazul acestor două — azi le putem spune fără șovăire — romane.

Corigent la limba română însoțește pe povestitor, care e totuși autorul, nedisimulat, de la ivirea sa în lumină — și chiar mai dinainte, în înaintașii săi — pînă în anii care preced războiul; de aici, sub numele Mircea Băleanu, același erou străbate în continuare experiența tragică a anilor de război, pînă la întoarcerea în București de unde fusese izgonită armata de ocupație. Confesiunea romanescă se oprește aici, la un moment al formației scriitorului, cînd aceasta trebuie socotită definitiv încheiată; dincolo de ea, sînt reluate reprezentările simbolice, absurde, sau numai fantastice, ale unei existențe care și-a contemplat în pagini realiste — oricît de îngroșate, uneori pînă la caricatură și grotesc, însă menținîndu-se în plan totuși realist — doar propria istorie, doar destinul său. Față în față cu *societatea postbelică*, realismul plesnește și iese la iveală în romane (*Bărbierul regelui Midas*, 1931; *3 și cu Rezeda 4*, 1933) și în nuvele (*De vorbă cu necuratul*, *Cravata albă*, *Omul cu inima de aur*, *Apa, gîsca și femeia*, 1930; *Cine-i autorul acestui roman senzațional*, 1943) ca și în numeroasele piese de teatru, viziunile negatoare în forme simbolice variate, de la acelea traductibile cu ușurință, pînă la acelea ermetice. Lucrul se întîmplase și în proza anterioară a scriitorului, însă dezbaterea se menținuse asupra domeniului artei — cea simbolistă (*Casa cu geamurile portocalii*, *Spovedania unui om putred*, *În grădina prietenului meu*, 1908; *Măști de bronz și lampioane de porțelan*, 1920). Considerarea ipostazelor succesive ale propriei personalități este făcută, în *Corigent la limba română* și în *Roșu, galben și albastru*, într-un cadru tot social, pictat cu o acuitate variabilă, de la zîmbetul fin amuzat, abia perceptibil, pînă la satira groasă a lui Caragiale. Fauna acestuia mișcă profiluri caracteristice în ambele romane, culese din Slatina de baștină a autorului, din Piteștii copilăriei și adolescenței școlare, ca și din București locmei artistice, ai presei lui Caracudi și Rică Venturiano, ai bodegii lui Tache, Lache și Mitică. Provincia patetică și clientela cafenelei de capitală, în general o lume mijlocie, de fapt mediocră, pictată de scriitor cu amărăciune și cu detașată ironie, cînd nu e ridiculizată copios, aliniază cele două romane ale scriitorului, literaturii realiste și truculent critice, care și-a avut reprezentanții în Anton Pann, Creangă, Caragiale, Bassarabescu. Ion Minulescu evadează și în peisajul parizian, nu însă

în acela muzeal, ci în Montmartre, unde se răsfăţau ori se stingeau tragic artiştii moderniști, în rîndurile cărora s-a înscris cu voluptate el însuşi.

Drama sa — moartea femeii pe care o iubea, a Lizichii, şi spulberarea altor iubiri, anterioare, îl alătură lor, ca şi dragostea pentru artă *(Corigent la limba română)*; tot astfel, retracţia în faţa demagogiei patriotarde, a entuziasmului oficial şi de paradă, în faţa nepăsării sau uitării sîngelui vărsat pe front, constituie sursele unei alte drame, nu mai puţin şi a sa proprie, din *Roşu, galben şi albastru*, care vor hrăni romanele grave despre cel dintîi război mondial (*Balaurul* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Strada Lăpuşneanu, Pădurea spînzuraţilor, Întunecare, Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, Fata moartă* de Ioan Missir, *Pe frontul Mărăşeşti învie morţii* de Gabriel Drăgan, *1916* de F. Aderca şi altele).

Între ele, *Roşu, galben şi albastru*, apropiat de *Calvarul* lui Rebreanu, ca document autentic — prin aceasta nu mai puţin roman — este tot o cronică a spatelui frontului, mai exact a lumii care a evitat războiul, a profitat, care adesea a trădat sau totdeauna a trădat. Scriitorul îngroaşă aici intenţionat contururile, — în *Corigent la limba română* o va face la fel numai în cazul cîtorva personaje — diformează pînă la grotesc, împlineşte cronica existenţei cotidiene a faunei cu referiri trecătoare la front şi lupte, pentru a obţine, printr-un efect de comedie burlescă, o concluzie tragică : pentru o anumită lume, războiul a fost un simplu deranjament temporar într-o viaţă condamnabil de superficială. Incluzîndu-se cu egală ironie şi pe sine, în ipostaza Mircea Băleanu, în lumea pictată cu pastă groasă, scriitorul trece dincolo de document, cu dezinvoltura cu care Eminescu, numărîndu-se însuşi printre epigoni, se excludea, de fapt, din rîndurile lor. Dar satira rămîne, ba chiar ea rămîne mai puternică printr-un astfel de procedeu, şi măsoară dintr-un unghi mai avantajos scriitorului responsabilitatea lumii abordate, în tragedia colectivă a războiului. Este vorba de intelectualitatea de vîrstă mijlocie, cea care va apărea în literatură drept victima primă a războiului, şi care a fost în realitate, spune Ion Minulescu, purtătoarea unei amare vinovăţii.

Aici scriitorul este un realist. Tot un realist este şi în căutarea antecedentelor acestei lumi, în perioada antebelică, ceea ce se va cuprinde în *Corigent la limba română*. Titlul conţine o dublă ironie : mai întîi la adresa profesorului, care a lăsat cori-

gent — și tocmai la limba română! — pe cel ce avea să fie corifeul curentului novator simbolist și artistul unei noi melodii a limbii poetice; în al doilea rînd la adresa potentatului politic de mai tîrziu, pentru care, în aprecierea virtuților de gazetar ale eroului, e un certificat mai elocvent corigența din anii copilăriei decît recolta poetică și publicistică a maturității. Dar ironia îl vizează cu subtil amuzament pe poet însuși, cel ce avea să fie protagonistul asociațiilor simboliste dintre noțiuni, al „corespondențelor" baudelairiene și care debutase lamentabil în aprecierea poeziei, preconizînd o exactitate plată a detaliilor, acolo unde poetul (Grigore Alexandrescu, în *Umbra lui Mircea, La Cozia*) construise imagini de o superbă forță de sugestie:

Ale turnurilor umbre, peste unde stau culcate;
Către țărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc.

La nici o oră din zi și din noapte, comentase îndrăznețul exeget, plin de zel infantil cu totul apoetic, umbrele turlelor Coziei — nu *„turnurilor"*, ca în poezie — nu se pot așterne peste valurile Oltului, atît de mare e distanța dintre mînăstire și rîu! Minulescu a fost neiertător cu această cutezanță a copilăriei sale, încît a povestit-o în repetate rînduri, înainte și după roman, și a așezat-o, drept memento, leit-motiv al cărții care-i explorează primele stadii ale formației artistice, romanul *Corigent la limba română*. Titlul și realitățile pe care el le numește, de la propria eroare juvenilă pînă la opacitatea stăpînului de gazetă și potentatului politic, constituie un avertisment în materie de poezie: atenție, ne sfătuiește autorul romanului, poezia e altceva decît măsurarea exactă a dimensiunilor dintre lucruri, altceva decît copie fidelă a realității, iar poetul e și el altceva decît un ins care prezintă certificate cu note maxime.

„Arta — spunea Ion Minulescu în 1926 — *este exteriorizarea brutală a unei entități sufletești rebele. Ea nu suportă și nu impune nici un fel de disciplină"* — desigur, nici o disciplină din seria celor didactice, codificate prin reglemente birocratice: *„O carte de literatură* — va spune în continuare poetul — *nu este un curs de gramatică aprobat de Ministerul Instrucțiunii Publice"*. *

Vorbește aici, fără îndoială, poetul simbolist, nu elevul studios sau belferul care pune metrul și vede cîți metri pot avea

* *Idcea europeană*, art. cit.

umbrele turnurilor de la Cozia. În fond, în materie de înțelegere a poeziei, a avut dreptate nu exigența științifică a copilăriei scriitorului, dăscălită de o înțelegere tradiționalistă a literaturii, ci profesorul, cînd a lăsat-o corigentă! De aici și frumusețea primă a emblemei sub care e plasată cartea: ca e un „bildungs-roman", romanul formării unui caracter, de la devotamentul orb față de poezia de tip clasic, pînă la sosirea în cîmpiile elizee ale simbolismului, forma socotită cea mai înaltă a poeziei epocii, față de care omul cel mai specific al *societății* — considerată în termeni generici, abstracți: politicianul, patronul de gazetă, financiarul — e total ignorant, chiar refractar. Romanul unui personaj identificat cu autorul însuși, avînd biografia lui aproape exactă, în termenii cei mai direcți, se transformă în romanul *poetului*, al poetului în general; din social, romanul își mută semnificațiile în planul poeziei, în sociologia artei. Este o viziune a destinului acesteia, evoluînd în cadrele care o generează, o condiționează, o ucid, sau îi dau aripi.

Interpretat astfel, romanul *Corigent la limba română* își plasează toate, sau aproape toate, episoadele în descendența sau ascendența poeziilor autorului său. Viața în cadrul patriarhal al Slatinei, vacanțele în „pătuiagul" de la vie, coloritul toamnei de acolo, cadențele și armoniile folclorului invocat, se pot urmări în romanțele poetului. Fără declarații directe, episoadele vieții prefigurează, sau explică substanța versurilor, rosturile tradiției, ale amintirilor, prezența citadinismului și persiflarea lui subtilă, caracterul de romanță rezultat din reveria multelor iubiri, toate spulberate — cea pentru Margareta, Steluța, Kety, Lizica, doamna Wendy Woods — unele profunde, altele simple interludii, amare pentru erou, ca în *Accident banal.*

Într-o structură realistă evidentă, *Corigent la limba română* este, prin sensurile lui, tot un roman simbolist, ca și alte lucrări ale prozei lui Ion Minulescu. Este aici prima lui caracteristică estetică, aplicabilă întregii opere a scriitorului.

O a doua, o descoperim în permanenta undă de umor, alunecînd mai rar aici către satira groasă, caragialescă, și mai ales menținîndu-se, fără inconsecvențe într-o autoironie bonomă, îngăduitoare. Eroilor mei, spunea poetul în 1943, *„nu le-am permis niciodată să se ia în serios, de teamă să nu-mi devină antipatici mie însumi. ..Nu le-am permis decît un singur lux. Un lux de altfel care nu-mi șifona cu nimic amorul meu pro-*

priu de autor — luxul de a se prezenta cîteodată în public sub diferite măşti de carnaval. În felul acesta, am reuşit, cred, să-i prezint şi pe ei ca şi pe mine în adevărata lumină a vieţii noastre de toate zilele, care nu este decît tot un carnaval, multiplicat la infinit sub aspectul etern al aceluiaşi triunghi simbolic: o Colombină, un Pierrot şi un Arlechin." ★

Viziunea carnavalescă a societăţii a aparţinut în multe privinţe lui Caragiale — şi nu numai în *D-ale carnavalului* — lui Anton Pann, iar Creangă a împărtăşit-o fără discuţie. Cu parada lui de artificii şi măşti, cu exuberanţa, cu descărcarea sinceră sau silită — deci falsă — de vitalitate, cu luxul aparent, bogăţia de faţadă mascînd mizerii ascunse, cu veselia care acoperă sau amînă drame, dacă nu chiar le declanşează, cu frumuseţea tăinuindu-se cochet şi urîţenia ascunzîndu-se satisfăcută sau bravînd ostentativ, cu tinereţea luînd la vale bătrîneţea, sau cu aceasta învingîndu-se pe sine, cu jocul său de iluzie şi realitate, carnavalul numeşte bine o viziune din care romanţele lui Minulescu prind o parte, proza sa alta, iar piesele pe cea mai mare.

Numele lui Caragiale apare aici ca o lege a domeniului. Comediile lui Ion Minulescu se înrudesc cu *Scrisoarea pierdută* şi *D-ale carnavalului*, cu *Momentele*. Dar şi proza şi poezia au corespondenţe la Caragiale, relevate de critică — de fapt într-un chip cam ciudat. Nu *eroii* lui Ion Minulescu au fost identificaţi în lumea pictată de Caragiale, în galeria căreia îi aparţin Tache, Lache şi Mitică — ci părinţele lor. Însă apropierea, cîtă poate fi făcută, trebuie să aibă în vedere chiar pe Caragiale însuşi, nu personajele sale — Mitică, Tache, Lache sînt ridicoli, şi sînt aşa prin convingerea lor, prin poză, infatuare, prostie, naivitate, şiretenie etc., prin actele lor. Ridicolul li-l conferă creatorul lor, Caragiale însuşi. La fel procedează Minulescu de la romanţe pînă la teatru, însă în forme care mărturisesc o conştiinţă tragică, exteriorizată în viziuni bufone, ironice sau groteşti, ca în romane, ca în romanţe, ca în mărturisirea citată privitoare la aspectul carnavalesc al vieţii de toate zilele.

Minulescu, considerat în comportările sale, transferate şi în operă, dar deocamdată circumscrise la persoana scriitorului, este un Caragiale mai puţin polemic, cel mai adesea numai ironic, în primul rînd implicîndu-se pe sine însuşi în ironia sa, pictîn-

★ *Nu sunt ce par a fi...*, loc. cit

du-se în oglindă („*Cu eroii operei mele am avut totdeauna curajul să stau față în față. A fost ca și cum m-aș fi privit în oglindă pe mine însumi*"), atribuindu-și sie nostalgiile altora, ale timpului său, și psalmodiindu-se amuzat, ironic cu îngăduință („*Nu le-am permis niciodată să se ia în serios*"), chiar cu un oarecare scepticism sau delicat cinism; ceea ce la Caragiale era otravă, spadă sau gloanțe, nu fără eternul deghizament comic, — la Minulescu e cel mai adesea atenuat pînă la limitele vîrfului simbolic de floretă, și acesta redus la amenințarea fină. Este un discipol macedonschian, mai puțin sacerdot al poeziei, mai puțin profet al ei sau tribun în for, și mai cu seamă devotul ei solitar, trubadur sau menestrel, mai emoționat la ofranda pocalului din vinul cel mai bun decît a lanțului de aur — întocmai ca bătrînul cîntăreț al lui Goethe. El *își cîntă* pasiunea poetică, nu o proclamă; slăvește poezia, nu o răspîndește cu spada, ca maestrul său de la *Literatorul*. Exotic ca Duiliu Zamfirescu, nu are patima lui pentru ruine și timpi trecuți, nici ținuta de un aristocratism ostentativ; Minulescu e bucureșteanul inalterabil căruia cei patru ani parizieni de la sfîrșitul adolescenței i-au potențat bucureștenismul, șlefuindu-i aerul boem, dîndu-i conținut, ridicînd atracția cafenelei la treapta salonului poetic lipsit de etichetă, ucigînd suspiciunea de sanctuar și turn de fildeș, dimpotrivă, chemînd mulțimile în altar ca să oficieze laolaltă, poet și cititori, în cor de romanțe. Profetul, sacerdotul poeziei, devine prin Minulescu poet al străzii. Fantast extraordinar de variat dar armonios, inteligent, artist veșnic pelerin, veșnic îndrăgostit, ca Eminescu, a avut de la Pann, Creangă și Caragiale zeflemeaua, descoperită de Arghezi ca o trăsătură comună cu a sa, derivată din „oltenism": „*Olteni-s felibrii valahi, și Minulescu e Mistralul lor*".

În această configurație a operei poetului se așază, ca o ciudățenie, proza sa fantastică și absurdă — anulată cel mai adesea de critică (Lovinescu, Călinescu ca și urmașii contemporani), din punctul de vedere al literaturii, sau, în cel mai bun caz, socotită drept partea slabă, chiar cea mai slabă, din tot ce a scris Ion Minulescu. Acestei secțiuni îi aparțin volumele de nuvele: *Casa cu geamurile portocalii* (1908), *Măști de bronz și lampioane de porțelan* (1920), *Cetiți-le noaptea* (1931) și *Cine-i autorul acestui roman senzațional* (1943), și romanele: *Bărbierul*

regelui Midas (1931) și *3 și cu Rezeda 4.* Treptele fantasticului — simbolic — și absurdului sînt variabile în aceste cărți, dar comună le este preocuparea de a inova, într-un domeniu în care epoca dinainte de primul război dăduse extrem de puține lucrări în proză. Se puteau cita *Sărmanul Dionis* al lui Eminescu, *Abu Hassan* și *La hanul lui Minjoală* de Caragiale, puteau fi invocate pagini din Macedonscki, Galaction și Sadoveanu, dar incursiunile serioase în domeniu abia se conturau timid la 1908, cînd apare *Casa cu geamurile portocalii*, și se dezvoltau activ cînd apar celelalte nuvele și romane ale lui Minulescu.

Părintele *Romanțelor pentru mai tîrziu*, creatorul asociațiilor complexe de imagini și concepte, care întemeiază la noi limbajul simbolist și călăuzește pe cititor cu agerime la înțelegerea lui, avea să fie un inovator de ceea mai bună factură și în domeniul prozei. Minulescu este un căutător de drumuri în proza modernă, ceea ce explică și nereușitele parțiale — sau poate mai exact explică de ce cîteva din construcțiile sale nu-i livrează cititorului încărcătura de sensuri cu care le-a investit autorul lor, ci rămîn încă pentru acesta numai o acumulare de elemente eterogene, nu îndeajuns de sudate între ele. E cu putință ca trecerea anilor să ne descopere mai concludent comoara îngropată în ele. În fond, cu romanțele minulesciene s-a întîmplat tocmai acest lucru, de aceea chiar autorul lor le-a zis : *Romanțe pentru mai tîrziu !*

Casa cu geamurile portocalii e o poveste simbolică din seria romanțelor — și în agitația mahalalei uimite de originalitatea casei construite de englezul fantezist, și în reacția ei negativă în fața frumuseții pe care n-o înțelege, și în aviditatea de a culege monedele de argint aruncate cu mărinimie sadică de ciudatul personaj, ca și în graba cu care aceeași periferie citadină atîrnă pe perete cîte un ciob portocaliu din geamurile casei, după ce aceasta arde și stăpînul ei se pierde în lume. Strania construcție, bîrfită dar dorită de toți, împreună cu ploaia generoasă de arginți, traduc din două părți realitatea unică a poeziei noi, receptată anevoie de public, sau chiar respinsă, în termenii pe care-și lansase și *Romanța noului venit :*

Dar poarta a rămas închisă la glasul artei viitoare.
Era prin anul una mie și nouă sute opt, îmi pare.

Chiar anul *Casei cu geamurile portocalii* și *Romanțelor pentru mai tîrziu !*

La fel, *Spovedania unui om putred.* Eroul, cu înfățișare de om bolnav sau de *„mort uitat neîngropat“*, cu glas care avea *„ceva din eleganța povestirilor lui Wilde, ceva din otrava aiurărilor lui Poe, ceva din măreția stranie și mută a sfinxilor din deșert“*, traduce pe poetul simbolist, pînă și în umila lui îndeletnicire, de a turna zahăr în ceaiul celor două doamne, una bătrînă și una tînără — poate poezia veche și cea nouă. Acest misterios prinț B„ român de origine, care-și uitase aproape de tot limba prin străinătățile unde umbla de mic, își construise un colț de Egipt, cu piramide, Nil și palmieri, dormea în odaia lui Ramses II, pe spinare de sfinx și alături de un Osiris, aromîndu-și cu frunze de eucalipt interiorul, ca să-l înconjoare *„mirosul vremurilor de-altădată, mirosul ruinelor și al lemnului putred, mirosul oaselor dezgropate de curînd...“* E sugestia recuzitei simboliste, de la rătăcirea ciudatului personaj prin meleaguri depărtate și deprinderea noii limbi pe care o vorbea, pînă la mediul egiptian — exotic — reconstituit acasă. Tot simbolistă e și libația ucigătoare pe care și-o administrează, cîte un pahar de otravă la două săptămîni, pentru a se sinucide nobiliar, cu licoare de mirt, lămîiță și chiparoasă — simbolurile gloriei, dragostei și artei.

Apariție tipică simbolistă e și celălalt personaj, care și-a uitat numele și care, zicîndu-și Baudelaire, „citește florile“ ca pe niște cărți, după cum ele au devenit motive ale unor opere celebre: crinul în *Le jardin d'Epicure* de Anatole France, trandafirul galben în *Le jardin de Bérénice* de Barrès, macul în *Le jardin des Supplices* de Octav Mirbeau. Povestirea dobîndește și ea un nume paralel: *În grădina prietenului meu*, și se revendică de la „corespondențele“ lui Baudelaire, sau de la poezia *Les vers dorés* a lui Gérard de Nerval. Contemporanii volumului *Casa cu geamurile portocalii* aveau, ca atare, de ce primi cu rezerve o proză de acest fel, plină de obscurități — de fapt de aluzii și referiri, greu de priceput pentru cine nu știa traducțiile limbajului simbolist și literatura curentului — și sfidînd regulile nuvelei clasice, ilustrată de Negruzzi, Odobescu, Creangă, Ganea, Slavici, Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Sadoveanu, Galaction și Rebreanu.

La fel s-a întîmplat cu *Lămpi de bronz și lampioane de porțelan.* Acumularea de fapte ascunde și mai adînc aici sensul

simbolului relativ la simbol însuşi, ca modalitate de expresie artistică. Aici avem un manuscris găsit, în pură convenţie romantică, un jurnal, cu notaţii foarte distanţate între ele în timp. Eroul, un român, pleacă în lume şi, pînă să se piardă misterios în naufragiul unui iaht de lord englez („Nirvana"), cunoaşte pe o mare artistă lirică, de care se îndrăgosteşte, întîlneşte aievea pe eroul unui roman de Aurier (*„din ilustra pleiadă a simboliştilor morţi la 27 de ani"*), îl contemplă pe poetul fantezist Jean Lorrain şi e obsedat de el în peisajul Coastei de Azur, vrea să trăiască lîngă un nebun, îl fascinează o corespondenţă între o doamnă E. şi lordul W., despre care află că sînt părinţii săi, pleacă spre Indii cu ialitul şi transcrie în jurnal o romanţă de Minulescu *(În port a ancorat un vas fantomă)* şi ajunge într-o ţară a morţii, într-un peisaj lunar, încremenit, indiferent, care-şi traduce sensul în a fi *„mirajul celor de-acolo de unde al pornit"* — şi moare, tăinuindu-şi, aşa cum şi-a dorit, şi numele şi mormîntul.

Aici descifrarea simbolurilor e tot mai dificilă, dar ea există, pentru cine e obişnuit cu cifrurile simboliste. E un fapt că materia povestirii nu mai e decît pe alocuri cea a romanţelor, de aceea şi traducţia e mai grea, iar uneori încă imposibilă. Dar simbolul evadează în absurd — nu în pictura absurdului din viaţă, ci în literatura absurdă, în gratuitatea pură, din care se reţin, dominante, peisajele dătătoare de atmosferă. Cititorii de literatură realistă au putut frisona şi ricana în faţa logicii arbitrare din această carte, din care, chiar traducţia titlului scapă; deşi e dată într-o scrisoare a doamnei E. către lordul W., în care-i povesteşte că i s-au spart lămpile de porţelan japonez dăruite de el, şi nu-şi mai păstrează decît masca de bronz, durînd fără expresie, încremenită, eternă: *„Tu fii masca de bronz. Nu te schimba niciodată şi iubeşte-mă aşa cum se iubesc bronzurile... etern. Şi nu crezi tu că-i de-ajuns o iubire de bronz pentru nişte figurine tot atît de fragile ca şi lampioanele de porţelan?"* Aproximativ, e vorba de dragostea constantă, fără exuberanţe şi răceli, preferabilă jocului primejdios al iubirilor fluctuante, cu mari incendii dar şi mari depresiuni, în care sufletele se pot şi pierde. Minulescu îşi tradusese mai direct ideea într-o romanţă, manevrînd aceleaşi elemente ale simbolului: *Iubire, bibelou de porţelan!*

Despre *Bărbierul regelui Midas sau voluptatea adevărului*, Perpessicius — cel mai receptiv dintre criticii cărții — spunea la apariție că *„nici nu este, la dreptul vorbind, un roman. El este o fantezie, în genul fanteziilor epice ale d-lui Ion Minulescu, o construcție arbitrară, în care toate se petrec după legile unei noi mitologii sociale și unde simbolurile și legendele ies din negura veacurilor și din filele cărților, se încorporează vieții de toate zilele, o tulbură o vreme, și după un timp sfîrșesc să dispară la fel cu arătările din vis"*.* E un vis rătăcit într-o lume reală, mediocră, o legendă intersectînd existența autentică a unor mărunți funcționari, o iluzie, o aspirație devenită o clipă realitate și circulînd în viața cotidiană ca și cum i-ar aparține. Negoiță Prescureanu, aspirant la orice post superior celui pe care-l are și la mîna oricărei subalterne drăguțe, dobîndește postura bărbierului legendar al regelui Midas, cel care își încredințează pămîntului adevărul că înaltul său client are urechi de măgar. Prescureanu vrea să acționeze în planul social, în gratuitatea pură dar socială — anume să îndrepte ceasornicele capitalei noastre, care nu mergeau două la fel. Am spune că ambiția personajului e în ordinea binefacerilor mari, efortul lui se îndreaptă spre lichidarea unor practici, moravuri, neajunsuri — și oscilațiile lui între condiția umilă de funcționar comod, șters, și cea de bărbier regal, cu ambiții reformatoare, ne încredințează chiar de acest lucru. Dar totul reintă în normal, afară de eroul însuși, care ispășește tragic — de fapt și-o spulberă singur — iluzia de a se putea încumeta, fie și pentru timp scurt, să se afle în postura de campion al adevărului.

Purtat de procedeul descoperit : închipuirea imposibilului dobîndind o clipă existență reală — autorul a desfășurat amuzat valențele lui, cu aer de gratuitate, în fapt pentru a prelungi contrastul dintre iluzie și iluzia iluziei, deci plonjarea dezarmată în realitate, aglomerînd fapte și lăsînd la suprafața lor, abia schițată, psihologia personajului și satira socială. Critica i-a reproșat tocmai neadîncirea lor, dar simbolistica aceasta are toate calitățile pe care, cu voluptate pentru adevăr, le exploatează cinematografia modernă, folosind procedeul interferenței realului cu irealul, pentru a măsura proporțiile absurdului din viață.

---

* *Mențiuni critice*, vol. IV, Editura Fundațiilor pentru literatură și artă, 1938, p. 181.

Cetiți-le noaptea — anunțate încă din 1920 că vor apărea în volum, dar publicate abia după un deceniu — dau și mai mult loc fantasticului simbolic, în cadre evident realiste, pentru ca inducțiile să se încifreze, pe măsură ce contrastele se accentuează. Ciudat e că, în interpretarea acestor întîmplări neobișnuite (un om care stă de vorbă cu diavolul, un schelet care-și revendică pentru el o cravată, un om care-și reconstituie inima de aur, adunîndu-i frînturile în care a fost împărțită, un sinucigaș din dragoste care spînzură alături de el o gîscă), nu s-au folosit în măsura cuvenită dedicațiile fiecăreia, toate fiind închinate cîte unui poet român, stins din viață la data apariției volumului (Oreste, Andrei Naum, Mihail Săulescu și Dimitrie Anghel — primii trei căzuți în război, ultimul punîndu-și singur capăt zilelor). Ar merita o mai largă analiză aceste patru nuvele, construite din asociații arbitrare, gratuite și din fapte reale, cu aluzii mai greu, dar nu cu neputință, de identificat și tradus la viața eroilor. Scriitorul ripostează în toate cele patru nuvele, schițează insurecții în numele său ori al poeților din dedicații, ironizează pe iluzionați, plînge pe vizionari, denunță pe cei ce s-au jucat cu viețile altora, ironizează pe cei ce trișează cu propria viață, risipind-o în iluzorii vise de iubire, acțiune, aspirații etc. Însă totul este încifrat, acoperit de o adevărată luxurianță a elementelor care-și dezvăluie greu sensurile, sau unele din ele nici nu le au neapărat, ci își justifică prezența în construcție prin simplul joc fantastic de lumini și umbre, de linii și volume. Căci descripția elementelor, adesea gratuită, neintegrată nuvelei, e dovada unei virtuozități de maestru. Toate simetriile minulescelene, jocurile de cuvinte, dantelăriile amuzante, obsesia unor cifre, peisaje și cuvinte, situațiile neobișnuite, chiar fantastice, în care se mișcă eroi reali, adesea de o voit dezolantă platitudine, apoi muzica, orgia de culori, detalii, toate acestea decorează cadre eludate, menite să ascundă cheile simbolurilor mai mult decît să le reveleze cititorului, obligîndu-l pe acesta la efort cerebral, la asociații și traducții îndrăznețe. În fond, încă ciudatul prinț B., din *Spovedania unui om putred*, își dădea cu voluptate o moarte lentă, consumînd în doze savante extracție de chiparoasă, planta atît de decorativă a interioarelor fastuoase și a celor simple. Arta era, pentru scriitor, în primul rînd o astfel de orgie de lucruri puțin trebuitoare ansamblului, dar fermecătoare pe porțiuni, în detalii, în simpla lor alăturare, chiar aparent lipsită de

sens. „*Arta* — spunea el, într-o formulă care ar trebui nu respinsă pentru presupusa ei lipsă de contingență cu o concepție realistă, ci tradusă, valorificînd accepțiile stricte minulesciene — *arta este individuală, autonomă, absurdă și, dacă vreți, chiar inutilă. Ea nu există decît în exemplare unice, ca și nedumerirea lui Hamlet în mijlocul familiei sale și demnitarilor de la curte — oameni normali și foarte cumsecade*". *

O astfel de opinie avea de ce-și atragă oponenți, de ce scandalizeze chiar, deși nu acoperea exact literatura scriitorului, accasta mai puțin — iar uneori de loc — rebelă decît definiția de mai sus, dar consecventă altei credințe formulate printr-un paradox strident : „*Arta adevărată trebuie să aducă cu ea și un element de surpriză. În artă, găina trebuie să clocească numai ouă de rață*". Aici era vorba despre poezia tradițională și cea modernistă, dar *surpriza* e obsesia literaturii lui Ion Minulescu. Și cînd ea nu rezultă din întîmplările povestite, nu rezidă în eroii lor, ca în *Cetiți-le noaptea*, de exemplu, atunci autorul se însărcinează, ca în *Corigent la limba română*, să producă surprize prin unghiul contemplației, prin comentariul ironic sau de-a dreptul bufon, prin asociații și definiții ingenioase, cuceritoare, chiar dacă nedrepte în esență (la cafeneaua „Kübler" „*tradiționaliștii erau sinistri iar modernistii erau caraghioși*", discuțiile și consumațiile lor „*plictiseau deopotrivă pe clienții de la mesele vecine*").

Ion Minulescu a desfășurat și în proză exuberanța sa excepțională, cu recuzita modernistului incurabil, a originalului, a artistului, care-și trage seva și sensurile și din gratuități, absurdități, fantezii pure, ca și din fapte adevărate și oameni reali. Fără *romanțe*, proza sa ar avea un destin încă mai întunecat decît acela de pînă acum, adică s-ar pierde. *Romanțele* aduc însă periodic în lumină nuvelele și romanele sale căci ele alcătuiesc proza celui ce-a dat mereu actualele, proaspetele *romanțe*. Așa va fi că ele își vor desciîra pînă la urmă sensurile și frumusețile lor de proză modernă, cititorului care încă înaintează cu greutate către înțelegerea acestui tip de literatură. *Corigent la limba română* este pentru proza lui Ion Minulescu — alături de *Roșu*,

* *Ideea europeană*, art. cit.

alben și albastru — și instrumentul unei folositoare deprinderi, ulțieri în proza de acest fel, așa cum au fost odinioară, și sînt încă și azi, romanțele minulesciene, o cale de înțelegere a întregii poezii simboliste și moderniste. Nu mai puțin, și romanele amintite, ca și romanțele, sînt însă opere literare autentice, autonome, purtătoare de sensuri ample, pictînd tablouri de epocă, oameni, și desfășurînd idei în feeria lor fascinantă de imagini și fantezii.

MIHAI GAFIȚA

A fost odată ca niciodată...

Pe vremea aceea lumea basmelor nu fusese încă anexată la rubrica faptelor diverse. Bunicii şi nepoţii păreau aproape de aceeaşi vîrstă. Anii copilăriei sînt însă ca musafirii din mahala. Îi primeşti cu acelaşi surîs pe buze, îi cinsteşti cu dulceaţă şi cafea şi-i petreci pînă la uşă cu refrenul obişnuit: „Cînd mai poftiţi pe la noi?" Abia tîrziu de tot începi să-ţi dai seama că cei care vin mereu nu mai sînt cei care plecaseră odată.

Pe vremea aceea împăratul era totdeauna foarte bătrîn, iar unicul fecior al împăratului, foarte tînăr. Prea marea diferenţă de vîrstă dintre tată şi fiu nu da nimănui încă nimic de bănuit. Astăzi, cărturarii chemaţi să stabilească genealogia familiilor imperiale ar găsi-o poate suspectă. Pe vremea aceea, însă, bătrînii se bucurau la fel cu tinerii de toate prerogativele fizice ale vieţii normale, şi împăratul era cu atît mai mare şi mai slăvit cu cît putea să aibă copii la o vîrstă cînd muritorilor de rînd nu le mai este îngăduit să aibă decît regrete şi amintiri.

Pe vremea aceea, singurul bulevard al oraşului pornea din piaţa gării, străbătea grădina publică drept în două şi se sfîrşea în faţa primăriei. Astăzi, bulevardul a fost

prelungit. Capătul lui cel nou a crescut parcă din mijlocul grădinii publice, ca tija unei zambile liliachii dintr-un ghiveci de pămînt smălțuit cu verde. Privită pe planul orașului, din clopotnița cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae sau din aeroplan, grădina publică îți pare azi un om tras în țeapă, un pui de găină la frigare sau o enormă măslină de Vollo înfiptă într-o scobitoare.

Restul orașului nu s-a schimbat aproape de loc. Se tîrăște ca o viperă de-a lungul Argeșului, și din an în an se întinde ca să pară mai mare. A rămas însă aceeași reptilă fără picioare, cu coada proptită în cimitirul ovreiesc și cu capul strivit între spital și pușcărie.

În schimb, vipera s-a civilizat. Străzile au fost pavate cu asfalt și luminate cu electricitate. Luna plină a fost expulzată din grădina publică tocmai la Trivalea, iar liceenii nu-și mai dau întîlnire cu modistele și croitoresele pe maidanele orașului. Hotelurile au început să închirieze camere cu luna, cu ziua și chiar cu ora...

Musafirii de pe vremea aceea au dispărut o dată cu anii din calendarele oficiale. Copiii au luat locul părinților cu preciziunea orelor de pe cadranul unui cronometru. Avocații, doctorii, inginerii, generalii, dascălii și negustorii orașului de pe vremea aceea au fost înlocuiți, ca niște înalți dregători ai statului după o schimbare de regim.

Dar victoria vîrstei e numai relativă. Tinerii au început să îmbătrînească și ei, iar bătrînii, după ce au fost binecuvîntați din pridvorul bisericii Sfîntul Ion, au fost trecuți pentru ultima oară prin dosul Foișorului de foc și împămînteniți pe dealul Cimitirului Ștefan-vodă...

Din pragul locașului de veci, orașul cu locuințe de închiriat aproape nici nu se zărește. Stă pitit ca un laș între dealuri, gata să treacă Argeșul înot, la cel mai mic semnal de alarmă, și să lase județul fără capitală.

Este oraşul în care mi-am petrecut copilăria, în care am iubit pentru prima oară şi în care am rămas corigent la limba română.

Profesorul meu de pe vremea aceea nu-şi luase încă licenţa în litere. Mai tîrziu a murit ca director de şcoală... comercială.

Trei colegi de clasă — Eu, Cotan şi Mihăiţă — ne jucam de-a „căderea Plevnei".

Eu fac pe regele Carol, Cotan face pe ţarul Rusiei şi Mihăiţă pe Osman-paşa.

Eu sînt aşa cum nu mai vreau să-mi aduc aminte că am fost.

Cotan este scurt, gras şi gălăgios. Parcă ar fi un dop de sticlă de şampanie proptit pe două beţe de chibrituri cu gămăliile negre. Cotan are pantofi de lac. Doar este fecior de bani gata. Tatăl său este avocat, mare proprietar şi şeful unui partid politic din localitate. Cotan, este, dar, cînd băiatul prefectului, cînd al primarului, cînd al deputatului, cînd al senatorului. De cînd ne-am pomenit pe bancă unul lîngă altul, Cotan nu e niciodată pe lista promovaţilor. Toamna însă, „cînd se numără bobocii", Cotan devine iar colegul meu în clasa următoare, şi aşa mai departe...

Mihăiţă este slab, sfios şi sărac. Mihăiţă este o expresie algebrică — o cîtime necunoscută botezată cu litera „S" la puterea a treia. Cele două cîrlige grafice ale triplei sale personalităţi (fizice, sufleteşti şi sociale) răstoarnă totdeauna noţiunea locului în care s-ar găsi la un moment dat în spaţiu. Capătul curbei de bază cată spre infinit, iar cel care s-ar avînta parcă spre cer se încovoaie spre pămînt. Mihăiţă este simbolul sacrificiului etern. El face

totdeauna pe Osman-pașa. După sfîrșitul jocului, iese bătut, schingiuit, scuipat și huiduit, iar după sfîrșitul fiecărui an școlar, „premiul I cu cunună".

Mihăiță este băiatul unui cizmar de pe Scoroboaia. Scoroboaia este o mahala a Piteștilor.

Piteștii de pe vremea aceea erau o comună urbană cu 17 000 de suflete, trei școli primare de băieți și două de fete, un liceu, două judecătorii de pace și un tribunal, un regiment de infanterie, altul de artilerie și un escadron de călărași, poștă și telegraf, stație de drum-de-fier, două spițerii, trei cofetării și treisprezece simigerii, dintre care una la centru, pe strada Șerban-vodă.

Plevna a capitulat, și Osman-pașa a fost făcut prizonier.

Bravele armate româno-ruse scot chiote de bucurie, și fesul nefericitului generalisim turc este purtat în triumf ca singurul trofeu avuabil al strălucitei victorii creștine.

În clipa aceea, deasupra capetelor noastre o fereastră se deschide cu zgomot și o voce ascuțită de femeie scapă printre geamuri ca un ghiveci de flori ce s-ar fi spart.

— Ce ?... Ați înnebunit ?... Ce înseamnă gălăgia asta, Bucule ? Nu ți-e rușine ?... Tocmai azi v-ați găsit să faceți maimuțării, cînd a murit conu Ștefan ?...

Bucul sînt eu. Vocea este a Margaretei. Margareta este croitoreasa noastră „cu ziua", în grija căreia mă dăduse mama, dimineața, cînd plecase la Slatina.

Tac și casc gura mare, ca și cum aș fi vrut să prind din zînt ecoul zbieretelor noastre.

Cotan a tăcut și el. Mihăiță tăcuse mai demult.

Țarul Rusiei aruncă spre fereastră o privire de mops cu dinții de lapte și mă întreabă cu vocea pe jumătate :

— Ce tot trăncăneşte aia ? Cine spune c-a murit ?

— Tata-mare.

— Tatăl mă-tii sau al lui tat-tău ?

— Ba al mamei...

Cotan strîmbă din nas şi aruncă cu fesul în capul lui Mihăiţă, care fusese ghemuit pe treptele scării de piatră.

— Ei, şi ?... Trebuie să fi fost bătrîn !... Bine că n-a murit tat-tău...

Eu simt ochii umezindu-mi-se şi cu vocea înăbuşită îngîn ca şi cum n-aş fi vrut să mă aud decît eu singur :

— Păi tata, Dumnezeu să-l ierte, a murit de mult... Ce ?... Nu ştiai ?...

Cotan se propteşte ţapăn în faţa mea, cu ochii holbaţi de voluptatea unei superiorităţi neglijate pînă atunci.

— Aşa e... că bine zici... Căpitanul e numai bărbatul mă-tii... Nu e tat-tău adevărat.

Şi continuă să mă măsoare cu ochii din creştet pînă în tălpi, ca şi cum în locul meu s-ar fi substituit altă persoană.

Cei doi cuceritori ai Plevnei nu mai sînt parcă aceiaşi pravoslavnici creştini aliaţi.

Victoria noastră comună trebuie să rămînă isprava numai a unuia dintre noi. Ţarul Rusiei caută prilej de ceartă cu regele Carol.

În anul acela, Cotan era băiatul prefectului. Un prefect este stăpînul unui judeţ întreg. Or, în România de pe vremea aceea, judeţul Argeş ocupa proporţional cam acelaşi spaţiu ca şi fosta Rusie pe suprafaţa globului. Băiatul prefectului de Argeş nu putea fi deci decît ţarul Rusiei.

Al cui băiat era însă micul său aliat ?

Curiozitatea lui Cotan explodează ca şi bomba de la Vidin, la picioarele regelui Carol... Mie, însă, muzica asta nu-mi place.

— Dar tat-tău, ce-a fost ? Tot căpitan ?

— Nu..

— Avocat ?

— Nici...

— Doctor ?

— Îi...

— Profesor ?

— ...

Şi Cotan continuă să înşire din ce în ce mai enervat alte patru-cinci profesiuni, fără să nimerească pe cea adevărată.

Cu doi ani în urmă, profesorul de matematici, exasperat că nu pot pricepe o regulă de trei simplă, mă întrebase la fel :

— Dar ce-a fost tat-tău, mă băiete, de te-a făcut aşa greoi de cap ?...

Atunci, e adevărat, am răspuns intimidat, numaidecît :

— Negustor.

Şi profesorul, după ce a rîs cu poftă, mi-a făcut următorul raţionament :

— Apoi din două una... Sau tu nu eşti feciorul lui tat-tău, fiindcă ăla, dacă era negustor adevărat, trebuie să se fi priceput şi la socoteli ; sau dacă eşti feciorul lui şi-i sameni întru toate, săracul tat-tău trebuie să fi dat faliment...

De atunci nu mă mai întrebase nimeni ce a fost tata.

Insistenţa diabolică a lui Cotan se transformă într-un ciocănit de ghionoaie, pe care tăcerea mea îl prelungeşte parcă la infinit.

— Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău că-ţi dau cu pumnu-n fălci...

Speriat, mă trag înapoi, mă împiedic şi cad în braţele lui Mihăiţă, care se apropiase tocmai de noi să facă pace între aliaţii învrăjbiţi.

— Ce-ai, mă nebunule, cu el? Ce-ţi pasă ţie ce-a fost tat-său? Tat-său a fost mai mare ca tat-tău... A fost ministru, nu prefect.

Cotan se umflă, rumenindu-şi obrajii ca un cozonac în cuptor. Intervenţia lui Mihăiţă l-a exasperat. Dinamica personalităţii lui fizice atinge paroxismul. Dopul plesneşte cu zgomot din gîtlejul sticlei de şampanie şi pumnul lui cade ca un ciocan de cizmărie în capul lui Mihăiţă, care mă ţine în braţe.

O ia apoi la goană spre poartă şi, o dată ajuns în stradă, ne apostrofează cu ură şi satisfacţie :

— O să vă reclam la domnul diriginte că m-aţi înjurat de tată...

N-am dormit toată noaptea. M-am gîndit la tatăl lui Cotan, care era prefect, apoi la tata, pe care nu-l cunoscusem, dar care ştiam bine că nu fusese ministru şi, în fine, la tata-mare, pe care n-aveam să-l mai văd niciodată.

Aceeaşi noapte învăluia şi Piteştii şi Slatina. Aceeaşi noapte pusese stăpînire şi pe nepot, şi pe bunic. Pentru mine, însă, era prima noapte cînd nu puteam închide ochii; pentru el, prima noapte pe care o dormea sub cele şapte palme de pămînt, unde şapte ani de-a rîndul n-avea să-l mai supere nimeni.

Pe tata nu-l supărasem niciodată, fiindcă nu-l văzusem decît în portretul cel mare din salon. Pe tata-mare, însă, îl vedeam parcă şi atunci, cu ochii încremeniţi de groază şi cu braţele ridicate spre crengile nucului din vie, în care mă urcasem fără să mă mai pot coborî.

Primul meu „turn de fildeş" avea peste o sută de ani !...

Trunchiul lui era aşa de gros, că trei oameni abia l-ar fi putut îmbrăţişa, frunzele lui foşneau ca nişte slabe dalcosari la gîtul fetelor prinse în horă, iar seara, cînd

soarele se cobora peste Grădişte în Olt, pămîntul de l
rădăcina lui avea parcă reflexe de aur.

În via noastră de la Slatina mai erau şi alţi nuci
Unii erau tot aşa de bătrîni, şi pe trunchiul lor scorburo
şirurile de furnici roşii urcau şi coborau neobosite ca
ascensoarele electrice ale unui *sky-scraper* american. Da
dintre toţi nucii din via noastră, unul singur era nucu
meu !... Şi nucul acesta era nucul meu fiindcă eu era
cel din urmă vlăstar al celor care, pe vremea turcilo
îngropaseră la rădăcina lui o comoară.

Tata-mare îmi povestise (ce ştia şi el de la tatăl său
că într-o noapte de august două flăcări lungi şi gălbui
înlănţuiseră trunchiul nucului ca două braţe de schele
ce-ar fi încercat să se ridice din groapă. Aceasta însemna
că ploile şi zăpezile atitor ani topiseră comoara, făcînd-o
una cu pămîntul cleios şi gălbui.

Dar superstiţiile sînt produsul realităţilor nebănuite
Comoara dispărută exista totuşi acolo unde fusese îngro-
pată. Exista în aspectul deosebit al nucului acesta, pe care
eu îl socoteam unic pe lume, şi mai ales în bucuria
neexplicabilă cu care îl revedeam în fiecare vacanţă
de sfîrşit de an. Monezile de aur ce mi s-ar fi cuvenit
mie trebuiam să le moştenesc sub o altă formă. Dar pe
vremea aceea, nu trăisem, în întregimea lor, primele trei
zile biblice. Pentru mine; Dumnezeu nu despărţise încă
apele de uscat, şi averea strămoşească nu-şi lămurise încă
forma definitivă sub care aveam să fiu despăgubit de
comoara pe care o crezusem pierdută pentru totdeauna.

De lucrurile acestea, însă, abia astăzi îmi dau seama.

Pe vremea aceea ştiam numai că în vîrful nucului mă
aşteaptă un pătuiag de scînduri, pe care tata-mare îl con-
struise anume pentru mine, iar în podul caselor noastre
de la Slatina, un maldăr de cărţi mucigăite, pe care le
cetise odată o soră mai mare a mamei.

Cînd le-am descoperit, am avut impresia că am trecut două clase într-un an.

Tata-mare, însă, m-a mustrat cu blîndețea lui de om îndurerat.

— Dă-le naibii de hîrțoage, că așa s-a smintit și biata Lena !...

M-a mîngîiat apoi pe amîndoi obrajii și a dat ordin servitoarei să închidă podul cu lacăt.

Podul însă a rămas deschis toată vara și, în pătuiagul din vîrful nucului, mi-am urcat rînd pe rînd o saltea de paie, o pernă de puf, o scoarță olteneașcă, un pistol cu cremene, un iatagan turcesc și volumele :

Poezii populare ale românilor, adunate și întocmite de Vasile Alecsandri ;

Sobieski și Plăieșii de Costache Negruzzi ;

Cîntarea României, care pe vremea aceea era de Nicolae Bălcescu ;

Patimile junelui Werther, traducție din limba germană de B. V. Vermont, cu o introducere de Grigore H. Grandea și

Istoria Manoni Lesco și a cavalerului de Grio de decanulu Prevo, tradusă de St. Hr. Bîjesku și tipărită cu a însăși cheltuială în anul 1857.

*

De trei zile, Margareta mănîncă cu mine la masă și doarme cu mine în aceeași odaie. Căpitanul a plecat la manevre, iar mama mi-a scris că are să mai întîrzie cîtva timp la Slatina.

În lipsa ei, Margareta mă îngrijește ca pe un frate mai mic. De altfel, mama are toată încrederea în croitoreasa noastră, care este fată cuminte și vrednică.

Nu știu ce poate înțelege mama prin cumințenia unei fete ca Margareta. De vrednicia ei, însă, îmi dau seama și eu. Toată ziua lucrează. Transformă rochiile mamei și cîrpește ciorapii întregii familii, deretică prin odăi, dă bucătăresei bani pentru piață, se interesează cum stau cu lecțiile pentru a doua zi, mă scoală dimineața la ora șapte și în fiecare seară îmi aduce aminte că trebuie să mă închin și să-mi ung nările cu vaselină mentolată ca să nu capăt guturai.

De cînd am rămas singur cu ea, parcă noi am fi adevărații stăpîni ai casei.

Margareta este cu vreo zece ani mai mare ca mine. Are părul negru și creț, ochii verzi, obrajii măslinii și gura mare... grozav de mare !... Cînd am văzut-o pentru prima oară, mi-a venit să rîd. Gura ei mi-a amintit cutia mea de compasuri, care pe dinafară e neagră și pe dinăuntru roșie. Colțurile buzelor îi atîrnă parcă de sfîrcurile urechilor ca doi cercei de mărgean împreunați pe sub bărbie... Margareta este neagră și urîtă ca dracul...

Aseară am surprins pe Lina bucătăreasa vorbind cu Năstase ordonanța.

— Și ce zici că era ?... Ofițer sau sergent-major ?

— Ba era un dom' sublocotenent, că m-a oprit în poartă și m-a întrebat de ea... Zicea că-i nepoata coniții...

— Ei, poftim !... Ai văzut cum și-a luat cioroaica nasul la purtare !... Cînd oi mai prinde-o dînd tîrcoale prin bucătărie, am să-i zvîrl cu oala de supă în cap...

În noaptea asta, Margareta n-are de loc astîmpăr. Se uită mereu pe fereastră, își pune broboada în cap și iese în curte, apoi se întoarce încruntată în odaie, se apropie de patul meu să vadă dacă adorm și, din cînd în cînd, plesnește din buze ca și cum ar fi mînat patru cai înaintași.

Eu m-am înghemuit sub plapomă și aștept nerăbdător să văd sfîrșitul acestei atitudini neobișnuite.

Margareta simte că nu dorm. Oricît m-aș încerca, nu mă pot preface. Margareta știe că de obicei încep să sforăi de îndată ce închid ochii.

Se apleacă spre mine și ridică colțul plapumii.

— Ce faci, Bucule ?... Nu dormi ?

— Ba da... Aștept să te culci și tu...

În momentul acela, Năstase crapă ușa discret și cu ochiul pe jumătate întreabă :

— Încui poarta, domnișoară ?

— Ce oră este ?

— Bătu la Sfîntu Nicolae mai adineauri unspre'ce... Margareta tace cîteva clipe, apoi răspunde plictisită :

— Bine... încui-o, că e tîrziu...

Micșorează apoi lumina lămpii și începe să se dezbrace. Îi aud foșnetul fustei și cele două pocnituri înăbușite ale pantofilor aruncați pe covor. Aud tot, dar nu văd nimic.

Patul meu este între fereastră și sobă. Canapeaua Margaretei, între fereastră și ușă.

Mă întorc cu fața spre perete și închid ochii. Pînă adoarmă și ea, probabil că Margareta stă culcată, ca de obicei, cu ochii în tavan.

În vis, o pisică mare și neagră se încrucișează cu mine pe un drum pustiu de țară, fără case și fără copaci.

Nu-mi plac nici pisicile, nici cîinii. Nu-mi place nici un fel de animal. Caii căpitanului, mai ales cînd sînt cu mine pe ei, mă enervează. Un valtrap ofițeresc parcă ar fi o perdea de doliu, iar un harnașament de mare ținută, un adevărat dric de clasa I. La Pitești mai ales, înmormîntările oamenilor cu dare de mînă sînt foarte apreciate. Se fac cu muzica militară și cu comentariile întregii populații adunate.

Nu-mi plac pisicile, și mai ales pisicile negre... Diavolul cînd vrea să te ispitească și cînd moartea îți intră în casă pe nesimțite iau chipul unei pisici negre.

Dar pisica asta parcă nu e pisică la fel cu to pisicile. Prea e frumoasă și prea e blîndă. Se apropie mine prietenoasă, cu coada ridicată drept în sus ca plop desfrunzit, și își freacă pîntecele cald și catifelat picioarele mele, pe care visul mi le-a transformat pa tot în două labe de pisică.

La un moment dat, chipurile noastre se confundă imaginile pe o placă fotografică voalată, și din amest celor opt labe comune țîșnește o lumină vie, care prod în mine o comoție bruscă...

Tresar din vis, ca și cum aș fi ținut în mînă cei electrozi ai mașinii Wimrshurst, cu care profesorul fizică ne demonstra existența electricității.

Margareta este lîngă mine...

Palmele ei fierbinți se lipesc de cămașa mea de b frangic ca două stampile de ceară roșie pe plicul u scrisori de valoare.

Știam de la mama că : „pisică de visezi, dușman î seamnă". Pisica asta, dar, trebuie să fi fost Margareta. D ce rău mi-ar putea face mie Margareta ?...

Îmi răsucesc leneș capul în pernă și o întreb somnoro — Tu ești ?

Ea se lipește și mai mult de mine. Își plimbă degete pe pulpele mele goale ca și cum ar fi vrut să liniștea un cal nărăvaș și, cu vocea ei de pisică lihnită de foam îmi șoptește :

— Psss... Stai liniștit, că eu sînt... Am visat urît... Mi frică să mai dorm singură... Lasă-mă să dorm și eu c tine. Nu vrei să dormim astă-seară împreună ?

Eu tac, fiindcă deocamdată nu știu ce să răspund. Sim însă un fior rece cum mi se coboară de-a lungul spinăr ca un *tire-bouchon* ce s-ar fi adîncit într-un dop d plută și, fără să știu de ce, mă lipesc și mai mult d corpul ei moale și cald.

Pe măsură ce îmi vin în fire, încep să ghicesc cam ce ştiuse visa Margareta în noaptea aceea.

Cotan avea o colecţie de cărţi ilustrate, pe care nu şi le arăta decît prin locuri dosnice şi fără prea mulţi martori. Nu eram dar cu totul străin de cum s-ar fi putut petrece la fel aşa ceva şi în realitate. Apoi sublocotenentul are se interesase de ea cu o seară înainte şi neastîmpărul ei care dăduse tîrcoale pe la fereastră şi prin curte mă punea să răspund „prezent" şi să ies la tablă cu lecţia învăţată...

Buzele Margaretei îmi gîdilă bărbia şi gîtul gol. Eu mă scutur ca un cîine după ce a ieşit din apă. Ea rîde şi-mi precipită în urechi crîmpeie de fraze pe care le aud pentru prima oară. Braţele ei mă strîng în serpentină de la umeri pînă la genunchi. Oasele mele trosnesc resemnate ca nişte scînduri de brad prinse în menghineaua unui tîmplar, şi pe urmă...

. . . . . .

— Să nu care cumva să-i spui coniţii ceva, că nu-i frumos !...

Ah !... Ce frumoasă e Margareta !...

Parcă e icoana sfintei Filofteia de la capătul patului meu, pe care maestrul anonim a îmbrăcat-o în argint şi nu i-a lăsat descoperit decît chipul măsliniu cu ochii verzi şi buzele roşii.

Nu ştiu cine a hotărît ca patronul şcolarilor silitori din România să fie sfîntul Petre. Unul din cei patru evanghe-

liști ar fi fost poate mai nimerit. Sfîntul Petre nu ș
nici măcar să cetească !...

Se pare însă că simbolul cheilor cu care sfîntul Pe
te întîmpină din pragul fiecărei biserici mai are și a
interpretare decît cea pe care mi-o dăduse popa Gheorgh
profesorul nostru de religie din cursul inferior. În via
ca și după moarte, porțile raiului nu se deschid de
pentru cei „săraci cu duhul". De cele mai multe ori podo
bele minții și ale sufletului sînt bagaje inutile, care
îngreuiază drumul spre împărăția cerurilor. Și dacă ș
să cetești cărțile sfinte și printre rînduri, înveți
adevărata fericire pămînteană este să te poți lepăda
timp de ai tăi și de tine însuți, sau, cum s-ar zice în stil
evanghelic : să n-aștepți niciodată să cînte cocoșul
trei ori !...

Pregătește-ți dar cheile, sfinte Petre. După cum ve
îngropăm încă un an școlar, și-acum venim să batem d
nou la porțile raiului. Nu ne mai întreba cine sînte
fiindcă ne cunoști din anii trecuți. Sîntem tot noi, adică
Eu, Cotan și Mihăiță... Cîntărește-ne bine mintea și sufl
tul în balanța palmelor tale apostolice și deschide porți
numai aceluia din noi care va fi demn să intre...

Și eroul predicii de pe munte răspunde : „Fericiți c
fără nici un fel de bagaj, fiindcă aceia nu vor avea nim
de pierdut !"...

Am trecut în clasa a VI-a.

Ca de obicei, Mihăiță este întîiul pe lista promovaților
iar Cotan, întîiul pe lista corigenților la două obiecte. D
data asta este corigent la limba greacă și la matematică
Eu am fost clasificat al șaptelea.

În grădina publică a fost construită o tribună de scînduri albe împodobită cu verdeață, covoare și drapele naționale.

De-a lungul celor trei mese împreunate și acoperite cu postav verde, stau așezați, după importanța rangului social, la mijloc prefectul județului, apoi, la dreapta lui, generalul comandant al garnizoanei, părintele protopop, directoarea școalei de fete nr. II și directorii școalelor nr. I și III, iar la stînga lui, primarul orașului, directorul liceului, directoarea școalei de fete nr. I, directorul școalei de băieți nr. II și polițaiul.

În jurul tribunei stau în picioare profesorii și elevii premiați, părinții, muzica militară, comandantul gardiștilor care păzește ordinea și restul publicului cu „bilete de intrare".

Fiecare director cetește cu glas tare numele premianților din școala sa. Ceremonia se repetă la fel, dar nu cu același fast, pentru toți premiații. Adevărații eroi ai zilei sînt numai „premianții întîi". Numele lor produce senzație în public și prezența lor pe tribună pune în mișcare întreaga ierarhie oficială. Prefectul le pune pe cap cîte o coroană de brad, primarul le oferă pachetul de cărți legat cu panglică tricoloră, protopopul le dă binecuvîntarea, iar generalul, după fiecare „premiant întîi", face un semn către capelmaistru, care la rîndul lui ridică în aer o baghetă albă, și muzica militară repetă de trei ori: „Sol, si, re, sol, sol, re, si, sol" și o singură dată: „Sol, la, si, re".

Excepțional în anul acesta Societatea doamnelor din cetate pitești eană pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace s-a hotărît să-și manifeste activitatea în mod public. Pe lîngă coroana de brad, pachetul de cărți, binecuvîntarea protopopului și salutul muzicii militare, Mihăiță capătă

și un costum de haine de dril... Dintre toți premianții d anul acesta, Mihăiță este cel mai jerpelit.

După sfîrșitul serbării, muzica militară mai cîntă u „potpourri"-u național, valsul lui Ivanovici *Dunărea a bastră* și marșul nemțesc după care defilează armata l 10 mai. Apoi grădina începe să se golească.

E cald și e ora mesei.

Părinții și copiii grăbesc spre casă, iar muzica milita spre cazarmă. Femeile își deschid umbrelele și își fac vî cu evantaiul, bărbații își trec batistele pe frunte și j jurul gîtului, iar sfîntul Petre își zdrîngăne cheile de cingătoare, ca pintenii unui ofițer de cavalerie, și i șoptește cu melancolie în barbă : „Mulți chemați, puți aleși"...

Publicul de proastă condiție, care n-a fost lăsat să intr în grădină, așteaptă afară în stradă. La un semn a gardistului de la poartă, grupul compact al curioșilo anonimi se crapă ca o coajă de nucă în două părți egal

Sosesc autoritățile.

Prefectul, primarul și generalul trec solemn printr cele două șiruri de capete descoperite și murmure indes cifrabile.

Cotan s-a băgat în grupul persoanelor oficiale, care s despart strîngîndu-și mîinile cu urări reciproce de :

— Poftă bună...

— *Merci*... Asemenea...

Trei trăsuri așteaptă lîngă trotuar. (Pe vremea aceea automobilele nu fuseseră încă inventate.) E trăsura pre fecturii, a primăriei și a diviziei de infanterie. Protopopul ia loc la dreapta primarului, care, nefiind însurat, are u loc liber în trăsură.

La Pitești, trăsura constituie cel mai elocvent atribut a superiorității sociale. De obicei, populația de rînd n-o întrebuințează decît în două cazuri excepționale : cînd

trece Argeșul ca să ia trenul pentru Cîmpulung din gara Ciropeni și cînd conduce la cimitir vreo rudă sau vreun cunoscut. E drept că familiile de bună condiție obișnuiesc să facă în prima zi de Paști cîte o plimbare cu trăsura la Trivalea. Dar atîta tot. Pînă la gara din oraș toată lumea merge pe jos și cu geamantanul în mînă. La Pitești, cufere nu au decît ofițerii care sînt nevoiți să schimbe garnizoana aproape în fiecare an. De altfel, o plimbare pe Bulevardul Elisabeta-Doamna e tot ce poate fi mai plăcut. Băștinașii pretind chiar că o stradă așa dreaptă, lungă, largă și curată nu există nici la București...

Din grupul acestor băștinași anonimi, un om cărunt se desprinde brutal ca o ghiulea scăpată din gura unui tun. Emoția i-a holbat ochii și i-a încleștat dinții. În sufletul lui, emoția trosnește caldă ca o pîine abia scoasă din cuptor.

Mihăiță l-a zărit și s-a îndreptat spre el.

Eu îi fac semn mamei :

— Uite... Ăla e tatăl lui Mihăiță...

Mama însă abia își întoarce capul. Probabil că o interesează mai mult persoanele oficiale...

Și totuși, întîlnirea lui Mihăiță cu tatăl său este singurul moment cu adevărat grandios în această zi de împărțire a premiilor la Pitești. „Premiantul întîi" din clasa a V-a dispare în brațele cizmarului de pe Scoroboaia ca Rîul Doamnei în apele rîului Argeș... Îmbrățișarea lor contopește, parcă pe veci, două elemente ale naturii...

După cîțiva pași, mama se răzgîndește și, foarte hotărîtă, mă bate cu oarecare pocăință pe umăr :

— Ia ascultă... să-l chemi mîine după masă la noi... să mergem cu el în tîrg... să-i cumpărăm și lui, săracu, o pereche de pantofi galbeni de la Leon...

Un fior de completă revanșă sentimentală îmi colorează obrajii în purpura pontificală și privirile-mi alunecă fără

voie pe florile pantofilor mei tot galbeni și cumpărați ajun, tot de la Leon.

Mama nu face parte din Societatea doamnelor din eli pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace.

Năstase, ordonanța, îmi așează geamantanul în pla de sfoară ceruită a compartimentului de clasa II-a, în ca se mai găsesc încă trei pasageri, un popă bătrîn, un dom ceva mai tînăr și o doamnă între două vîrste. Îmi re comandă apoi să nu pierd biletul de tren și recipisa bic cletei pe care am dat-o la vagonul de bagaje și, după mă salută milităreşte, pleacă urîndu-mi :

— Umblați sănătos, conașule...

Popa își mîngîie cu mîna stîngă barba albă și cu mîn dreaptă centura vișinie de pe burtă, se uită la mine în găduitor ca într-o *Evanghelie* tipărită cu litere chirilice și mă întreabă :

— Încotro, taică ?

— La Slatina, părinte.

Domnul ceva mai tînăr tresare din colțul lui de lîng fereastră, închide cartea cu scoarțe roșii în care cetis pînă atunci și, privindu-mă pe sub ochelari cu un ac plictisit, continuă interogatoriul început de popă :

— Dumneata ești din Slatina ?

— Ba nu... Eu sînt din Pitești.

— Și ce cauți la Slatina ?

— Am rude... Mă duc la vie, la mama-mare...

— Dar mama-mare a dumitale cine este ?

În sfîrșit !... Iată un om binecrescut. Ăsta, cel puțin, se mulțumește să știe numai cine este mama-mare. Altul, în locul lui, m-ar fi întrebat cu siguranță cine este tata.

Pe mine, însă, curiozitatea necunoscutului mă enervează. În afară de arborele genealogic al familiilor domnitoare și pedigreul cailor de curse, cercetarea ascendenților nu prezintă nici un interes practic. Este o pierdere de timp inutilă și o îndeletnicire socială vulgară.

Dar domnul cu ochelari mi-așteaptă răspunsul în aceeași atitudine fixă de cumpănă de fîntînă părăsită... Ce-i pot răspunde să scap mai ușor ? Dacă l-aș întreba, la rîndul meu, și eu ceva ?

— Dar dumneavoastră cunoașteți lumea din Slatina ?

— Cum nu ? Doar eu sînt slătinean !...

De data asta, iată însă că tresare doamna între două vîrste, care pînă atunci privise pe fereastră cu gîndul aiurea, dar cu urechile, probabil, la discuția noastră.

— Cum ? Dumneavoastră nu sînteți profesor la liceul nostru din Craiova ?

— Ba da, doamnă... Dar de fel, sînt din Slatina...

Intervenția doamnei între două vîrste mă scapă de interogator. Spovedania profesorului, de altfel, este mult mai interesantă decît a mea. După profesor, vine rîndul doamnei și apoi rîndul popii. Spovedania popii, însă, e foarte scurtă și aproape nu prezintă nici un interes obștesc. Ea nu cuprinde decît evenimentele cele mai principale din viața și cariera sfinției-sale, care se grăbește să termine, fiindcă merge la Rîmnicul-Vîlcea și trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt.

Iată-mă dar, fără să vreau, duhovnicul celor trei tovarăși de drum din acest compartiment al vagonului C.F.R. II B. 7.431.

Îl ascult și îmi vine să rîd. Personalitatea ființei lor îmi pare redusă la figurile unui joc de cărți cu care aș fi făcut o pasență ca să mă distrez. Un „popă", o „damă" și un „valet"... Probabil că eu sînt un „as". Desi n-am însă

figură omenească, eu sînt, totuşi, cartea cea mai mare din compartiment.

Pînă la Slatina aflu mai mult decît aş fi cetit toate rubricile de „fapte diverse" din ziarele ce apăreau pe vremea aceea în România.

Popa regretă că trebuie să schimbe trenul la Piatra Olt. Dama regretă că nu poate merge şi ea la Rîmnicul Vîlcea, fiindcă popa, care este văduv, are o pereche de case pe strada Brătianu şi o vie pe rod de 12 pogoane la Drăgăşani. Îi pare totuşi bine de cunoştinţa profesorului care a mai luat o gradaţie de la minister şi a încasat leafa şi pe cele două luni de vacanţă. Valetului, în fine, îi pare bine că nu pleacă la Govora decît peste o săptămînă şi că, pînă atunci, va putea vedea zilnic dama care are odaie cu luna la hotel „Geblescu".

Trenul s-a oprit în gara Slatina.

O şapcă soioasă apare pe uşa compartimentului şi o voce răguşită ţipă grăbită :

— Aveţi nevoie de hamal ?

Mă ridic, îi arăt geamantanul care zboară din plasa de sfoară ceruită ca un pitpalac dintr-o colivie, mă închin apoi cu respect în faţa tovarăşilor mei de drum şi-i salut cu formula obişnuită :

— Mi-a părut bine de cunoştinţă... Bun voiaj...

Popa îmi răspunde :

— Să trăieşti, taică.

Profesorul mormăie :

— Mulţumesc... Umblă sănătos...

Iar doamna între două vîrste mă opreşte cu gestul şi vocea ei de sirenă craioveancă :

— Dar pe la Craiova n-ai de gînd să vii, tinere ?...

— Ce să caut, doamnă, dacă nu cunosc pe nimeni !...

— Vai !... Cum se poate să spui aşa ceva ?... Dar pe noi nu mai vrei să ne cunoşti ?...

În urma mea, popa și profesorul își încrucișează privirile ca două lănci de cavaleri medievali, în cinstea castelanei care și-a concediat pajul...

*

În gară m-așteaptă Steluța și Georgică.

Steluța este vară-mea, Georgică este bărbatul Steluței. Acum un an, Steluța era încă domnișoară. S-a măritat toamna, imediat după plecarea mea și abia cu două săptămîni înainte de moartea tatei-mare.

Amintirea mortului mă face să observ că nici Steluța, nici Georgică nu mai poartă doliu. Și totuși, tata-mare o înzestrase cu 10 mii de lei și cu un loc viran de 500 m.p.

Deși vară cu mine, Steluța nu-mi seamănă cu nimic. Altă figură, alt suflet, altă educație, altă poziție socială. Steluța este fată de cofetar și Georgică e profesor de gimnastică la gimnaziul din Slatina. La Slatina nu este liceu cu șapte clase ca la Pitești.

Sărut întîi pe Georgică, apoi pe Steluța. Pe vară-mea, însă, o sărut cu mai multă însuflețire. Georgică mă bate cu bastonul pe umăr :

— Ia sfîrșiți mai repede, că parcă nu v-ați văzut de un secol !...

Eu mă desprind din brațele ei și-l privesc cu oarecare compătimire.

- Aoleu !... Păi dacă ești gelos și de văru-său... am înțeles !...

Georgică rîde galben și schimbă vorba.

- Dar știi ce mare te-ai făcut ?... Nici nu te-aș mai fi recunoscut !... Bravo ție !

Steluța mă măsoară cu coada ochiului. Se depărtează apoi de mine și-l ia de braț pe bărbatu-său. Nu-și vorbesc însă nici unul, nici altul. Steluța pare jenată ; Georgică pare enervat.

Nu știu cum vor fi fost în luna lor de miere. Nu sînt de asemenea, curios să știu nici cum au să sfîrșească primul an de căsnicie. Ghicesc însă că în Danemarca e cev putred !... Steluța e palidă, blondă, cu ochii albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca u semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles c Hamlet.

În trăsură, aceeași plictiseală. Caii merg ca după mor Birjarul nu-i poate mîna mai repede, fiindcă îmi ține bi cicleta în brațe.

Eu mă opresc la vie, unde mă așteaptă mama-mare Steluța și Georgică pornesc mai departe în oraș...

Păcat că la Slatina nu e nici o mănăstire de maici

Iată-mă iar la vie !

Iată-mi nucul !...

Iată-mi toate amintirile trecutului cum încep să eva deze din sufletul celui care-a devenit bărbat, ca niște pușcăriași printr-o spărtură secretă a zidului !...

Nu știu ce s-a întîmplat... Nu știu ce nu trebuia să se întîmple ca să mă poți regăsi același din anii trecuți.

Pătuiagul în care cetisem pe *Werther* și pe *Manon Lescaut* îmi pare nacela unui balon captiv, care în loc să mă înalțe, mă coboară spre pămînt.

S-a înnoptat...

Pe șoseaua fierbinte încă și plină de praf, un grup de fete se întorc în oraș cîntînd :

Olteancă din Slatina.
Cu ochii cît strachina...

În urma lor, alte grupuri de femei mai bătrîne grăbesc tăcute spre casă. Bărbații probabil au rămas la cîrciuma din curtea gării.

Le recunosc... Sînt lucrătoarele tocmite cu ziua la încărcatul cerealelor în vagoane. Cineva îmi spune că sînt

aceleași din anii trecuți. Le știu cîntecul pe dinafară... Prin întuneric, le deslușesc parcă figura, și din belșugul ochilor mari și rotunzi ca o strachină rustică le sorb mîndria rasei din care fac parte și eu...

Eu, însă, nu mai sînt același !...

Un pocnet de pușcă îmi amintește pistolul meu cu cremene. Luceafărul care răsare tot acolo, în stînga gării, mă face să-mi întorc capul spre cimitirul orașului unde se odihnește tata-mare... Plecarea lui din lume coincide cu adevărata mea intrare în viață...

Pe șosea, o siluetă albă de femeie aleargă să ajungă grupul din care s-a desprins. În urma ei, praful fierbinte se rotunjește ca fumul aromat dintr-o cădelniță de argint. E singură, și totuși, foarte aproape de ea, străinul din via de lîngă șosea o urmărește cu ochii și cu sufletul, ca să-i ție de urît pînă la poarta casei...

La fel, pînă în poarta casei noastre de la Pitești, un sublocotenent sau alt străin trebuie să fi însoțit în seara aceea și pe Margareta !...

De la vie pînă în oraș, fac zece minute cu bicicleta. Din oraș pînă la vie, fac cincisprezece minute. Cînd mă duc merg tot la vale. Cînd mă întorc, merg tot la deal.

Bicicleta mea face admirația clienților cofetăriei în ușa căreia descalec și o proptesc de trotuar. Marca bicicletei mele este un „Trifoi" cu patru foi. La Slatina, nu se cunoaște decît trifoiul obișnuit și cîntecul :

Frunză verde de trifoi,
Azi-i miercuri, mîine-i joi,
Vine badea iar la noi...

Joia și duminica seara cîntă muzica militară în grădina publică. Steluța mi-a trimis vorbă, printr-un birjar care se ducea la gară, să vin neapărat în oraș, fiindcă n-are cu cine merge seara la grădina publică. Georgică trebuie să plece după amiază la București.

Biata Steluța !... Ce fată fără noroc !... S-a măritat din dragoste și are să divorțeze din plictiseală. Georgică e gelos și Steluța nu înțelege să fie bănuită și terorizată. Vară-mea, însă, este o fată discretă. Mie nu mi s-a plîns încă de nimic. Vorbind însă de gineri-său, tanti Mari, mama Steluței, mi-a destăinuit mai zilele trecute un lucru de care m-am îngrozit.

— Iată, un nebun... maică... Curat nebun !... Se laudă toată ziua cu bătaia. Parcă dacă e profesor de gimnastică, trebuie să schingiuiască oamenii !...

Nu cumva Georgică o fi și bătut-o ?...

N-am întrebat mai mult, fiindcă soarta Steluței a început să mă înduioșeze. Nu-i dau dreptate lui Georgică fiindcă Steluța e vară-mea. Îl înțeleg însă perfect fiindcă de cînd nu mai am nici o veste de la Margareta, am început să fiu și eu gelos !...

La plecarea mea din Pitești, îmi promisese cîte o cartă poștală ilustrată la două zile și o scrisoare mai lungă, o dată la săptămînă. E drept că Margareta nu prea știe să scrie ortografic și poate se jenează de mine. În două săptămîni, însă, de cînd sînt la Slatina, n-am primit decît trei cărți poștale și nici o scrisoare. În schimb eu îi trimit regulat la *poste-restante*, cărți poștale ilustrate cu vederi din oraș și împrejurimi. Azi i-am trimis grădina publică cea mică din fața Palatului administrativ. Slatina are două grădini publice. Cea mare, unde cîntă muzica militară în fiecare joi seara, e pe deal, la marginea orașului...

Steluța m-așteaptă la cofetărie.

Clienții de la mese, ca să poată intra în grațiile fetei patronului, repetă comanda de cîte două ori și chiar de trei ori.

De obicei, vara se consumă înghețată și „corăbioare". Corăbioarele, mai ales, sînt specialitatea casei. Vara, pră-

Hotelurile nu sînt bune. Se înmoaie repede și se acresc. Nu le poți ține nici două zile. Corăbioarele, însă, durează și ele o săptămînă...

Sosirea mea produce oarecare senzație. Pentru prima oară îmi dau seama de marea, dar singura prerogativă a libertății în viață... N-am venit cu nici un gînd ascuns, și totuși, de jur împrejurul meu nu sînt decît ochi care mă privesc cu ură. În ochii lor, cel puțin, de bine, de rău, pot cel și eu ceva. Mă întreb însă cu groază ce trebuie să fie în sufletul lor...

Steluța parcă nu mai seamănă cu Ofelia. În seara asta e veselă și rumenă ca o înghețată de zmeură. De cînd am venit la Slatina, n-am văzut-o niciodată așa de bine dispusă. Probabil din cauza plecării lui Georgică la București.

Grădina publică din Slatina nu seamănă cu grădina publică din Pitești. Cea din Slatina e lungă și îngustă. Trei alei paralele, ca niște terase cu balustrade de lemn vopsit, răsar timide din coasta unui deal care se sfîrșește în gosea. Cum stă proptită în grilajul de fier, grădina publică cea mare din Slatina pare corabia lui Noe eșuată pe muntele Ararat.

Grădina publică a unui oraș de provincie este ca ograda unei locuințe de țară : găini, rațe, gîște, curcani și mai ales bibilici — adică publicul obișnuit, cunoștințele de toate zilele, sau, în cel mai rău caz, cîte un străin blajin, cu care poți intra în vorbă foarte ușor, imediat după îndeplinirea formalităților de rigoare. Leii, tigrii și leoparzii lipsesc. În România, orașele de provincie nu prezintă avantajele pădurilor africane. Animalele sălbatice se trag spre capitala țării. Din cînd în cînd, însă, poți întîlni rătăcind și prin provincie cîte o girafă, o cămilă sau un hipopotam. Președintele tribunalului, bunăoară, este poreclit „girafă", nevasta colonelului „cămilă",

iar administratorul financiar „hipopotam". Cel mai popu-
lar din toți, însă, este „nenea Ghiță", berbecul Regimen-
tului 3 de infanterie, care nu se dezlipește de capelmais-
trul muzicii militare fie paradă, fie nuntă, fie înmor-
mîntare, fie concert în grădina publică.

Restul publicului e complet lipsit de orice altă perso-
nalitate. Luat în întregime, pare un pachet de cofetur
colorate, cu care la Slatina se presară colivele preparat
special pentru pomenirea răposaților.

Tineri de ambe sexe se perindă cu aceeași monotoni
exasperantă ca enorma curea de transmisiune a unui moto
de uzină. Cei mai în vîrstă stau pe băncile vopsite c
verde, unde discută sau trag cu ochii și urechile la ce
care trec prin fața lor.

Cînd cîntă muzica nu se mai aude nimic. După ce tac
însă, glumele se amestecă cu pașii de pe nisipul alee
și în grădina publică cea mare din deal parcă ar curg
Oltul din vale...

De sus, luna plină completează lipsurile de jos !...

De cînd sînt la Slatina, mi-am dat seama că pe pă-
mînt sînt o mulțime de lucruri pe care nu le poți observ
dacă stai pe același nivel cu ele. Noaptea asta de iulie
bunăoară, este așa de frumoasă, că parcă ar fi o cromo-
litografie neînrămată. Steluța, însă, pretinde că natur
e mai frumoasă ca un tablou, fie chiar semnat de picto-
rul Grigorescu. Luna plină, mai ales, nu poate fi imitată
nici în pictură, nici în poezie. Luna plină nu este fru-
moasă decît în natură. Restul nu contează, fiindcă nu mai
este lună plină...

Părerile Steluței încep să mă pună pe gînduri. Ste-
luța combate utilitatea artei, pe care majoritatea profe-
sorilor mei de la liceu (cu excepția celui de matematică)
o socoteau ca singura podoabă a vieții. Steluța, însă, n-a
învățat la liceu, ca mine. A urmat numai cîțiva ani de

„curs liber“ la un pension din București. Și totuși, pînă acum un an părerile noastre se potriveau ca pantofiorul de mătase albă pe piciorul Cenușăresei...

Probabil că Steluța și-a schimbat părerile de cînd s-a măritat. O femeie măritată nu mai are timp să citească poezii...

Mă grăbesc, dar, să-i amintesc pe Eminescu, pe care l-citisem împreună acum un an :

Lună, tu stăpîna mării,
Peste-a lumei boltă luneci
Și gîndirilor din viață
Suferințele întuneci...

Steluța, însă, mă privește ca și cum i-aș fi vorbit chinezește. Nici un semn de entuziasm... Nici o umbră măcar de sensibilitate...

Încerc să-i recit alta :

Peste-a nopții feerie
Se ridică mîndra lună...
Totu-i vis și armonie...
Noapte bună !...

Steluța își arcuiește buzele spre vîrful nasului ca un câine ce ar vrea să-și prindă coada cu dinții și-mi răspunde scurt :

— Mofturi !...

Dacă nici Eminescu nu-i place, zău că nu știu ce i-aș mai putea spune !...

Vară-mea începe să mă exaspereze. Acum un an era parcă mai deșteaptă. E drept însă că, acum un an, Steluța nu era măritată, nici eu nu dormisem încă alături de Margareta, în noaptea cînd visasem urît și eu, și ea. Unul dintre noi, dar, a mers înainte și cine a dat înapoi ?... Disprețul Steluței pentru poezie mă ofensează în

primul rînd pe mine și în urmă abia pe ceilalți poeți români. Vară-mea uită probabil că eu sînt mai cult decît ea și nu știe că, deși mai mic cu trei ani, de zece luni de zile nu mai sînt nici eu copil... Amîndoi intrasem în viață aproape cam la aceeași dată.

Din cer, de sus, luna plină parcă-mi face semne:

— Nu te lăsa... Mai spune-i una...

În poarta casei, mă opresc și o întreb fără nici o altă introducere :

— Dar asta îți place ?

Și încep să-i recit :

În lacul trist și solitar
Tronează mîndră luna plină
Ca o mărgea de chihlibar,
Expusă singură-n vitrină...
Pe malul lacului aștept —
Aștept nebun să te arăți,
Cu drag să te mai strîng la piept
Ca-n alte dăți...

— Asta de cine e ?

— De mine !...

Steluța mă privește uimită, ca și cum i-aș fi spus că eu am furat *Cloșca cu pui* de la Muzeul din București.

— E adevărat ?

— Sigur... Ce ?... Nu știai că fac și eu poezii ?

— Și aia cine e ?

— Care aia ?

— Aia pe care spui c-o aștepți... Ori e numai așa, o vorbă ?...

Simt cum sîngele începe să mi se urce în obraz. Steluța mă privește drept în ochi. Ochii ei sînt un amestec de sirop rece și vitriol fierbinte... Simt nevoia să mă

răzbun... Simt nevoia s-o pedepsesc... Simt nevoia să mă reabilitez ca om, dacă nu ca poet !

Răspunsul meu îi stropește figura ca un vaporizator de parfum.

— Ba e foarte adevărat... tu crezi că lucrurile astea le fac numai cînd te măriți, ca tine ? E, he !... Eu știu, dragă, ceva mai mult decît madam... Georgică...

Steluța coboară ochii și tonul, mă ia ușor de braț și îmi șoptește la ureche :

— Spune-mi drept... E adevărat !... Cum e ? Blondă ?... Brună ?... E măritată sau nu ? Cum o cheamă ?

Parcă ascult Victoria cum îmi bate la ușă...

— Dragă Steluțo... Înțelegi că lucrurile astea nu se pot spune. Ce-ți pasă ție cine este dacă n-o cunoști ?... Ție ți-ar plăcea, mîine, poimîine... Cine știe ? să afli că m-am lăudat cu...

Steluța tresare ca înțepată de o viespe.

— Psss !... Taci din gură, să nu ne audă cineva...

În poarta casei, însă, nu e nimeni. De-a lungul străzii, de asemenea... Nu-i nici măcar gardistul, care de obicei stă sub felinarul din colț...

Temerea ei nejustificată îmi dă curajul lui Napoleon pe puntea de la Arcole. Împing deci poarta și intrăm în curte. În stînga e o grădiniță cu un pavilion de scînduri.

— Hai în pavilion, că acolo nu ne-aude nimeni.

— Nu se poate, că mi-e frică... Să nu vină cineva...

— Cine să mai vină, dragă ?... Nu vezi că doarme toată lumea ?

Geamul de la bucătărie însă e luminat. Steluța se ascunde după mine, și amîndoi ne lipim de gardul grădiniței.

— Uite că Lisaveta nu s-a culcat... M-așteaptă să închidă poarta... Să nu ne vadă împreună...

— Ei și ?... Doar îți sînt văr... Nu sînt străin...

Steluța oftează și se strecoară la brațul meu în pavi lionul din grădiniță. Aci chiar că nu ne mai vede și nu n mai aude nimeni !...

— Spune-mi drept, cu cine l-ai înșelat pe Georgică

Steluța tresare din nou. Probabil că înghețata d zmeură s-a schimbat în înghețată de zahăr ars...

— Cine ți-a spus ? El ?...

— Nu... Dar bănuiesc eu...

— Nu-i adevărat... Îți jur că nu l-am înșelat cu ni meni pînă azi... Apoi, după o pauză : Dar să știi c-am să înșel... Poți să i-o spui chiar...

— Și de ce vrei să-l înșeli ?

— Fiindcă m-a bătut...

Steluța își pleacă fruntea pe umărul meu și începe s plîngă. În clipa aceea, nu știu unde, cum și cine, dă simt că undeva departe, cineva pe care l-aș cunoaște îș implîntă un cuțit în inimă. O mîngîi pe păr și-i șoptes solemn :

— Dacă este așa, îți jur și eu pe mormîntul tatei c după ce voi sfîrși liceul, am să-i trag două perechi d palme ca să te răzbun... Acum ești mulțumită ?...

Răspunsul ei se pierde între buzele noastre mute, c se împreună ca două jgheaburi pe care ar curge apă v din același izvor.

* * * * *

În stradă un țignal de gardist, într-o curte vecină u lătrat de cîine, mai departe un orăcăit de broaște și d parte de tot un uruit înăbușit de roți... Trenul de pas geri trece podul de peste Olt. Trebuie să fie ora dou după miezul nopții.

Steluța se ridică obosită și abia îngînă :

— Hai de-ţi ia bicicleta şi du-te acasă, că-i tîrziu...

Somnoroasă, Lisaveta se uită la noi chiorîş şi ne întrebă şireată :

— Dar unde fuseraţi pînă acum, diavolilor ?...

Eu aprind lanterna de acetilenă, potrivesc ghidonul şi pornesc, încerc apoi cauciucurile şi parcă tot nu-mi vine să plec. Steluţa se preface că-mi ajută, ca să nu bănuiască vreo Lisaveta, şi-mi şopteşte :

— Mîine să nu vii în oraş, că vin eu la vie...

— Taman bine... că mîine sînt singur... Mama-mare nu duce la tîrgul din vale şi nu vine decît seara tîrziu...

Lisaveta continuă să bombăne. Steluţa o ia cu vorbă bună :

— Dă-mi cheile să încui eu poarta... Tu du-te de te culcă... Şi înainte de a încuia poarta : Sfîrşeşte liceul mai repede, să merg şi eu cu tine la Bucureşti !...

Îmi place Spania. N-aş putea spune pentru ce anume, îmi place Spania mai mult ca alte ţări, pe care nu le cunosc decît tot din cărţile de istorie şi atlasul geografic. Îmi place Spania însă mai mult ca Germania, Anglia, Franţa şi chiar Italia, pe care, eu cel puţin, o socotesc pe mai apropiată rubedenie a noastră din Europa. Îmi place Spania poate fiindcă este ţara oamenilor cu nume sonore fără mustăţi, ţara luptelor cu taurii şi cu morile de vînt şi ţara pandişpanului, care, ca şi mămăliga noastră naţională, este hrana de toate zilele a spaniolilor. Îmi place Spania mai ales de cînd am aflat că „Jurămintele femeilor sînt scrise pe nisip“ este un proverb spaniol !...

Spaniolii trebuie să cunoască femeile mai bine ca românii. Noi nu prea avem proverbe în care să fie vorba

de femei. Şi totuşi, femeile din România se aseamănă foarte mult cu cele din Spania. Margareta mai ales trebuie să fie neam de spaniolă.

N-am simţit niciodată nevoia unui cuţit catalan ca în clipa cînd, abia întors acasă, Năstase, ordonanţa, mi-a luat deoparte şi mi-a destăinuit isprava Margaretei:

— Văzurăţi, conaşule, ce ruşine ne făcu domnişoara Margareta ?... o ştersă cu domnul sublocotenent Popescu tocmai la Constanţa !...

Nu ştiu dacă Năstase cunoaşte relaţiunile mele cu fosta noastră croitoreasă cu ziua. Eu cel puţin nu-i dădui semn niciodată prilejul să bănuiască ceva. E posibil însă că Margareta să se fi lăudat în lipsa mea, ca să-i facă sînge rău Linei, bucătăreasa. Lina era geloasă pe Margareta fiindcă, din cînd în cînd, mînca cu noi la masă, sea sta de vorbă în poartă cu sublocotenentul, iar cînd rămîneam singur acasă, dormea noaptea cu mine în odaie.

Ordonanţa noastră, ţăran ferchez de la Găvana (un sat de lîngă Piteşti), încerca s-o mîngîie cu cîte o vorbă dulce. Cîteodată, gestul lui timid îi atingea chiar sfîrcurile ţîţelor. Lina însă i-o tăia scurt. Ridica lingura de supă gata să-l plesnească, şi-l apostrofa cu răutatea ei de slugă boierească :

— Jos laba, mocîrţane, că tu nu eşti de nasul meu !

La fel socotea Lina că nici Margareta nu era de nasul sublocotenentului de administraţie cu care plecase la Constanţa.

Lipsa Margaretei mă face să sufăr. E cea dintîi suferinţă a mea din cauza unei femei. Şi totuşi Margareta fusese cea dintîi femeie care mă iniţiase în ritul profan al acestei fericiri problematice şi aproximative. Cu alte cuvinte, Margareta îmi luase cu o mînă tot ce-mi dăduse cu alta.

Steluța îmi dăduse poate ceva mai mult. Îmi dăduse voluptatea primei mele victorii sentimentale. Steluța fusese pentru mine prima entitate umană a formulei „*Vae victis*", și totuși vară-mea nu era nici croitoreasă, nici o bucătăreasă neagră și slută ca Margareta. După vară-mea stau trei sferturi din clienții cofetăriei lui unchiu-meu. Bărbații de bună condiție din Slatina o bombardau zilnic cu tot felul de propuneri: vorbele dulci, scrisori de dragoste, flori și chiar cadouri mai de preț. Steluța îmi arătase un inel cu rubin, o pereche de cercei cu perle și o întreagă colecție de agrafe cu pietre verzi, albastre și roșii. Steluța însă era o femeie măritată și nevasta profesorului de gimnastică; deși primise cadourile de la alții, preferase totuși pe vărul-său, care nu era decît un simplu elev de liceu în clasa VI-a și nu-i putea da nimic.

Pe Steluța, dar, o pot vedea oricînd. Steluța, de altfel, n-așteaptă decît să sfîrșesc liceul din Pitești, ca să plece și ea cu mine la București...

Pe Margareta, însă, n-am s-o mai văd poate niciodată!...

Gîndul acesta mă cutremură ca o nouă pagină din *Cyropedia* lui Xenofon. Pentru prima oară în viață, simt în suflet un gol rece și enorm — golul dintr-o sticlă de bufon, în care n-a mai rămas decît melancolia albă a tubului vertical...

Încep să cred că dragostea se măsoară după distanța depărtării și durata absenței... Steluța e la Slatina și Margareta tocmai la Constanța... Pe Steluța, la vară, am s-o văd din nou. Pe Margareta, însă, cine știe dacă am s-o mai pot vedea? Pe Steluța o iubesc mai mult ca pe Margareta. Dar de Margareta mi-e dor mai mult ca de Steluța... Pe Steluța o văd parcă mereu alături de mine... Pe Margareta, însă, n-o mai văd de loc...

Îmi simt pleoapele umede și pe buze amărăciunea unui bulin de chininã, ce mi s-ar fi spart în gurã.

Sînt primele mele lacrimi pentru o femeie. Sînt lacrimile de care-mi aduc aminte și astăzi — primele lacrimi adevărate, lacrimi albe și grele ca niște picături de ploaie ce se preling din streașina ruginită a unei case pustii.

Afară plouă...

La Pitești, toamna sosise o dată cu mine...

*

Cotan a trecut ambele corigențe. Băiatul prefectului o să fie dar, și anul acesta, colegul nostru de bancă, al meu și al lui Mihăiță. De data asta, însă, Cotan s-a înțeles cu noi să-l dăm afară din banca noastră pe Dumitrescu Barbu, cu care se certase, și să punem în locul lui pe Ionescu Spiridon, poreclit Chiostec.

Primim propunerea fiindcă Ionescu Spiridon e băiat bun, știe să cînte cu flautul și are totdeauna la el tutun și foiță „Job". Porecla de Chiostec i-a rămas de acum doi ani, cînd l-a prins directorul fumînd un muc de țigară în privata liceului.

Anul acesta, dar, topografia băncii noastre prezintă următorul aspect: în capul băncii, lîngă catedră, e Mihăiță, vine apoi Cotan, Eu și Chiostec.

Noul nostru coleg de bancă este băiatul unui țăran chiabur de la Merișani, care și-a pus în gînd să-l facă doctor și cu timpul să-i clădească chiar un spital în sat, unde deocamdată nu există decît o moașă comunală și un „subfirurg" care pune ventuze și scoate măsele. Chiostec este mai mare ca noi cu trei ani, fiindcă a făcut clasele primare la țară. La țară, școlile primare au cîte cinci clase pe care elevii abia le sfîrșesc în zece ani. Chiostec a fost, dar, un elev excelent. La liceu a fost înscris de proprietarul din sat, un mare avocat de la București, care își

conacul moşiei chiar pe şoseaua judeţeană, în apropierea podului de peste rîul Argeş. La oraş a venit îmbrăcat ţărăneşte şi n-a renunţat la cămaşa albă şi la ilarii de dimie decît acum un an, cînd a trecut în cursul superior. Şi-a păstrat însă căciula şi cizmele. Pălărie nu poartă niciodată, fiindcă i se pare că-i suflă vîntul prin creier, iar ghetele cu care a defilat la 10 mai le line acasă, în ladă, de frică, să nu i se scrîntească picioarele în ele.

Dintre toţi colegii mei de clasă, Chiostec este cel mai lomut, dar şi cel mai iubit. Este încăpăţînat ca un catîr şi mucalit ca un Păcală. Cînd se ceartă cu cîte cineva, este în stare să dea foc oraşului întreg. Dar după ce se împacă, se înmoaie ca un gogoloi de pîine caldă. Rîde ca un castan roşu înflorit şi plînge ca o lumînare de ceară.

Flautul, cuţitul cu prăsele de os şi *Visul Maicii Domnului* sînt cele trei lucruri de care nu se desparte niciodată. În carîmbul cizmei din dreapta ţine flautul, iar în carîmbul cizmei din stînga, cuţitul şi pachetul de tutun, cu foiţa şi amnarul. *Visul Maicii Domnului* îl poartă în sîn, ca să-l ferească de primejdii şi să-i poarte noroc...

În timpul recreaţiilor, Chiostec ne cîntă din flaut. Cotan pretinde că *Doina Oltului* şi *Intermezzo* din *Cavaleria rusticană* le cîntă mai bine decît flautistul muzicii militare.

De cînd stăm alături de el în bancă, ne-am împrietenit şi mai bine. Chiostec este un sentimental exotic cu chip de ibis împăiat şi trup de palmier veritabil, păstrat lîngă soba de teracotă a unei sufragerii boiereşti.

Pe mine mă apreciază mai ales, fiindcă fac cele mai bune teme la limba română. Anul acesta, însă, ne-au venit patru profesori noi — de limba română, de limba franceză, de matematică şi de geologie. Cei vechi au fost scoşi la pensie sau mutaţi în alte oraşe. Faptul acesta

îl neliniștește și pe el, și pe mine, și pe Mihăiță chiar. Singur Cotan nu duce nici o grijă. Profesorii cei vechi ne știau pe dinafară, cunoșteau aptitudinile fiecărui din noi și la examen ne aranjau așa ca să nu-i facem de rîs — nici pe ei, nici liceul „Ion C. Brătianu". La Pitești ne rămînea aproape nici un repetent. Ce avea să fie însă de acum înainte?... Profesorii cei noi nu par de loc încîntați de noi.

La drept vorbind, însă, nici noi nu prea facem haz de ei. Prea sînt tineri, prea sînt parcă și ei, tot ca și noi, niște elevi abia ieșiți de pe băncile școalei. Unora chiar nici nu le-a crescut bine mustața...

Profesorul de limba română parcă ar fi calfă de frizer. Cel de limba greacă are ceva din atitudinea cioclilor care trag cu coada ochiului la coliva clientului, abia coborît în groapă. Cel de matematică parcă ar fi o sticlă de cerneală neagră în care ai stors o lămîie întreagă și ai presărat și ceva piper. Singur profesorul de geologie care este ceva mai în vîrstă, pare a-și fi cîștigat încrederea și dragostea noastră din primele zile. Cele cîteva glume noi cu care și-a deschis cursul ne-au făcut să rîdem cu poftă și să ne pară geologia o știință tot atît de frumoasă și interesantă ca și geografia sau istoria. În schimb, matematica și limba greacă ne deschid perspectivele celei mai grozave nenorociri ce-ar fi putut să ne amenințe. De limba română, însă, nu ducem nici o grijă. Afară de trei ovrei, un francez dubios și un neamț veritabil, toți elevii din clasa VI-a sîntem români.

*

De cîteva zile, Chiostec nu mai are astîmpăr. Vrea parcă să-mi destăinuiască ceva și nu îndrăznește. Secre-

le lui Chiostec sînt ca misterele de la Eleusis — au un tîlc special. Ţăranii noştri parcă sînt copiii zeiţei Ceres...

În cele două recreaţii de azi-dimineaţă, Chiostec nu s-a mai cîntat din flaut. A stat tot timpul în bancă, cu ochii pironiţi pe filele unui curs de stil şi compoziţie.

În drum spre casă, mă ia de braţ şi mă priveşte lung, pînă ce se scurge tot şirul de elevi. Se scarpină apoi după ceafă, oftează lung, trage o înjurătură rustică şi scuipă de pe trotuar tocmai în mijlocul bulevardului.

— Vrei să-mi faci un bine ?... că şi eu ţi-oi face la fel şi tu vei avea nevoie de mine...

— Spune-mi, ce vrei ?

— Să-mi faci o ciornă de scrisoare de dragoste, că tu le pricepi mai bine ca mine.

Adevărul era că pînă atunci nu scrisesem încă nici o scrisoare de dragoste, nici pentru mine, nici pentru alţii. Corespondenţa mea sentimentală cu Margareta nu trecuse decît un simplu schimb de salutări, şi atîta tot. Curiozitatea, însă, mă îndeamnă să încerc.

— Şi cui vrei s-o trimiţi ?

— Anişoarei.

— Care Anişoară ?

— Nu ştii ?... Fata aia blondă de la modistă... lîngă farmacia „Weinhold“...

— Bine. Ţi-o aduc mîine.

Drept mulţumire, Chiostec mă bate cu palma uşor pe umăr şi-mi recomandă să fiu discret, mai ales faţă de Cotan, care cam dă tîrcoale şi el prin faţa magazinului.

După ce mă despart de el, dau fuga să văd şi eu pe Anişoara asta, pe care n-o cunosc încă. Dacă e blondă, cum spune Chiostec, trebuie să fie în genul Steluţei, şi dacă e modistă, trebuie să fie oarecum şi în genul Margaretei. Ce este croitoreasă.

Ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, Anișoara sta în ușa magazinului. Anișoara însă nu seamănă nici cu Steluța nici cu Margareta. Nu e nici așa de blondă ca Steluța, nici așa de slută ca Margareta. E mică și subțire ca un ac, cu gămălie și tristă ca o copertă de carte, decolorată de soare...

Iată o fată care, mie unuia, nu-mi place de loc. Ce-ai fi văzut la ea Chiostec și mai ales Cotan ?... Mi-e teamă însă că dacă e vorba de ales, Anișoara o să-l placă mai repede pe Cotan decît pe Chiostec. Cotan e băiatul prefectului, se piaptănă cu cărare la o parte, se îmbracă elegant și-și parfumează batista în fiecare zi. Chiostec e murdar, cu cizmele pline de praf sau de noroi, cu părul vîlvoi și miroase a seu de oaie. Singura superioritate a lui Chiostec o să fie, probabil, scrisoarea de dragoste pe care am să i-o ticluiesc eu.

Scrisoarea asta, însă, începe să mă plictisească. Parcă aș fi în ajunul unui examen. Mă întreb ce i-aș putea scrie eu Anișoarei, așa ca să pară scris de Chiostec. Dacă Anișoara e fată deșteaptă și-și dă seama că frazele din scrisoare nu se potrivesc cu frazele pe care i le spune Chiostec ? Dar fiindcă i-am promis-o, trebuie să i-o fac. Trebuie să-mi dau silința să compun ceva frumos, ca și cum aș pleda propria mea cauză.

Amorul meu propriu de cel mai bun elev la limba română ia proporțiile unui cuirasat englez care a arborat marele pavoaz !...

Pînă seara scrisoarea e gata. A doua zi, Chiostec o transcrie pe hîrtie roză și i-o trimite prin băiatul de la frizeria de peste drum, iar după o săptămînă, o căruță de la Merișani îmi aduce acasă două sedile de brînză dulce, trei kilograme de mere crețești și un săculeț cu nuci mari cît ouăle de găină.

Din seara în care ne-am întîlnit la madam Gutuie, în „salonul“ din strada Libertății, Cotan pare a-mi fi devenit cel mai bun prieten. Colegul meu de bancă nu bănuia că frecventez și eu asemenea localuri. Destăinuirile reciproce aveau să ne apropie definitiv unul de altul.

Cotan avusese, tot ca și mine, acum un an, o aventură în fel. Margareta lui, însă, nu era nici româncă, nici croitoreasă cu ziua. Era *fräulein* Lori, guvernanta surorilor lui, pe care noi o poreclisem „nemțoaica prefectului“. Ca și Margareta, însă, *fräulein* Lori plecase și ea din oraș. Numai că nemțoaica prefectului nu plecase de bunăvoie, ca croitoreasa noastră, ci fusese dată afară, fiindcă mama lui Cotan o prinsese în patul lui după miezul nopții.

La madam Gutuie îl dusese pentru prima oară vărul său, care este sublocotenent la artilerie.

Aici nu-ți mai e teamă că te prinde nimeni. Cel mult îți simți oarecum jenat cînt te întîlnești cu persoane cunoscute. Jena, însă, este reciprocă.

La madam Gutuie vin chiar persoane de bună condiție. Cotan mi-a povestit cum într-o seară, cînd uitase să încuie odaia în care se găsea cu Olguța, era cît p-aci să dea peste el profesorul de geologie, care venea cu Aurica. Olguța și Aurica au aceeași odaie.

Astă-seară ne-am hotărît să luăm cu noi și pe Mihăiță, care pînă acum n-a cunoscut încă o aventură în felul acesta. Mihăiță n-a cunoscut nici pe Margareta, nici pe *fräulein* Lori. Grație nouă, însă, în seara asta are să cunoască pe Aurica, pe Olguța, pe Vetuța și pe Didina — cele patru podoabe mai de seamă ale „salonului“ din strada Libertății...

- Cum trece vremea !... Şi oamenii ce repede se schimbă cu vremea !... Copiii, mai ales, se schimbă vertiginos! Acum un an ne jucam de-a „căderea Plevnei". Anul acesta aceiaşi trei colegi de bancă ne jucăm de-a „răpirea Sabinelor"...

Fiindcă e sîmbătă, şi de obicei sîmbătă „salonul" de strada Libertăţii e frecventat de lume multă, ne-am hotărît să ne ducem mai devreme, îndată ce se va înnopta. Întîlnirea ne-am dat-o la mine acasă. De la mine pînă la madam Gutuie sînt exact două sute de paşi.

Mihăiţă pare emoţionat. Vorbeşte în monosilabe şi dinţii îi tremură ca un aparat Morse...

La poarta cu nr. 38 ne oprim. Cele două ferestre de la stradă sînt căptuşite cu transparente de trestie vopsite cu verde. În jurul casei, nici un semn de viaţă : nici un zgomot, nici o lumină... Lampagiii primăriei n-au ajuns încă pînă în strada Libertăţii.

Nu-i aprins nici măcar felinarul roşu. Steaua celor „trei crai de la răsărit" nu s-a arătat încă deasupra noului Betleem...

Cotan deschide totuşi poarta şi cîteşitrei intrăm repede în curte. Madam Gutuie şi fetele sînt la masă. De obicei clienţii încep să vină după ora zece. Pînă atunci, nu sînt primiţi în local decît „intimii" patroanei şi „prietenii" fetelor. Cotan însă poate intra cînd vrea. Madam Gutuie îl stimează ca pe unul din cei mai de seamă clienţi ai localului, deşi nu consumă niciodată nici dulceaţă nici cafea.

Apariţia noastră produce o ciocnire bruscă de tacîmuri şi farfurii — un *branle-bas de combat* în miniatură. Un pahar de şpriţ se varsă pe faţa de masă şi un scaun cu fundul îngăurit se răstoarnă pe scînduri.

Didina, care e bună și exotică, fiindcă a fost și la Hunciuc și la Constantinopol, sare de gîtul lui Mihăiță, pe care-l vede pentru prima oară în local.

Madam Gutuie l-a luat repede pe Cotan deoparte, în timp ce Olguța mormăie supărată și cu gura plină :

— Iar au venit mucoșii ăștia...

Celelalte fete ne privesc cu zîmbetul lor invariabil : rece și deplasat. Parcă ar fi chipurile mîzgălite cu creioane colorate pe pereții privăților noastre de la liceu.

Cotan ne face semn să-l așteptăm și dispare cu madam Gutuie pe coridor.

Mihăiță se zbate neputincios în brațele Didinei, care-l mîngîie cu formula „cîrlanul maichii" și alte fraze tipice.

Din capul mesei, Vetuța îi strigă răgușită :

— Ia-i banii înainte, fă, să n-o pați și tu ca mine...

Aurica fredonează cu ochii în farfurie :

— „Te-am așteptat să vii... sub caisul înrourat... Te-am așteptat... te-am așteptat"...

Olguța îi răspunde, tot cu gura plină :

— Care-i ăla, dragă ?... N-o fi tot profesorul de la liceu ?

Aurica e favorita profesorului nostru de geologie.

Un gînd diabolic mă urcă parcă în turla cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae, de unde poți vedea întreg orașul, fără să fiii văzut de nimeni. Regret însă că Aurica nu e favorita profesorului de limba greacă sau a celui de matematică. Acestora aveam să le plătesc o poliță din săptămîna trecută. Cu profesorul de geologie, însă, n-am nimic de împărțit. Fiindcă-l respect și mi-e drag, renunț la Aurica și o las să-l aștepte mai departe, pînă va veni sau el, sau... altul !

Madam Gutuie, care a apărut din nou, se apropie de mine și-mi șoptește misterios la ureche :

— I-am dat prefectului ăl mic un boboc de fată. Știi... Pe cinste...

Prefectul cel mic e Cotan !...

Ce înseamnă să fii, într-un oraș de provincie, băiatul prefectului !... Toată lumea, de la directorul liceului până la madam Gutuie, caută să te servească. Nimeni nu îndrăznește să te supere, fie chiar cu un lucru de nimic. Pitești, părinții și copiii se confundă ca zarzavaturile într-o oală cu supă. Prestigiul oficialității trecătoare ca valtrapul de stofă neagră, brodată cu argint, al cailor de dric. Transformă toate mîrțoagele din oraș în animale apocaliptice...

Încerc s-o descos pe madam Gutuie :

— Eu n-o cunosc ?

— De unde !... Asta e trufanda !...

— Și mie n-ai de gînd să mi-o arăți ?...

— Nu se poate... Asta e fată de condiție... Nu vine decît pe comandă... Dumneata n-ai bani destui pentru așa ceva...

După un sfert de oră, ne regăsim iar cîteșitrei în „salon".

Vetuța continuă să ne privească cu neîncredere și ne apostrofeze cu ură :

— Parc-ați fi venit la pomană !... Nu cumva azi e sîmbăta morților ?...

Madam Gutuie se răstește la ea :

— Ia nu mai face pe nebuna... Lasă-mi „bobocii" în pace, că ăștia sînt buni de saftea !...

*

In stradă procedăm la inventarierea trofeelor din seara aceea. Mihăiță, însă, nu ne poate comunica nici

o impresie. Cînd îl întrebăm cum a fost, dă din umeri plictisit şi răspunde ca omul prost :

— Cum să fie... Bine !...

Dacă toţi „premianţii întîi" din România sînt ca Mihuţă, păcat de timpul care-l pierd în şcoală !...

În schimb, Cotan e de-o veselie contagioasă. Îl face să rîdă pînă şi pe Mihăiţă. Cu mîna stîngă ţine parcă pe cineva de chică şi cu dreapta retează capul unui condamnat la moarte.

— L-am tăiat, fraţilor... Să ştiţi că o să moară de necaz... Dar să nu spuneţi, că nebunul e în stare să mă bată...

— Cine mă ?

— Chiostec !...

Curiozitatea noastră creşte pe măsură ce Cotan înfige parcă anume să ne destăinuiască secretul pe care Chiostec nu trebuie să-l afle niciodată.

Nu cumva „bobocul de fată", cu care se lăudase madam Gutuie o fi vreo rudă de-a lui Chiostec ?...

Nu... Afară de el, nimeni altul din familia lui nu părăsise Merişanii... La ţară, „saloane" ca la madam Gutuie se găsesc tocmai unde nu te gîndeşti — în dosul căpiţelor de fîn, în porumb, în grîu, şi chiar prin fundul ogrăzilor, unde înainte de răsăritul lunii poţi fi tot aşa de sigur ca şi în strada Libertăţii din Piteşti...

Era altcineva... Era o persoană, însă, pentru care Chiostec s-ar fi aruncat în foc, probabil mai repede chiar ca pentru propria lui soră — era Anişoara modista, pentru care compusesem faimoasa scrisoare de dragoste, dar de care, din clipa aceea chiar, nu mă mai interesasem...

Mihăiţă nu poate pricepe bucuria lui Cotan. Pe mine, însă, victoria lui începe să mă pasioneze, cu atît mai

mult cu cît o prevăzusem încă din clipa cînd văzuseir pe Anişoara pentru prima oară. Nu mă înşelasem decît asupra locului unde Cotan avea s-o repurteze. Mărturisesc că pentru prestigiul învingătorului aş fi preferat Trivalea sau alt cîmp de luptă mai onorabil decît „salonul" din strada Libertăţii.

Aşa ceva nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd. Pe vremea aceea, însă, nu cunoscusem decît pe Margareta, pe Steluţa şi pe fetele de la madam Gutuie.

Bietul Chiostec !...

Ce-ar fi să afle unde-a fost Anişoara în seara aceea !

Eu, cel puţin, ştiam că Margareta e la Constanţa cu sublocotenentul Popescu, iar Steluţa la Slatina, cu bărbatu-său...

Dar dacă dobitocul de Georgică o fi bătut-o din nou şi în lipsa mea Steluţa îl înşală acum cu altul ?

La noapte mergem cu Moş-Ajunul.

In corul nostru ne-am ales numai elevi din cursul superior. Şeful corului este Rădulescu Florian, din clasa VII-a, fratele căpitanului de pompieri. De la noi din clasă, nu mergem decît trei inşi — eu, Mihăiţă şi Ţăpuş Nicolae, băiatul frizerului de sub hotelul „Dacia". Ţăpuş e cel mai bun bas din tot liceul. La producţiile artistice de la sfîrşitul anului, cîntă solo *Ce te legeni, codrule* şi *Cei doi grenadieri.* Eu sînt bariton şi Mihăiţă e sopran. Noi însă nu cîntăm niciodată decît în cor. Cotan care n-are ureche muzicală, ne aşteaptă acasă, unde sîntem invitaţi de prefect să cîntăm. Chiostec s-a grăbit să plece cu sania la Merişani, de teamă să nu-l apuc

noaptea și viscolul pe drum. Păcat că nu e și el cu noi. Flautul lui ar fi făcut minuni în saloanele prefectului. În schimb, surorile lui Cotan au să ne cînte poate la pian *Ramages d'oiseaux* și *La prière d'une vierge*, pe care le-am auzit și acum un an, cînd s-a dat la Teatrul Ucklar serbarea pentru Crucea Roșie.

Pe fetele prefectului nu le cunosc decît din vedere. Nu știu de ce, dar Cotan n-a vrut să mi le prezinte niciodată. Totuși, eu le salut totdeauna, cînd mă întîlnesc cu ele pe stradă. La noapte, însă, am să le cunosc personal, și la vară, probabil, o să ne plimbăm împreună prin grădina publică.

Iată deci o perspectivă care mă încîntă. Napoleon Bonaparte spunea că în giberna fiecăruia din grenadirii lui se găsește ascuns un baston de mareșal. Nu știu dacă este adevărat tot ce se povestește de Napoleon Bonaparte. Dar de cînd am cunoscut pe Margareta și pe Steluța, simt parcă nevoia să intru în constelațiuni tot mai luminoase.

De fetele de la madam Gutuie nu mai vorbesc. Nu-mi pasă, totuși, ieși din cap un lucru la care mă gîndesc mereu. Cotan mi-a împrumutat *La maison Tellier*, o nuvelă de Maupassant tradusă în românește. Într-o singură zi, am cetit-o de trei ori... Grozav mai știu să scrie și francujii ăștia... Pe noi, dacă am scri așa ceva, ne-ar da afară din școală... Subiectele temelor noastre la limba română sînt aproape imposibil de tratat. Ni se dau numai lome cu subiecte de care habar n-avem. Ni se cere să scrim despre lucruri abstracte : primăvară, toamnă, ploaie, vînt, adevăr, frumos și așa mai departe... Numai despre femeie nu ni se dă să scrim niciodată. Și totuși, femeia e singurul subiect pe care majoritatea colegilor mei de

clasă sînt sigur că l-ar putea trata mai bine ca oricare alt anotimp, element al naturii sau sentiment uman...

Bună dimineaţa la Moş-Ajun !...
Ne daţi ori nu ne daţi ?... (bis)
Neeee... daaaaţi ?...

Directorul liceului nu ne dă nimic. Găsim poarta încuiată şi luminile stinse. Probabil că directorul face Crăciunul la Bucureşti cu secretarul general de la Ministerul Instrucţiunii Publice, care îi este cumnat. Directorul nostru face politică militantă, ca şi tatăl lui Coţan. După ce pleacă liberalii de la putere, rămîne simplu profesor de geografie.

La fel plecaseră din oraş cei patru profesori noi. Două săptămîni de zile dar, Aurica poate cînta în fiecare seară *Te-am aşteptat să vii...* Profesorul de geologie n-are să vină decît după Bobotează.

Profesorul de limba latină se scuză că nu-i pregătit să ne primească. În schimb, ne face un mic istoric al colindelor, care par a fi de origină păgînă şi ne atrage atenţia să nu întîrziem prea mult prin mahalale, fiindcă e ger şi putem răci. Profesorul de limba latină îşi iubeşte foarte mult elevii, dar mai ales pe cei de la ţară, pe care îi ţine în gazdă la el acasă, cu plată şi cu asigurarea formală că vor trece examenul fără corigenţă.

Profesorul de istorie, care este transilvănean, ne dă vin fiert şi covrigi cu susan. Mănîncă şi bea cu noi împreună, bate cu pumnul în masă, înjură pe unguri, ne sărută şi ne repetă povestea Ardealului, pe care o ştim pe dinafară.

— Că-z apăi, iubiţii mei, cujetul nost neîntinat, tăt la drăguţul nost ghe Argheal să hie !... Că ne-o învrednici Domnul să ajungem noi acolo şi l-om feştelui aşa cum

o zidit Decebal Sarmiseghetuza... Fişori, nu vă hie teamă, avem har Domnului ghestui şi merindă din belşug. Ş-apăi mînă-i dracu de cătane streine să ne potopească ducă-or cujeta aşa, că de-atîta urcuş s-or beteji cu toţii, că tare-i sus şi mult e fain, din mila Domnului, Arghialul nost...

Un băcan de pe strada Şerban-vodă ne dă o pungă de un kilogram cu smochine, stafide, alune şi năut, pe care le împărţim frăţeşte, iar primarul oraşului, o hîrtie de douăzeci de lei, din care Rădulescu Florian ia 3 lei şi 50 de bani, iar noi ceilalţi unsprezece, cîte 1 leu şi 50 de bani.

După îndelungate parlamentări cu gardistul de la poartă şi cu cei doi mopşi din curte, plecăm încredinţaţi că prefectul s-a răzgîndit şi nu ne mai primeşte. Prin dreptul bisericii catolice, însă, gardistul ne ajunge din urmă şi ne întoarce înapoi. Prefectul uitase să dea ordinele necesare cerberului cu tesac turcesc şi revolver austriac.

Pentru prima oară în viaţa mea intru şi eu într-o casă cu adevărat boierească. Mobilele lustruite, covoarele moi, tablourile cu fazani şi porci mistreţi, oglinzile cu ciucuri de cristal şi lămpile cu acetilenă îmi iau ochii. La prefect e cu mult mai frumos ca la noi acasă... Noi avem lumînări de spermanţetă şi lămpi cu gaz. Mobilele noastre abia se mai ţin pe picioare şi florile de pe scoarţele olteneşti s-au scuturat parcă pe scînduri. Ca lucruri de preţ nu avem decît o oglindă ovală cu o ramă aurită şi tabloul cel mare din salon, în care mama stă cu mîna dreaptă pe umărul tatei...

Familia prefectului se compune din tată, mamă, un băiat, două fete, o soacră, o cumnată văduvă, care de obicei stă la Cîmpulung, inginerul judeţului, care este văr de-al doilea cu prefectul, nevasta inginerului, care

este grecoaică și vorbește prost românește, și guvernanta fetelor, *miss* Edith, care este englezoaică și nu vorbește de loc românește.

Cotan zîmbește șiret și ne împinge de la spate ca pe o turmă de oi spre sufrageria plină cu tot felul de bunătăți: șuncă de Praga, salam de Sibiu, limbă afumată *schweizer*, ștrudel cu mere, baclava cu nucă, fructe și vin înfundat.

Surorile lui Cotan se amestecă printre noi, mai mult plictisite decît entuziasmate de prezența celor doispre zece străini înfometați. Cum sînt însă fete binecrescute amîndouă se agită la fel, dar fără spor. Lizica pare un metronom care bate măsura 2/4, iar Oița, pendula unui ceasornic de perete. Lizica e mai mare cu doi ani decît Cotan. Are părul roșcat și zbîrlit ca o coadă de viezure. Oița îl are lins și gălbui ca o pălărie de paie spre sfîrșitul verii. Soarele pare a fi avut influențe deosebite asupra surorilor lui Cotan. Pe Lizica a rumenit-o, pe Oița a decolorat-o.

Pe noi, însă, fetele prefectului ne impresionează la fel. Sîntem mai emoționați chiar de cum ne-ar fi prins un profesor cu lecția neînvățată. Parcă ne-ar fi luat Dumnezeu graiul la toți deodată. Unuia singur dintre noi îi turuie gura. E Columbachis Aristotel, băiatul proprietarului morii din Tîrgul-din-Vale. Aristotel, însă, vorbește grecește numai cu nevasta inginerului, și noi nu pricepem nimic. Mihăiță a înțepenit lîngă sobă și nu îndrăznește să se așeze la masă. Lizica îl invită pe scaunul liber dintre ea și mamă-sa. Mai curajos decît noi, Rădulescu Florian, șeful corului, s-a așezat între Oița și sora-sa. Țăpuș și Aristotel stau la dreapta și la stînga grecoaicii, iar eu am nemerit între guvernanta, care vorbește numai englezește, și văduva de la Cîmpulung, care nu vorbește de loc. Ceilalți coriști stau proptiți, ca niște

stîlpi de telegraf, între Cotan, prefect, inginer, soacra prefectului și căpitanul de la manutanța armatei, care sosise mai tîrziu.

Serbarea Moș-Ajunului ține pînă la miezul nopții. Surorile lui Cotan se scuză că-i pianul dezacordat și nu ne pot cînta nimic. Țăpuș, care a răgușit din cauza tămîiosului, încearcă să ne cînte ceva, dar nu poate nici el. În schimb, Rădulescu Florian face ca găina cînd ouă și imită plecarea trenului din gară, iar eu și cu Mihăiță declamăm *Satira III-a* a lui Eminescu. Eu fac pe Baiazid și Mihăiță pe Mircea cel Bătrîn.

La plecare, limba și picioarele ni se împleticesc deopotrivă.

În stradă, Țăpuș își mai încearcă o dată vocea :

Ne dați ori nu ne dați ?

De data asta, însă, răspunsul ni-l dă gardistul de la poartă, care pînă atunci stătuse în fața noastră „drepți" și cu mîna la căciulă :

— Nu vă este rușine, măi, neam de țigani ce sînteți ?... Nu vă îndoparăți destul ?... Ce să vă mai dea ?

*

Orașul pare tava unui bragagiu, garnisită cu alviță, nugiuc și zaharache alb. Totu-i alb. Gerul, liniștea și noaptea sînt albe. Singură zăpada pare a-și fi pierdut ceva din culoarea ei obișnuită. O recunosc numai după discreția cu care scîrțîie sub picioarele noastre, ca o mînă abilă de pungaș ce s-ar furișa într-un buzunar...

Pe cerul spălăcit și umed ca un cearceaf de pat, abia scos din ligheanul cu scrobeală albastră, stelele par urme proaspete de ploșnițe, strivite chiar în noaptea Moș-Ajunului. Petele de pe rufăria de casă, a Părintelui ceresc,

nu dispar niciodată. La Piteşti dar, regina nopţii va petrece sărbătorile Crăciunului într-un hotel de mahala... La Slatina, luna era găzduită parcă, ceva mai convenabil...

Mi-aduc aminte de noaptea în care m-am întors cu Steluţa de la grădina publică...

Ce noapte !... Ce lună !... Ce poezie !... Încep să cred însă că vară-mea avea dreptate. Între luna de-atunci şi cea de azi nu văd nici o rudenie.

La primul colţ de stradă, rămînem şapte inşi. La al doilea, trei ; şi aşa mai departe, pînă ce mă trezesc numai eu singur... Dar singur cu adevărat eu nu mă simt decît în mijlocul alor mei.

De cîte ori sînt singur, mi se pare că mai sînt cu cineva. De altfel, eu numai cu mine singur pot vorbi tot ce-mi trece prin minte. Nu mi-e teamă de nimeni şi de nimic. Nu mă controlează nimeni şi nimeni nu mă poate face de rîs. În noaptea asta, mai ales, simt c-aş avea să-mi spun o mulţime de lucruri.

Nu-mi place nici Lizica, nici Oiţa. Văduva de la Cîmpulung e o femeie în vîrstă, iar guvernanta nu ştie românește. Nu m-ar interesa decît grecoaica. Dar tot timpul nevasta inginerului a stat de vorbă numai cu Columbachis Aristotel... Femeile astea parcă n-ar fi în toate minţile lor. Băiatul grecului din Tîrgul-din-Vale are picioarele crăcănate, se uită şaşiu şi nu vine niciodată pe la madam Gutuie.

Nu ştiu cu ce impresie vor fi plecat ceilalţi. Pe mine însă, lumea bună simt că a început să mă dezguste.

În poarta casei îmi dau seama că, în anul acesta, Moş-Ajunul m-a făcut să pierd o noapte degeaba. Numai cu 1 leu şi 50 de bani nu te poţi aventura nici măcar pînă în strada Libertăţii...

Dar geamul de la bucătăria noastră e încă luminat... La ora asta un geam luminat poate fi mai elocvent chiar ca steaua ce se oprise cîndva deasupra Betleemului...

Lina coace cozonacii... În bucătărie e cald și miroase a ceva proaspăt și bun. E un miros ciudat... un amestec de adieri calde și de șfichiuri reci... ceva ce-mi gîdilă nările nasului și se prelinge din sfîrcul urechilor pe umeri și de-a lungul spinării... Ce miros plăcut!... Nu știu ce miroase așa frumos... Cozonacii din cuptor sau sînii goi ai Linei...

Bucătăresei noastre îi zicem Lina, fiindcă așa s-a obișnuit mama să le cheme pe toate bucătăresele pe care le-am avut. Numele ei adevărat, însă, este Leucadia. E blondă, înaltă, subțire și mîndră ca o regină detronată. Vorbește rar și se uită tot pe sub gene. Cînd e supărată, însă, bombăne ca o piuliță de aramă în care ai pisa zahăr cubic...

Prezența mea în bucătărie o pune pe gînduri. E poate pentru prima oară cînd intru în bucătărie. Lina este o veche rivală a Margaretei. Amintirea fostei noastre croitorese cu ziua pare a-i fi stricat deodată și buna dispoziție, și aluatul cozonacilor ce se rumenesc în cuptor.

— Dacă mai așteptați oleacă, vă dau să gustați și dumneavoastră... Ia uitați-vă la ei... În cinci minute sînt gata.

Și Lina deschide ușa cuptorului... Ochii mei, însă, îi dau să înțeleagă că nu mă interesează cozonacii.

— Unde e Năstase?

— A plecat aseară la Găvana... S-a dus s-aducă de-acasă de la el doi curcani și un purcel de lapte...

— Bine, bine, dar cînd are de gînd să vină?

— Apoi, conița i-a spus că mîine pînă în douăsprezece să fie acasă...

În timpul acesta, Lina micșorează lumina lămpii, care începuse să fumege. Eu o îndemn cu vorba și cu gestul:

— Mai bine stinge-o dracului de tot...

Lina-mi răspunde ca şi cum n-ar fi bănuit nimi

— Şi eu ce-am să mă fac pe întuneric ? Vreţi să mi ardă cozonacii ?

— Las' c-o aprindem noi pe urmă..

— Poate aveţi dumneavoastră chibrituri, că eu le sfîrşit...

— O aprindem de la focul din sobă cu o bucă de hîrtie.

Lina stă cîteva clipe la îndoială, apoi răspunde ho rîtă :

— Aşa da... Se poate...

În clipa aceea la poartă răsună un cor de voci begite :

Ne daţi ori nu ne daţi ?

Bag mîna în buzunar şi scot leul de argint şi cincizeci de bani de aramă, partea mea din hîrtia de do zeci de lei a primarului :

— Na... Du-te şi dă-le banii ăştia, că n-am mai m

Lina, însă, îi vîră sub perna de la pat şi bomb revoltată :

— Ia mai bine lasă-i colea, că eu nu sînt ca ai să umblu noaptea pe drumuri...

Pe Mihăiţă îl iubesc ca pe un frate. Pentru el gata să trec, la nevoie, prin foc şi apă. Pînă azi nu jignit niciodată — nici cu fapta, nici cu vorba, nic gîndul !... Cînd am înţeles însă de ce este vorba, nu m putut stăpîni un gest de scîrbă... Dacă m-aş fi măr să-l compătimesc numai, ar fi însemnat să nu-i fiu ten adevărat. De altfel, de zece ani de zile de cîn

mosc, n-am simțit niciodată ca în clipa aceea nevoia să-mi bat joc de el.

Un altul în locul meu și-ar fi adunat prietenii și le-ar fi spus: Hai să plîngem de mila lui bietul Mihăiță, că este un nenorocit...

Mie, însă, mi-a venit să strig în gura mare: Hai să rîdem de prostia lui Mihăiță, că este un neghiob...

Mihăiță iubește pe Lizica !...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia iubește pe fata prefectului de Argeș.

Mi-am recapitulat escapadele sentimentale și am ajuns la concluzia că pe Lizica, mai ales, n-aș putea-o iubi nici eu, darmite Mihăiță. Pe Margareta aproape am și uitat-o. La Steluța, însă, tot mă mai gîndesc din cînd în cînd. Margareta a fost un scaiete ce ți se agață de pantaloni; Steluța, o porumbiță rănită ce-ți cade întîmplător în brațe. Pentru Lizica, însă, zadarnic mă trudesc să găsesc o comparație nimerită. Nu există. E drept că Mihăiță o compară cu un luceafăr. Dar Mihăiță se înșală... Mihăiță nu-i măcar poet ca mine. E un simplu elev silitor, și atîta tot. Ce înseamnă, însă, a fi „premiant întîi" la liceul din Pitești ?... Ca să poți iubi pe fata prefectului de Argeș, trebuie să fii ceva mai mult. Or, dintre noi toți, eu, unul, nu văd pe nimeni potrivit pentru lucrul acesta. Nu, nu... Tot eu am dreptate. Mihăiță este un neghiob. Oricît l-aș iubi eu, dar suferința asta nu i-o pot împărtăși. Cel mult, îl pot încuraja s-o suporte cu bărbăție pînă la capăt !...

Cazul lui Mihăiță începe să mă pasioneze. Nu știu de ce, dar pe Mihăiță nu l-aș fi crezut niciodată capabil să iubească. Nu cumva Mihăiță este numai o victimă a primăverii ?... Așa iubesc oamenii primăvara !... Numai că primăvara trece repede... Mihăiță a așteptat din decembrie pînă în aprilie ca să-mi spună că iubește pe Lizica.

Dacă ar mai fi așteptat încă trei luni, poate că n-ar mai fi avut nimic să-mi spună. Deocamdată este singurul sfat pe care i-l pot da. Altceva, nu văd ce-aș putea face pentru fericirea lui.

E drept că lui Chiostec i-am făcut o scrisoare de dragoste. Dar Chiostec este cel mai prost elev la limba română. Scrie ca o ciubotă și nu știe să acorde nici predicatul cu subiectul. Mihăiță, însă, știe să scrie tot așa de bine ca și mine. Poate a și scris-o chiar... Dar o trimis, i-o fi trimis-o ?... Dacă Mihăiță o fi făcut lucrul acesta este pierdut. Lizica este în stare să i-o arate prefectului, prefectul să-l reclame directorului și directorul să-l cheme a doua zi în cancelarie ca să-i facă morală. Dar morala, ca morala... La sfîrșitul anului, însă, în grădina publică, muzica militară are să-i cînte altuia de trei ori : sol, si, re, sol, sol, re, si, sol" și o dată „sol, si, re".

Bietul Mihăiță !... Mi-e teamă să nu pată și el ca Ovidiu, care și-a scris *Tristele* tocmai la Tomis...

Profesorul de limba latină ne-a spus că la Constanța se mai văd și astăzi ruinele unui templu roman, închinat zeului Neptun... Profesorul de limba latină parcă ar cunoaște secretele fiecăruia din noi. Cum aș vrea să mă duc și eu la Constanța !... Aș vedea ruinele templului în care se rugase pe vremuri Ovidiu și aș vedea poate și Margareta !...

Ce curioasă coincidență !... Cînd l-am văzut pe Mihăiță plîngînd, mi-am adus aminte că astă-toamnă plîngeam și eu pentru Margareta. Și doar pe Margareta n-o pot compara cu Lizica !

Dar ce înseamnă oare a iubi ?... Cum este cînd iubești cu adevărat ?... Cum a iubit Werther pe Charlota și Des Grieux pe Manon Lescaut, sau cum iubește Chiostec pe Anișoara și Mihăiță pe Lizica ?...

Mîine am să-l rog pe Cotan să-mi mai împrumute o altă *La maison Tellier* a lui Maupassant.

*

Primăvara a poposit la Trivalea. Deocamdată, se mi-e parcă să intre în oraș. Bănuiește probabil că profesorul nostru de limba română i-a pus gînd rău. Cum o mai fi-o prin grădina publică, ne-o și dă ca subiect la concursul în scris pentru stil și compoziție:

Orice s-ar spune, dar primăvara se găsește la Trivalea mai multă siguranță decît în oraș. Acolo nu-i caută nimeni gîlceavă. Cei care o întîlnesc o salută și o admiră cu aceeași bunăcuviință și sinceritate. În fața ei se înclină deopotrivă și vîrsta, și sexul, și cultura omului. În oraș, însă, primăvara riscă să fie tratată mai rău ca în sala de operație a unui spital de provincie...

La liceul nostru, bunăoară, sînt doi profesori de limba română și peste patru sute de elevi. Dar pericolul cel mare este că în fiecare din cele șapte clase, limba română se predă de cîte trei ori pe săptămînă. Imposibil, deci, ca primăvara să scape neciopîrțită, mai ales că fiecare anotimp ține cîte trei luni în cap !...

În curtea mănăstirii de la Trivalea au înflorit cireșii. Călugării și-au întins parcă la soare cămășile, pe care și le spală decît o dată pe an !...

Eminescu comparase cireșii în floare cu altceva:

Atît de fragetă te-asameni
Cu floarea albă de cireș
Și ca un înger, printre oameni,
În calea vieții mele ieși...

La fel o văzuse probabil și Mihăiță pe Lizica. Altfel, ar fi făcut greșeala să vină la Trivalea în aceeași

după-amiază cînd se găseau și fetele prefectului cu *miss* Edith.

Noi n-avem voie să ne plimbăm la Trivalea decît du mineca și în zilele de sărbătoare, cînd n-avem școală Lumea cealaltă se poate plimba cînd vrea. La Pitești însă, dumineca și în zilele de sărbătoare toată lumea s îmbracă cu alte haine decît cele din cursul săptămîn Numai noi, liceeni, trebuie să umblăm veșnic în aceea uniformă.

Uniforma noastră e simplă și gravă ca o cruce de ma moră neagră, fără nici o altă inscripție funerară decît l terele L. și B. cusute cu fir de aur pe gulerul bluzei și p coltucul șepcii turtită ca o lipie.

Mihăiță n-are decît o singură uniformă. Costumul c dril, pe care i l-a dat Societatea doamnelor din înalta s cietate, nu-l poate purta decît vara, în timpul vacanț

Uniforma lui Mihăiță parcă ar fi un drapel mili întors plin de glorie și de găuri de pe un cîmp de lup Comparația „zdrențuit de gloanțe" e slabă și banală. P ticile de colori diferite, în loc să i le astupe, i le pune mai mult în evidență. Uniforma lui Mihăiță a bătut cordul spectrului solar. E mai mult decît un tricolor ț țional... E un adevărat curcubeu...

Miss Edith, însă, e de altă părere. Englezii, pesemn judecă pe elevi mai întîi după haine și pe urmă ab după notele din catalog. Pentru ei, duminecile și cel lalte zile de sărbătoare sînt ca ședințele de la Came Lorzilor. Or, în dumineca aceea, surorile lui Cotan nu m erau fetele prefectului din noaptea Moș-Ajunului. La ședință solemnă nu poate lua parte decît publicul cu i vitații speciale. E drept că primăvara ne convocase toți la Trivalea. Dar în același palat al Parlamentul Camera Lorzilor este de o parte și Camera Comunelor altă parte...

In clipa în care Mihăiță se apropie cu mine și Cotan ș fetele prefectului, guvernanta îl apucă furioasă de mîca uniformei și-l azvîrle cu scîrbă ca pe un lucru murdar, trei pași înapoi...

Băiatul cizmarului de la Scoroboaia rămîne cu ochii roptiți în pietrișul șoselei, ca și cum și-ar fi căutat sinurul lucru de preț pe care-l pierduse. Dacă întîmplător ar fi uitat și la noi, Mihăiță ar fi învățat și „limbajul olorilor"... Obrajii noștri păreau diferite fructe coapte în ulul verii. Lizica și Oița erau vișine... Englezoaica era utuie... Eu și Cotan eram prune...

Iată ce înseamnă să iubești așa după cum e scris în mane !...

O adiere de vînt începe să scuture floarea cireșilor din rtca mănăstirii... Călugării își adună probabil cămășile, care n-au să și le mai spele decît la anul, tot pe vreea asta !...

*

Cotan a mîncat două palme de la profesorul de limba eacă, cu care fusese obraznic. Prefectul a cerut telefic la minister un inspector școlar ca să ancheteze zul. Inspectorul însă nu s-a grăbit să vină, și ancheta amînat la „calendele grecești".

Mai tîrziu am aflat că directorul împăcase la timp și restigiul corpului didactic, și amorul propriu al șefului u politic. Asta înseamnă că băiatul prefectului și-a igurat trecerea clasei fără corigență... De altfel, era și mpul...

Sfîrșitul anului școlar se apropia amenințător ca și meul din basme, care de la o vreme începe să dogoască ceafa viteazului Făt-Frumos. Cu noi, însă, trebuia ne petreacă altfel decît ca în basme. Cele trei obiecte

fermecate, cu care am fi putut împiedica apropierea Zmeului, fuseseră monopolizate numai de Cotan şi Mihăiţă. Cotan le avea de la tată-său; Mihăiţă de la Dumnezeu !... Toţi ceilalţi feţi-frumoşi din clasa VI-a n-aveau decît piepteni, perii şi oglinzi, sfinţite în strada Libertăţii, la madam Gutuie.

Dezastrul era deci inevitabil... Îl simţeam... Îl miroseam chiar... În clasa noastră mai ales nu mirosea decît a iarbă de puşcă, deşi depozitele de explozibile ale armatei erau la cîţiva kilometri depărtare de liceu.

Singura noastră speranţă era numai o intervenţie supraumană. Aşteptam, bunăoară, să ne moară profesorii, să ia foc liceul sau să ne trimeată Dumnezeu o molimă generală şi Ministerul Instrucţiunii Publice un ordin circular — să se închidă toate şcolile pînă la toamnă.

*

Dintre profesorii noştri cei noi, de doi ne temeam mai mult ca de toţi ceilalţi. De cel de limba greacă şi de cel de matematică.

Pe profesorul de limba greacă, l-am poreclit „Ghiozdan", fiindcă nu se desparte niciodată de mapa de piele galbenă, în care-şi păstrează cu sfinţenie personalitatea lui de ţîrcovnic clasic, şi juxta franceză, după care ne traduce în româneşte versurile lui Homer.

Cel mai grozav însă este „Vipera neagră" — profesorul de matematică, pe care nu-l pot mistui nici chiar colegii lui. Amănuntul acesta îl ştim de la Cotan, care trăsese cu urechea cînd directorul liceului rugase pe prefect să intervină la Bucureşti ca să-l mute în alt oraş. Se pare însă că ministrul Instrucţiunii Publice de pe vremea aceea refuzase, fiindcă profesorul nostru de matematică era unul din elevii săi favoriţi.

Parcă-l aud și astăzi șuierînd printre dinți, din vîrful catedrei și în dialectul său moldovenesc :

— Văd c-ai cetit ceva, dar n-am ce-ți face... N-ai priceput nimic. Situația dumitale este *cinci* la teorie și *unul* la practică. Total, *șase*. Pe jumătate, *trei*... Hai să-ți dau *patru* din grație... să nu zici că-s om rău...

Mărinimia profesorului nostru de matematică, însă, ne umplea ochii de lacrimi și sufletul de groază. Pentru noi, sub nota *cinci*, un punct mai mult sau mai puțin era același lucru. Între *patru* și *trei*, nu există decît o simplă diferență grafică. Înarmați cu note ca *patru*, *trei*, *doi* și chiar *unu*, majoritatea elevilor din clasa VI-a pășeam victorioși ca o falangă macedoneană spre... corigență.

Și totuși, profesorul nostru de matematică este un tînăr frumos, cu părul negru și ochii verzi. Cînd îl salutăm pe stradă, ne surîde blajin și generos ca sfîntul Stelian, patronul copiilor. În clasă însă, cînd trebuie să-i suportăm ochii o oră întreagă, parcă seamănă ca două picături de apă cu Zmeul din basme, gata să-și înfigă ghearele în ceafa fiecărui din noi.

Pe mine, însă, avea să mă răpună profesorul de limba română, nevasta căpitanului Ceaușoglu și... *Umbra lui Mircea la Cozia.*

Pe profesorul meu de limba română nu mai este nevoie să vi-l prezint. Închipuiți-vă pe Lord Byron rătăcit prin Pitești, cu un brici Solingen în mînă și cu un piepten de celuloid în păr.

Deși tot nevastă de căpitan, doamna Kety Ceaușoglu este cu mult mai tînără ca mama. Nu este însă de vîrsta nici a Steluței, nici a Margaretei, și nu seamănă cu nici una din ele. În schimb, aduce foarte mult la umblet cu

Lizica. Numai că fata cea mare a prefectului nu privește niciodată pe om drept în ochi, pe cîtă vreme Kety, cînd se uită la tine, parcă te înfige cu acul în carton ca pe fluturii din colecția zoologică a liceului. Este aproape tot atît de înaltă ca și mine și zveltă ca o fetiță de pension. Umblă mai totdeauna cu capul gol și poartă numai rochii scurte — cele mai scurte rochii din oraș — ciorapi de mătase și pantofi cu tocuri Louis XV, anume parcă să-și poată plimba pe deasupra tuturor bărbia albă și smocul de păr roșcat ce-i cade pe frunte ca un cataif bine rumenit pe o farfurie de porțelan.

Într-o zi, cum nu eram decît noi singuri în casă, mi-a luat mîna să-mi cetească în palmă. Pînă atunci, nu-mi proorocise nimeni viitorul. Eu, însă, nu știu de ce, dar eram sigur că are să-mi spună lucruri plăcute. Aștept, dar nu-mi spune nimic... În schimb, o văd cum începe să se încrunte din ce în ce mai mult, și la un moment dat îmi simt mîna strînsă cu atîta putere, că mă podidesc lacrimile. Cum nu puteam țipa, fiindcă mi-era rușine, mă mulțumesc să scrîșnesc din dinți, și s-o ciupesc și eu de pulpă cu mîna ce-mi rămăsese liberă.

Probabil că gestul meu hotărît îi plăcuse, fiindcă mîna ei se desprinse imediat de pe mîna mea. Își dăduse desigur seama că cel care se apără în felul acesta nu mai era copil, ci om matur. Ceteam surpriza acestei constatări plăcute în ochii ei jucăuși de veveriță și mai ales în zîmbetul mătăsos cu care îmi da parcă să înțeleg că totul nu fusese decît o glumă nevinovată...

Socoteam deci incidentul închis și așteptam ca unul din noi să pronunțe primul cuvînt împăciuitor, mai ales că, de data asta, Kety mă mîngîia pe amîndoi obrajii cu calmul celei mai autentice dragoste materne.

Pe vremea aceea, însă, nu știam încă tot ce trebuie să știe un bărbat. Nu știam, bunăoară, că o femeie nu riscă

să încheie un armistițiu decît în clipa cînd este sigură că te-a prins într-o nouă capcană. Și Kety, care avusese tot timpul să se răzgîndească, își înfipse din nou unghiile în fălcile mele...

De data asta chiar că nu mai aveam ce face. Pentru a doua oară mă găseam în ipostaza ridicolă a unui cap de miel jupuit de piele, cu gura căscată și ochii holbați. Pofta cu care Kety își bătea joc de mine mă făcea să plîng de necaz. Cele cîteva cuvinte, însă, pe care mi le șuiera cu ură printre dinți, mă făceau să surîd de plăcere. Privirea și cuvintele ei mă răzbunau mai mult decît m-aș fi putut răzbuna eu. Ele erau mărturia unei victorii sigure, care nu putea fi decît a mea.

— Canalie mică ce ești !... Cine te-a învățat să ciupești femeile așa ?

La apariția mamei, Kety îmi iartă obrajii și începe să-mi laude dantura, ca și cum nimic anormal nu s-ar fi întîmplat.

— Vai dragă... Nu știam că băiatul tău are strungăreață... Ăsta o să iasă crai mare, nu glumă !...

Mama însă, care probabil nu-și cunoștea încă bine prietena, se mulțumi să-i răspundă fără pic de entuziasm.

— Eh !... Cum i-o fi și lui norocul... Numai de-ar sta mai multă vreme pe lîngă mine, să nu-și bată joc muierile de el !

*

Două săptămîni mai tîrziu, întîmplarea mă arunca din nou în ghearele doamnei căpitan Ceaușoglu. De data asta, însă, ghearele ei n-aveau să mă mai înspăimînte. De altfel, ghearele astea nu-mi făcuseră nici prima dată cine știe ce mare rău. Dacă apariția neașteptată a mamei n-ar

fi reclamat o schimbare bruscă a situației și o cît mai grabnică explicație, eu m-aș fi lăsat torturat de ele încă multă vreme. Le-aș fi suportat răutatea cu voluptatea răsplatei pe care o simți apropiindu-se matematic și m-aș fi răzbunat apoi, sugîndu-le lacom pe toate zece la rînd, ca pe niște curmale dulci și catifelate.

De altfel, Kety are în ea ceva din personalitatea fructelor coloniale. Miroase a scorțișoară, se îmbracă în rochii cafenii și este abonată la *Ziarul călătoriilor* și la toate revistele de modă. Or, mama, care vrea să-și facă o rochie nouă, m-a trimis să-i aduc de la Kety modelul pe care-l aleseseră în ajun.

Soții Ceaușoglu locuiesc un apartament cu chirie în fața grădinii publice, sau — după cum se spune în limbajul local — stau la „centru". Pe vremea aceea, la Pitești, în afară de grădina publică, tot „centru" se mai numea o porțiune din Bulevardul Elisabeta-doamna, și alta din strada Șerban-vodă, care începeau ceva mai sus de primărie și se sfîrșeau în piață, sau, mai precis, la biserica Sfîntul Gheorghe, unde se făceau parăzile militare și slujba morților din lumea bună. Restul orașului era considerat ca mahala, fiindcă n-avea decît străzi pietruite și trotuare numai pe ici, pe colo, pavate cu asfalt sau piatră cubică. Dar, pavate sau nepavate, toate străzile orașului duceau la „centru", ca și drumurile de altădată la Roma.

Aci fierbea ca într-un cazan, în văzul și controlul tuturor, întreaga energie cotidiană sau nocturnă a orașului. Aci se vindeau ziarele, se discuta politica și evenimentele de la ordinea zilei, se formau opiniile și se afișau curentele generoase ce trebuiau pompate în masele populare. Cu un cuvînt, aici era sediul principal de spiritualizare a întregii activități urbane, afară, bineînțeles, de cea sentimentală, care-și avea locurile ei mai discrete

ca : Trivalea, Scoroboaia, Tîrgul-din-Vale sau mahalaua Sfîntului Ilie, patronul cojocarilor.

Vara, mai ales, grădina publică din Pitești era un fel de stațiune climaterică a orașului. Cele două sacale stropitoare ale primăriei dispensau pe cetățeni de orice alte ingrediente răcoritoare. Elevii de la liceu, însă, nu aveau voie să treacă prin grădina publică, fiindcă de obicei tot aici era și locul de întîlnire al profesorilor în orele cînd n-aveau curs. Elevii trebuiau să se răcorească acasă la cămașe și izmene, și numai cu apă de la fîntîna proprie sau cea din curtea vecinului, dacă întîmplător nu erau în ceartă unii cu alții.

Era imposibil, dar, ca cineva să treacă pe la „centru" fără ca restul orașului să nu afle imediat. Cu atît mai mult, deci, era semnalată prezența unui elev de liceu, deoarece parte din profesorii liceului jucau aproape în permanență table pe terasa din grădina publică.

Kety e singură. Căpitanul e dus la Curtea-de-Argeș ca să ridice niște puncte topografice, iar soldatul ordonanță — la poștă, ca să ridice pălăria comandată la București. Alți servitori nu mai sînt, fiindcă soții Ceaușoglu nu fac menajul în casă. Mănîncă la popota ofițerilor din garnizoană, unde sînt serviți mai economicos și chiar mai curat ca în oraș.

Cînd mă vede, în loc de „bună ziua", Kety mă ia, cum se zice, cu zorul chiar din pragul casei.

— Bravo !... să-ți fie rușine... Mi s-a plîns mă-ta că nu mai poate ține nici o servitoare din cauza ta... Trebuie să le schimbe în fiecare lună aproape...

Eu, care știam bine că mama nu-i putuse spune asemenea năzdrăvănii, surîd în silă, înghit în sec și nu răspund.

Atitudinea asta, deși oarecum jenantă pentru mine, îmi convine de minune. Mă pune la adăpostul emoțiilor

unui debut mai elocvent. De cînd o cunoșteam, nu cred să fi schimbat cu Kety mai mult de zece cuvinte. Nu regret dar de loc faptul că, pentru prima oară cînd am ocazia să-i vorbesc mai mult, sînt nevoit să fac pe viţelul la poarta nouă. De altfel, nici nu prea știam ce să vorbesc cu nevasta unui căpitan, care nu seamănă de loc cu mama. Dacă n-aș fi știut cine este, poate că mi-aș fi dat drumul la gură mai repede. Dar față de primirea ce-mi făcuse, mărturisesc că nu știam ce trebuie să răspund.

Tăcerea mea începe s-o enerveze.

— De ce taci ?... De ce nu răspunzi ?... Așa e că ți-e rușine ?...

Nu. De data asta trebuia să-i răspund, ca să-i arăt că nu mi-e rușine.

— De ce să-mi fie rușine dacă nu-i adevărat ?... Ți-o fi spus poate altcineva... nu mama.

Pe măsură ce răspunsul meu se întregea, gura ei se deschidea parcă anume să mă întrerupă după fiecare cuvînt. Deși complet și categoric, răspunsul meu n-o mulțumește de loc, și Kety mă apostrofează din nou :

— Ce are a face ? Mă-ta sau altcineva, totuna e !... Vorba e c-am aflat... Acum știu cine-mi ești ! Foarte frumos... Un băiat de familie ca tine nici n-ar trebui să mai dea ochi cu lumea... Zău de nu stau la îndoială ce să fac... Să te mai primesc în casa mea ?

Ultimele ei cuvinte mă fac să roșesc. Oricît de vinovat aș fi fost, nu înțelegeam să fiu tratat în felul acesta, nici chiar de o femeie mai în vîrstă ca mine. Vîrsta și sexul nu mai au nici o importanță cînd cineva îți caută ceartă cu lumînarea și te jignește chiar din senin. Acum două săptămîni era cît p-aci să mă și bată. Astăzi însă, dacă întîrzii mai mult în casa ei, cine știe ce se mai poate întîmpla ?...

Îmi simt ochii umezi și picioarele întorcîndu-mi-se singure spre ușă. Totuși, o mai privesc o dată, să-mi dau bine seama dacă este aceeași bestie cu chip de femeie de care pînă atunci nu știam decît că este nevastă de căpitan, că știe să cetească în palmă și că are unghiile roșii ca niște petale de trandafir.

Ea îmi surprinde parcă gîndurile și mă oprește grăbită, mai mult cu fluturarea unei mîneci largi de capot decît cu gestul mîinii.

— De ce nu vrei să mărturisești că e adevărat ?... Vezi că n-ai curaj ?...

Femeia asta este extraordinară. De cîte ori încerc să fac un pas înainte, ea mă dă cu doi pași înapoi. Îmi dau seama că în momentul de față curajul meu este un lucru cu totul de prisos. Nu-mi putea servi la nimic dacă n-avea și ea un pic de bunăvoință. O mai privesc dar cîteva clipe mai mult în vîrful nasului decît drept în ochi, și în urmă răspunsul meu gîlgîie sfios ca un orăcăit de broțăcel :

— Ba curaj am, dar dumneata de ce n-ai bunăvoință să crezi ce-ți spun ? Îți jur că nu e adevărat !...

Simțeam că Isus pe cruce n-a exclamat cu mai multă duioșie : „Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac".

De data asta, dintre amîndoi, ea era cu siguranță cea mai emoționată. Fantomatic, cu ochii țintă în ochii mei, Kety se apropie de mine în vîrful picioarelor, și la rîndul ei îmi șuieră și ea printre dinți, mai mult în gură decît în urechi :

— Nu așa... Jură-mi pe ceva scump... pe ce ai tu mai scump pe lume.

— Pe mormîntul tatei...

O poiană verde, în bătaia lunii pline, n-ar fi părut mai argintată ca figura ei în clipa aceea.

— E adevărat ?... Iartă-mă... Am fost rea... Nu e așa ? Apoi, după ce-mi întinde mîna : Ce mai faci ?... Nu te-am văzut de mult... Ce bine-mi pare c-ai venit pe la mine. De ce-ai venit... Ia spune...

Macazul nedumeririi mele începenise cu acul direcției pe linia moartă. Și, totuși, trenul a trecut prin stație fără să deraieze. Grație cui, nu știu. În viață, însă, sînt și lucruri pe care nu e bine să le știi. Știu numai că niciodată în jurul meu nu fusese mai multă liniște, liniște multă și totală, ca și cum totul s-ar fi petrecut numai în vis.

Kety îmi arată papucii ei de casă. Unii, turcești, sînt de catifea albastră cu ghinde și frunze de stejar brodate cu fir de argint. Alții, venețieni, sînt de marochin roșu imprimat cu arabescuri de aur. Cei *renaissance* sînt de mătase verde *ton sur ton*. Cei japonezi sînt împletiți din papură multicoloră, și așa mai departe... Kety are o întreagă colecție de papuci de casă ; pe care de altfel nu-i poartă niciodată. Papucii, de altfel, nu sînt o încălțăminte chiar de prima necesitate. La Pitești, foarte multă lume umblă prin casă cu picioarele goale. Cel care nu-i are nu le simte lipsa, iar cel care îi are îi ține sub pat, ca să nu se uzeze. Picioarele femeilor frumoase, mai ales, nu au nevoie de papuci. Turcii, cînd se duc să se roage, își lasă papucii afară. Or, picioarele femeii nu sînt decît coloanele unui templu de rugăciune.

La un moment dat, Kety mă întreabă :

— De ce nu vii mai des pe la noi ?...

Iată o nouă întrebare, la care iar nu pot găsi imediat un răspuns precis. Dar Kety insistă... Vrea să știe pentru ce n-am venit niciodată pînă atunci și dacă am de gînd să mai viu de-acum încolo...

Noroc, însă, că răspunsul mi-l dă tot Kety.

— Vino cînd nu e bărbatu-meu acasă... să mai stăm de vorbă.

Eu surîd, fiindcă mi-aduc aminte de un scandal petrecut cîţiva ani în urmă, tot cu nevasta unui căpitan din Piteşti, al cărei bărbat nu era acasă. Numai că eroul de atunci nu fusese un licean, ci preotul regimentului, un popă tînăr abia hirotonisit, pe care căpitanul — după ce l-a ras ca în palmă — a pus patru soldaţi călări să-l plimbe pe stradă gol şi cu mîinile legate la spate.

Kety nu cunoaşte întîmplarea, fiindcă pe vremea aceea se găsea cu bărbatu-său în altă garnizoană. Eu însă i-o povestesc cu toate amănuntele proaspete încă în memorie şi mai ales cu toate aluziile galante pe care un bărbat, descătuşat în fine de prima emoţie, le poate spune din ochii femeii cu care se găseşte singur.

Kety rîde cu poftă şi bate din palme ca o nebună. Povestea o amuză, dar lucrurile, aşa cum s-au întîmplat, o fac pun pe gînduri. După părerea ei, căpitanul a fost o brută, femeia o uşuratecă, iar bietul popă un dobitoc. Un bărbat tînăr, fie el chiar popă, cînd iubeşte adevărat nu trebuie să se lase intimidat de ameninţările altuia. Probabil însă că preotul acesta era un simplu novice, care credea că în casa unei femei măritate poate intra oricine ca în biserică, iar nevasta căpitanului o babacca care nu mai avea credit decît pe lîngă feţele bisericeşti.

În timpul discuţiei, Kety mă întreabă :

— Tu ce-ai fi făcut dacă erai în locul popii ?

Nu ştiu cum, dar Kety parcă nu-mi pune decît întrebări despre lucruri la care nu m-am gîndit niciodată în viaţă.

Tăcerea mea o amuză.

— Să-ţi spun tot eu... Ai fi murit de frică... Nu e aşa ?... Sînt sigură...

Apoi, fără să-mi mai dea timp să mă gîndesc ce-o mai fi putut face şi altceva, Kety apucă o pernă de p sofa şi, cu un gest de suprem dispreţ, mi-o aruncă l cap. Enervat şi aproape agresiv, eu i-o arunc imedi înapoi. Kety o prinde însă în braţe şi, înarmată cu ca o platoşe, se repede de astă dată furioasă la mine, m răstoarnă pe sofa şi mă înăbuşe acoperindu-mi în treaga faţă.

A, nu !... De data asta n-are de cine să-mi mai fi teamă, nici ruşine... Mama n-avea de unde să mai apar pe neaşteptate, ca să-şi pună copilul într-o situaţie umi litoare faţă de prietena sa, tot nevastă de căpitan. Acu două săptămîni, cînd nu mă putusem apăra, mă mul ţumisem s-o ciupesc de pulpă, şi atîta tot. Acum, însă sînt hotărît s-o şi bat...

Totuşi, ideea că trebuie să mă bat cu o femeie, în paralizează şi fantezia, şi braţele. Pînă atunci, nu m bătusem decît cu colegii mei de la liceu. Cu femei n-avusesem încă ocazia. Nu le cunoşteam, dar, nici for nici şiretenia, nici rezistenţa... Eram sigur însă că o fe meie nu poate fi mai tare ca un bărbat, oricît ar fi mai mare ca vîrstă. Un bărbat bătut de o femeie mi părea ceva imposibil. Ce dracu !... Oare de ce aş fi făc tocmai eu excepţie ?... Ce-ar fi zis Cotan şi Mihăi Ce-ar fi zis mai ales Chiostec, care bătea el singur în treaga clasă ?... Lucru curios, însă, pe măsură ce mine creştea încrederea şi siguranţa că pot bate o femei puterile mă părăseau şi raţionamentul cotea brusc pe cără cu alte indicaţiuni de ordin moral şi sentimental.

Nu ştiam care poate fi voluptatea unui bărbat ca bate o femeie. Îmi închipuiam însă că adevărata volu tate a unui bărbat este să se lase bătut de femeie. femeie nu bate niciodată din ură. O femeie care bă un alt bărbat, afară de cel legitim, înseamnă că-l iubeşte

Văzînd că nu mă mișc, Kety îmi ridică perna de pe chi și mă întreabă cu oarecare îngrijorare.

— Ce ?... Ai murit ?...

— Ba nu... Dar nu mai pot să respir...

— Așa-ți trebuie, fiindcă ești obraznic... De ce te uiți mine ?... Închide ochii... N-auzi ?... Nu vezi că vreau mi schimb capotul ?...

Fac ce-mi spune ea, deși pînă atunci nu ghicisem ar fi vrut să facă ce nu-mi spusese decît în clipa aceea.

— Iată, i-am închis.

— Nu așa... Întoarce-te cu ochii la perete....

Iată, m-am întors...

Așa... Și să nu te miști...

— Nu, nu...

Cîteva minute în urmă, ceva cald și moale se lipește bluza mea de dril și o voce pe care o cunoșteam îmi runcește răstit ca de obicei :

— Ssst !... Nu te mișca... N-auzi ?... Să văd care din ol e mai mare...

Goală toată din creștet pînă-n tălpi, Kety se măsura mine.

. . . . . .

În grădina publică, muzica militară cîntă uvertura din *valeria ușoară*, iar la fereastra care dă spre curte cineva bate ușor în geam.

Amîndoi tresărim deodată. Cel care tresare cu adevărat sînt eu. Kety îmi astupă gura cu palma.

— Psss !... Nu-ți fie teamă, că nu e bărbatu-meu. Stai loc...

Apoi, după o clipă, și după alte bătăi mai tari :

— Ia să mă duc să văd cine este.

Ferestrele sînt căptușite cu hîrtie albastră. Kety încearcă să privească printre ele, dar nu vede nimic. Bă-

tăile în geam se repetă din ce în ce mai des. Parcă ar fi început să plouă. Eu singur continui să visez. Numai că de data asta visul meu se schimbase în coşmar.

Kety pare că începe să-şi piardă şi ea sîngele rece. Îşi aruncă pe corpul gol încă capotul pe care cîteva minute înainte îl aruncase pe covor şi, hotărîtă, dar plină de precauţiune, deschide fereastra.

O voce de afară şopteşte nu ştiu ce. Kety răspunse calm şi fără pic de emoţie :

— Iartă-mă, dar nu te pot primi... Nu sînt singură.

Vocea insistă însă. E o voce pe care parcă o cunoşteam dar nu-mi aduceam aminte de unde.

De data asta, Kety ridică tonul :

— Înţelegi odată că nu se poate... Te rog, lasă-mă în pace...

În momentul acela, prin deschizătura ferestrei, un baston negru şi noduros pătrunde scîrţîind cu zgomot ca o cumpănă de fîntînă, şi după el imediat, un cap de bărbat cu ochii holbaţi de mînie îşi varsă, ca o ciutură parc tot conţinutul ei de apă sălcie în odaie.

Era profesorul meu de limba română.

Kety ţipă de data asta aşa de tare, că nu se m aude nici muzica militară din grădina publică.

— Domnule !... Nu-ţi dau voie să te uiţi pe fereastră Asta e obrăznicie.

Dar, cu voie sau fără voie, profesorul meu de limb română se uitase şi văzuse tocmai ce nu ar fi trebu să vadă niciodată.

Mă văzuse pe mine...

Am intrat în examene. Am intrat adică la grijă.

Să ne vezi, nu ne mai cunoşti pe nici unul. Şi do semănam aşa de bine unul cu altul, că parcă toţi am

frați. Semănăm cu mucurile lumînărilor de ceară ce-au ars în noaptea Învierii. Noi însă nu ne-am stins de loc. Pentru noi Cristos n-a înviat încă. Noi ardem mereu... Ardem, și pe zi ce trece ne încovrigăm de căldură și de teamă că o să ne sfîrșim de tot.

Numai Cotan nu s-a schimbat. Băiatul prefectului a rămas aceeași miniatură de filozof cinic pe care n-ai s-o poți mări nici cu lupa, nici cu vîrsta. De cîtva timp am început să admir pe Cotan mai mult decît pe Mihăiță. Admirația unilaterală obosește spiritul. Și Cotan este mai divers ca o rubrică de fapte diverse.

Azi-dimineață, cînd a intrat în clasă, ne-a întrebat ca și cum atunci abia ar fi sosit din Patagonia: „Ori la ce materie dăm examen azi?" Tot așa ne întreba și în cursul anului aproape în fiecare zi: „Măi băieți, ce lecție avem azi?" Și din lecțiile noastre de pe an, Cotan a știut să-și facă pentru examen o adevărată colecție numai de perle, fiindcă scoicile stridiilor bolnave ni le-a lăsat totdeauna nouă celorlalți.

Astăzi avem concurs în scris la limba română.

Nu știu de ce, dar un concurs scris te emoționează mai mult ca un examen oral. Cînd vorbești, comunici parcă cu toată lumea din jurul tău, te simți în familie, între ai tăi, sau — în cel mai rău caz — în mijlocul unor oameni care vorbesc aceeași limbă ca tine și cu care te poți înțelege. Cînd n-ai voie să vorbești, însă, decît cu tine însuți, îți pare că ai rămas singur pe lume, că nu ești decît semnul de întrebare al celui care ai fost sau că trăiești într-o lume de surdomuți, cu care — ceea ce este și mai trist — nu poți comunica nici măcar prin semne.

Un examen oral este o petrecere intimă, care — bine sau rău — nu prea are importanță cum se sfîrșește. Un concurs în scris însă este o adevărată solemnitate. Cel

dintîi este numai abilitate şi suprafaţă ; cel de-al doilea numai preciziune şi adîncime.

De cele mai multe ori sonoritatea verbală îţi încîntă auzul, şi minciuna cochetează cu adevărul după dispoziţia urechii, nu a raţiunii. Liniştea şi atitudinea statică însă măresc şi mai mult temerea de necunoscut şi, fără de ele, decorul realităţii în care continui să trăieşti aievea se schimbă deodată şi fără să-ţi dai seama cum şi de ce într-o succesiune de viziuni întunecate cu coridoare de labirint prin care nu te mai poţi regăsi.

Zgomotul este mult mai uman decît liniştea.

Zgomotul este lumină ; liniştea este întuneric...

Mai înainte ca Dumnezeu să fi făcut cerul şi pămîntul în spaţiu nu era decît linişte şi întuneric. De aceea şi el în prima zi a zis să fie lumină, iar în zilele următoare a creat diferitele vietăţi ale pămîntului, care — trebuind să trăiască — au început să facă zgomot.

Un concurs în scris te reîntoarce fatal în haosul informe dinainte de creaţia lumii. În clipele acelea, creatorul trebuie să fii tu, numai tu, tu singur ca şi Dumnezeu care tot singur a făcut tot ce se vede. În clipele acelea nici Dumnezeu nu-ţi mai poate veni în ajutor, fiindcă un Dumnezeu propriu-zis nu mai există... Adevăratul Dumnezeu sălăşluieşte în tine, iar Satana, care de pe catedră poate vedea tot ce se petrece, nu vrea să vadă totuşi nimic mai înainte de a-i fi spus : „gata, domnule profesor"!

*

Profesorul de limba română ne-a împărţit pe toţi elevii clasei a VI-a în două părţi egale, numerotîndu-pe fiecare *„cu soţ"* şi *„fără soţ"*, după cum sîntem aşezaţi în bănci, patru cîte patru. Excepţie fac numai cei din ultima bancă, în care nu sînt decît trei elevi.

În banca noastră, Mihăiță, primul, și eu, al treilea, ltem *„fără soț“*; iar Cotan al doilea și Chiostec, al pa-ilea, sînt *„cu soț“*.

Elevii din categoria *„cu soț“* trebuie să analizeze poezia *ăritul lunii la Tismana*, iar cei din categoria *„fără ț“* — poezia *Umbra lui Mircea la Cozia*.

Respir adînc, ca și cum cineva mi-ar fi întins un pahar apă rece tocmai în clipa cînd credeam c-am să crăp sete.

Umbra lui Mircea la Cozia o cunoșteam tot așa de ne ca și autorul ei, Grigore Alexandrescu. O cunoșteam n istorie și de la fața locului, de pe zidul mănăstirii în re voievodul și astăzi încă trăiește îngropat în compa-a celor morți și în amintirea celor vii.

Poezia lui Grigore Alexandrescu mă interesa cu atît al mult cu cît simțeam că eu însumi aș fi avut ceva spus despre mănăstirea aceasta, în vecinătatea că-la petrecusem clipe multe și intense de evlavie națio-lă și copilărie scolastică. Vroiam, cu alte cuvinte, să sufletesc mediocritatea inspirației mele cu pontificalul rs al lui Grigore Alexandrescu, pe faima căruia Mă-stirea Cozia își legitimează existența în literatura ro-înă, așa după cum grație ziditorului ei se găsește azi pe malul drept al Oltului, la o distanță aproape ală, între Călimănești și Brezoi.

Îmi părea chiar că de cînd am învățat să țin tocul mînă, niciodată n-am scris cu mai multă ușurință ca clipa aceea și niciodată n-am avut mai multă încre-re în ceea ce trebuia să-mi iasă din peniță și din creier:

Mircea-Vodă a zidit-o ca să-i fie
Adăpost în vremuri grele
Și locaș de veșnicie !...
Iar Grigore Alexandrescu a cîntat-o...

Şi mă opresc brusc.

A cîntat-o... A cîntat-o... Ştiam eu cum a cîntat-o... Dar şi cînd şi de unde a cîntat-o aşa cum a cîntat-o ?...

Nedumerirea mea creşte pe măsură ce încep să-mi dau seama, cu o vădită jenă sentimentală, că faimoasa poezie a lui Grigore Alexandrescu nu este decît o foarte reuşită mistificare literară — un fel de uriaş cu picioarele de lut.

Ca după o lungă noapte polară, iată, în sfîrşit, începe să se crape de ziuă şi în capul meu... Pentru prima dată îmi dau seama că ce învăţasem eu papagaliceşte nu era de loc Mănăstirea Cozia, ci o mănăstire oarecare creată de fantezia poetului, pentru care cuvintele : Oltul Cozia şi Mircea nu erau decît simple sonorităţi geografice şi istorice.

Cu cît compar mai mult mănăstirea pe care o cunoşteam cu poezia pe care o ştiam pe de rost, deosebirea dintre una şi alta devine tot mai flagrantă. De data asta sînt convins definitiv. Grigore Alexandrescu iubise natura mai mult de acasă, de la el din birou. Mănăstirea Cozia îl inspirase la Bucureşti, nu pe malul Oltului...

Dovada era clară ca lumina zilei : primul vers chiar „*Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate*“ era fals. De ce ? Fiindcă : 1. Mănăstirea are şi a avut totdeauna „*turle*“, nu „*turnuri*“ şi 2. Fiindcă la nici o oră din zi cu soare sau din noapte cu lună plină, umbrele acestor turle nu ajung nici măcar pînă la marginea Oltului, darmite să se mai culce şi pe undele lui.

Adevărul este cu totul altul.

Dimineaţa, cînd soarele răsare pe malul argeşean al Oltului, umbrele turlelor pornesc din şosea şi, treptat-treptat, se rotesc după mersul soarelui, plimbîndu-se pe ceardacul chiliilor dinspre munţi, pînă ce spre seară

strîng în poeniţa din dosul mănăstirii şi, în faţa arhondaricului, intră în pămînt o dată cu soarele ce apune peste dealul vîlcean. Oltul, însă, n-a sărutat niciodată umbra adevăratelor turle sub care doarme voievodul Mircea.

Eram aşa de sigur c-am să fac cel mai bun concurs din clasă, că nu mai am răbdare s-aştept. Mă ridic dar, ţlupă cum este obiceiul în şcoală, cu degetul arătător de la mîna dreaptă în sus şi cer cuvîntul. Profesorul, care de pe catedră observase dinainte enervarea mea, mă încruntă, mişcînd nedumerit din cap, ce vreau. În jurul meu, vreo şase elevi s-au oprit din scris şi, curioşi, mă fură cu coada ochiului. Eu nu mai aştept să fiu întrebat a doua oară ce vreau.

— Poezia *Umbra lui Mircea la Cozia* nu este adevărată, domnule profesor...

Profesorul cască gura şi se trage repede cu scaunul înapoi. Parcă i-aş fi aruncat pe catedră un pietroi. Ofensiva neaşteptată a unui simplu elev din clasa VI-a contra unui poet clasic român îl angaja în luptă pe el, cel dintîi.

În clasă, totuşi, e încă linişte şi, în capetele celor prezenţi, probabil chiar întuneric.

În capul meu, însă, clopotele Mănăstirii Cozia sună parcă toate laolaltă în zilele de sărbătoare Dar ce folos? Afară de mine nu le aude nimeni altcineva. Profesorul nu mi-a auzit decît vocea, iar elevii din clasă nu-l mai aud decît pe el, întrebîndu-mă :

— Ce ?... Ai înnebunit ?...

De data asta, toţi elevi şi-au ridicat capul din caiete, ochii lor înspăimîntaţi privesc ţintă la mine. Parcă şi apostolii lui Cristos cînd l-au văzut umblînd pe ape fără să se scufunde.

— Ba de loc... dați-mi voie să vă explic.

— Ieși afară, măgarule... Ieși mai repede.

Am ieșit...

Ieșirea mea a produs în clasă oarecare zgomot. D numai pentru cîteva clipe, și atîta tot. Lumină însă n s-a făcut. Lumina, lumina cea adevărată era numai p malul Oltului.

Și clasa VI-a a liceului „Ion C. Brătianu" din Pit s-a cufundat din nou în liniște și întuneric, pînă ce umb lui Mircea și-a sfîrșit plimbarea didactică prin to caietele elevilor numerotați *„fără soț"*.

Umbrele voievozilor noștri sînt mai disciplinate de mulți elevi de liceu. Nu supără nici pe autori, nici profesori... Trăiesc numai în liniște și întuneric.

Mama e disperată. Cauza, bineînțeles, sînt eu. drept vorbind, mama știa mai demult că nu sînt „to de carte". Mă socotea, în schimb, om în toate mințile. L însă că profesorii de la liceu i-au dovedit acum că s și nebun, nebun adevărat...

De trei zile, mama se gîndește mereu ce este de fă cu mine. Acasă nu mă mai poate ține, fiindcă cu tim pot deveni furios și... Doamne ferește... La balamuc nu poate să mă trimeată, fiindcă spitalul de la Pi n-are nici o secție pentru boli nervoase. De altfel, la tești, pînă la mine nu existase încă nici un nebun. E numai oameni cumsecade și oameni proști... Noroc mai că mama are soluții repezi și radicale pentru tot lul de încurcături. După trei zile de gîndire, s-a hot să mă trimeată de la toamnă, la București, ca intern tr-un pension particular, unde puteam fi pus sub ob

voția nu numai a profesorilor, dar și a unui doctor specialist!

Soluția mamei îmi convine de minune. În primul rînd, scap de surîsul fals al celora care aveau aerul că mă compătimesc. Aveam să trăiesc apoi într-un oraș mare, unde nu mă cunoștea nimeni și unde, cu toate că era să fiu intern, puteam fi totuși cu mult mai liber ca la Pitești. Auzisem că la București există tot felul de locuri, unde nu te mai poate găsi nici dracul. La Pitești, oriunde m-aș fi ascuns, aș fi pățit totdeauna ca struțul care își vîră numai capul în nisip, iar coada îi rămîne afară. Dar dacă-mi pare bine de ceva, este de Steluța, pe care am de gînd s-o anunț să nu mai aștepte pînă la anul și să vină la București chiar de la toamnă.

Uf!... Bine că scap eu de Pitești și ea de Slatina...

Numai de n-ar fi aflat și Steluța ce mi s-a întîmplat. N-aș vrea să-și piardă pînă și ea încrederea în mine. Faptul că bărbatu-său este profesor mă cam pune pe gînduri. Profesorii ăștia sînt un fel de „gură spartă". Povestesc tot ce fac elevii în școală și în oraș. Ba de multe ori, cînd le convine, povestesc cîte una boacănă și de-a lor.

Examenul meu de limba română, bunăoară, trebuie să fi făcut înconjurul lumii. La Pitești, timp de o săptămînă, el fusese evenimentul zilei. A fost discutat mai întîi în cancelarie, apoi la „centru" și de acolo, bineînțeles, în tot orașul. Kety, mai ales, poate fi mîndră de fata asta. Chiar că-mi este rușine să mai dau ochii cu lumea...

Pe mine, însă, corigența asta la limba română nu mă înspăimîntă. Mă plictisește numai față de cei care nu știu încă ce înseamnă o corigență, un profesor de limba română și un elev de liceu din Pitești care publică po-

ezii în revistele din București. Păcat că printre acești se găsește și Kety, care nu citește decît *Universul* și *Ziarul călătoriilor*. De altfel, la Pitești, ziarul lui Cazzavilla este singurul care se citește mai mult. Celelalte ziare circulă numai la „centru" și în cîte un singur exemplar.

Cît despre revistele literare, nu mai vorbesc. În tot liceul nu știu dacă sîntem zece inși care citim regulat revistele de la București. Ceilalți habar nu au că afară de Eminescu mai sînt și alți români care fac poezii. Și doar la București, pe vremea aceea, făcea mare vîlvă polemica dintre cele două tabere literare: „artă pentru artă" și „artă cu tendință". Polemica asta ne împărțise în două, și pe noi, la Pitești. Numai că noi, neavînd unde să ne publicăm părerile, le discutam în recreație sau pe stradă, pînă ce ajungeam la ceartă și chiar la bătaie.

Într-o zi, directorul ne-a interzis cumpărarea revistelor literare și a rugat pe polițai să confișteze toate exemplarele de la librărie. Din ziua aceea, literatura contemporană n-o mai puteam ceti decît pe furiș. O revistă literară în mîna noastră era socotită aproape la fel cu o vizită în strada Libertății, la madam Gutuie. Profesorii ne îndopau numai cu manualele pentru uzul învățămîntului secundar, aprobate de comisia specială a Ministerului de Instrucție Publică, iar părinții, puși la curent cu pericolul ce-i amenința, ne dojeneau cu aceeași frază tipică: „Mai dați-le dracului de fițuici, arde-le-focul, că cu astea moare omul de foame".

Adevărul este însă că pe vremea aceea nu mureau oameni de foame în țara românească. Cei mai mulți mureau de oftică.

Fiindcă nu făcusem nici o bucurie familiei în anul acela, mama mă pedepsise să-mi petrec vacanța la Pitești. Lucrul ăsta mă întrista, fiindcă trebuia să fie prin

mea vacanță de cînd mi-aduc aminte pe care nu mi-o petreceam la via noastră de la Slatina.

Hotărîrea mamei parcă mi-a rupt ceva din suflet... Și doar sufletul meu colindase în ultimul an prin atîtea alte vii ale Domnului, că via noastră de la Slatina nu îmi mai părea decît o amintire îndepărtată a copilăriei. De via asta, totuși, continuam să mă simt legat ca și de primul meu „turn de fildeș", care, de o sută de ani și mai bine, nu-și schimbase nici locul, nici numele, nici sufletul...

Ce are să zică oare la vară nucul meu cînd o să vadă că nu mai vin să-l văd ? Cine o să-l cerceteze în locul meu ? Cine o să-l salute cu mîna de departe, din trăsură, de pe șoseaua de la gară spre vie ? Cine o să mai urce în pătuiag să descarce pistoalele turcești în miez de noapte și în asfințit să urmărească, cu ochi de lup flămînd pe după garduri, femeile cu pulpele goale ce se întorc cîntînd de la muncă spre casă ?

Ce mă leagă oare pe mine de Pitești, cînd sufletul meu sălășluiește parcă în trupul acestui nuc bătrîn, care a crescut din pămîntul viei noastre de la Slatina, și tot în pămîntul acesta o să se prefacă în cenușă cîndva ?... De ce m-o fi pedepsit mama să-mi petrec vara la Pitești, cînd vara nu este la fel peste tot locul, și vară mai frumoasă ca la via noastră de la Slatina nu poate fi nicăîri ?...

De cînd n-am mai plîns eu oare ? A, da !... Din toamna cînd m-am întors pe ploaie de la vie, la Pitești, și am aflat că Margareta plecase cu ofițerul de administrație la Constanța. Dar de atunci și pînă azi, de cîte ori m-am mai gîndit eu la Margareta ?... Dar la vie ?... La via noastră de la Slatina, pe care anul acesta n-am s-o pot vedea ?

Vai !... Ce mult mai este pînă la vara viitoare !

Și pentru prima oară de cînd nu mai sînt copil, plîng și pentru altceva decît pentru o femeie... Plîng de necaz că am rămas corigent la limba română.

*

Dintre toți prietenii mei buni, n-au rămas cu cine să-mi petrec vara la Pitești decît Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub hotel „Dacia".

Cotan a plecat cu familia la băi, la Govora, Chiostec s-a dus la Merișani, acasă la părinți; iar Rădulescu Florian a părăsit orașul o dată cu frate-său, care a fost mutat comandat de pompieri la Giurgiu.

Pe Mihăiță îl văd rar de tot. Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia umblă de cîtva timp mai mult singur și numai prin împrejurimile orașului. Cum e băiat sărac și cu bun-simț, nu se aventurează niciodată pînă la „centru", deși în timpul vacanței elevii de la liceu pot și ei să se plimbe prin grădina publică.

Pe Țăpuș Nicolae, însă, îl văd mai des. Țăpuș îmi place fiindcă e băiat vesel, știe o mulțime de snoave și cînd începe să ți le povestească, te rade ca și tată-său — cum zice el — în doi timpi și trei mișcări. Țăpuș, care știa să cînte din gură, a învățat să cînte și din ghitară. Vara asta și-a făcut rost de o ghitară siciliană autentică, pe care i-a adus-o un client al prăvăliei, care își face stagiul la marina militară. Pe mine, însă, ceea ce mă interesează mai mult e faptul că Țăpuș mai scrie și versuri și că amîndoi facem parte din tabăra „artă pentru artă".

Azi-dimineață a venit la mine acasă cu ghitara. Țăpuș își pune singur versurile pe muzică. Nu știu cum le combină el, că ies totdeauna bine. Pe mine, cîntecele lui Țăpuș mă uimesc și mă înduioșează.

Astăzi, însă, Țăpuș nu era de loc mulțumit de ele. Cînd l-am lăudat pentru noua romanță pe care atunci

o improvizase pe ghitară, în loc să-mi sară de gît ca de obicei, Ţăpuş s-a întristat, a aruncat plictisit ghitara pe canapea şi mi-a spus mai mult oftînd decît vorbind:

— Asta nu-i nimica, mă!... s-o auzi tu însă pe ghitarista de la pod... Aia artistă... Nu eu.

Pentru mine, ghitarista de la pod era un lucru cu totul nou. Pînă atunci nu auzisem încă nici chiar de existenţa ei. Dar fiindcă Ţăpuş insistă, hotărîm să mergem s-o auzim sîmbătă noaptea după ora zece.

Cînd ne despărţim, Ţăpuş îmi strînge mîna cu recunoştinţă şi mă trage misterios spre el.

— Ascultă... Tu ai ceva „bălani" mai mulţi?

Am înţeles. Ţăpuş n-avea sfanţ.

— Nu duce nici o grijă... O să fie...

— Nu te supăra... Dar, ştii... trebuie să consumăm şi noi ceva... Nu face să ascultăm muzică pe degeaba... Şi eu stau prost al dracului deocamdată... Porcul ăla de tata... nu vrea să-mi dea nimic... Zice să m-apuc de meserie ca el.

Nu ştiu de ce, dar de cîtva timp, de cîte ori văd pe Mihăiţă, mi se strînge inima de milă...

Mihăiţă nu mai este om. Este aşa ceva care nu mai seamănă a nimic... Un fel de fum... O boare caldă... Un cîntec de jale... Cînd vorbeşte, parcă geme un bolnav. Cînd merge, parcă şchioapătă un cal de dric. Cînd stă pe loc, parcă se topeşte o lumînare de seu. Mihăiţă este cerşetorul nenorocit căruia, în loc să i se dea ceva de pomană, i s-a mai furat şi unica zdreanţă murdară de pe umeri.

Şi totuşi, Mihăiţă a luat şi anul acesta premiul întîi cu cunună.

Doamne, Doamne... Ai milă și de premianții din țara românească, fiindcă de corigenți ne îngrijim noi ăștia mai mărunți...

Credeam că premiul are să-l vindece. Mihăiță însă bolește mai rău, din zi în zi... Din clipa nenorocită cînd ne-am întîlnit la Trivalea cu fetele prefectului, Mihăiță nu mai este ceea ce a fost înainte. Nu e vorbă, nu fusese el nici pînă atunci om să-i stai în față cu pălăria în mînă. Dar de atunci s-a schimbat așa, că nu-l mai recunoști de azi pe mîine.

În noaptea de Moș-Ajun, deși vedea pe Lizica pentru prima oară, nu părea totuși decis să pornească pe drumul cimitirului. Dar de cînd i-a făcut englezoaica rușinea să-l azvîrle din fața fetelor ca pe o cîrpă murdară, Mihăiță a rămas parcă și azi cu ochii pironiți tot în pietrișul șoselei, în care-și pierduse demnitatea lui de om sărac, muncitor și cinstit.

Astăzi, cînd l-am văzut, parcă abia îl sculase Cristos din mormînt ca pe Lazăr.

La orice m-aș fi gîndit, fiindcă, la drept vorbind, orice lucru este posibil pe lume, dar cu ce venise el în cap sau mai bine zis, în suflet, n-aș fi bănuit niciodată. Și, lucru curios, Mihăiță știe lucruri pe care nu le știu încă nici eu, deși eu ies în fiecare zi în oraș, și cu Cotan sînt prieten așa bun, că, de multe ori, nu-mi ascunde nici chiar intimități de familie.

Mihăiță a aflat că Lizica se mărită... Or, Lizica, bineînțeles, nu se mărită cu el; se mărită cu altul, cu un om mult mai în vîrstă ca ea, un om trecut de 50 de ani, cu fostul prefect de Argeș sub regimul celuilalt partid politic.

Dacă Mihăiță ar fi trăit toată viața la „centru", și tot n-aș fi știut atîtea lucruri. Mihăiță știe chiar ceva și mai mult. Știe bunăoară că tatăl lui Cotan o să intre la

toamnă în minister și că în locul lui are să vie prefect ginerele său, care a trecut în același partid politic cu el. Mai știe apoi că nunta are să se facă în curînd și că imediat după nuntă mirii au să plece la Paris.

La mine a venit ca să-mi ceară un sfat. Pînă atunci, sfaturi îi cerusem numai eu lui. Mihăiță mă uimea cu ce știa din aceleași cărți pe care, de altfel, le citeam și noi. Un singur lucru nu știa doar: ce trebuie să facă pentru ca să împiedice nunta!... Și lucrul acesta trebuia să i-l spun eu.

În primul moment, am crezut că Mihăiță a înnebunit. Ar fi însemnat că orașul nostru, în cîteva zile numai, a progresat mai mult decît în cei două sute cincizeci de ani aproape de cînd fusese fondat de Vodă Șerban Cantacuzino, fiindcă la o populație de 17.000 de locuitori normali, număra acum și doi nebuni. Unul era el și altul eram eu. Mihăiță, însă, nu era nebun. Nebun eram numai eu, fiindcă pe mine singur mă găsise să-i dau soluția ce trebuia să facă pentru ca să împiedice nunta sau în cel mai rău caz, să o poată amîna încă trei-patru ani, pînă ce-și va lua licența în drept.

Iată ce înseamnă să rămîi corigent la limba română și să fii nevoit să stai toată vara la Pitești, în loc să te duci la vie, la Slatina... Iată ce înseamnă să fii prieten bun cu premiantul întîi din clasă și, în loc să-l duci cu tine în strada Libertății, la madam Gutuie, să poftești pe băiatul cizmarului de pe Scoroboaia, fără să prevezi consecințele, în casa prefectului care are două fete mari, dintre care una de măritat.

Nu mai știu ce i-am spus, cum l-am încîntat, cum l-am descîntat și cum l-am făcut în cele din urmă să plece și să mă lase în pace. A doua zi, însă, de dimineață și pînă seara, pînă a venit Țăpuș să ne ducem la ghitarista

de la pod, cuvintele lui Mihăiță mi-au torturat urechile ca niște bondari cu aripile de tinichea.

— Ce mă fac, mă... ă... ă... că se mărită Lizica !... Of of, of !...

*

De cînd s-a construit linia ferată la Curtea-de-Argeș, Piteștii au devenit un fel de mic „centru" C.F.R. Pentru același motiv, mahalaua orașului din vale a căpătat și ea oarecare animație oficială.

Cel mai important local de petrecere este o cîrciumă de lîngă podul de peste rîul Argeș, pe unde trece șoseaua ce duce la București și la Cîmpulung. În cîrciuma asta se face și muzică pînă noaptea tîrziu. Țăpuș a descoperit-o astă-iarnă, grație melomaniei lui, recunoscută în tot liceul. Ghitarista de care mi-a vorbit, însă, nu cîntă în local decît de trei săptămîni. Patronul a adus-o anume de la Constanța pentru clienții de seamă, fiindcă este o mare artistă și mai ales fiindcă este turcoaică de la Constantinopol.

Dacă m-aș fi mulțumit numai cu explicațiile lui Țăpuș, aș fi trăit cu o iluzie mai mult. Dar mie așa mi-a fost scris se vede : să-mi pierd toate iluziile una după alta, și o dată cu ele să-mi pierd și puținii prieteni ce aveam.

Pe Cotan nu pot să contez, fiindcă băiatul prefectului este ca o haină de sărbătoare, pe care nu o poți purta în fiecare zi. Pe Mihăiță, mi-e teamă că azi-mîine am să-l pierd definitiv fiindcă, oricîtă bunăvoință aș avea, nu voi să pot totuși împiedica pe fata actualului prefect să se mărite cu viitorul prefect. Pe Țăpuș, însă, sînt sigur că l-am pierdut chiar de azi-noapte.

Faimoasa ghitaristă este Margareta.

Cînd și-a dat seama că noi ne cunoaștem mai dinainte și încă bine de tot, Țăpuș și-a pierdut cadența, cum s-ar zice în limbajul muzical. S-a subțiat ca un gît de ghitară, a sughițat o dată și bine, ca și cum i-ar fi plesnit toate coardele deodată, și pe urmă a amuțit și din gură, și din ghitară. Cînd l-am invitat să mai bea din vinul înfundat pe care, de altfel, tot el îl comandase, a refuzat. Zicea că-l doare măseaua de minte, care-ți crește tocmai după ce nu mai ai nevoie de ea... Chiostec, care cînta din flaut, n-ar fi făcut niciodată o figură așa de proastă într-un local de petrecere. Ar fi băut pînă ce s-ar fi cherchelit și pe urmă, cu siguranță, ne-ar fi luat la bătaie pe amîndoi, și pe mine și pe Margareta. Tristețea lui Țăpuș, însă, nu m-a impresionat decît pe mine. Margareta ne-a cîntat și a băut pînă tîrziu după miezul nopții.

Ce fată bună și de încredere e Margareta asta!... Cînd făcea pe croitoreasa cu ziua la noi acasă, mama era gata să-și pună mîna în foc pentru ea. Același lucru și azi. De cînd face pe ghitarista cu noaptea, prietenul meu Țăpuș Nicolae jură că Margareta este turcoaică veritabilă, ba parcă nu-i vine să creadă că favorita lui a mai avut și alte aventuri înaintea lui. Adevărul este că și Margareta, și Țăpuș sînt amîndoi țigani neoași.

Țăpuș este amorezat de Margareta. Nimic mai firesc pentru doi artiști în ghitară ca ei. De Margareta am fost într-o vreme amorezat și eu. Ba ceva mai mult, Margareta este prima femeie pentru care am plîns. Ghicesc, chiar, că de cînd este ghitaristă mai ales, Margareta a mai făcut și pe alții să plîngă. Țăpuș, bunăoară, plînge cu hohot, dar nu vrea să se dea pe față. Păcat de el!... Margareta n-are să-l poată iubi niciodată. Țăpuș este

adept al formulei „artă pentru artă", iar Margareta a formulei „artă cu tendință".

Iată un lucru pe care Țăpuș n-are să-l priceapă niciodată, și vina are să cadă tot pe mine, fiindcă eu am avut norocul să cunosc pe Margareta înaintea lui. Pe vremea aceea, însă, Margareta nu era ghitaristă. Era o simplă croitoreasă angajată cu ziua. Acum Margareta nu face decît angajamente cu sezonul. Deosebirea, dar, este enormă între ce-a fost și ce este. O croitoreasă poate face din cînd în cînd și „artă pentru artă". Unei ghitariste, însă, unei mari artiste cum e Margareta azi, formula lui Țăpuș „artă pentru artă" nu-i poate fi de folos nici cît una din cele opt coarde ale ghitarei sale.

Margareta s-a „ciupit", cum se spune la Pitești cînd bei mai mult decît trebuie. N-am văzut-o niciodată așa de veselă, o veselie caldă, lichidă și comunicativă. În jurul Margaretei, toată lumea e veselă, afară de Țăpuș, bineînțeles. Mă întreb cam ce anume s-o fi schimbat în Margareta. Ochii? Gura? Coloarea cărnii?... Aș!... Nimic... Margareta a rămas aceeași femeie urîtă, senzuală și generoasă, care acum doi ani aproape mă înainta se la gradul de „bărbat"... Margareta nici nu bănuiește cît îi datorez pentru actuala și definitiva mea situație umană în ierarhia senzuală. Dacă în locul croitoresii de atunci aș fi cunoscut pe ghitarista de azi, cine știe dacă n-aș fi fost și eu tot un fel de Mihăiță sau chiar Țăpuș?...

Margareta însă a rămas aceeași fată bună. Parcă îmi ghicește gîndul. Și fiindcă numai eu singur o înțeleg, Margareta mi se destăinuiește ca și altădată, tot numai mie. Pentru ea, ghitaristă sau croitoreasă este același lucru. Numai că Margareta vrea să-l facă pe Țăpuș să înțeleagă că un cîntec de ghitară costă ceva mai scump ca o pereche de ciorapi cîrpiți în casă.

N-am să-i spun nimic lui Țăpuș. Dar cu prima ocazie. am să mă duc să mai văd pe Margareta eu singur.

Cotan îmi scrie de la Govora :

„Dragă Bucule,

Tu ce mai faci că eu fac bine. M-am împrietenit cu un băiat, tot elev în clasa VII-a ca mine, la liceul din Craiova, cu care petrec de minune. Are și un aparat fotografic, cu care tragem fetele la mașină. Zilele trecute, am cunoscut pe una, Steluța de la Slatina, fată nostimă. Zice că este vără cu tine. E adevărat ?... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de ea... Vezi cum ești tu ?... Ea îmi place foarte mult. Bărbatu-său, însă, ca toți profesorii de gimnastică, este un om periculos. A făcut pînă acum trei bătăi la Govora. Noroc însă că nu vine s-o vadă decît sîmbăta seara și pleacă luni dimineață. Îți spun lucrurile astea ca să știi să te ferești și tu de el, că, după cîte am ghicit eu, vară-ta mai are și azi «cîrlig» la tine. De una, însă, mai bine că stai la Pitești și nu ești cu noi aici. O să-ți spun eu de ce la toamnă, cînd ne vom întîlni. Vezi de prepară bine examenul, să nu care cumva să rămîi repetent. Mihăiță ce mai face ? Spune-i salutări de la mine și de la toată familia. Dacă ai timp să-mi răspunzi, scrie-mi dacă Chiostec a plecat la Merișani cum era vorba sau dacă nu cumva a rămas la Pitești cu Anișoara. Dar să nu-ți dai în petec să-i spui ceva de chestia noastră, că ăsta este tot așa de nebun ca și bărbatul verei tale și mă omoară cînd o pune mîna pe mine. Al tău prieten, care-ți urează petrecere frumoasă și succes la toamnă,

Cotan[a]

Scrisoarea lui Cotan nu-mi spune aproape nimic. Mama îmi spuse mai dinainte că vară asta Steluța se duce la Govora, așa că tot n-aș fi găsit-o la Slatina, chiar dacă mă duceam la vie. De altfel, nu știu de ce, dar de cînd am revăzut pe Margareta, Steluța parcă nu mă mai interesează. Steluța este genul femeilor incidentale. E nostimă numai cînd o întîlnești fără să te gîndești la ea. Altminteri, prea este obositoare. Steluța te obosește și cu vorba, și cu tăcerea. Mă gîndesc chiar să nu-i mai spun să vină la toamnă cu mine la București. Pînă atunci, am eu la cine să mă gîndesc. Margareta, bunăoară, îmi place și acum. Numai că mi-e teamă cu Margareta să n-am încurcături. Din ce am vorbit eu cu ea, mi se pare că nu prea e tocmai așa cum spunea Țăpuș. Margareta stă cu chirie într-o cameră mobilată, la o proprietăreasă care nu-i dă voie să primească vizite peste zi, iar noaptea, cînd doarme proprietăreasa, prea mulți clienți o așteaptă în stradă după închiderea localului. De altfel, Margareta — am observat — nu vorbește decît cu clienții de seamă.

Kety însă e liberă și continuă să fie cu mine delicioasă. Îmi vine să cred că este singura femeie adevărată pe care am cunoscut-o pînă acum. De cînd a plecat bărbatu-său la băile militare de la Tekirghiol, mă duc la ea aproape în fiecare seară. Acum nu-mi mai este teamă că mă prinde nimeni. Profesorul de limba română, care e bucureștean, a plecat și el din oraș pe timpul vacanței. Ce om al dracului și profesorul ăsta !... Dacă aș fi bănuit că mă spionează din grădina publică, aș fi intrat cel puțin pe poarta din strada Egalității, fiindcă locuința soților Ceaușoglu are două intrări separate. Kety a fost foarte afectată de ce mi s-a întîmplat. De altfel, afară de mine și de profesor, numai ea singură mai știe adevăratul motiv pentru care am rămas corigent la limba română.

Ca să rîdă de mine, de cîte ori sîntem singuri, Kety mă sperie că bate cineva la fereastră. De data asta, însă, nu se mai prinde. Oare de ce voluptatea apropierii de o femeie cu care te găsești singur este cu atît mai mare cu cît te obsedează teama de a fi surprins ?... Lucrul acesta l-am observat acum, cînd mă duc la Kety fără să-mi mai fie teamă. Asta nu înseamnă că Kety nu-mi mai place. Din contră. Din zi în zi, sau, mai bine zis, din noapte în noapte, parcă tot mai bine ne potrivim unul cu altul. Totuși, cînd mi-aduc aminte ce a fost și ce ar mai putea să fie, m-apucă mai repede fiorii groazei decît ai dragostei. Și unde mai pui că atunci mă prinsese profesorul de limba română, care era un străin. Dar dacă — Doamne ferește — m-ar fi prins căpitanul, bărbatu-său ?

Să știe Cotan ce-am pățit și prin cîte am trecut, s-ar strîmba de rîs. Cotan este mult mai prudent decît mine. Dovadă că se interesează de tot ce face Chioștec, nu cumva să-l prindă, sau măcar să afle ceva despre el. Dar de ce vrea oare Cotan să știe dacă Chiostec a plecat la Merișani sau a rămas la Pitești cu Anișoara ? Nu cumva o avea de gînd să se mai abată și pe aici ?... Ce dracu... Nu sînt destule fete frumoase la Govora ?... Dacă i-aș răspunde și eu ?...

„Dragă Cotane,

Îți mulțumesc pentru rîndurile tale pline de atenție și de dragoste prietenească. Îmi pare bine că petreci de minune și-ți urez s-o duci așa mereu toată vacanța. N-avea nici o grijă. Chiostec n-are să știe niciodată nimic de la mine. Acum este la Merișani. A plecat imediat după plecarea ta la Govora. Anișoara este singură aici. Am văzut-o chiar aseară, dar nu i-am vorbit, fiindcă era la braț cu cineva străin. Dacă o vezi pe Steluța, spune-i complimente și din partea mea. Este adevărat că mi-e vară, dar că are «cîrlig» la mine — nici gînd. Așa e Steluța,

fată bună. Numai ferește-te și tu să nu care cumva să vorbești ceva despre mine de față cu bărbatu-său. Mihăiță este foarte abătut. Nu știu de ce. Are probabil un mare foc pe suflet, pe care nu-l spune însă nimănui. Țăpuș Nicolae și-a cumpărat o ghitară strașnică. Altceva nou nu mai am ce-ți spune. Fii pe pace, la toamnă n-am să te fac de rușine. Al tău prieten care te dorește,

Bucu"

*

Acasă la noi toată lumea a fost mobilizată. Mama, Lina și Năstase lucrează de zor. Se prepară murăturile familiei pentru iarnă și bagajele mele pentru București.

Cînd mă gîndesc ce prost am să mănînc la pension, m-apucă groaza. Totuși, n-am ce face. Trebuie să plec. Profesorul de limba română m-a trîntit și de data asta !... Salvarea mea nu e decît pensionul din București, unde pot face două clase într-un singur an. Altminteri îmi ia înainte și Mihăiță, și Chiostec, și Țăpuș. De Cotan nu mai vorbesc, fiindcă băiatul prefectului nu umblă numai pe picioarele lui, ca noi ceilalți.

Iată-mă dar gata de plecare... Curios lucru. Cînd plecam la Slatina, parcă era altfel. Cînd pleci, ești totdeauna emoționat. Dar emoțiile pentru plecarea mea la București sînt cu totul altfel decît cele de pînă acum. Omul știe cînd pleacă... Cînd se întoarce, numai Dumnezeu știe. Cînd plecam la Slatina, știam cel puțin unde mă duc. Mă duceam la vie, la mama-mare, la Steluța. La București, însă, n-am mai fost niciodată. Nu știu cum o fi pe-acolo. Nu cunosc pe nimeni, și nu știu dacă cineva o să vrea să mă cunoască și pe mine. La Pitești, unde se cunoaște toată lumea, și tot sînt persoane care cînd se întîlnesc pe stradă, în loc să-și vorbească, își întorc capul în altă parte. Dar la București ?... Bănuiesc însă că la pension

trebuie să fie zgomot și lumină multă, nu ca la noi la liceu, liniște și întuneric...

Mama, care de cîtva timp e cu mine de o gravitate pontificală, parcă a uitat că sînt copilul ei. A început să-mi zică „domnule" și să mă facă răspunzător de toate neplăcerile familiei. Eu sînt vinovat de tot ce s-ar întîmpla. De ce oare? Nu știu. Așa vrea mama. Eu sînt vinovat, bunăoară, că mama-mare a fost bolnavă de reumatism astă-iarnă, că în anul acesta n-o să avem recoltă bună la vie și că pe Cioban a trebuit să-l împuște fiindcă turbase. Dar vina mea cea mare este că, în vara asta, Steluța, în loc să stea la Slatina ca de obicei, s-a dus la Govora, unde bărbatu-său a prins-o cu Cotan, care este prieten cu mine.

A, nu! !... Pînă aici. Mie personal nu-mi recunosc decît o singură mare vină: corigența la limba română. Atît, și nimic mai mult. Pentru toate celelalte neplăceri familiare, să facă bine să răspundă fiecare autor în parte.

Pățania lui Cotan mă amuză. Aștept să-l văd, ca să rîd de el. Cotan a mîncat și bătaie. Pe mine profesorul de limba română m-a lăsat corigent numai. Și cînd mă gîndesc că numai Kety e vinovată!... Același lucru trebuie să se fi întîmplat și cu Cotan. Sînt sigur. Vinovată trebuie să fie numai Steluța!... Bine că scap de ea și nu mai vine cu mine la București!.... Să știe mama că Steluța l-a înșelat pe Georgică cu mine, încă de astă-vară, m-ar da afară din casă. Nu m-ar mai lăsa să urmez liceul. M-ar trimite la cizmărie... Acolo nu sînt examene. Faci cum vezi cu ochii, nu cum scrie la carte. Clientul îți explică ce-i place lui și tu faci așa cum îți spune el. Apoi, dacă-i place, bine — plătește și pleacă mulțumit... Dacă nu, pleacă supărat. Și atîta tot... Clienți, însă, slavă Domnului, sînt destui în oraș... Pînă acum, nu am auzit încă să fi murit vreun cizmar de foame.

De dragoste, însă, poţi muri, oricine ai fi. Mihăiţă, bunăoară, o să moară de dragoste. Dar de dragoste sau de foame, este acelaşi lucru. Dragostea îţi taie pofta de mîncare. Şi Mihăiţă, care abia are ce să mănînce, de cînd iubeşte pe fata prefectului, aproape nu mai mănîncă de loc. Cînd l-am văzut ultima oară, mi-a destăinuit că dacă Lizica se măritä, el se omoară.

Nu ştiu cum o fi cînd iubeşti ca Mihăiţă, dar să te omori din dragoste trebuie să fie cu adevărat un lucru grozav.

Doamne, Doamne !... Ai milă de bietul Mihăiţă, că eu nu mai am ce să-i fac.

Pensionul nostru este o hardughie lungă de nu se mai sfîrşeşte. Ţine dintr-o stradă pînă-n alta. Una este Calea Moşilor, alta este strada Vîntului. Format din mai multe corpuri de clădiri vechi, legate între ele prin coridoare de scînduri cu geamlîc şi streşini late de tinichea, pensionul nostru fereşte 147 de elevi (65 interni şi 82 externi) de soare, de ploaie şi chiar de bolile lumeşti pentru care mai există o încăpere numită „infirmerie". De infirmeria pensionului, însă, nu profită decît internii. Externii se caută în oraş. În mijlocul acestor clădiri, se deschid două curţi spaţioase, una cu aparatele de gimnastică şi alta cu frînghiile pentru uscat rufele, şi o mulţime de alte colţuri separate, pe unde lumina soarelui n-a pătruns încă. Oficial se intră şi se iese prin Calea Moşilor, pe unde trece şi tramvaiul cu cai care duce la gară şi la Obor. Prin strada Vîntului se trage numai „la fit".

Peste drum de pensîon este ospiciul de nebuni al doctorului Sutzu. Vecinătatea asta ne convine de minune şi nouă, elevilor, şi celor doi directori — unul de studii şi altul administrativ. Vecinii nu ştiu niciodată cine face

gălăgie. Nebunii de la pension sau nebunii de la doctorul Sutzu.

O lume nouă! O lume pe care n-o cunoșteam încă, pe care o văd pentru întîia oară, nu cu ochii mei liberi, ci printr-un ochean de panoramă. Văd lucruri frumoase și lucruri oribile. Mă întreb, însă, dacă ce văd este adevărat. Nu cumva lumea asta nu este decît o simplă senzație a mea? Mi-e teamă că ea nu există decît în emoția exageratelor mele impresii de provincial venit pentru prima dată la București. Pe zi ce trece, caut să mă acomodez tot mai mult cu lucrurile din jurul meu, cu oamenii de pe aici și cu obiceiurile lor, de care sînt cu totul străin. Toate sînt noi. Noțiunea exactă a cuvîntului „noutate" abia acum o capăt și eu. Noutatea lor mă umilește parcă. Încep să mă depreciez eu singur. Noutatea din jurul meu îmi scoate în evidență toate potecile vechi, cu care familia și profesorii de la liceu îmi cîrpiseră personalitatea ființei mele. La Pitești mă socoteam superior tuturor colegilor, chiar și lui Mihăiță. Aici, însă, mă simt mic, mic de tot, așa de mic, că eu însumi am nevoie de un microscop ca să pot vedea exact ce sînt.

Să știe mama unde m-a dus, și-ar smulge părul din cap. Sacrificiul ei ar fi inutil. La fel au făcut și femeile din Cartagina. Și-au tăiat părul ca să facă arcuri de luptă contra românilor. Victoria, însă, a rămas de partea celor porniți să cucerească lumea toată cu prețul propriei lor înfrîngeri. Cei care-și apărau numai vechimea cetății și averile ei putrede au fost învinși definitiv și pentru totdeauna de către cei cărora li se părea că n-au destul.

Simt nevoia să mă revărs și eu ca un fluviu pe toată întinderea ambelor mele maluri, pînă unde se poate vedea cu ochii. Îmi dau seama, însă, că n-am apă suficientă în albie. Deocamdată nu sînt abia decît un fluviu la izvorul lui. Nu știu cît va mai trebui să merg pînă să mă arunc

și eu în mare. Dar ce trebuie să fie marea, cînd celelalte fluvii din jurul meu sînt așa de mari, că mă înspăimîntă...

Toți colegii mei sînt mai bătrîni decît mine. Chiar și cei din clasele mai inferioare. Majoritatea lor au mustăți și unii chiar barbă. Cîțiva sînt chiar mai bătrîni decît profesorii. La pension, însă, poate oricine învăța carte. Aici nu se cere vîrstă. Se cer bani. La liceele statului se învață gratuit. De altfel, pentru cît învățasem eu, ar fi fost păcat să mai și plătesc.

Aici, școala se confundă cu viața. Pedagogul de filozofie pretinde numai că una o întregește pe cealaltă. Școala îți dă posibilitatea să-ți trăiești viața complet. Viața unui analfabet este o simplă existență, și atîta tot — un fel de petiție pe care o pui la dosar după ce ai luat act de ea. Nu-i dai nici un curs oficial. Viața nu-i decît continuarea școalei, dar fără profesori. Cărțile sînt de ajuns. O carte bună, după ce ai sfîrșit școala, o păstrezi ca s-o folosești și în viață. Sînt cărți, însă, în care filele nu sînt amîndouă la fel. Pe una e scris ce trebuie să înveți în școală, iar pe alta ce se cade să faci în viață. Și viața este marea în care o să ne vărsăm cu toții, sub formă de fluvii, apa pe care am pompat-o din fîntîna școalei. La Pitești, apa era sălcie, aici este amară. Apa dulce este în altă parte. Dar din apa asta n-avem încă voie să bem, pînă ce fiecare din noi nu vom deveni filtrul propriei noastre băuturi...

Intendentul pensionului, care mă privește cu milă fiindcă sînt mai mic și mai slăbuț decît alții, mă ia într-o zi la o parte și mă întreabă :

— Dumneata trebuie să fii atins la plămîni. Poate că n-ar fi bine să bei apă de fîntînă.... Nu vrei să bei apă minerală la masă ?... Poți să plătești un supliment ?...

— Nu știu, domnule intendent... Dar să-mi dați voie să-i scriu mamei.

Mamei însă nu i-am scris, fiindcă nu vream s-o alarmez. Dar nici apă minerală n-am băut, fiindcă începuse să-mi placă apa de la pension.

Părintele Simion, subdirectorul pensionului, este lung și subțire, cu obrajii mîncați de vărsat negru și cu barba năclăită și retezată scurt, ca o bidinea de spoit latrinele. Poartă cizme, dantură de aur, ochelari negri pe după urechi și, în loc de potcap, pălărie moale cu borduri late. Cînd l-am văzut pentru prima oară, mi-am adus aminte că țăranii își apără semănăturile cu niște prăjini pe care le îmbracă în țoale omenești și de care se sperie pînă și ciorile. Nu știu dacă părintele Simion slujește la vreo biserică sau dacă mai este profesor și la alt liceu din București. La noi, însă, în afară de funcția sa administrativă, mai predă oficial religia pentru cei cîțiva elevi din cursul inferior și, facultativ, morala creștină, pentru cei din cursul superior.

Ziua sau noaptea, programul activității sale este totdeauna același. Părintele Simion veghează, supraveghează și la nevoie chiar spionează. Știe tot ce se poate ști. Știe tot ce s-a făcut, ce era să se facă sau ce n-are să se mai facă. Știe chiar lucruri despre care n-a fost niciodată vorba. Sfinția-sa, însă, lucrează, ca în Evanghelie — numai cu ochii și cu urechile. Înregistrează tot și nu pierde nimic din ce se poate păstra. Se ascunde pe după ușile deschise și privește prin gaura celor închise. Se furișează prin colțurile întunecoase ca să poată trage cu urechea la ce nu se poate vedea și oftează cu lacrămile în ochi cînd vede că elevii duc lipsă de cîte ceva. Elevii sînt copiii săi adoptivi, iar el părintele spiritual al acestei întregi colecții de manuscrise nepublicate încă. Con-

tactul cu elevii nu-l pierde niciodată. Îi cercetează mereu și cu de-amănuntul, fie că sînt în clasă cu profesorii, fie că sînt în recreație cu pedagogii, fie că sînt la masă cu intendentul, fie că sînt în dormitor cu... „Tatăl nostru carele ești în ceruri“...

Părintele Simion este îngerul păzitor al pensionului și protectorul unei așa-zise madame Mary, care îngrijește de rufăria elevilor interni.

Madame Mary este o femeie între două vîrste, brună și durdulie. Vorbește franțuzește și fumează țigări fără carton, pe care și le rulează singură. Amănuntele astea le știm de la elevii mai vechi. Noi, care abia am venit, n-o vedem aproape de loc, deși mănîncă și doarme în pension ca și noi. Toată ziua însă lucrează la subsol, îmbrăcată într-o bluză lungă și albă, ca infirmierele de la spital. Madame Mary este singura noastră soră de caritate. Ne cîrpește ciorapii și ne coase nasturii la cămăși și la izmene.

Peste zi, însă madame Mary primește și vizite. A merge în vizită la subsol înseamnă a consuma cu plată o dulceață sau o cafea turcească. La pension nu ni se dă la masă decît joia compot de prune sau marmeladă, dimineața prăjituri de casă și în fiecare dimineață cafea cu lapte și apă. Proviziile cu care venisem de-acasă se sfîrșiseră; iar în oraș nu era chip să cumpărăm altele, fiindcă „banda neagră“ ni le fura, cum prindea de veste. Deși se făcuseră cercetări severe în tot pensionul, nu se putuse afla cine face parte din această bandă neagră. Unii elevi pretind că șeful bandei este chiar subdirectorul și că madame Mary ne vinde, sub formă de consumație suplimentară, chiar propriile noastre provizii. Eu însă nu cred nimic din tot ce se spune. Părintele Simion este o cinstită față bisericească mai presus de orice bănuială, mai ales în lipsă de probe. Cît despre madame Mary,

să nu mai vorbim. Pe o femeie așa de drăguță, ai fi iertat-o chiar dacă ți-ar fi vîndut consumațiile întreit de cum le plătiseși tu la prăvălie.

De cînd sînt intern, n-am ieșit în oraș decît de două ori. Nu bănuiam că am să mă obișnuiesc așa repede să trăiesc ca păsările în colivie, numai între patru ziduri. La drept vorbind, însă pensionul nostru are vreo sută de ziduri, dacă socotești cele șapte clase pentru cursuri, patru dormitoare, două săli de mîncare, infirmeria și toate celelalte încăperi ale întregii clădiri. Dar toate la un loc nu fac nici cît grădina publică din Pitești.

Am fost să văd și eu Cișmigiul. Numai lume proastă. Servitoare, soldați, covrigari și bragagii.

La Pitești, în grădina publică, venea numai lume bună. Fostul meu profesor de limba română trebuie să fie acum pe terasa bufetului. De data asta, însă, pe cine o mai spiona?... Ce obicei urît!... Dar parcă aici nu ne spionează la fel părintele Simion?... Oare așa o să fim spionați toată viața?... La Pitești, cauza era Kety; aici, la București cauza e madame Mary.

Bibiță Colțescu, un coleg al meu de la Roșiorii-de-Vede, care sare gardul din strada Vîntului aproape în fiecare noapte, mi-a spus că madame Mary ar fi amanta părintelui Simion, care este văduv. Iată însă un lucru pe care nu-l pot crede. Se poate preot cu amantă? Și afară de asta, eu știu că un om cu oarecare poziție socială nu trăiește cu amanta în aceeași casă; o ține la mahala. Ce-ar fi, bunăoară, dacă un căpitan de vapor ar călători cu amanta lui tot timpul în cabină? După zile întregi de plutire, numai între cer și apă, marinarii s-ar putea revolta și i-ar lua amanta, dacă nu chiar și comanda. La noi la pension, însă, chiar dacă ar fi așa, părintele Simion n-are de ce se teme. Cine-ar îndrăzni să se atingă de amanta subdirectorului?...

Iată prima scrisoare ce-o primesc, de cînd sînt în București, de la Cotan :

„*Dragă Bucule,*

Tu ce mai faci, că eu fac la fel după cum știi și tu. La noi cursurile au început de-acum o lună, dar eu nu m-am dus încă la școală, fiindcă m-a învoit domnul director din cauza nunții Lizichii. Cumnatu-meu mi-a făcut cadou un ceas cu cadranul pătrat care se poartă la mînă. Este foarte practic, fiindcă poți vedea ce oră este fără să te prindă profesorul. Cred c-ai auzit de isprava lui Țăpuș, fiindcă s-a scris și în ziare. Pe voi vă lasă profesorii să cetiți ziare ?... Știi că ghitaristul nostru, săracul, a pățit-o de-a binelea. Tată-său, frizerul, l-a dat afară din casă, iar noi l-am dat afară din liceu. Nu se putea altfel. Dar știi de ce ? Ascultă, c-ai să mori de rîs. A spart tejgheaua frizeriei și i-a furat lui tată-său 600 de lei, pe care i-a dat unei ghitariste din Tîrgu din Vale, una, Margareta, cu care se încurcase mai de mult. Tu știai lucrul ăsta ? O cunoșteai ? Se spune c-a fi fost nostimă. Aș fi vrut s-o cunosc și eu, dar acum nu se poate, fiindcă este închisă la penitenciar. Țăpuș a fost închis și el, dar lui i-a dat drumul, fiindcă s-a dovedit că autorul principal al furtului a fost ea. Am auzit că Țăpuș o să vină și el la București, la un frate al mă-sii, care ține birt pe cheiul Dîmboviței. Vezi, dacă te întîlnești cu el, scrie-mi și mie. Spune-i că m-am interesat de soarta lui și să mă ierte că nu i-am putut împrumuta 100 de lei, după cum îmi ceruse. Eu însă mi-am cheltuit toți banii ce-i aveam de acasă la Govora. Păcat c-ai plecat din Pitești tocmai acum ! Ai fi putut vedea pe vară-mea mai des, fiindcă bărbatu-său a fost mutat la liceul nostru. M-a rugat ea să stăruiesc pe lîngă tata și, cum l-am găsit într-o zi bine dispus, s-a făcut. Să știi însă că sînte-

foarte îngrijorați din cauza lui Mihăiță, care a dispărut de cîteva zile și nu se găsește nicăieri. Îl caută poliția pe capete, dar degeaba. Și Chiostec, la fel. N-a mai venit nici el la școală de cînd a plecat din nou la Merișani, după scandalul pe care l-a făcut pe strada Șerban-Vodă. A prins-o pe Anișoara cu asistentul de la farmacia lui Weinhold. Așa e că nu știai nici lucrul ăsta? Altceva ce vrei să-ți mai spun, că pe la noi nu mai e nimic nou. Te îmbrățișează cu drag prietenul tău care nu te uită,

Cotan"

Noutățile astea mă întristează. Le trăiesc prin ceață și de la așa mare depărtare, că parcă aș fi orbit peste noapte și acum nu mai pot merge decît dus de mînă de cineva. Cotan cel puțin îmi poate spune lucruri de care mi-aduc aminte cu drag și astăzi încă. Dar eu?... Eu ce-i pot spune lui Cotan, care nu cunoaște nimic din ce este pe-aici?...

Bietul Țăpuș!... Bietul Chiostec!... Bietul Mihăiță!...

Numai Cotan n-are să pată niciodată nimic. Dacă a reușit el să se aranjeze și cu bărbatul Steluței, nu-i mai poate fi teamă de nimic în viață. Cotan este cel mai fericit om de pe lume. Așa a fost născut el să fie... Norocul lui!...

*

Mama mi-a trimis 50 de lei să am de cheltuială. Pîndcă s-a aflat în tot pensionul că am bani, de frica „bandei negre" m-am dus la madame Mary și-am rugat-o să mi-i păstreze ea.

Pînă atunci nu prea stătusem de vorbă cu dînsa. N-avusesem încă ocazia. De data asta, însă, vorbim ca și cum ne-am fi cunoscut de ani de zile. Cu cît o privesc mai

de-aproape, începe să mă supere faptul că toată lumea îi zice „madame", ca și cum ar fi o femeie bătrînă.

Madame Mary este încă tînără și zglobie ca un pițigoi. Are ceva și din Margareta, și din Kety. Ba, dacă mă uit mai bine la ea, aduce din profil și cu Steluța. Atît doar că este brună. Madame Mary este cea mai reușită combinație a celor trei femei pe care le cunoscusem pînă atunci mai intim. Parcă este o rețetă medicală pe care farmacistul a preparat-o cu dozele la miligram. Dacă nu mi-ar fi teamă de subdirector, mai c-aș sorbi-o dintr-o dată. Se spune că doctoriile, dacă nu le bei după prescripția medicului, te pot omorî. Madame Mary, însă, nu cred să fie capabilă să omoare un om ca mine. Prea e drăguță și părintele Simion prea e „spaima ciorilor".

Sîmbătă seara, toții elevii cu note bune și fără pedepse disciplinare avem voie să ieșim în oraș, în compania pedagogului de serviciu. Pedagogul însă nu merge cu noi decît pînă la primul colț de stradă. De-aci încolo, fiecare din noi pornește unde-i place. De obicei mergem la teatru, la galerie, unde avem reducere de preț. Cînd avem parale mai multe, mergem la cafenea sau la varieteu. Unii se duc chiar în „Crucea de piatră". Eu, însă, n-am fost niciodată pînă acolo. Bibiță Colțescu m-a dus la un local mai convenabil de pe Calea Victoriei. Îi zice „Lahovary".

Astă-seară, fiindcă este sîmbătă, trebuie să ies ca de obicei în oraș. Am o poftă de petrecere cum n-avusesem încă de cînd eram la București. Mi-e dor de ceva nou... În noaptea asta am de gînd să descopăr America !...

Mă duc deci la madame Mary să-i cer un pol din cei 50 de lei pe care-i dădusem să mi-i păstreze. La București, pe vremea aceea, un pol era de ajuns pentru orice expediție nocturnă.

Madame Mary e singură. Stă pe marginea patului şi face o pasenţă. Cum mă vede, nu mai aşteaptă să-i spun de ce-am venit şi-mi strigă veselă :

— Uite şi pe crai de tobă, pe drum de seară, mînca-l-ar maica...

Craiul de tobă probabil că eram eu. Pînă atunci nu-mi dăduse nimeni în cărţi ca să ştiu de ce culoare sînt. Numai Kety încercase să-mi ghicească o dată în palmă. Ce-a ieşit, însă, mai bine nu mai ieşea. Am rămas corigent la limba română !...

Cînd aude de ce-am venit, madame Mary se întristează şi, de necaz, azvîrle cărţile pe scînduri. Apoi se scoală, se apropie încet de mine, mă priveşte cu compătimire şi-mi vorbeşte cu intonaţii muzicale, ca şi cum ar fi învăţat de la părintele Simion să cetească în Evanghelie.

— Bine, maică... şi dumneata ?... Se poate ?... Asta n-aş fi crezut-o pentru nimic în lume ! Ce-o să zică mămiţica dumitale cînd o auzi că-ţi cheltuieşti banii noaptea cu derbedeii ?... Nu te mai lua după ei, că-i păcat de Dumnezeu... Aştia au să ajungă în puşcărie cu toţii... Pe aştia n-ai să-i vezi la Universitate cît o fi lumea...

Apoi, după ce se încredinţase că cuvintele ei au făcut oarecare impresie asupra mea, începe să mă mîngîie uşor pe sub bărbie şi continuă :

— Nu zic să nu te distrezi şi dumneata ca orice băiat tînăr... Dar cum ?... Mai există, slava Domnului, şi alte distracţii... Uite, dacă vrei, vino mai tîrziu pe la mine, că nu e nimeni la pension... Să mă crezi că şi mie mi-e urît să stau singură închisă la subsol... Bem o cafeluţă cu caimac şi facem un *ecarté* în doi...

Prăjina îmbrăcată în ţoale omeneşti se ridică parcă amenin ţătoare din mijlocul unui lan de grîu... Aveam impresia că subdirectorul trebuie să fie ascuns după dulap sau sub pat.

Madame Mary, însă, parcă-mi ghicise gîndul.

— Nu ţi-e teamă, că nu te vede nimeni. Părintelo Simion e dus la Bolintinul-din-Vale, unde are de făcut un parastas mîine dimineaţă.

Madame Mary mă convinsese. Nu i-am mai cerut nici banii, nici alte amănunte asupra vizitei mele nocturne şi secrete. I-am promis numai că vin. Şi am venit.

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

După miezul nopţii, cînd ceilalţi elevi începură să sosească la pension, m-am urcat şi eu în dormitor. La despărţire, însă, madame Mary nu mi-a dat de cheltuială pentru a doua zi, duminică, decît 10 lei. Restul îl oprise ea.

*

Într-o dimineaţă, după plecarea profesorului de franceză din clasă, un coleg îmi întinse un jurnal, pe care pînă atunci îl citise pe furiş, sub bancă :

— Mă, tu care eşti din Piteşti, ai citit sinuciderea de la voi ?... Ia te uită şi tu... Un elev de la liceu... Auzi că s-a spînzurat într-o pădure.

Mihăiţă !... S-a sinucis Mihăiţă !... A murit Mihăiţă !...

Mă podideşte plînsul... Plîng cu hohot. Plîng ca niciodată în viaţă...

Elevii se strîng înduioşaţi în jurul meu şi mă întreabă :

— Îl cunoşteai ?... Cine era ?...

— Premiantul întîi din toate clasele.

Şi fiecare începe să comenteze „faptul divers" care — deşi petrecut la Piteşti — devenise de actualitate şi în pensionul nostru din Bucureşti.

— Săracul !... Dumnezeu să-l ierte.

— Eu credeam că e vreunul care rămăsese repetent...

— Auzi, domnule... Premiant întîi să se sinucidă !...

— Dar tu, care l-ai cunoscut, nu bănuiești de ce s-a sinucis ?

Nu știam dacă de sus din cer, de-acolo unde se afla în clipa aceea, Mihăiță îmi dă voie să destăinuiesc unor necunoscuți secretul sinuciderii sale. Totuși, fără să-mi dau seama de gravitatea delațiunii mele, îngînai cu vocea bîlbîită :

— Din dragoste !...

În clasă se făcu liniște deodată. Toți elevii încremeniseră pe loc. Parcă erau portretele suveranilor din părete.

Singur Bibiță Colțescu își agită mîinile furios prin aer, ca și cum ar fi vrut să se scape de o povară inutilă. Apoi strigă în gura mare :

— Auzi motiv !... Să se sinucidă din dragoste... Dobitocul !...

*

Seara primesc altă scrisoare de la Cotan.

„Dragă Bucule,

Îți anunț o mare nenorocire, care ne-a îndurerat pe toți. Mihăiță s-a sinucis. L-au descoperit abia după zece zile, spînzurat de craca unui copac la Trivalea. Dacă toamna n-ar fi scuturat frunzele, putea poliția să-l caute mult și bine, că n-ar fi dat de el nici astăzi. Toată lumea de la noi este dezolată și revoltată. Închipuiește-ți că hoții îi furaseră hainele și ghetele, așa că l-au găsit aproape gol, numai în cămașă. Pe mine m-a impresionat și mai mult lucrul ăsta, fiindcă era o cămașe pe care i-o dădusem eu, din cele pe care nu le mai purtam. Tu știi cît de mult îl iubeam noi și cum căutam să-l ajutăm

pe cît ne era posibil. Directorul a dat ordin să se scoată în balconul liceului steagul de doliu. La înmormîntarea lui a fost foarte multă lume, nu numai elevi, dar și profesori. În ziua aceea nu s-au ținut cursuri la nici o școală din Pitești. La cimitir a vorbit dirigintele clasei noastre, profesorul de limba greacă, și Chiostec. Profesorul a vorbit puțin și fără emoție. N-a spus decît că era un elev silitor, și atîta tot. Discursul lui n-a plăcut nimănui. Chiostec însă a vorbit mai mult și foarte frumos. Eu cred că-i făcuse cineva discursul. Prea era frumos! Păcat că n-ai fost și tu aici cu noi. Dacă ai fi vorbit tu, discursul tău ar fi fost cel mai frumos. Acum, în bancă, i-am luat eu locul lui Mihăiță. În locul meu stă Chiostec, în locul tău, Popescu Virgil, care s-a întors la noi la liceu, și în locul lui Chiostec, Baruch David, pe care l-a mutat din fundul clasei noul profesor de limba germană, ca să aibă cu cine vorbi nemțește la curs. Iartă-mă că nu-ți scriu mai mult, dar sînt așa de mîhnit, că nu-mi arde să-ți spun și alte noutăți. Apropo. Știi că Steluța este acum la Pitești? Bărbatu-său este un om foarte cumsecade. Cînd ne întîlnim pe stradă, se plimbă cu mine la braț. Mamă-ta, însă, nu știu de ce o fi supărată pe mine. Am sălutat-o și nici n-a vrut să-mi răspundă. Al tău prieten care te dorește și așteaptă să te vadă cît mai curînd,

Cotan

Așadar, Werther a existat cu adevărat. Cînd l-am cetit pentru prima oară la vie, în pătuiagul din vîrful nucului, nu-mi dădeam seama ce înseamnă o suferință din dragoste. Îl citeam doar cu ochii, după cum noaptea, tot cu ochii numai, mă uitam la stele, și nu bănuiam că fiecare din ele este tot așa de mare ca și pămîntul nostru.

Mihăiță, Mihăiță !... Fie-ți țărîna ușoară, ca și sufletul tău, pe care Lizica nici nu l-a simțit cînd i l-ai fluturat prin fața ochilor.

Iar am pățit-o. Părintele Simion m-a prins cu madame Mary în odaia ei de culcare... Acum sînt dat în consiliul profesoral, ca să fiu eliminat din pension și din toate liceele din țară.

Cînd o auzi mama și familia, s-a sfîrșit cu mine. Mai bine mă omor mai înainte ca să afle de noua rușine ce le-am făcut.

Ce gură blestemată a avut și Kety asta !... Ea mi-a spus întîia oară : „să-ți fie rușine să mai dai ochii cu lumea". Și iată că așa s-a și întîmplat. În tot pensionul nu se vorbește decît de pățania mea. Degeaba protestez eu că nu-i adevărat. Nu vrea nimeni să mă creadă. Și doar de data asta nu mă dusesem la madame Mary decît să-i cer o batistă curată. Toți băieții își bat joc de mine. Fiecare face pe socoteala mea cîte o glumă care mă doare. Singur Bibiță Colțescu îmi spune să n-am nici o grijă, că la fel s-a mai petrecut și în alți ani. Au mai fost prinși și alți băieți în odaie la madame Mary și nu i-a dat nimeni afară din școală... Nu știu dacă este adevărat ce-mi spune Bibiță. Dar cînd mă gîndesc ce are să fie cînd o să dau ochii cu directorul, mi se taie picioarele. De m-ar judeca mai repede, să știu barim și eu din vreme ce trebuie să fac.

— Doamne, Doamne !... Rău e cînd îți plac femeile... Mihăiță s-a sinucis fiindcă iubea pe Lizica. Pe mine mă dă afară din școală fiindcă mă place madame Mary...

Parcă eu sînt vinovat !... Eu am adus-o în pension ?... Pînă nu mi-a spus ea, eu habar n-aveam că sînt crai de tobă... Bine-i spunea Kety mamei :

— Băiatul ăsta o să iasă crai mare, nu glumă! Are strungăreaţă...

*

Uf !... Am scăpat... Bun e Dumnezeu !... Minunea asta numai Dumnezeu o mai putea face. De altfel, tot Dumnezeu m-a făcut şi pe mine. El a vrut să fiu aşa cum sînt... Nu e vina mea că nu sînt altfel. Parcă n-aş vrea să fiu şi eu ca toată lumea ? Dar şi aşa cum sînt, nu fac rău nimănui. Mă încurc numai şi eu cu ochii, pe ici, pe colo, şi cîteodată mă cam ia gura pe dinainte... Dar altminteri, nu cred să aibă cineva să se plîngă de mine.

Directorul m-a chemat în cancelarie. Era singur. Nu ştiu dacă era directorul de studiu sau cel administrativ. Pînă atunci, nu văzusem pe nici unul din directorii pensionului nostru.

Cînd am intrat, s-a uitat la mine încruntat, apoi, după ce parcă m-ar fi gustat ca pe o prăjitură ce-i da de bănuit că n-ar fi proaspătă, a început să zîmbească şi mi-a zis numai atît :

— Dumneata eşti ăla ?... Bravo !... Să-ţi fie de bine... Dacă aţi fi toţi aşa, mutăm pensionul în „Crucea de piatră".

Pe urmă s-a uitat în catalog la toate notele de la începutul anului, şi-a mai aruncat ochii prin registrul pensionului, unde sînt trecute contururile elevilor, şi a tuşit de trei ori.

Asta însemna că hotărîrea fusese luată şi mai rămînea să pronunţe sentinţa.

— Bine... Să știi că te-am iertat... Scrie însă mă-tii să mai trimeată încă 500 de lei... Văd că ești dator pentru niște cheltuieli suplimentare. Acum pleacă și vezi-ți de treabă.

Bravo director !... S-audă fostul meu profesor de limba română, n-are să vrea să creadă că există și astfel de oameni pe lume. Ce-mi pasă mie de cei 500 de lei pe care trebuia să-i plătesc pentru niște cheltuieli suplimentare, pe care știam bine că nu le făcusem ?... Nu băusem nici măcar la masă apă minerală, după cum îmi propusese intendentul. Important însă era faptul că scăpasem !...

Doamne, Doamne !... Dă-i zile multe și fericite directorului care m-a judecat...

Nu știu ce i-am scris mamei, că n-a trecut nici o săptămînă și mi-a și trimis banii. Cum i-am primit, m-am dus cu ei la director. De data asta, în cancelarie erau amîndoi directorii. Cel care mă judecase mi-a luat banii fără să-i mai numere și i-a băgat direct în buzunarul de la pantaloni.

Celălalt director parcă nici nu știa despre ce este vorba. Cînd mă arătă cu mîna și-i spuse cine sînt, amîndoi pufniră de rîs :

— Ăsta e !... Ăla cu popa Simion... Apoi, adresîndu-se mie, continuă : Ei ?... Ce mai e cu madame Mary ?

Eu mă roșesc și răspund rușinat :

— Nu e nimic, domnule director... Zău așa !...

Directorul, însă, parcă știe ceva mai mult decît mine.

— Lasă, lasă, că ce e nu e rău... Numai că prea sînteți grăbiți și voi... Ce dracu !... Doar sînteți băieți tineri... Ce-o să mai zicem atunci noi, ăștia, oameni bătrîni ?...

Și pînă la examen iar n-am mai dat cu ochii de nici unul din cei doi directori. Cu părintele Simion, însă, am rămas mai departe în aceiași termeni buni. Parcă nu

s-ar fi întîmplat nimic. Dar nici pe la madame Mary n-am mai fost de loc de-atunci.

*

Am trecut două clase într-un an. Ce uşoare sînt examenele la pension !... Aproape nici nu-ţi vine să crezi că dai examen. La Piteşti, parcă intrai într-o sală de operaţie. La Bucureşti, parcă te plimbi cu muscalul la Şosea...

Cotan a trecut şi el clasa. La toamnă, deci, o să ne regăsim la Universitate. Cotan vrea să urmeze dreptul. Eu aş vrea să urmez literele. Dar şi „dreptul" şi „literele", e acelaşi lucru, cînd n-ai tragere de inimă nici pentru unul, nici pentru altele. Corigenţa la limba română mă plictisea ca cicatricea unei răni vindecate, dar vizibile încă. Cicatricele rănilor mari nu dispar niciodată.

Caut s-o conving pe mama că eu nu mai pot învăţa carte în ţară. Vreau să mă duc la Paris. Nu ştiu exact ce aveam să fac acolo. În orice caz, însă, la Paris, orice-aş fi încercat, era să fie mai bine ca la Bucureşti. Parisul era marea în care fluviul năzuinţelor mele trebuia să se verse odată. Azi, mîine, n-avea nici o importanţă. Mai curînd, însă, ar fi fost mai bine. Mai tîrziu, fluviul s-ar fi revărsat peste maluri şi ar fi distrus poate ogoarele din vecinătatea lui. De data asta simţeam că în albia sufletului meu curge apă destulă, să pot fi un fluviu adevărat...

Încîntată de strălucitul examen pe care-l trecusem la Bucureşti, mama pare a începe să se înduioşeze tot mai mult la rugăminţile mele. Pînă aci nu ne vorbeam decît în fraze scurte şi exclamaţii de nedumerire şi dintr-o parte, şi din alta. Iată însă că, într-o bună zi, mama răsuflă cu satisfacţie, dar şi cu oarecare îngrijorare :

— Bine... Du-te și la Paris... Dar să știi că n-am să-ți dau de-acum toată averea pe mînă. Pînă la majorat o să-ți trimit lunar ce voi crede eu de cuviință. De-aci încolo, poți face cu banii tăi ce vrei... Eu nu mă mai ocup de tine... Dacă o fi să ieși om, bine... O să mă bucur și eu, ca oricare mamă bună... Dacă nu, treaba ta... Cum îți vei așterne așa vei dormi... Să știi, însă, că la mine acasă nu mai ai ce căuta...

Steluța, care a aflat că plec la Paris, se ține de capul meu s-o iau și pe ea cu mine. La fel mă rugase altădată s-o iau la București, și cînd colo... nemerise în brațele lui Cotan, întîi la Govora și pe urmă la Pitești... Nu, nu... Dacă nu mai poate trăi în țară, să-l roage tot pe Cotan să-i mute bărbatul la Paris...

Eu, dacă plec, înțeleg să rup definitiv cu familia. Familia e ca un cuib de cioară. Îți este de folos atît timp numai cît nu poți zbura. Dar după ce-ți cresc aripile, adio !...

La Pitești, plecarea mea face oarecare senzație. La „centru" mai ales, este comentată cu aprindere. Cotan e foarte trist că nu poate merge și el, mai ales că Lizica stă la Paris singură de aproape un an. Bărbatu-său s-a întors în țară, fiindcă avea de aranjat niște afaceri cu moșia și mai ales cu politica. Pentru la toamnă este anunțată o nouă remaniere ministerială. Și tatăl lui Cotan, care a mai pierdut trenul o dată, de data asta vrea să-și aibă toți oamenii de încredere în jurul lui.

Kety, însă, suferă mai mult ca toată lumea. Și Kety nu suferă de necaz ca alții. Suferă cinstit, fiindcă are suflet. Îmi dau seama că oricîte neplăceri aș fi avut eu de pe urma ei, tot Kety o să rămînă cea mai dulce femeie din cîte cunoscusem pînă atunci. De cînd m-am întors la Pitești, ne vedem aproape în fiecare zi. Nu știu

cum se face, dar bărbatu-său iar s-a dus la Curtea-de Argeș să ridice niște puncte topografice.

Încep să cred că topografia militară, mai ales, nu est o specialitate pentru oameni însurați...

Deși ne vedem zilnic, de cîte ori ne despărțim, Ket nu uită să-mi spună :

— Să nu pleci pînă ce nu mai vii o dată la mine.

Dar acest „o dată" se repetă mereu, ca și cum n-ai mai fi să plec niciodată... Și totuși, voi pleca... Voi ple curînd, și Kety o să mă vadă o dată cu siguranță pe tru ultima dată.

Simt în mine mîndria unei cuceriri sigure. De cît timp, trăiesc numai în viitor. Trecutul mă dezleagă par de țărmul la care nu acostasem decît în mod provizor Poporul a aflat că se pregătește o nouă expediție sp niște insule nestăpînite încă de nimeni, fiindcă nimeni ș știe unde sînt, deși toată lumea știe că sînt pline aur și pietre prețioase. Șeful acestei expediții sînt Toată lumea mă cunoaște astăzi. Femeile îmi surîd d cret ; bărbații mă salută pînă la pămînt. Eu însă t înainte. Nu le acord nici măcar atenția unui zeu f de bastarzii săi. Nu recunosc pe nimeni. Nici unul se înrudește cu mine. Nici unul nu aparține rasei m Eu sînt unic. În mine curge alt sînge. Sîngele meu înrudește numai cu seva din trunchiul nucului din noastră de la Slatina, care are peste o sută de ani... vreau să-mi confund trecutul cu copilăria mea. Trecu mă îmbătrînește, mă diformează... îmi ușurează tru și-mi îngreuiază mintea... îmi înmulțește regretele și scurtează zilele... Copilăria, însă, mă păstrează intact mumia unui rege egiptean îmbălsămat acum cîteva de ani, care surîde parcă și astăzi și întrebă pe cei jurul lui :

[illegible] iubita mea ?...

[illegible] iubita mea !... Unde eşti tu, oarecare, iubita [illegible] ?...

*

[illegible] mă priveşte mama, Steluţa cu bărbatu-său, [illegible] trei prieteni care au aflat că mă plec în [illegible] Pe peron zăresc şi pe Kety, care dispare însă [illegible] n-ar fi vrut să dea ochii cu mine. [illegible]

[illegible] Pe ceilalţi îi impresionează mai mult [illegible] decît plecarea mea...

[illegible] plec. Te întrebi : „Oare cum e cînd pleci ?“ [illegible] plec cu trenul, parcă nu-ţi vine să crezi [illegible] Tu nu pleci niciodată ! Numai [illegible] Peisajele sînt ca stîlpii de telegraf ce-ţi [illegible] ochilor, deşi stau pe loc. Pă- [illegible] niciodată sub paşii tăi, cu nimic din [illegible] dacă pămîntul se învîrteşte în jurul [illegible] învîrteşte oare cu tine împreună ?... Tu [illegible] un singur „tot“, şi „totul“ acesta [illegible] loc. Nimeni nu se schimbă şi nimeni [illegible] Cu adevărat nu pleci decît atunci cînd [illegible] probabil să mă mai întorc...

[illegible] mamă, că nu pierzi nimic. De departe [illegible] poate mai mult decît dacă aş fi rămas

* * * * * * * * * *

[illegible] Piteştii nu se mai văd. Dar şi [illegible] în cuprinsul României aus au rămas, [illegible] Europa face parte, Europa tot pe pă-

mînt se află și pămîntul tot, în spațiu se învîrtește. Nu s-a schimbat, dar, nimic.

Mi-am schimbat numai eu pălăria de toate zilele cu o șapcă de voiaj, și atîta tot. Hainele sînt aceleași, fiindcă la Paris haine îmi pot face mai bune și mai ieftine ca în țară.

Hai să-mi scriu impresiile de drum...

Prima mea impresie este o surpriză. E poate singura surpriză pe care un muritor n-o poate avea decît o dată în viața lui. Kety este în tren cu mine... în vagonul meu chiar. În ultimul moment, s-a hotărît să mă însoțească pînă la Vîrciorova, pînă la frontieră... Iată pînă unde merge dragostea unei femei pentru mine. De dincolo de frontieră, ar trebui să înceapă dragostea mea pentru ea...

— Kety, Kety !... Ești nebună... Ce înseamnă lacrimile astea ? Fii cuminte... Liniștește-te...

— Nu pot, *mon petit*... nu pot... Simt că am să mor fără tine... Iartă-mă că-ți spun lucrul ăsta abia azi... Dar nu l-am simțit decît în clipa cînd mi-am dat seama că pleci cu adevărat... Mi-ai intrat în sînge ca un microb periculos. Nu te mai pot scoate... Asta e adevărul... S-a sfîrșit cu mine.

Lacrimile Ketyei mă înduioșează mai mult ca lacrimile mamii. Mama, oricît m-ar iubi, știam bine că n-are să mă piardă. Kety însă, dacă mă iubește cu adevărat, mă poate pierde oricînd. Kety singură, dar, poate pierde ceva...

Slatina !...

Iată iar cineva care trebuie să plîngă cu frunze mari și ruginii plecarea mea. Nucul !... Nucul din via noastră,

pe care nu l-am văzut nici astă-vară, nici vara asta... Ce copil ticălos !... Dacă nu rămîneam corigent la limba română, era să fie poate altfel... Dar ce simt oare sub pleoape ?... O lacrimă ? Cum aşa ?... Am început să plîng şi eu ?... Da !... Plîng pentru nucul pe care nu ştiu cînd am să-l mai văd...

Kety crede că plîng pentru ea. Amîndoi plîngem pentru cineva... pentru ceva... Şi fiecare din noi nu ne plîngem decît pe noi înşine.

• •

Am convins pe Kety să se dea jos la Craiova, unde are o soră măritată cu un judecător. În felul acesta, şi-ar putea motiva plecarea neaşteptată de-acasă...

La Piteşti, m-am despărţit de mama...

La Slatina, de nuc...

La Craiova, de Kety...

La Vîrciorova, mă despart de ţară !...

—

Sînt oameni cu care de multe ori stai de vorbă fără să-ţi dai seama că vorbeşti cu cineva. Cu cît îţi spun mai multe lucruri, cu atît parcă nu-ţi spun nimic. Ba pe unii din ei cu cît îi simţi mai aproape sufleteşte, cu atît îi consideri mai absenţi. Prezenţa lor face gol în jurul tău. Ei nu mai sînt nimic. Tu eşti totul.

De cînd călătoresc singur, însă, vorbesc mereu şi numai cu cei care nu mai sînt de faţă. Vorbesc cu cei pe care credeam că i-am lăsat în ţară, dar acum îmi dau seama că-i duc cu mine ca pe un supliment de bagaj, pentru care trebuie să plătesc o nouă taxă. Şi sînt aşa de mulţi, că abia încap în compartimentul meu !...

Surprizele se ţin lanţ. Prima a fost cînd am dat cu ochii de Kety în tren. A doua, cînd m-am pomenit cu toţi ceilalţi dînd năvală peste mine. Ce-am să mă fac oare cu atîta mulţime de oameni de care n-am nevoie ?... Pe Kety, cel puţin, am reuşit s-o conving să se coboare la Craiova. Pe aceştia, însă, n-am să-i pot coborî nicăieri. Îi simt înghemuiţi în mine şi pe mine resfirat în ei toţi. Nu mă pot atinge de nici unul din ei, fiindcă ar trebui să încep mai întîi cu mine. Or, eu trebuie să merg înainte... Şi ei, care ştiu lucrul acesta, îşi valorifică dreptul să mă însoţească fără nici o condiţie. Cu ce puţin lucru se mulţumesc ! Altceva nu-mi cer nimic. Nici mîncare, nici băutură, nici odihnă, nici bani... Îmi cer numai partea ce li se cuvine din trofeele expediţiei comandate de mine. Ca vechi tovarăşi de vremuri bune sau rele, ei se declară în bloc solidari cu mine şi pe viitor. Mirosul cadavrelor nu atrage decît pe corbi. Şi eu, care credeam că plec singur din ţară, mă văd călătorind acum în mijlocul unui stol de corbi flămînzi de mine.

*

Parisul este un abecedar. Trebuie să-l înveţi de la A, B, C... (A... C... AC, B... A... C... BAC şi aşa mai departe).

Altminteri n-ai să poţi reuşi să combini în gînd nici măcar cele cinci litere care formează cuvîntul : PARIS. Noroc însă că Parisul este un abecedar ilustrat. Are chiar mai multe ilustraţii decît litere.

Aşadar, bunăoară, la litera A are : *Avenue de l'Opéra, Avenue des Champs Elysées, Avenue de la Grande Armée* etc.

La litera B are : *Bois de Boulogne, Boulevard des Capucins, Boulevard des Poissonniers* etc.

La litera C are : *La Comédie Française, Place de la Concorde, Place du Carrousel* etc.

La litera E are : *Place de l'Étoile, La Tour Eiffel* etc.

La litera L are : *Le Quartier Latin, Le Palais du Louvre.*

La litera M are : *Montmartre, Montparnasse* etc.

La litera S are : *La Seine, La Sorbonne* etc.

Şi aşa mai departe pentru fiecare literă a alfabetului...

La litera L am uitat să pun şi pe Lizica. Sora lui Cotan se găseşte la Paris.

Nu ştiu de ce, dar amănuntul acesta nu produce în sufletul meu nici o explozie. Îmi evocă amintiri prea triste... Îmi aminteşte de Mihăiţă... De altfel, femeile de pe aici te fac să uiţi tot ce ai cunoscut înaintea lor. Am uitat pînă şi pe Kety. Şi pe mine Lizica mă interesează aşa de puţin, c-am plecat din Piteşti fără să mă fi interesat măcar de adresa ei. Eram aproape sigur că, o dată ajuns la Paris, prima persoană care-mi va ieşi în cale o să fie Lizica... Abia astăzi observ că s-a întîmplat altfel.

De un an de zile aproape, de cît sînt la Paris, nu întîlnesc decît necunoscuţi. Am început chiar să simt nevoia să mai vorbesc şi cu unul dintr-ai mei. Cei care mă însoţiseră în tren cu de-a sila s-au volatilizat de îndată ce-am pus piciorul pe peronul Gării de Est...

Ciudat lucru !... Acum a început mie să-mi fie dor de ei... Corbii însă s-au împrăştiat. Probabil că nu începuse încă să le miroase a cadavru... La Paris, majoritatea morţilor se arde, nu se mai îngroapă. Cimitirele de-aici au fost transformate în grădini. La Piteşti, pe Eminescu îl citeai în grădina publică. La Paris, pe Baudelaire îl citeşti la cimitirul *Montparnasse*. De altfel, tot aici l-am cunoscut şi eu pe Baudelaire. Doarme în piatră şi un diavol frumos îi veghează la căpătîi...

Eu nu dorm decît ziua. Noaptea citesc abecedarul. Parisul nu se poate învăța bine decît noaptea. Ziua prea e multă lume pe străzi, prea îți fură ochii vitrinele. Și afară de asta, ziua ți-e rușine parcă să te uiți la femei. Tu nu le cunoști și ele te simt că ești străin. Noaptea, însă, stai la cafenea, și femeile vin ele singure să te cunoască. De o lună de zile n-am dormit de trei ori pe rînd în același pat. Să știe Cotan cum este pe aici, ar veni el la Paris și și-ar trimite pe soră-sa înapoi la Pitești.

Eu sînt înscris la *École de droit*. La Paris, Facultatea de drept se numește „școală". Magistrații francezi nu sînt așa de pretențioși ca cei români. De avocați, nu mai vorbesc. Stai la masă alături de el și nici nu bănuiești că este avocat. La noi, la Pitești, avocații parcă erau toboșarii de la regimentul de infanterie. Păcat că nu le face statul și o uniformă specială. La Paris, nici ofițerii care o au nu umblă cu ea pe stradă. Și la cazarmă nu te poți duce să-i vezi în uniformă. Trebuie să aștepți parada de la 14 Iulie... Am văzut-o mai zilele trecute. Nu seamănă de loc cu parăzile de la noi. Și doar la 14 Iulie e mai cald ca la 10 Mai !...

Pe aici e așa de cald, că nici nu pot ceti. Nu știu cum o să-mi prepar examenul de toamnă... La cel de primăvară nu m-am prezentat, fiindcă nu eram preparat. Examenele la Paris nu se dau ca la pension, la București. Profesorii sînt îmbrăcați în togă, iar servitorii facultății în redingote negre cu lanțuri groase de alamă pe după gît. La Paris, un examen de drept te impresionează ca o înmormîntare de clasa I la Pitești. La fel de emoționați trebuie să fi fost și ceilalți studenți români, fiindcă din 35 cîți s-au prezentat la examen, n-au trecut decît șapte... Ce bine ar fi fost să fiu și eu măcar al optulea ! Mama mai ales n-ar mai fi regretat că m-a trimis la Paris. Din cauza asta, nici n-am mai scris nimic acasă. L

trimit numai cărți poștale ilustrate cu descrierea subiectului mai pe larg. Familia mea trebuie să cunoască acum Parisul tot așa de bine ca și mine.

Este aici însă un român care-l cunoaște și mai bine ca mine. Îl cheamă Ion Căpriță. Francezii, însă, nu știu de ce-i zic : *Le prince Jean de Capritza.* Căpriță nu e prinț. E băiatul unui țăran chiabur din județul Dolj, care de șapte ani de zile îl așteaptă zadarnic să se întoarcă acasă doctor în drept. Căpriță însă nu se poate întoarce fiindcă nu și-a dat încă nici primul examen. Adevărul e că, la Paris, numai primul examen e mai greu. Celelalte vin de la sine. De șapte ani de zile, Căpriță explică lui tată-său prin scrisori cu coroană princiară întregul mecanism al examenelor de la Paris. Bătrînul, care este om cu bani și cu ambiție, se lasă convins ușor, fiindcă o țigancă din sat, care i-a dat cu bobii, i-a spus că Ionică al lui o să ajungă om mare. Și Stoian Căpriță, tatăl prințului *Jean de Capritza,* continuă să trimită regulat studentului veteran cîte 500 de franci pe lună.

Căpriță ăsta parcă ar fi fost botezat în același cazan cu Cotan. Amîndoi sînt oameni fericiți. Se găsește totdeauna cineva care să aibe grije de ei. Mie însă, dacă ar fi să nu-mi dau examenele, sînt sigur că mama nu mi-ar mai trimite nici un ban. Și pînă la majorat mai am aproape un an și jumătate. Pînă atunci, dar, trebuie să-mi trec și eu măcar primul examen... Îmi dau seamă că nu mă pot întoarce în țară tot așa după cum am plecat.

Ce-ar fi fost, însă, dacă eram să fiu și eu tot așa de bogat ca alții ?... Probabil c-aș fi rămas la Paris. Aici e foarte bine. Dacă nu faci scandal, nu te întreabă nimeni cine ești și cu ce te ocupi. La Pitești, însă, toată lumea era cu ochii pe tine. Ce bine trebuie să-i pară fostului meu profesor de limba română că nu mai vede pe nimeni furișîndu-se la Kety în casă !... Dar Kety s-o mai gîndi

oare la mine ?... De cînd am dat-o jos din tren, în gara Craiova, nu mai știu nimic despre ea. Îi promisesem c-am să-i trimit adresa. La Paris, însă, m-am răzgîndit. Parcă Kety de adresa mea are nevoie ? Kety e nostimă cînd o ai lîngă tine. Dar așa, cum sîntem acum la cîteva mii de kilometri depărtare, nu face să ne mai înduioșăm unul de altul. Dacă i-ar fi fost dor de mine, Kety putea să-mi ceară adresa de la mama. Eu nu mai dau adresa mea nimănui. Sfatul ăsta mi l-a dat Căpriță : „Femeilor, mai ales, să nu le dai niciodată adresa exactă. Dacă vrei, du-te tu la ele acasă, dar la tine să nu le aduci niciodată, fiindcă mai totdeauna iese scandal."

Primul scandal, de altfel, l-am și avut. Vinovatul însă n-am fost eu. A fost ea, o femeie din Cartierul Latin. Eram sosit de curînd la Paris și nu cunoșteam decît cafenelele *Vachette* și *Panthéon,* cabaretul *Noctambules* și restaurantul *Duval,* unde luam masa regulat. Pe atunci umblam pe străzi cu oarecare teamă și mai toată ziua stam acasă, într-un hotel pe rue Saint-Jacques, *vis-à-vis* de facultate. Îl alesesem anume ca să nu întîrzii dimineața de la cursuri. Seara, însă, mergeam să ascult ceva muzică și să răsfoiesc revistele ilustrate prin cafenele.

Pe femeie am cunoscut-o la *Vachette.* Mesele noastre erau alături, și amîndoi eram singuri. Ea ghicise că sînt străin. La Paris, studenții străini, mai ales cînd sînt veniți de curînd, au totdeauna parale. Femeile din Cartierul Latin mor după străini. La francezi nici nu vor să se uite măcar...

La un moment dat, vecina mea mă roagă să-i plătesc un *bock* de bere. Încîntat de atenția ei, eu îi ofer ceva mai mult — un supeu — adică o porție de șuncă cu *pickles* englezești ; o bucată de Camembert, două banane, o sticluță de vin Medoc, o cafea neagră și o cutie cu țigări egiptene.

Femeia pare emoționată. Așa ceva parcă nu mai mîncase de cînd trăia...

În timpul mesei, mă întrebă cum mă cheamă, din ce țară sînt și ce am de gînd să fac la Paris. Pe ea o chema Chiffon și nu făcea nimic. La Paris, toate femeile care nu fac nimic, pe lîngă numele de botez și de familie, mai au și cîte un așa-zis *nom de guerre*. Mai tîrziu mi-am dat seama că Chiffon era cu adevărat o femeie foarte războinică.

După miezul nopții mă întreabă dacă nu vreau să meargă la mine acasă. Pînă atunci nu cunoscusem nici o femeie la Paris. Chiffon e fată tînără și drăguță. Are părul oxigenat, ochii verzi și buzele subțiri ca un șipot de brad pe care curge apa rece a unui izvor de munte. Vorbește așa de repede, că abia înțeleg ce-mi spune. Vorbește însă foarte frumos... Gura ei parcă ar fi o ocarină cu care-mi cîntă o romanță veche. Femeile din Cartierul Latin mai mult te-ncîntă decît îți vorbesc.

Pe *Rue des Écoles*, mă ia de braț și mă sărută... Nimic mai simplu și mai natural pentru două ființe care se plac. La noi în țară, pînă s-ajungi să săruți pe cine-ți place, îți trece cheful.

Chiffon se înnebunește după odaia mea. E mobilată simplu. Dar eu i-am mai adăugat o scoarță oltenească și vreo trei icoane pe care le adusesem din țară. La plecare, mama îmi spusese să mă închin la ele în fiecare dimineață, fiindcă francezii sînt de altă religie și nu au icoane.

Chiffon, însă, tot așa de mult mă place și pe mine. Eu sînt exact genul ei. Pînă atunci nu întîlnise încă un bărbat care să-i placă așa de mult. Din *mon petit* și *mon amour* nu mă mai scoate. Tot *mon petit* îmi spunea și Kety. *Mon amour* însă nu mi-a spus niciodată. Probabil că Chiffon mă iubește mai mult decît Kety...

Ce plăcut lucru să dormi o noapte întreagă cu o femeie care te iubește. La Pitești n-ajunsesem încă pînă acolo. Pe Margareta, pe Steluța și chiar pe Kety le iubisem numai *en détail*. Cu Chiffon, ne iubim *en gros*.

Păcat însă că nopțile frumoase se sfîrșesc curînd, și adeseori, chiar foarte urît.

Dimineața, observ că-mi lipsesc toți banii din portofel — o hîrtie de 500 de franci, alta de 100, doi poli de aur și alți cîțiva franci.

Chiffon tocmai se spală pe ochi. Nu știu dacă e bine ce fac. Profit însă de ocazie și-i deschid poșeta. Banii mi-i luase ea. Cu ce scop, nu știu. N-am știut niciodată... Și doar eu îi plătisem seara un supeu, iar dimineața aveam de gînd să-i mai dau un pol de aur.

Cînd îi spun ce-am descoperit, ea începe să țipe la mine și-mi smucește banii din mînă. Eu mă opun. Eram doar sigur că banii sînt ai mei. Seara la cafenea ea n-avusese un sfanț.

Chiffon se înfurie și începu să mă *engueleze*, mă face *sale roumain* și-mi cîrpește o palmă, pe care, de altfel, i-o înapoiez imediat cu dobîndă.

Patronul, portarul, servitorii și toți locatarii hotelului au dat năvală la mine în odaie. Nu știu cine se grăbise să anunțe chiar poliția. Un străin care bate o franțuzoaică trebuie să fie un monstru. Noroc însă că portarul hotelului, căruia îi plătisem chiria pe trei luni înainte, i-a explicat agentului mai bine ca mine cum stau lucrurile și la secție n-a dus-o decît pe Chiffon. Eu am scăpat...

Și cînd mă gîndesc că la Pitești era cît p-aci să mă bat și cu Kety !... Și toate astea numai din cauza dinților mei, care au strungăreață...

Dar mama ?... Ce-ar fi fost să afle că am mîncat o palmă de la o femeie ? Ar fi durut-o poate mai mult

decît examenul la care nu mă prezentasem nici în sesiunea de toamnă. La anul, însă, îl trec cu siguranţă. Sînt hotărît... De altfel, la anul, cînd mă voi duce în ţară să-mi iau majoratul, va trebui să le arăt celor de-acasă că n-am stat degeaba la Paris. Un an nu este cine ştie ce mare pagubă în cariera unui student român la Paris... În ţară, nu mi se-ntîmplase la fel ? După ce rămăsesem corigent la limba română, n-am trecut oare două clase într-un an ?...

De altfel, pe mine, propriu-zis, nu mă încurcă examenul... Mă întreb însă ce am să fac după ce voi lua licenţa sau poate chiar doctoratul !... Să mă întorc în ţară sau să rămîn la Paris ?... Aci cel puţin omul ştie pentru ce munceşte... Ca să trăiască cum trebuie... ca să petreacă ! La Piteşti, însă, sau chiar la Bucureşti, nu se poate petrece decît la fel în fiecare zi. Lozinca noastră : „muncă, cinste şi legalitate“ nu mai emoţionează decît pe străinii care nu ne cunosc încă. Munceşti ca să trăieşti, dar trăieşti ca vitele la jug. Coeficientul satisfacţiei personale nu este niciodată egal cu al muncii depuse. De cinste şi legalitate nu mai vorbesc. Cinstea este un rest de ipohondrie naţională la fiecare din noi, iar legalitatea, ultima iluzie a unui dumnezeu bătrîn, orb, surd şi absent. Dacă nu eşti băiat de prefect ca prietenul Cotan, sfîrşeşti ca Mihăiţă sau ca Ţăpuş Nicolae.

Cotan mi-a scris că nu şi-a trecut nici el examenul fiindcă a fost bolnav. Eu, însă, ştiu ce înseamnă un examen pierdut din cauză de boală. E singurul lucru care se petrece la fel şi la Paris şi la Bucureşti. Majoritatea studenţilor de aici nu şi-au dat examenele tot din cauză de boală ! Mie, însă, nu-mi place să mint. Eu spun adevărul aşa cum este. Nu l-am dat fiindcă nu-l preparasem. În loc să fi cetit, am petrecut. Am petrecut, însă, în mod inteligent. Eu, la Paris, mă cultiv... Şi adevărata cultură

nu ţi-o poate face decît femeia, care, orice s-ar spune, e cu mult mai fină ca bărbatul.

Cu femeile gentile, însă, bărbatul trebuie să fie cavaler. Aici îi dau dreptate lui Ţăpuş. Dragostea pentru o femeie nu este un viciu. Este o fatalitate — o simplă chestie de înclinaţie sufletească sau un fel de protocol social impus de o anume educaţie sentimentală. Un om de rînd nu trebuie să iubească fiindcă nu ştie cum. Şi omul nu face, poate, decît ce ştie. Mihăiţă, bunăoară, care iubea pe Lizica, nu ştia să iubească tocmai fiindcă o iubea pe ea. Şi Lizica, dacă n-a bănuit niciodată lucrul ăsta, probabil că-şi dăduse seama la timp că băiatul cizmarului de pe Scoroboaia este un om de rînd.

Alte viţii, însă, n-am. Nici nu beau, nici nu joc cărţi. Din cînd în cînd, e drept că mă duc pe la Longchamps sau Auteuil. Au început să mă intereseze cursele de cai, care la Paris sînt altfel decît la Bucureşti. Nu joc însă decît doi poli pe zi şi, lucru curios, cîştig aproape totdeauna. Cunosc o femeie din aristocraţia franceză — baroana Dudley — care-mi dă *tuyau*-uri sigure. Cîştigul însă îl cheltuim împreună. Doar nu cheltuim din banii noştri. Atît mai rău pentru cei care îi pierd. Cine nu cunoaşte caii n-are decît să nu joace la curse.

My Baby (cum îi zic eu baroanei, fiindcă-mi dă şi lecţii de limba engleză) cunoaşte toate localurile de noapte din Paris. Dar în localurile astea se bea numai şampanie. În ele nu vin decît oameni foarte bogaţi sau oameni care, ca şi noi, cheltuiesc banii altora. *My Baby* şi cu mine avem un noroc porcesc. În Franţa, ca şi în România, porcul este *portebonheur*. De cînd ne-am cunoscut, ducem cu adevărat o viaţă de aristocraţi. De trei luni de zile nu mai cunosc orele antemeridiane.

M-am hotărît să încetez însă cu viaţa pe care am dus-o pînă acum. E timpul să mă pun pe lucru. Trebuie

să-mi prepar examenul, fiindcă altfel iar îmi iau înainte colegii de la Pitești. Aici nu știe nimeni cine sînt, dar în țara mea nu vreau să rămîn toată viața același corigent la limba română.

Am jurat... La noapte mă duc pentru ultima oară „peste apă". Așa se numește Parisul de pe malul drept al Senei. De data asta, însă, mă duc singur. Altminteri, *My Baby* iar mă ia acasă la ea și mîine dimineață iar mă scol pe la ora unu după amiază. Și eu, dacă nu învăț dimineața, zadarnic citesc peste zi. Nu înțeleg nimic...

Așadar, sînt hotărît. Noaptea asta va fi ultima mea noapte. Are să fie tristă. Sînt sigur. Dar poate are să fie mai bine așa...

Ce-ar fi fost dacă profesorul meu de limba română mi-ar fi dat să analizez la examen *Ultima noapte a lui Mihai Viteazu*. Poate că cu Dimitrie Bolintineanu m-aș fi împăcat mai bine decît cu Grigore Alexandrescu...

*

Localul este mic. Oglinzile din zid, însă, îl măresc la infinit. Dacă nu iei bine seama, îți turtești nasul în ele. Nu este un local popular. Este, cum îi zicem noi, *une petite boite* — o cîrciumă mică, dar cu notele de plată foarte mari, chiar cînd nu consumi aproape nimic. Într-o singură seară, cei 30—40 de clienți ai localului cheltuiesc mai mult ca întreaga populație a Piteștilor într-o săptămînă întreagă. Localul se deschide numai după miezul nopții și se închide la plecarea ultimului client, care nu mai are în buzunar nici măcar bani de tramvai. Dacă ești client cunoscut, însă, te poți împrumuta la chelneri. La Paris, chelnerii sînt oameni foarte cumsecade. Unii chiar sînt oameni foarte instruiți. De la ei poți învăța anume lucruri, pe care familia și profesorii tăi din țară nici nu le-au visat vreodată. Se rad în fiecare zi și își

schimbă gulerul în fiecare noapte. De haine nu mai vorbesc, fiindcă sînt totdeauna îmbrăcaţi în frac sau smoking, aşa cum la Piteşti nu se îmbracă decît notabilităţile la 10 Mai. Dar dacă ai norocul să cunoşti pe patron, e şi mai bine. Patronul unui astfel de local este ceva aşa, mai mult chiar decît tatăl lui Cotan, care este prefect de Argeş. Protecţia unui patron te scapă cîteodată chiar şi de plată. De obicei, însă, cînd eşti bărbat, patronul nu vrea să te cunoască. În schimb, sînt femei care obţin tot ce vor de la patron. E drept, însă, că femeile astea aduc în fiecare seară în local alţi clienţi decît cei de noaptea trecută. De altfel, aceştia din urmă nici nu pot să mai vină, fiindcă a doua zi nu mai au nici un franc în pungă.

În localul acesta n-am fost pînă acum decît de două ori : o dată cu prinţul *Jean de Capritza,* compatriotul meu, şi altă dată cu *My Baby,* tovarăşa mea la curse şi în alte mici afaceri pe care n-am nici un motiv să le numesc. Acum vin pentru a treia oară. De data asta sînt singur. De la un timp încolo, simţi că nu mai ai nevoie de pilot. Pilotul e bun o singură dată în viaţă. Altminteri cazi sub epitropia lui. Dovadă, Margareta... Ce-aş fi păţit s-o tîrăsc cu mine la Paris !... De Steluţa nu mai vorbesc, fiindcă pe Steluţa mai mult am pilotat-o eu pe ea decît ea pe mine. Altminteri nu ajungea amanta lui Cotan.

În aceeaşi oglindă cu mine se mai răsfrîng şi alţi clienţi. Un mare duce în compania unei femei şi un brazilian, mare plantator de cafea, care stă singur la masa de alături. Sînt clienţi vechi, pe care îi cunoaşte întregul personal al localului : şi patronul, şi chelnerii, şi ţiganii din orchestră. Cineva a cerut să se cînte *Valse folle.* Este un vals care pe vremea aceea făcea mare vîlvă la Paris.

Oui, le seul bonheur de notre vie
C'est de jeter aux quatre vents de la folie
Les rêves d'amour qui tour à tour,
Dans notre coeur, ouvrent le jour
Parmi les flots de poésie...

Cîteştrei îl ascultă emoţionaţi parcă şi grăbiţi să facă şi ei ceva în viaţă. Rusul a înjumătăţit o sticlă de piperment, brazilianul, o havană, iar femeia, un creion de buze.

Eu îi privesc prin oglindă şi, privindu-i pe ei, mă privesc şi pe mine, care deocamdată nu fac nimic. Mă gîndesc, însă, la banii pe care îi poate cheltui în viaţă un mare duce rus, şi la banii pe care îi poate cîştiga un brazilian cu plantaţiile lui de cafea. Pe mine mă lăsasem deoparte. Uitasem aproape că eram hotărît să-mi prepar examenul cu începere chiar de a doua zi. Din rafturile conştiinţei, însă, nu scoţi de obicei decît consideraţiunile care te interesează în primul rînd. Or, prezenţa acestor doi bogătaşi alături de mine îmi violenta pînă şi cele mai curate gînduri şi intenţii.

La un moment dat, marele duce se scoală şi pleacă. Femeia rămîne singură la masă. Brazilianul profită de ocazie şi începe să-şi arunce ochii şi rotogoalele fumului de havană spre masa vecină. Are în degete nişte inele care te orbesc. Nu ştiu dacă toate pietrele sînt veritabile. Sînt mari, însă, cît peceţile domneşti de altădată. Şi hrisovul brazilianului trebuie să fie foarte vechi şi scump, fiindcă are pe el vreo şapte peceţi diferite.

Cu cît brazilianul se uită mai insistent la femeie, cu atît mai mult mă uit şi eu la el. Sînt curios să văd care pe care o să ne cucerim mai curînd. El pe ea, sau eu pe el?... Sînt hotărît chiar să intru cu el în vorbă. La urma urmelor, de ce nu s-ar fi putut înţelege, la Paris, un român cu un brazilian?... Aştept numai momentul.

Un chelner, însă, se apropie de mine şi-mi şopteşte discret la ureche :

— Prinţesa Romanowska vă roagă să poftiţi la masa alteţei-sale.

Eu parcă n-aud bine ce mi se spune. Întorc capul şi-l zîmbesc. El însă repetă invitaţia foarte serios. Nu înţeleg pentru ce chelnerul ăsta îşi permite luxul să fie obraznic cu mine. Mă încrunt la el şi-i răspund scurt :

— *A d'autre, mon vieux...*

În clipa aceea, însă, femeia lîngă care stătuse pînă atunci marele duce îmi face semn cu mîna, arătîndu-mi locul liber de pe canapea.

De data asta, directivele ochilor noştri se schimbă în sensuri diametral opuse. Eu mă uit la femeie şi brazilianul se uită la mine. Amîndoi, însă, ne privim nedumeriţi, fiindcă nici eu, nici el nu pricepem nimic. Eu nu ştiu cine este femeia asta şi brazilianul nu ştie cine poate fi necunoscutul pe care prinţesa Romanowska îl invită la masa ei.

A treia mare surpriză de cînd am plecat din ţară ! Femeia îmi face semne disperate şi-mi vorbeşte în limba românească :

— Ce te uiţi aşa la mine ? Nu mă mai cunoşti ?...

Lizica !... Prinţesa Romanowska era sora lui Cotan.

Mă scol de la masă, ca un convalescent din pat. Parcă aş fi bolnav şi nu-mi venea să cred că m-am însănătoşit. Pînă la masa ei merg împleticindu-mă. În gură mestec zadarnic primul cuvînt pe care trebuie să i-l adresez.

Lizica !... Lizica !... Cum s-a schimbat !... Cum a crescut !... Cînd am văzut-o pentru ultima oară la Piteşti, era ca şi mine — o copilă aproape... Şi acum... Ce femeie frumoasă !.. Cea mai frumoasă femeie pe care o vedeam în viaţa mea...

Lizica rîde de emoţia mea. Îmi ia mîna în mîna ei şi mă mîngîie ca pe un frate, deşi pînă atunci mîinile noastre nu se atinseseră încă niciodată. E fericită că mă vede şi mă întreabă ce mai ştiu de pe acasă. Nu bănuia că nici eu nu ştiam nimic. Dar chiar dacă aş fi ştiut, ce i-aş fi putut spune ?... Întîlnirea asta neaşteptată mă amuţise. Parcă nu mai eram eu. Nu mai eram om... Eram ceva inert şi minuscul, ca o batistă uitată de o femeie pe canapea. Şi-n canapeaua pe care stam lîngă ea, simţeam cum mă scufund ca Muntele Saint-Michel în mare...

Prin aceleaşi emoţii ca mine trecea probabil şi brazilianul de la masa de alături. Faptul că vorbeam o limbă pe care el n-o pricepea îl exaspera aşa de mult, că la un moment dat chemă pe girant şi-i reclamă că prea e multă gălăgie în local.

Lizica îmi dă adresa ei ca să vin s-o văd a doua zi. În noaptea aceea nu puteam sta mai mult de vorbă, fiindcă aştepta pe marele duce Alexis, care trebuia să se întoarcă. Emoţionat de ce-ar fi putut să mai urmeze a doua zi, încercai să mă scuz că nu pot veni. Mă hotărîsem, doar, să încep şi eu odată să-mi prepar examenul. Lizica însă îşi bate joc de mine :

— Fugi d-acolo !... Parcă ţie de examen îţi arde ? Nu te ştiu eu ?... Fii băiat deştept. Ai mai rămas tu şi la Piteşti corigent la limba română, şi n-ai murit... slavă Domnului !...

*

De azi noapte parcă sînt nebun. N-am putut adormi decît spre ziuă. Lizica mi se aprinsese ca un bec electric în creier, drept între ochi. Întunericul din odaie nu era suficient. Închideam ochii să fac şi mai mult întuneric în jurul meu şi în mine. Degeaba... Lizica era tot acolo. Nu pleca, şi pace... Aşa trebuie s-o fi purtat-o în

el, pînă în clipa cînd şi-a dat duhul, şi bietul Mihăiţă. Şi eu, care credeam că Mihăiţă a fost un dobitoc !...

Doamne, Doamne !... Pune strajă gurii mele şi stavilă la timp credinţelor greşite...

Nu cumva iubesc şi eu pe Lizica ?...

M-a deşteptat factorul poştal, care-mi aducea un mandat de la mama. Cînd număram banii, nu ştiu de ce m-am oprit deodată, m-am uitat drept în ochii lui şi l-am întrebat :

— Dumneata cunoşti pe Lizica ?... Pe prinţesa Romanowska ?

Factorul credea probabil că nu mă trezisem încă din beţia făcută noaptea aceea. A zîmbit uşor şi nu mi-a răspuns.

Eu însă nu m-am lăsat intimidat de indiferenţa lui şi l-am apostrofat din nou :

— Păcat de dumneata... Degeaba mai trăieşti... Ascultă-mă pe mine, domnule... Nu există în tot Parisul o a doua femeie la fel cu Lizica... Şi Lizica e româncă... E din acelaşi oraş cu mine...

După amiază m-am dus la ea acasă.

Lizica stă pe *Avenue Henri Martin*, într-un hotel particular. Are portar, intendent, valeţi şi tot felul de bonă şi servitoare mai mărunte, cu care, dacă nu eşti obişnuit, le poţi lua, nu importă pe care din ele, drept stăpîna casei.

*

Hotelul are două etaje, cu încăperi felurite, pline de mobile de stil, vitrine şi tot felul de bibelouri de preţ, covoare persane, tablouri de Manet şi Berthe Morisot, litografii de Toulouse-Lautrec şi bucăţi de marmoră de Rodin, un ogar alb, două pisici de Angora, iar într-un colţ mai întunecat, pe o etajeră japoneză, fotografiile familiei : prefectul, nevastă-sa, Oiţa şi Cotan...

Mihăiță însă nu e nicăieri. Și eu tocmai de Mihăiță mi-am găsit să-i vorbesc...

Cînd aude că s-a sinucis, Lizica rămîne surprinsă. Cînd îi spun însă că s-a sinucis pentru ea, Lizica începe să rîdă.

— Săracul !... Ce caraghioși sînt copiii ăștia de prin provincie... Țin cu tot dinadinsul să ne îndatoreze, fără să avem nevoie de serviciile lor... Dar bine, nu găsise pe Scoroboaia nici o fată de nasul lui ?... Păcat de el...

Și atîta tot... Simt că din clipa aceea Mihăiță este mort pentru totdeauna și pentru mine, la fel ca pentru toată lumea.

Eu, cel puțin, n-am să mai vorbesc niciodată de el.

Vreau să întreb de sănătatea lui bărbatu-său, dar nu știu cum s-aduc vorba. Fotografia actualului prefect lipsea din colecția familiei. Noroc însă că Lizica începe să-mi vorbească singură și despre ea, și despre toți ceilalți ai ei. În lipsa unui preot ortodox, Lizica mă luase pe mine drept duhovnic. Spovedania ei, însă, era parcă transcrisă după a mea. Numai că eu n-o scrisesem încă și nici n-o spusesem nimănui pînă atunci.

— Ce bine ai făcut c-ai venit la Paris... Brava ție... Nu e așa că-ți place ?... Zici c-ai venit să faci dreptul ?... De !... Știu și eu ?... Nu cred că-l poți sfîrși... Aici oamenii vin să se strîmbe, nu să se îndrepte... Uită-te la mine... Vezi ce strîmbă sînt ?... Nu, nu... Nu rîde, că-ți vorbesc serios... Așa eram eu la Pitești ?... Spune. Parcă eram un chibrit la fel cu toate celelalte din cutie. Era să mă aprindă cineva și pe mine o dată, și gata... Aiei, însă, vezi cum m-am schimbat ?... Vezi cîte spirale are firul dinăuntrul becului electric ?... Așa sînt și eu... Cu cît spiralele sînt mai numeroase, cu atît lumina e mai puternică... Ce ?... Voi credeați că măritișul meu e serios ?... De unde ?... M-am măritat să scap de ei... Bine c-am scă-

pat... Dacă nu mă măritam, se scăpau ei de mine, că eu mă omoram... Nu mai puteam trăi acolo. În oraș ori la Cimitirul Șerban-Vodă era același lucru. Aici, însă, simt că trăiesc... Cît voi trăi, nu știu... Mai ales că doctorii mi-au spus că am un plămîn atins. Dar ce-are a face?... Omul are doi plămîni... Și după ce n-o mai fi bun nici celălalt, o să se întîmple ce trebuie... Sfîrșitul n-are nici o importanță... Vorba e, ce faci cu plămînii ăștia cît trăiești?... Ce respiri cu ei?... Ție nu-ți pare că aici se respiră altfel ca la Pitești? Alt aer... Altă viață... Altă otravă. Tu iei cocaină?... Nu?... Cum se poate?!.. În tot Parisul, n-ai cunoscut pînă acum nici o femeie fină? Ia spune... Noaptea, cînd sînteți împreună în pat... cînd vă sărutați... cînd sînteți în fine gata... cum să zic... Nu ți-a trecut nimeni cu degetul, așa, ușor, pe sub nas... un praf alb... o pudră fină?... Vai!... Ce român inadaptabil!... Cum o să poți tu învăța dreptul la Paris?... Te pomenești că nici înțepături cu morfină nu-ți faci?... Ei, vezi?... Eram sigură... Fugi de-aici, că-mi pare rău că te-am întîlnit... Zău așa!...

Și Lizica este așa de supărată pe mine, că de necaz își sfîșie bluza, lăsînd să i se vadă tot pieptul gol...

Eu nu-i mai răspund decît cu capul, cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd înainte, cînd înapoi... Parcă aș fi un vîrf de plop pe care-l bat toate vînturile de pe lume! Spovedania Lizichii mă cufunda tot mai mult în inconștiență.

— Și mai ai pretenția că ești bărbat!... Nu?... Brava!... Așa cum era cît p-aci să fie și bărbatu-meu, dacă n-aș fi reușit la timp să-l fac să-și dea seama de ridicol... Ai văzut pe marele duce Alexis?... Are aproape 50 de ani... Și, totuși, nu se teme de cocaină... E cît se poate de sănătos... Călătorește tot timpul și nu simte oboseala decît atunci cînd îi place lui să se oprească undeva... Bărbatu-

meu, însă, vrea să stau cu el la Piteşti... la ţară... la moşie... Ba nu, zău... Tu ne-ai fi văzut pe noi împreună ?... Bine ne-ar mai fi stat !... Ar fi avut lumea din Piteşti pe seama cui să se distreze... El un ciob de oală spartă şi eu un păhărel de cristal... Marele duce Alexis, cel puţin, nu mi-e bărbat... Mi-e numai amant... A, ha !... ştiu la ce te gîndeşti... la gura lumii... la opinia publică... Nu-mi pasă... Toate femeile au cîte un amant !... E drept că nu toate pot avea cîte un mare duce, dar dacă aşa mi-a fost norocul ?... Atît mai bine pentru mine... Nu ?... Tu, dacă ai fi fost femeie, nu ţi-ar fi plăcut să fii amanta unui mare duce ?... Era oare mai bine să fiu nevasta cui ştii şi tu ?... Spune tu, ce aş fi putut face eu cu el la Paris ?... Ce am şi făcut, de altfel... L-am trimis acasă, să îngrijească de moşie... De moşiile marelui duce îngrijesc alţii... Marele duce nu îngrijeşte decît de mine... Tu ai fi capabil să faci ca el?... Nu... Ei !... Vezi ce înseamnă să fii bărbat ?... Bărbat adevărat însă, nu ca el, numai cu „fost prefect" pe cartea de vizită...

Şi Lizica ar fi continuat să-mi vorbească la fel şi încă multă vreme, dacă un servitor n-ar fi anunţat sosirea marelui duce.

Marele duce !...

Cuvintele astea parcă sînt doi nori încărcaţi cu electricitate diferită. Fac explozie chiar în urechile mele. Ecoul exploziei, însă, îmi pătrunde pînă în adîncul sufletului. De cînd sînt la Paris, sondez numai adîncimile incomensurabile. Una din ele sînt eu însumi. În golul acesta, însă, nu privesc niciodată pînă la fund. Prea e adînc şi prea e întuneric... Mi-e teamă de ce aş putea vedea dincolo de ce vede toată lumea.

Lizica, bunăoară, dacă şi-ar fi aruncat ochii la mine în momentul acela, m-ar fi văzut aşa cum poate am să rămîn toată viaţa. Şi Lizica n-ar fi fost de loc încîntată

de efectul îndrumărilor ce-mi dăduse pînă atunci. E drept că din ce-mi spusese ea, nu prea înțelesesem mare lucru. Nu știam însă ce înseamnă un bărbat adevărat. Bărbatul din fața ei, însă, era mai copil ca niciodată. Era galben și tremura de teamă ca elicea de alamă a unui ventilator electric. Sosirea neașteptată a marelui duce mă dăduse înapoi cu trei ani și jumătate. Sărbătoream, fără să vreau, aniversarea primei mele mari nenorociri în viață. Noroc însă că marele duce nu era profesor de limba română, și Lizica nu semăna de loc cu Kety...

Și totuși, emoția nu mi-a trecut decît după ce am fost prezentat marelui duce.

În sfîrșit!... Strîng și eu mîna unui boier de viță veche... De la anul 1613, familia Romanovilor domnea fără întrerupere în Rusia. *My Baby,* deși de viță poate tot așa de veche, nu-mi vorbise niciodată de strămoșii ei. Aceeași discreție observ că păstrează și marele duce. Dar marele duce e altceva. Vlăstarul Romanovilor nu vorbește fiindcă n-are nevoie. Strămoșii lui vorbesc mai elocvent decît ar putea vorbi el... Pentru mine, însă, nu vorbește nimeni... Limba nucului, din via noastră de la Slatina, n-o cunoaște nimeni aici. Și nucul acesta e singurul meu strămoș cu care m-aș putea lăuda...

Marele duce a fost la cursele de trap de la Vincennes, unde unul din caii săi a cîștigat „*Grand prix d'automne*". Proprietarul, însă, și-a păstrat numai satisfacția cîștigului. Premiul, transformat într-un inel de smarald, l-a oferit Lizichii chiar în fața mea...

Abia acum încep să înțeleg și eu ce înseamnă a fi bărbat adevărat.

La despărțire, Lizica îmi șoptește discret la ureche:

— Ascultă... Dacă ai cumva nevoie de bani, nu te

jena... Spune-mi drept... Tu trebuie să cheltuiești mult la Paris... Am văzut eu aseară cum îți place să trăiești...

*

Ce să fac?... De o lună de zile mă întreb mereu ce trebuie să fac?... Nu găsesc însă nici o soluție care să mă poată mulțumi... De o lună de zile nu mai fac absolut nimic... Asta înseamnă că toată ziua mă gîndesc la Lizica... Era fatal să ajung aici!...

Nu știu dacă o iubesc cu adevărat sau dacă nu e decît o simplă, dar puternică obsesie. Lizica însă mă stăpînește ca un reumatism rebel care mi-a înțepenit tot corpul.

La examen nici nu mă gîndesc. Să-l prepare cei care au timp. Eu n-am decît dureri de cap, ameteli și o singură mare preocupare în viață: dacă i-aș mărturisi dragostea mea, ce are să zică oare Lizica?...

Ciudat lucru. Eu nu pot fi niciodată singur cu Lizica, nici cînd o am în față, nici cînd o am numai în gînd. Spectrul lui Mihăiță mi-apare blajin și prietenos, așa cum l-am cunoscut în viață, se apropie de mine, mă ia de mînă și cu degetul la gură îmi șoptește parcă:

— Nici o vorbă... Lizica nu trebuie să știe nimic... Altminteri o superi... Îi tulburi viața... O faci să sufere... Hai mai bine cu mine și pe ea las-o în pace...

Și de cîte ori o văd, urmez sfatul lui Mihăiță. Nu-i spun nimic... Lizica nu știe încă nimic... Nu știe c-o iubesc...

Simt însă că situația asta nu mai poate dura la infinit. E mult mai grozavă ca examenul pe care nu mă pot decide să-l prepar... Parisul începe să mă plictisească... Ce-am căutat eu oare aici?... Cine mi-a scos pe Lizica în cale cînd eu habar n-aveam de ea?...

Ah !... Ce bine ar fi fost dacă nu mă hotăram să-mi prepar examenul așa de curînd !... Nu m-aș fi dus să-mi petrec ultima noapte „peste apă" și nici pe ea n-aș fi întîlnit-o.

Mă simt așa de nenorocit, că mi-ar trebui două feriCiri deodată ca să-mi pot veni iar în fire : să-mi trec examenul și să mă iubească Lizica.

*

Veștile de acasă încep să mă pună pe gînduri.

Iată ce-mi scrie mama :

„Dragul mamii,

Am auzit că la Paris n-ar fi tocmai așa după cum spui tu, și că de un an și jumătate nu faci decît să petreci cu femeile, care-ți mănîncă banii și-ți ruinează sănătatea. Gîndește-te bine unde ai să ajungi cu felul acesta de viață. Averea ta nu este așa de mare ca să poți face față cu ea pînă ce s-o îndura Dumnezeu să-ți sfîrșești studiile. Dacă nici primul examen nu l-ai trecut pînă acum, mai bine întoarce-te acasă fiindcă, slavă Domnului, se învață destul de bine și la Universitatea noastră de la București. Nu te supăra că-ți spun lucrurile astea, dar pe aici, prin oraș, nu se prea vorbește bine de tine. Și lucrul ăsta pe mine mă doare mai mult ca pe tine. So spune că te-ai fi înhăitat cu Lizica a prefectului care a fugit de la bărbatu-său și acum face pe femeia de stradă la Paris. Păcat de ea și de bieții părinți, că i-a făcut de rîs în tot orașul. Nu te potrivi ei, că tu tot copil ești pînă ce-o să-ți iei majoratul. Să știu barim că ai fost cuminte atîta timp cît ți-am purtat eu de grijă. Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu ! Ești liber să faci cu banii tăi ce-ai să vrei. Dar dacă o fi să continui așa după cum ai înce-

put, să ştii de la mine că în doi-trei ani n-o să mai ai para chioară. Banul este lucrul dracului, mai ales acolo la Paris, unde viaţa este mai scumpă ca la noi. Anunţă-mă şi pe mine cînd o fi să-ţi treci examenul, ca să nu-mi mai fie ruşine de lumea care mă întreabă de tine, cînd les prin oraş. Te sărută cu toată dragostea,

mama ta"

Extraordinar !... N-am să pot scăpa niciodată de concursul benevol al celor care parcă au jurat să-mi poarte de grijă cu orice preţ... Şi barim dacă le-aş fi cerut acest sacrificiu !... Dar de unde ? Nu le cer nimic... Nu le cer, şi totuşi domnii de la „centru" vor să ştie mai bine ca mine ce fac eu la Paris... Şi cînd mă gîndesc că vecinul meu de pe coridor nici pînă azi nu cred să fi aflat cine sînt, deşi uşile noastre se găsesc faţă-n faţă.

Nu-ţi fie teamă, mamă... Lizica nu mă costă încă nici un ban. Ba ceva mai mult... Dac-ai şti tu ce mi-a propus !... Dar nu... Nu încă... Deocamdată, mi-e ruşine să-ţi spun... Cît priveşte examenul, fii pe pace... Îţi promit solemn că-l voi trece cu succes, chiar dacă ar fi ca Lizica să nu mă iubească niciodată.

Mai zilele trecute, am mîncat cu marele duce la Paillard.

Ruşii au sentimentul de familie foarte dezvoltat. Pe mine, bunăoară, mă socoteşte un fel de rubedenie îndepărtată, numai pentru faptul că sînt din acelaşi oraş cu Lizica. Ca să-mi dovedească trăinicia simpatiei sale, mi-a propus să mă angajeze ca secretar, sau mai bine zis rînduitor al celor două biblioteci răvăşite — una a lui şi alta a Lizichii.

Nu știu ce fel de bibliotecă o avea marele duce. N-am fost niciodată pe la el pe acasă. Lizica, însă, știu bine, n-are nici un fel de bibliotecă și nici nu cred să aibă în gînd așa ceva. Toate romanele pe care le cumpără mi le dăruiește mie, după ce le citește. Pe mine, însă, lucrul acesta mă plictisește grozav de mult. Lizica citește numai autori la modă, pe care nu-i pot suferi. Cînd îi vorbesc de Lautréamont, de Aloïsius Bertrand, de Villiers de l'Isle Adam, de Marcel Schwob, de Rémy de Gourmont sau de André Gide, are aerul că mă compătimește, ca și cum aș fi rămas corigent și la limba franceză... Cu cît o iubesc mai mult, cu atît îmi dau seama că pe Lizica nu trebuie s-o iubească un intelectual. Lizica este o bestie frumoasă în care, însă, nu te poți încrede. Te mușcă chiar cînd îi dai de mîncare...

Nu știu, însă, dacă acesta a fost adevăratul motiv pentru care am refuzat propunerea marelui duce. Nu mi-am putut da seama în primul moment. Mi s-a părut însă că gentileța marelui duce este o glumă de prost-gust. Dar marele duce, care este un om binecrescut, deghizase gluma într-o ofertă sentimentală, care ar fi putut surîde chiar și fostului meu profesor de limba română. Amantul Lizichii pare că-mi plînge de milă ori de cîte ori vrea să fie drăguț cu mine. Marele duce nu uită niciodată că sînt din același oraș cu Lizica...

Lizichii, însă, care m-a întrebat tot așa de mirată ca și marele duce pentru ce am refuzat propunerea, i-am răspuns fără înconjur :

— Fiindcă te iubesc și nu vreau să trăiesc la Paris din mila amantului tău...

Lizica s-a schimbat la față ca ziua de 6 august a fiecărui an. Și-a ridicat apoi ochii în tavan, ca să vadă dacă nu cumva, din cer, se uită cineva la noi, și a dat din cap dezgustată de uniformitatea acestui moment suprem. Ta-

vanul nu se crăpase însă, şi catapeteasma lumii aştepta, probabil, o frază mai de efect, ca să se dărîme peste noi.

Mi-am dat seama imediat că declaraţia mea fusese bombastică şi mai idioată ca un vers din *Micul dor*. Era prea tîrziu însă. Lizica începuse să vorbească ea :

— E foarte drăguţ din partea ta să-mi spui că mă iubeşti. Asta înseamnă că ai început să ai şi tu gust... Probabil de cînd eşti la Paris... La Piteşti nu mi-ai dat niciodată să înţeleg că mă placi... Aproape nici nu te uitai la mine... Nu este aşa ?... Spune...

— Nu, nu... Nu este aşa... Te iubesc de mult... de cînd te cunosc !...

— Nu, nu... Mă iubeşti numai de cînd ai văzut că mă mai iubesc şi alţii... Pe mine mă iubeşte foarte multă lume... Mă iubeşte şi Rotschild, nu numai marele duce... Eu, însă, nu iubesc pe nimeni... Pe mine bărbaţii mă scîrbesc... Îi suport însă fiindcă am nevoie de ei. O femeie ca mine are totdeauna nevoie de un bărbat... Dar vezi tu ?... Nu orice om poate fi bărbat adevărat... Pe tine însă am să te iubesc tocmai fiindcă nu eşti încă bărbat... Am să te iubesc, dar altfel, cu totul altfel... Ce ?... Nu crezi ?... Eşti un prost... Uite, vezi ?... Mutra asta de idiot mă face să te iubesc chiar mult de tot... foarte mult... aşa cum aş iubi un frate. Ce ?... Nu-ţi convine ?...

Eu continui să dau din cap, ca un mînz nărăvaş. Ea însă, cu o singură vorbă, îmi aruncă parcă un laţ de gît şi mă imobilizează pe loc.

— Cum ?... Tu vrei să fii ceva mai mult ?... Vrei să-mi fii amant ? Ce fel de amant ?... Aşa cum este marele duce ?... Nu se poate... Adică nu poţi tu... Mărturiseşte...

Eu oftez în chip afirmativ. Ea continuă să-şi bată joc de mine cu voluptatea unei pisici care ţine un şoarece în gheare.

— Ei, da... Înțeleg... Vrei să-mi fii *amant de cœur*... Nu ? Nici asta nu se poate. Adică nu vreau eu... N-am încredere în tine... Tu ești încă un copil... Nu te gîndi că sîntem amîndoi de aceeași vîrstă... Eu sînt mult mai rezonabilă ca tine... Și eu iubesc numai cu capul, nu cu inima. Haide, haide... Fii cuminte... Du-te și-ți ia bibliotecile în primire. Ai să găsești în ele cîteva cărți care nu să-ți fie de folos poate... Apoi, după o pauză, ca și cum s-ar fi consultat din nou cu ea însăși : Nu uita, însă, că și visele se împlinesc cîteodată. Ai răbdare... Cine știe ?.. Dacă ții așa de mult, poate ai să fii și tu odată amantul meu... Iată, îți promit !... Dar numai o singură dată în viața ta... De mai multe ori n-ar fi bine-poate... Ai încredere în mine... Ești mulțumit ?... Bine... Așteaptă nu mai... Știi s-aștepți ?... Știi ce trebuie să faci ca să nu mai fii copil ?... Să fii bărbat ca marele duce !... Vino să te pup, lighioană mică și fără nume !... În ce atlas de zoologie e fotografia ta ?...

Și cu gestul cel mai firesc din lume, calmă și fără pic de emoție, Lizica mă sărută pe gură, ca și cum o vrabie ar fi trecut un bob de mei din ciocul ei în ciocul puiului din cuib.

*

De cînd sînt bibliotecarul marelui duce, sau mai bine zis al Lizichii — ceea ce nu este același lucru — mi-am reluat viața de om în toată firea. Mă scol dimineața la ora șapte și în fiecare noapte mă culc numai în patul meu. În cafenea nu mai intru decît ziua, iar peste miezul nopții nu întîrzii decît cînd mă duc la teatru.

Fiindcă cele două biblioteci nu-mi dau aproape nimic de lucru, în restul orelor libere cetesc. Am ajuns chiar foarte departe. Dreptul este o știință pe care, la nevoie,

o poți învăța ca pe o poezie. Dacă nu mă înșel agatîrșii aveau legile scrise în versuri...

Tot ca pe un text de lege învățasem și noi în școală poezia *Umbra lui Mircea la Cozia.* Cînd am voit s-o comentez, însă, mi s-a înfundat...

În schimb, principiile de drept le poți comenta la infinit. Le poți întinde și răsuci după cum îți convine. Știința dreptului are ceva din personalitatea cauciucului... Suportă orice diformare. Cu cît reușești să pari mai absurd, cu atît mai mult impresionezi pe specialiști. Totul depinde de cei care te judecă. Nu e nevoie ca pentru același caz să pledezi la fel, chiar dacă ai în fața ta aceiași judecători. Sentințele variază nu după speța procesului, ci după buna dispoziție a judecătorilor, care, în treacăt fie zis, trebuie să fi studiat și ei dreptul la fel ca tine. Asta înseamnă că dreptul e o știință de pură inteligență. Inteligența singură îți permite să jonglezi cu „uite popa, nu e popa" în așa fel ca, la un moment dat, să juri că ai în fața ta nu numai un popă anonim, dar chiar un adevărat patriarh... De aceea, poate, majoritatea studenților români de la Paris studiază dreptul. Românul, din firea lui, este „șmecher". Excelează în așa-zisele „variațiuni pe o singură coardă", chiar cînd nu este muzicant. Tema n-are nici o importanță. Totul constă în dexteritatea cu care prezintă variatele aspecte ale unei melodii de multe ori inexistente chiar. Procesele mari, de altfel, nu le cîștigă oamenii de drept, ci numai avocații mari...

Știu că muzicanții și avocații au să protesteze. Îi previn însă că n-au dreptate, fiindcă și unii și alții pot fi, în anume momente, aceiași admirabili maeștri cîntăreți, sau, cum se spune aici la Paris, *des maîtres chanteurs.*

Cred că pînă la sfîrșitul lunii mai voi fi gata. În prima jumătate a lunii iunie mama va primi vestea mult aștep-

tată, iar în orașul Pitești noutatea sosită de la Paris va putea fi afișată mai întîi la „centru", așa cum cere tradiția locală, și de aci răspîndită în tot orașul.

Ca și mama, Lizica așteaptă cu aceeași nerăbdare evenimentul fixat pentru jumătatea lunii iunie. Eu o țin în curent cu toate laturile complexei mele activități. Ea însă pare a se interesa mai mult de mine decît de bibliotecă și universitate. Mi-a mărturisit că ideea bibliotecilor ea i-a sugerat-o marelui duce. Amantul său nici nu se gîndea la așa ceva. N-a cetit în viața lui nici o carte și nu știe să scrie decît frazele tipice, impuse de protocol și legăturile de familie. Pentru restul corespondenței, marele duce, care vorbește cinci limbi, are cinci secretari : pentru limba rusă, franceză, engleză, germană și italiană.

Păcat că marele duce nu vorbește și românește. M-ar fi luat poate pe mine ca al șaselea secretar. Numai de n-ar fi aflat că am rămas corigent la limba română... Lizica e în stare să-i fi spus și lucrul ăsta. I-a spus ea, de altfel, lucruri și mai grozave... I-a spus, bunăoară, c-o iubesc !... Marele duce a surîs. Surîsul este primul și cel mai imperativ atribut al unui adevărat bărbat, mai ales cînd este și mare duce...

Fostul meu profesor de limba română, deși nu era mare duce, cînd și-a vîrît capul pe fereastră la Kety în odaie, a surîs și el... A surîs însă „verde". Un mare duce surîde totdeauna „roșu".

Ce-a ieșit din surîsul verde am văzut. Să mă ferească Dumnezeu să mai văd ce are să iasă și din surîsul roșu !

*

Sănătatea Lizichii începe să mă îngrijoreze. Plămînul de care-mi vorbise nu era o glumă. Lizica este ofticoasă,

Din zi în zi, frumusețea ei devine tot mai stranie. Lizica este mai albă ca moșiile marelui duce în timpul iernii.

Și totuși, Lizica nu vrea să se îngrijească. În loc să se ducă pe coasta Mediteranei, stă tot timpul la Paris. Ziua se agită cu tot felul de nimicuri, iar noaptea colindă din cartier în cartier, după cum pe vremuri, la Pitești, colindam și noi din casă în casă, dar numai o dată pe an: în noaptea de Moș Ajun.

Mi-aduc aminte de noaptea cînd masa prefectului, încărcată cu tot felul de bunătăți, ne înfrățise stomacul pentru o clipă și ne învrăjbise sufletul pentru o vecinicie. Era tot o noapte de Moș Ajun.

Parcă mă văd și azi în mijlocul celor de atunci. Mihăiță sta între Lizica și mamă-sa, Rădulescu Florian lîngă Oița, Țăpuș Nicolae și Columbachis Aristotel la dreapta și la stînga grecoaicei, iar eu între guvernanta, care nu vorbea decît englezește, și văduva de la Cîmpulung, care nu vorbea de loc. Mă văd apoi pornind cu toți ceilalți prin zăpada pînă la glezne, sfidînd gerul și mai ales viitorul, căruia nu-i făcusem încă cinstea să-l introducem în preocupările noastre de pînă atunci.

Astăzi, însă, afară de Mihăiță, care știu unde se află, de ceilalți nu mai știu absolut nimic. De cîtva timp, însă, am început să mă număr și eu printre „ceilalți". Nu mai știu aproape nimic nici de mine. Mi-am pierdut parcă urma. De cîte ori mă caut, îmi pare că nu mă găsesc niciodată acolo unde mă aflu. Cînd stau alături de Lizica, mai ales, nimeni parcă n-ar fi alături de ea. Cîteodată, mă simt așa de absent, că-mi vine să plîng. Sînt parcă mai absent chiar decît Mihăiță, cel mai absent dintre noi toți în clipa de față... Nu știu de ce, dar de cîte ori mă gîndesc la el, mă trezesc gîndindu-mă la mine însumi. Chipul lui începe să se confunde cu al meu. Și doar Mi-

hăiță nu semăna de loc cu mine. Nu semăna însă atunci, cînd nu eram poate amîndoi la fel, cînd el iubea numai pe Lizica, iar eu mă lăsam să fiu iubit de toată lumea. Dar azi, cînd pe Lizica o iubesc și eu la fel cu el, cine-mi spune că n-am început și eu să semăn cu Mihăiță ?... El, e drept, trebuie să fi putrezit de mult... Eu, însă, abia acum încep... Dar azi, mîine, mai curînd sau mai tîrziu, amîndoi o să fim la fel... Morții seamănă între ei ca niște frați gemeni. În pămînt, toți sîntem copiii aceluiași tată...

Cînd îi vorbesc de moarte, Lizica își bate joc de mine. Lizichii nu-i este frică de moarte. Vrea să moară ca o floare în paharul de cristal în care a lăsat-o stăpîna casei, care a plecat într-un voiaj mai lung...

Pe mine, însă, cinismul Lizichii mă revoltă. Lizica nu poate fi sinceră. N-are nici un motiv să-și grăbească singură moartea. Nu poate fi nici obosită, nici dezgustată de viață. N-are nici măcar grija unui examen la facultate, ca mine. E tînără și frumoasă și are tot ce-i trebuie ca să trăiască fericită. Toată lumea o cunoaște și o iubește. Femeile, ca și bărbații, o întîmpină la fel, cu aceleași exclamații de admirație. Întreg Parisul o soarbe cu ochii și adoarme cu ea în gînd, ca cu amintirea unei zile de sărbătoare. În localurile de noapte în care se află să vine Lizica toate mesele sînt rezervate de cu ziua. Pentru un scaun suplimentar la un colț de masă, se plătește cît pentru un hectar de pămînt arabil. Și în Franța pămîntul este cu mult mai scump ca în România...

Lizica mi-a mărturisit că vrea să fie îngropată în pămînt francez. Pămîntul Franței adăpostește atîția morți iluștri, că amintirea lor îl face să rodească parcă mai mult ca ploaia și soarele. În Franța, cînd ești cu adevărat cineva, nu mori aproape niciodată. Și Lizica este ob-

ocdată de numele cîtorva femei din veacurile trecute, care, deşi au murit de mult, continuă parcă să trăiască şi azi.

*

Credeam că singurul mare eveniment al anului va fi examenul meu, care la Piteşti, mai ales, trebuie să fi produs oarecare senzaţie. M-am înşelat însă. În Extremul Orient s-a petrecut un eveniment cu mult mai senzaţional : războiul ruso-japonez.

Lizica oscilează între două emoţii deopotrivă de puternice. Una e plecarea mea ; alta, plecarea marelui duce. Eu trebuie să plec pentru îndeplinirea unor anume formalităţi, care reclamă prezenţa mea neapărată în ţară. Trebuie să-mi iau majoratul şi să-mi prelungesc amînarea serviciului militar. Marele duce, însă, a plecat în Rusia de aproape o lună. Acum trebuie să se găsească în drum spre Manciuria.

De întors, probabil că o să ne întoarcem amîndoi, afară numai dacă, bineînţeles, unul din noi nu va da ortul popii. De data asta, însă, nu ştiu care din noi va lua înaintea celuilalt. Îmi dau seama că de cînd iubesc pe Lizica, eu şi marele duce nu sîntem decît doi cai de curse, care galopează pe ultima sută de metri ce-i mai despart de potou. Potoul nostru este Lizica. Pînă azi, toate cursele au fost cîştigate de marele duce. Nici nu se putea altfel... Marele duce este cal de rasă. Strămoşii lui numără cîte un împărat de fiecare generaţie. Eu, însă, nu sînt decît un biet *outsider* care aştept un handicap convenabil în care să mă pot afirma. Dacă scap şi ocazia asta, din cal de curse devin cal de sacă...

Marele duce nu cred să se poată întoarce înainte de sfîrşitul războiului. Eu, însă, mă pot întoarce oricînd înaintea lui. Dacă aş fi fost major, n-aş fi plecat pentru

nimic în lume din Paris. Dar mama nu mai vrea să-mi trimeată nici un ban. Şi eu tocmai acum am mai mult ca oricînd nevoie de bani. La Lizica nu mă pot împrumuta fiindcă în momentul de faţă nu mai are nici ea. În cîteva zile, Lizica a dat gata toţi banii pe care îi lăsase marele duce. Cît despre banii din ţară, să nu mai vorbim. Lizica nu primeşte de acasă decît o sută de franci mai mult ca mine. Amîndoi dar, sîntem, cum se zice, *dans la plus noire purée*. Lizica, mai ales, suferă îngrozitor. Pentru ea, banii sînt ca boabele de orez din pilaf... Nu ştie niciodată cîte boabe mănîncă. Aşa mănîncă Lizica... mult... enorm de mult... poate fiindcă i-au recomandat doctorii să se supraalimenteze. Lizica, însă, depăşeşte pînă chiar şi prescripţiile medicale. Mănîncă tot ce vede cu ochii. Mie bunăoară, pînă azi, mi-a mîncat ceasornicul de aur care-l aveam de la tata, inelul cu briliant pe care mi-l dăduse mama-mare, cînd am plecat la Paris, două rînduri de haine, un pardesiu şi leafa mea de bibliotecar pe care marele duce, la plecare, mi-o avansase pe trei luni de zile...

Trebuie să plec dar... Trebuia să plec de-acum cîteva zile chiar... M-a oprit însă Lizica. A avut nevoie de mine, sau, mai bine zis, de rolul pe care trebuia să-l joc fără voie. Nu puteam s-o refuz. De altfel, Lizica are perfectă dreptate. O soluţie mai nimerită nu puteam găsi nici eu, nici ea. Pînă ce-am să mă întorc cu bani din ţară, Lizica a închiriat unui ataşat de la legaţia portugheză două din odăile sale de la parter. Contractul, însă, l-am semnat eu, ca şi cum aş fi subînchiriat cu învoirea proprietăresii odăile pe care pînă atunci le locuisem eu. De cînd nu mai are parale, Lizica a început să aibă scrupule.

Situaţia asta, însă, nu va dura multă vreme. Marele duce nu o poate lăsa *sur la paille*. Oricît de mare ar fi, în Rusia, criza financiară provocată de război, un mare duce poate găsi totdeauna banii necesari pentru a-şi în-

ţine amanta. Şi afară de asta, ruşii au credit nelimitat la Paris. O simplă telegramă e de ajuns. Semnătura marelui duce este ca toiagul lui Moise : face să ţîşnească apă din piatră seacă...

Eu însă mă rog lui Dumnezeu ca marele duce să întîrzie cît mai mult cu trimiterea banilor. Surpriza asta vreau să i-o fac eu, cînd am să mă întorc din ţară, major şi om bogat... Cînd voi lua locul marelui duce, poate rusul să se întoarcă victorios de la război. Adevăratul victorios am să fiu eu... Abia atunci Lizica o să înţeleagă care din doi o iubeşte cu adevărat... Ştiu bine că averea mea nu se potriveşte, nici pe departe chiar, cu averea marelui duce. Lizica, însă, care este femeie inteligentă, va aprecia sacrificiul fiecăruia din noi nu după importanţa sumelor emise, ci după putinţa băncilor emitente...

Mi-e teamă, însă, că Lizica, cum este ea „mînă spartă", n-are să poată rezista nici pînă la întoarcerea mea din ţară. În cazul acesta, voi fi nevoit să-i fac surpriza prin poştă, nu prin viu grai. Prima recoltă a ogorului meu părintesc va fi un cec al Băncii naţionale româneşti către *Banque de Paris et Pays Bas*...

Numai de nu mi-ar lua înainte marele duce.

*

La noapte plec spre ţară.

Plec, însă, cu sufletul îndoliat ca poarta unei case în care a murit cineva. Niciodată n-am plecat aşa de trist, fiindcă niciodată n-am plecat forţat de altceva decît de îmboldul propriului meu suflet. Eu n-am călătorit niciodată decît cu sufletul meu împreună. De data asta însă, plec numai eu singur. Sufletul meu rămîne la Paris. Rămîne să rătăcească pe *Champs Elysées*, la fel poate ca şi sufle-

tul lui Mihăiță, care acum trei ani rătăcea prin alte cîm pii Elisee, în timp ce trupul lui, aproape gol, se clătina spînzurat de copacul de la Trivalea...

Lizica a primit de la marele duce nu banii pe care-i aștepta, ci o scrisoare — o scrisoare lungă pe patru fețe, un fel de spovedanie tîrzie, dar categorică din toate punc tele de vedere...

Dacă pe cîmpul de luptă din Manciuria marele duce ar întrebuința, față de japonezi, aceeași strategie ca și față de noi, geniul rasei slave n-ar mai fi pus niciodată în discuție.

Abia acum înțeleg eu pentru ce marele duce a surîs cînd Lizica i-a destăinuit că o iubesc. Toți oamenii surîd pentru cîte ceva în viață. Un surîs, însă, nu seamănă niciodată cu altul. Și marele duce nu putea surîde decît așa cum a surîs : roșu !... Culoarea roșie înseamnă „pe ricol“... Un surîs se poate tălmăci mai ușor ca un vis. Un surîs roșu, bunăoară, nu poate fi decît preludiul unei sentințe în ultimă instanță. Ierarhia surîsurilor urmează ordinea culorilor din spectrul solar : roșu, portocaliu, galben, verde... etc.

Ușurința Lizichii ar fi putut să mă coste viața. N-ar fi să mă coste, însă, decît o parte din avere, dacă nu chiar toată...

Marele duce a anunțat-o că nu-i mai poate trimite nici un ban. În schimb, îi trimite consimțimîntul să fie înlocuit cu mine și pravoslavnica lui binecuvîntare, pentru tot ce are de gînd să mai facă de azi înainte. Existența ei nu-l mai interesează. Parcă n-ar fi iubit în viața lui nici odată o femeie... Marele duce nu mai are decît sentimente patriotice... Pentru un moment, îl preocupă numai pro blematica victorie a armatelor rusești și prestigiul im periului țarist în Extremul Orient...

De cînd a primit scrisoarea marelui duce, Lizica tușește într-una. De altfel, de cîtva timp, la Paris, toată lumea tușește parcă la fel. Pe măsură ce ziarele anunță noi victorii japoneze, gripa franco-rusă face tot mai multe ravagii.

Din cauza aceasta, Lizica n-a putut să mă însoțească la gară. A rămas acasă, să se doftoricească. În schimb, despărțirea noastră a fost foarte emoționantă. M-a sărutat cu căldura celor 38 grade de temperatură personală și mi-a spus :

— Vezi să nu uiți !... Trimite-mi ceva bani imediat ce ajungi acasă...

Și atîta tot.

Pînă la plecarea trenului mai sînt 30 de minute...

Pînă să-mi iau majoratul mai sînt 30 de zile...

Pînă să pot surîde și eu ca marele duce mai sînt 30 de ani...

*

Acasă mă așteaptă mama, o telegramă de la Lizica, sosită cu o zi înaintea mea, și o nesfîrșită serie de surprize neplăcute.

Pe mama o găsesc aproape neschimbată. Afară de cei cîțiva peri albi, crescuți pe la tîmple, mama a rămas aceeași femeie blîndă, cu judecata întreagă, și care mă iubește la fel ca întotdeauna, deși continuă să se îndoiască încă de strălucirea viitorului meu. Telegrama Lizichii a neliniștit-o mai mult decît dac-ar fi aflat, bunăoară, că mi s-a întîmplat vreun accident pe drum.

Lizica mă roagă stăruitor să n-o uit și să-i trimit, cît mai curînd, măcar cinci mii de lei, deoarece a doua zi chiar după plecarea mea doctorii au sfătuit-o să intre într-un sanatoriu.

Mama încearcă să mă convingă de un lucru de care de altfel nici nu vreau să aud. Mă sfătuiește să nu-i trimit nici un ban, fiindcă bărbatu-său și părinții sînt mai bogați decît mine, și mai în măsură să-i poarte de grijă. Mama, însă, nu știe încă ceea ce deocamdată nu știu decît eu. De trei luni de zile, Lizica rupsese orice relații cu cei de-acasă. Familia, de altfel, nu-i purtase niciodată de grijă. În lipsa marelui duce, deci, singurul om căruia se putea adresa fără să roșească eram eu. E drept că pe Lizica o cunoștea întreg Parisul. Nimeni însă nu avusese pînă atunci curiozitatea să se întrebe cine este această faimoasă prințesă Romanowska, al cărei amant oficial fusese un mare duce, iar *amant de coeur* un student român.

Nu știu, dar, pe cine trebuie să supăr mai degrabă: pe mama sau pe Lizica? Mama nu vrea să-mi dea nici un ban mai mult decît strictul necesar buzunarului, iar Lizica eram sigur că n-are să vrea niciodată să înțeleagă imposibilitatea de a-i trimite bani mai înainte de a intra în posesia averii mele personale. Or, lucrul acesta nu era posibil decît peste trei-patru săptămîni.

Nu-mi rămîne, deci, decît să mă împrumut în oraș. Dar de unde? De la bancheri? Imposibil... Ar însemna să mîhnesc pe mama, care ar afla imediat. De la prieteni? Dar care din prietenii mei mi-ar fi putut împrumuta suma de care avea nevoie Lizica?... Nici unul!

Poate singur Cotan. Dar Cotan este la București. Și tot la București se află și Steluța cu bărbatu-său, care a fost mutat profesor de gimnastică la gimnaziul „Șincai", înființat de curînd.

Cotan mă uimește cu perseverența lui sentimentală. Mărturisesc că nu l-aș fi crezut niciodată capabil de o dragoste așa de lungă. De Steluța, însă, mi-e teamă să vorbesc. Sînt sigur că vară-mea îl înșeală cu primul venit.

Steluța îmi seamănă mie — mie cel de altădată ! Se lasă să fie iubită de toată lumea...

*

Bani, bani, bani !...

Îmi trebuie bani !... Îmi trebuie imediat și cît mai mulți... Îmi trebuie cu orice preț, fie chiar cu prețul renunțării benevole la o parte din propria mea avere. Motivul l-am găsit... Este admirabil : o datorie de onoare... Banii, însă, nu-i pot găsi nicăieri...

Țăpuș Nicolae, cînd a avut nevoie de bani, a găsit imediat. A spart tejgheaua lui tată-său. Eu, însă, nu pot face nici măcar atîta lucru. Tejgheaua lui tată-meu se află la loc sigur — la Casa de depuneri și consemnațiuni din București. Tot ce pot face este să-mi sparg capul... Mi-e teamă, însă, că nu voi găsi nici acolo ce-mi trebuie...

În Pitești, frămîntările mele nu produc nici un ecou. În orașul în care Mihăiță s-a sinucis din dragoste, iar eu am rămas corigent la limba română, nu există nici un om în stare să-mi descifreze viitorul și să-mi sconteze gloria zilei de mîine...

De cînd m-am întors în țară, trăiesc parcă ultimele zile ale unui condamnat la moarte. Oamenii s-au pronunțat... M-au părăsit... M-au condamnat... Singura mea speranță este Dumnezeu. El mi-a purtat de grijă totdeauna. El n-a părăsit niciodată pe cei loviți de soartă pe nedrept... Unui condamnat la moarte i se îndeplinește totdeauna ultima dorință. Or, ultima mea dorință este să-i pot trimite Lizicăi, cît mai curînd, banii de care are nevoie să-și caute de sănătate în sanatoriu.

Ei bine, banii aceștia, banii pe care trebuia să-i trimit femeii ce iubeam avea să mi-i dea tot o femeie...

Cum i-am luat ?... Nu mai știu... Probabil cu ochii închiși, ca să nu văd ce iau. Dar i-am luat, totuși... Trebuia !... Pe femeia care mi-a dat, însă, am văzut-o. Era aceeași... Era femeia care-mi păstrase amintirea nestirbită... femeia care mă iubea încă...

Kety, Kety !... Ce apariție nebănuită !... Ce apariție aproape supranaturală !...

Sînt mai emoționat decît Jeana d'Arc cînd a auzit pe sfînta Caterina vorbindu-i de crăngile zarzărului înflorit...

Binecuvîntat fie ministrul de război, care i-a înaintat bărbatul la gradul de maior, dar l-a lăsat tot în garnizoană la Pitești. Grație lui, regăsesc pe Kety... Grație ei, voi putea regăsi pe Lizica sănătoasă...

*

Kety e aceeași — o floare presată în filele unui album de poezii. De cînd iubesc pe Lizica, însă, nu mă mai interesează nici florile, nici poeziile. De obicei, florile și poeziile sînt vestmintele de gală ale minciunii. Mă doare în suflet că a trebuit să mint pe Kety și de data asta... Dumnezeu, însă, are să mă ierte, fiindcă Dumnezeu singur mi-a scos-o în cale. El știe mai bine decît oricine că pe Kety n-am să mi-o pot smulge niciodată din suflet. Kety este o floare unică. Ea este amintirea singurei mele poezii trăite cu adevărat. Kety este izvorul de apă vie din care beau slăbănogii ca să se întremeze. Numai că, pînă azi, eu nu-i cunoscusem încă darul acesta miraculos. Mă adăpasem din ea, ca un vițel oarecare din jgheabul rustic al unei fîntîni vulgare. De data asta, însă, o singură sorbitură mi-a fost de ajuns. Kety a făcut din mine un alt om. În primele zile după sosirea mea în țară eram mai

rău decît slăbănogul din Evanghelie. Îmi plîngeam singur de milă. Astăzi, însă, parcă sînt Josua, care oprește soarele pe loc!...

În jurul meu, toată lumea se oprește să mă privească, să mă admire, să-mi vorbească, să mă descoasă... Un om venit din planeta Marte n-ar fi stîrnit la Pitești mai multă curiozitate decît mine. Și doar eu nu vin decît de la Paris. Și, ceea ce este mai trist, vin cu mîna aproape goală. Pentru un singur examen de drept și o palidă aureolă de donjuan, nu este nevoie ca cineva să se deplaseze peste nouă mări și nouă țări...

Sînt sigur că, în timpul acesta, cei mai mulți dintre colegii mei, deși nu părăsiseră încă țara, trecuseră totuși mai multe examene și cunoscuseră mai multe femei decît mine. Faptul, însă, că veneam de peste frontieră făcea să fiu privit cu emoția naivă cu care sedentarii micilor localități din țară salută apariția păsărilor călătoare.

Pe vremea aceea, pentru piteșteni numai berzele și rîndunelele treceau frontiera. Lor nu le era dat să meargă decît cel mult pînă la București. Capitala țării era singurul titlu de glorie al celor care-și puteau permite eroismul unui voiaj extraordinar. Berzele și rîndunelele, însă, îi făceau să-și aducă aminte că pămîntul se mai întinde și dincolo de ceea ce văd ei cu ochii. Pentru prima, dacă nu chiar pentru singura oară în cursul unui an întreg sosirea lor îi făcea să mestece în gură și în gînd nume exotice ca Bosfor, Dardanele, Mediterana, Egipt... Dar atît, și nimic mai mult. Hotentoții nu pot număra decît primele zece cifre. Pentru rest, nu-i mai ajută creierul... Dintre toți concetățenii mei, singur profesorul de geografie știa poate ce alte nume mai poartă încă pămîntul de dincolo de Egipt...

Tot un fel de pasăre călătoare eram pentru ei și eu. Ca și ele, plecasem și eu o dată cu începutul unei toamne.

Plecasem, însă, nu spre sud, ci spre apus, pe drumul soarelui... Și nu mă întorsesem ca ele, primăvara, ci aproape în toiul iernii, cînd la Pitești păsările călătoare nu mai zboară decît în amintirea celor cîțiva sentimentali cărunți.

Ciudată pasăre călătoare !... Îmi dau seama că reapariția mea la Pitești cadrează mai repede cu personalitatea vulgară a păsărilor autohtone. Nu eram nici barză, nici rîndunică... Eram un simplu curcan îngîmfat, pe care concetățenii mei îl așteptau cu nerăbdare ca să-l îngrașe pentru Crăciun.

Cei care încearcă să se apropie de mine parcă-mi întind mai repede lațul, nu mîna. Le este teamă să nu le scap din mînă iar. Toți au aerul că vor să se invite la ospăț. Toți sînt flămînzi. Toți mă pîndesc cu ochii holbați și cu gurile căscate, ca niște crocodili în bazinul unei grădini zoologice... Și totuși, nici unul din ei nu mă vrea propriu-zis pe mine. Pentru ei, eu nu sînt decît o simplă unitate de măsură. Fiecare din ei se socoate cu mult mai presus decît mine. Asta nu înseamnă, însă, că fiecare din ei n-ar vrea să fie, dacă nu mai mult, cel puțin atît cît sînt eu... În pîlnia urechii lor numele meu se împletește cu ecoul vecinicii lor obsesii cotidiene : Bani ! Cuvîntul acesta le face un gol enorm și în cap, și în suflet, și în stomac...

Bani, bani, bani !... Banii mei, banii tatii, banii lor... Toți au acecași mentalitate. Toți sînt convinși că banii mei trebuie să fie și banii lor... Prima plecare mi-o iertaseră, fiindcă știau că plec cu mîna goală. Cerșetorilor li se deschid porțile ca să iasă afară din cetate, nu să intre... Perspectiva unei noi plecări, însă, îi doare, îi exasperează, îi flămînzește !...

Nu știu cu ce i-aș putea îndestula. La parastas se mănîncă gratuit. Înaintea plecării mele, dar, le trebuie și lor;

dacă nu altceva, cel puţin un parastas, parastasul banilor care vor pleca o dată cu mine... Instinctul lor de oameni flămînzi le spune că, o dată plecat cu banii, n-am să mă mai întorc poate, sau, în cel mai fericit caz, am să mă întorc fără bani... Şi cum banii mei sînt şi banii lor, fiecare din ei se vede cu mult mai păgubit decît mine însumi.

Pînă atunci, în mijlocul lor trăisem liniştit şi anonim. Nimeni nu făcuse prea mare caz de mine. În oraş, singura mea faimă era că rămăsesem corigent la limba română. De data asta, însă, toată lumea este răzvrătită contra tiranului imaginar care le periclitează avutul, libertatea şi chiar existenţa zilei de mîine. Capul răzvrătiţilor este însăşi mama.

Deşi pare a fi tot atît de flămîndă, Kety singură nu face parte din gloata răzvrătiţilor. Kety, însă, e flămîndă numai de mine, de cel de altădată şi probabil de cel de totdeauna. Ea singură nu-mi cere nimic. Pentru ea, însă, acest „nimic" preţuieşte mai mult ca tot ce alţii îmi cer cu toţii laolaltă. Gîndul că mîine aş putea fi un altul decît cel de azi îi înfurie pe toţi deopotrivă. Ea însă continuă să mă păstreze acelaşi pe care mă cunoscuse în ziua cînd, goală toată, se măsurase cu mine pe sofa. Kety e singura mea mîngîiere, singura fereastră luminată din oraşul ăsta fără uzină electrică, singura adiere de primăvară în toiul acestei ierni grozave, singura fiinţă în mijlocul acestor bolovani cu chip de oameni...

Şi totuşi, faţă de Kety mă simt mai vinovat ca oricînd. Răutatea celorlalţi mă face să zîmbesc. Bunătatea ei, însă, mă pune pe gînduri. Îmi dau seama că faţă de Kety voi fi un platnic rău. Pentru tot ce-mi oferă ea, eu nu-i pot da în schimb decît iluzia satisfacţiei groteşti,

pe care un expres de lux o dă unei gări secundare în care se oprește cîteva clipe numai.

La București, îmi regăsesc parte din colegii din liceu. Unii sînt în ultimul an, la licență. Alții s-au împotmolit, ca și mine, la primele examene. Pe toți, însă, deopotrivă îi găsesc la fel de schimbați. Aproape nu-i mai recunosc. Lipsa de mijloace i-a îmbătrînit înainte de vreme. Cei mai mulți sînt dezgustați și de învățătură și de viață. Ca și corăbiile lui Filip al II-lea, nici n-au apucat să se desprindă bine de țărm, și au naufragiat cu toții, fără să aibă timp să dea măcar o singură luptă în largul mării.

Cotan este funcționar la Ministerul de Interne. Chiostec a dat dracului medicina și s-a întors acasă la Merișani. Țăpuș Nicolae cîntă cu ghitara într-o cîrciumă de lîngă Gara de Nord. Baruch David face gazetărie, fiindcă știe și limba germană, iar Popescu Virgil a intrat în conservator și este probist la Teatrul Național.

Mă întreb ce ar fi făcut Mihăiță dacă ar fi trăit. Dintre noi toți, numai el s-ar fi grăbit poate să-și dea licența. Și pe urmă ?... Probabil ar fi trecut și el, ca ceilalți, în rîndul slăbănogilor sfinți bizantini, care așteaptă să fie eternizați pe zidul unei biserici dintr-un sat oarecare.

Cotan mi-a mărturisit că mai așteaptă un an și, dacă o vedea că nu e rost, se duce să-și dea examenele la facultatea de la Iași. Nu se prea grăbește însă nici el, fiindcă pînă la 25 de ani nu are ce face cu licența. Avocatură n-o să facă, fiindcă n-are nici o tragere de inimă, iar în magistratură n-are să intre, fiindcă profesiunile cu ore fixe îl dezgustă. Ministerul este altceva. La minister nu se duce decît la începutul fiecărei luni, ca să-și ia leafa. La 25 de ani, însă, se poate alege deputat, mai ales că fostul prefect este de data asta senator.

Cotan pare a fi rămas același. Și cu toate acestea, s-a schimbat și el foarte mult. Pe Cotan, însă, nu l-a schimbat, ca pe alții, grija zilei de mîine. L-au schimbat femeile... Păcat numai că aventurile lui Cotan nu prezintă nici un interes. Toate se sfîrșesc aproape la fel — monoton și pueril. Băiatul ăsta este lipsit de orice fantezie. Parcă toată viața lui n-a frecventat decît același birt economic de mahala, în care s-a intoxicat după fiecare fel de mîncare. Întregul său *menu* sentimental e format numai din alimente stricate.

Nu știu dacă Steluța intră și ea în aceeași categorie. Deși sînt curios să aflu noutăți despre ea, Cotan se ferește, totuși, să-mi vorbească de vară-mea. Discreția lui îmi dă să înțeleg că nu trebuie să-i vorbesc nici eu nimic de soră-sa. Atît mai bine. Poate că fratele Lizichii nu bănuiește încă nimic din tot ceea ce mama pretinde că ar fi aflat întreg orașul.

Dar chiar așa să fie... Care e vina mea ?... Gura lumii e slobodă... Nu știu de ce, dar pe mine zicătoarele populare nu mă impresionează niciodată la fel, mai ales cînd mă simt vizat eu. Bunăoară, faptul că toată lumea din Pitești cunoaște legăturile mele cu fata fostului prefect și actualul senator mă încîntă. Cînd Mihăiță mi-a mărturisit pentru prima oară că este amorezat de Lizica, am zîmbit. Pe vremea aceea, însă, nu cunoșteam lumea decît din cărțile cu povești și istorioare morale. Pe Lizica, mai ales, n-o cunoșteam de loc. N-o scosesem încă din rîndul zînelor cromolitografiate pe hîrtia velină a *hors-text*-elor. Or, dacă eu însumi nu mă socoteam în stare să-mi ridic ochii pînă la ea, cu atît mai mult suferința lui Mihăiță îmi părea o curată prostie. Cu timpul, însă, devenisem mai îngăduitor față de prostia omenească. Ba de data asta, chiar, mi se părea că nimic mai firesc nu s-ar fi putut întîmpla decît să calc și eu pe urmele lui Mihăiță.

Totuşi, faţă de Cotan mă simt oarecum jenat. Mi-e teamă parcă să dau ochii cu el. Probabil fiindcă sînt vinovat. Dar ce anume rău am făcut, nu ştiu. În orice caz, sînt sigur că n-am făcut nimic cu gîndul de a face rău. Fiecare e liber să mă judece cum vrea. Judecata celorlalţi nu mă interesează ; din contra, mă bucură... mă face să zîmbesc şiret... Judecata lor îmi lustruieşte parcă şi mai mult vitrina amorului meu propriu, care pînă atunci se strecurase printre ei ca geamul unui vagon de drum de fier, aburit de ger. Judecata lui Cotan, însă, mă tulbură... mă face să tremur... Îmi dau seama că, pentru ce am făcut eu, numai el mă poate judeca. Şi vina mea îmi pare cu atît mai mare cu cît pînă azi el singur nu-mi vorbeşte de ea... Pentru ce oare ?... Voieşte să mă cruţe sau voieşte să mă pedepsească ?... Atitudinea lui Cotan începe să mă exaspereze. Oare ştie ceva sau nu ştie nimic ?... Pentru mine, însă, un „da" sau un „nu" este acelaşi lucru. Pe zi ce trece, îmi dau seama că cel care cu adevărat nu ştie nimic sînt eu... Nu ştiu nici măcar atît cît ar putea şti Cotan.

Simt nevoia să plec cît mai curînd. Niciodată nu m-am simţit mai străin în mijlocul alor mei ca de data asta. Tristeţea celor cîteva zile petrecute în ţară s-a îmbibat parcă în mine ca un amestec de oţet şi fiere într-un burete...

E singura mea provizie de drum. E buretele cu care va trebui să-mi răcoresc buzele aprinse de cuvintele pe care simt că nu le mai pot rosti...

Şi cînd mă gîndesc cu cîtă bucurie aşteptam să-mi revăd şi familia, şi prietenii din copilărie !... Credeam că cei trei ani de zile petrecuţi departe de ei mă adînciseră şi mai mult în sufletul lor. Nu ştiam, însă, că în lipsa mea furtuna smulsese din rădăcini pînă şi copacul de care se spînzurase Mihăiţă la Trivalea...

Cine mă înstrăinase, oare, aşa de mult de ei ?... Timpul ? Nu cred... Oamenii ?... Poate.

Nu vreau să învinovăţesc pe nimeni, fiindcă vinovat n-aş vrea să fiu decît eu singur !... Mi-e teamă, însă, ca nu cumva mai tîrziu, sau poate mai curînd decît cred, cineva să nu-mi spună că vinovatul este un altul...

Chipul Lizicăi se aprinde parcă în faţa ochilor mei ca un semnal luminos de alarmă în noapte, nu ştiu însă unde... pe mare, pe ţărm, sau pe cer...

— Nu crede, că nu-i adevărat... Vinovata nu sînt eu... E dragostea !...

La Paris, străinii mă apropiaseră de Lizica...

În ţară, Lizica mă depărtase de ai mei...

*

În sfîrşit... Iată-mă om liber !...

Iată-mă, fiindcă deocamdată aşa îmi place să mă cred. Om însă — om adevărat — mi-e teamă că nu sînt încă.

— Om !...

Ce cuvînt lipsit aproape de orice rezonanţă !... Un cuvînt amputat... estropiat... Parcă nici n-ar fi cuvînt adevărat... O simplă împerechere de litere, şi atîta tot. O vocală care vrea să zboare şi o consoană care o ţine parcă pe loc !...

Şi, totuşi, cuvîntul acesta aşa de mic reprezintă ceva foarte mare — tot ce poate fi mai mare... Podoaba creaţiei... Punctul culminant al unui program de realizări nebănuite... Un punct grafic, după cea mai lungă şi mai elocventă frază divină — o frază care a durat şase zile întregi !... Cu el se încheie totul. După el, nu mai există nimic.

Nimic !...

Ciudat lucru. Cuvîntul „nimic" este cu mult mai lung decît cuvîntul „om". Să nu judecăm însă importanța cuvintelor numai după imaginea lor grafică. În felul acesta, toate bibliotecile din lume s-ar reduce la colecțiile uniforme ale aceluiași abecedar, tipărit însă în ediții diferite.

Și totuși, cuvîntul „om" nu este decît o firmă — firma unui magazin de lux, în interiorul căruia, însă, de cele mai multe ori se găsește cu totul altceva decît ce este scris afară. Vreau să spun că în viața de toate zilele nu orice om dovedește existența ființei pe care Dumnezeu a voit s-o facă după chipul și asemănarea sa.

Un om adevărat este un mecanic-șef al propriei sale uzine. Trăiește veșnic în apropierea materiilor inflamabile și a mașinilor cu tot felul de roți dințate, care nu așteaptă decît o mișcare greșită ca să-l mutileze, ba chiar să-l distrugă. Mecanic-șef, însă, nu poți ajunge decît după ce ai trecut prin toată ierarhia meseriei, de la ucenic pînă la maestru.

Faptul acesta mă întristează. Îmi dau seama că pînă azi ucenicia vieții mele nu s-a remarcat cu nimic de seamă, ca să-mi poată da cel puțin iluzia unei apropiate înaintări la rangul de maestru.

Nu știu, dar, dacă sînt om cu adevărat. În schimb, pot spune că sînt liber. Nu mi-a spus încă nimeni lucrul acesta. Eu, însă, îl simt sau, mai bine zis, îl ghicesc. Și așa trebuie să fie, fiindcă în viață, de cele mai multe ori, ceea ce simțim fără să știm încă este cu mult mai adevărat decît ceea ce pretindem că știm...

Nu mai depind de nimeni. Majoratul m-a dezlegat de ultima obsesie a lanțului, de-a lungul căruia, ca și un cîine care mușcă, nu-mi plimbasem, pînă atunci, așa-zisa libertate decît prin ograda copilăriei. De îndată însă ce am găsit poarta deschisă, am și luat-o la goană pe stradă.

Încotro ? Nu știu nici eu. Senzația libertății mult așteptate este așa de puternică în primele clipe, că-ți atrofiază pînă și simțul direcției. Deocamdată, știu numai că am pornit-o din nou spre Paris. Atît mi-e de ajuns.

De cînd sînt liber, însă, pentru mine Parisul se confundă cu Lizica. Dar cînd iubești pe Lizica, poți fi oare cu adevărat liber ?... Iată un lucru la care nu m-am gîndit încă.

Nu sînt încă sigur, dar mi-e teamă că libertatea mea începe să devină și ea problematică. Mi se pare că mi-am schimbat numai stăpînii. Și, ceea ce este mai trist, de data asta nu cunosc nici măcar lungimea lanțului pe care îmi voi plimba, de azi înainte, iluzia libertății mele de om îndrăgostit.

*

Călătoresc singur într-un compartiment cu trei locuri și două inscripții, repetate în mai multe limbi : caloriferul cu : *„cald, potrivit, frig“* și semnalul de alarmă cu : *„în caz de pericol, trageți de mîner“*.

Parcă aș călători cu trenul pentru prima oară în viață. Fiecare macaz mă face să tresar. Din gările prin care trec fără să mă opresc, cineva parcă îmi face semn să mă dau jos din tren. Fanionul roșu al cantonierilor îmi anunță parcă o apropiată deraiere.

Am impresia că, de data asta, am pornit pe un drum greșit. Și, cu toate acestea, pe vagonul în care călătoresc stă scris, roșu pe alb : *București — Paris*.

Este același drum pe care l-am mai făcut o dată. Îl recunosc. Îl reperez în amintirile mele, proaspete încă, și, la capătul lui, mă opresc cu gîndul, așa după cum, trei ani în urmă, mă oprisem cu trenul.

Pe vremea aceea, Parisul nu exista decît în imaginația mea. Mi-era egal, dar, oricum l-aș fi găsit. De data asta,

însă, Parisul palpită în ritmul inimii mele. Şi ritmul inimii mele nu repetă decît cele trei silabe ale cuvîntului: Li-zi-ca !...

Manivela caloriferului este trasă la *cald*. Mie însă mi-e frig. Tremur tot. Dinţii îmi clănţăne în gură şi stomacul mi se dezumflă ca o minge spartă. De-a lungul braţelor şi picioarelor, şiruri de furnici nevăzute urcă şi coboară neîncetat, iar în creştetul capului părul mi s-a zbîrlit ca o coadă de veziure. Un demon şi-a înfipt ghearele în el şi vrea să mi-l smulgă cu orice preţ...

N-am trecut niciodată printr-o criză de nervi ca asta. Geamurile compartimentului au început să se abureze de căldură. Pe mine, însă, mă învăluie parcă cearşaful rece din patul unui hotel de provincie, fără sobă.

Aş vrea să trag mînerul de alarmă, să opresc trenul în cîmp şi s-o iau la goană de-a lungul arăturilor înzăpezite, ca un iepure urmărit de propria lui teamă.

La fel, mi-e teamă şi mie de ceva. Mi-e teamă, parcă, de o răzbunare apropiată, pe care însă n-o bănuiesc de unde ar putea veni. Şi totuşi, nu-mi aduc aminte să fi făcut rău cuiva.

Singură Kety ar avea poate dreptul să se plîngă de mine. Dar Kety nu bănuieşte c-am minţit-o. Kety, probabil, continuă să creadă şi azi că am avut o datorie de onoare, şi nu ştie că banii pe care mi-i împrumutase i-am trimis Lizichii. Ba, ceva mai mult, Kety a rămas surprinsă cînd a primit cadoul-dobîndă pe care i l-am făcut la plecare. De altfel, Kety mă iubeşte prea mult ca să-mi vrea răul. Kety mă iubeşte pe mine, aşa cum iubesc eu pe Lizica. Cine spune că femeile nu pot să iubească se înşeală. Dovadă, Kety şi poate chiar Lizica...

Dar dacă este aşa, de cine poate să-mi fie teamă ? Nu, nu... Nu mi-e teamă de nimeni şi de nimic.

Și continui să călătoresc inert ca un geamantan în fundul căruia mi-am ascuns conștiința împăcată că eu n-am făcut nimănui nici un rău pînă acum. Cîndva, nu știu cînd, probabil că voi păcătui și eu. Singurul meu mare păcat în viață, însă, va fi altul. Va fi răul pe care mi-l voi face tot eu mie însumi.

La Viena, un defect al uzinei electrice întîrzie, nu se știe pentru cît timp, plecarea trenului din Westbahnhoff spre Paris.

Prin birouri ard lumînări de spermanțetă și brichete de aprins țigările. Pe peron, amploiații de la Căile Ferate circulă grăbiți, cu felinare și torțe aprinse în mînă. Spectacolul este lugubru și comic în același timp. Asist la înmormîntarea unui lepros medieval, în jurul căruia legea cerea să se facă zgomot mult și întuneric.

Îngroziți de urmările neprevăzute ale accidentului, călătorii și-au pierdut parcă și mințile, și identitatea. Aleargă cu toți în neștire, se caută, se strigă, se lovesc și se înjură. Cei care, întîmplător, se regăsesc, se îmbrățișează fericiți ca și cum ar fi scăpat de focul gheenei.

Printre ei mă aflu și eu. Pe mine, însă, nu mă cunoaște nimeni. Nimeni nu mă caută. Nimeni nu mă strigă pe nume. Prezența mea în mijlocul lor nu interesează pe nimeni. Dintre toți călătorii, eu par a fi cel mai absent. Sînt singurul călător care mi-am păstrat mințile și identitatea.

Mă întreb, chiar, de ce m-am coborît din vagon, cînd spectacolul l-aș fi putut privi tot așa de bine de la fereastră. Cineva, însă, mă împinge parcă tot mai mult spre gloata de nedumeriți care se înghiontesc, se apostro-

feează și se învîrtesc în jurul lor, ca niște cîini cu tinicheaua de coadă.

Cu cît timpul trece, îmi dau seama că aceeași agitație colectivă pune stăpînire și pe mine. E drept că teama de necunoscut este cea mai contagioasă boală sufletească. În momentul acela, însă, sufletul meu evadase din mine. Călătorea grăbit înaintea mea, pe același drum pe care, din clipă în clipă, așteptam să pornesc și eu. Regretam numai că eu nu puteam sosi la Paris decît în urma lui, adică pe înnoptate, cînd poarta sanatoriului se închide deopotrivă și pentru cei de afară și pentru cei dinăuntru. Aveam, dar, să văd pe Lizica cu o zi mai tîrziu. Dar atît, și nimic mai mult. O întîrziere de cîteva ore, chiar cînd te grăbești să-ți regăsești iubita, nu poate fi o nenorocire. În dragoste, mai ales, să te faci așteptat este o cochetărie, nu o necuviință. Amanții adevărați se așteaptă totdeauna. Numai regii nu trebuie să aștepte pe nimeni. Protocolul curților regale, însă, nu vorbește nimic despre amantele regilor. Probabil că regii, cînd își așteaptă amantele, nu mai-sînt nici ei regi...

Așadar, temerea de care mă simt cuprins este pur și simplu ridicolă. Totuși, pe măsură ce-mi dau seama că n-am nici un motiv să mă agit, neliniștea din mine continuă să fiarbă în clocot, ca apa dintr-o oală ce amenință să azvîrle capacul în aer...

Iată ce înseamnă să fii om liber !... Cînd crezi că nu mai ești legat de nimeni, simți că trebuie să te legi din nou, tu singur, de cineva.

La un moment dat, din mulțimea de necunoscuți cu chipuri și gesturi apocaliptice, un chip nebănuit mi se lămurește deodată în fața ochilor, ca o amintire împrospătată de un album cu fotografii decolorate de vreme.

Cotan !...

Tresar, cu numele lui pe buze. Dar chipul fratelui Lizichii dispare imediat, înghiţit parcă de valurile mării, ce-l scosese numai pentru o clipă la suprafaţă.

Îl văd cu adevărat, sau Cotan nu e decît o simplă halucinaţie a mea, în această noapte de valpurgis vienez ?... Mă înalţ în vîrful picioarelor, şi ochii mei se rotesc pe deasupra capetelor necunoscute, pînă ce chipul lui mi-apare din nou. De data asta, însă, nu-l mai scap din ochi.

Cotan m-a zărit şi el. Lucru ciudat, însă, figura lui nu trădează nici o emoţie... nici o surpriză măcar. Cotan mă priveşte aşa că şi cum nu m-ar recunoaşte. Să fie oare din cauza întunericului ? (Cotan e miop ca şi mine). Nu ştiu care poate fi cauza. Prezenţa mea, însă, nu-l încîntă de loc. Pentru prima oară de cînd îl cunosc Cotan pare preocupat în mod serios de ceva important, ceva care-i întunecă pînă şi surîsul obişnuit cu care ne întîmpinasem totdeauna pînă atunci.

Faptul acesta mă pune din nou pe gînduri. Încep să bănuiesc că motivul temerii de care mă simţeam încă stăpînit nu putea fi altul decît prezenţa lui Cotan la Viena. Se întîmplase ceva înainte, sau ceva trebuia să se întîmple chiar în momentul acela ?

Ajunşi unul în faţa altuia, ne privim cîteva clipe întrebători, dar fără să ne întindem mîna. Nu ştiu ce ne împiedică : mulţimea din jurul nostru sau poate chiar teama de noi înşine ? Întîlnirea noastră neaşteptată, însă, pare a fi epilogul unui lung spionaj reciproc...

Şi acum, iată-ne descoperiţi, iată-ne dezarmaţi de propriile noastre arme. Iată-ne unul în faţa altuia, gata să ne luăm interogatoriul pentru o anume vină bănuită, dar nedovedită încă. Amîndoi deopotrivă şi spioni şi victime,

fiecare din noi ne întrebăm: Care pe care?... Care din noi îl prinsese cu adevărat pe celălalt?...

Să sune clopotele Catedralei Sfîntului Ştefan; ca să afle Viena toată că în noaptea aceea Lizica doarme singură, într-un vagon cu uşile plumbuite, pe una din liniile de garaj din Westbahnhoff.

Şi să se facă lumină... lumină multă, lumină pentru toată lumea deopotrivă... Şi lumina din vagoanele cu ferestrele deschise să se aprindă numai în vagonul cu uşile plumbuite, fiindcă acolo doarme călătorul care are nevoie de mai multă lumină decît toţi ceilalţi...

Cotan crede probabil că am înnebunit. Mă zgîlţîie de mîneca hainei şi încearcă să-mi astupe gura cu palma. Se teme să nu-l compromit. Pentru prima oară cînd trece frontiera nu vrea să se dea în spectacol. Durerea lui nu vrea s-o mai cunoască nimeni. Abia s-a hotărît să mi-o împărtăşească mie. Eu însă i-o ghicisem mai dinainte. I-am smuls-o din gură, fiindcă în inimă nu cred să fi avut nimic.

Ca orice perfect om de lume, Cotan este un creţin. În lumea lui, durerile mari nu trebuie să se manifesteze decît pe suprafeţe mici. El nu ştie ce înseamnă o durere adevărată. Cotan n-a iubit pe nimeni şi n-a suferit niciodată. N-a iubit nici pe soră-sa, pe care n-a cunoscut-o

decît întîmplător, ca pe oricare membru al familiei. Pe Lizica n-am iubit-o decît eu, fiindcă eu singur am iubit-o altfel decît toți ceilalți... altfel chiar și decît Mihăiță, care se omorîse pentru ea... Cotan nu pricepe de ce strig să se facă lumină... El nu știe că Lizicăi nu-i plăcea să doarmă pe întuneric. Lizica n-a dormit niciodată decît în timpul zilei... Nopțile și le petrecea numai în localuri luminate *a giorno*.

Și continui să strig așa, pînă ce, deodată, iată că se face lumină cu adevărat în toată gara.

Uzina electrică fusese reparată.

Clopotele, însă, n-au sunat... Clopotele de la Sfîntul Ștefan nu sună decît foarte rar — cînd moare cîte un Habsburg.

Pentru Lizica, însă, aveau să sune alte clopote — clopotele de la Pitești... clopotele de la Sfîntul Gheorghe, de la Sfîntul Nicolae, de la Sfîntul Ion, de la cimitirul Șerban-Vodă...

*

În trei luni de zile, am schimbat opt odăi cu chirie. Aș putea spune că în trei luni de zile am făcut înconjurul Parisului. Din rue des Écoles, m-am mutat în Avenue des Gobelins, apoi în rue de Rivoli, în Place de la Bastille, în rue Lepic, în rue Campagne Première, în Avenue de la Grande Armée și în rue de la Pompe, pînă ce într-o bună zi mi-am făcut bagajul, m-am prezentat la ghișeul unei agenții de voiaj și am cerut un bilet circular pentru Italia.

Îmi adusesem aminte că Phileas Fogg făcuse înconjurul pămîntului în optzeci de zile. Și doar pămîntul era ceva mai mare ca Parisul. De la moartea Lizichii, mai ales, Parisul nu mai era pentru mine decît o vagă expresie

geografică, un nume care nu-mi mai spunea aproape nimic, ceva cu totul inexistent, așa cum trebuie să fi fost pe vremea Sfintei Genevieva.

Oriunde aș fi stat și orice aș fi încercat să fac, era același lucru. În fiecare odaie nouă, eram aceeași scrisoare închisă într-un plic cu adresa veșnic greșită. Zadarnic, după primele zile, rupeam plicul vechi și băgam scrisoarea într-un plic nou... După trei luni de zile, nu-i putusem încă găsi adresa adevărată... Probabil că scrisoarea existenței mele nu mai era destinată pentru Paris. Trebuia deci să mi-o adresez cu totul altundeva... pe lumea cealaltă... acolo unde se găsea Lizica !...

Și totuși, nu m-am sinucis !

În schimb, am plecat. Am plecat singur... Cînd ești singur, înseamnă că ești totdeauna alături numai de cine vrei tu să fii. Trebuia dar să-mi țin cuvîntul dat. Călătoria asta i-o promisesem Lizichii încă în ajunul plecării mele în țară, pentru majorat. N-o făcusem pînă atunci, fiindcă eram sigur că Lizica, dacă ar fi trăit, ar fi amînat-o și ea, tot pentru începutul primăverii. O fac deci acum, ca să-i pot da Lizichii cel puțin satisfacția postumă că în viață nu i se refuzase nimic... Nu e vina mea, însă, dacă o fac singur. Destul că n-o fac cu altcineva. În orice caz, o fac cu amintirea Lizichii mai vie decît oricînd...

De data asta cel puțin vom fi doi amanți ideali. Lizica n-are să mă mai supere cu nimic și tovărășia ei n-are să mă coste decît lumînările pe care am de gînd să i le aprind în Domul din Milan, la San Marco, în Domul din Florența și la San Pietro.

*

Din țară, adusesem cu mine cîteva cărți și reviste literare, apărute în lipsa mea, pe care însă n-avusesem

încă timp să le citesc la Paris. Ele trebuiau să formeze *la fine fleur* a bagajului meu. Lectura, şi mai ales lectura subiectelor scurte, este recomandată ca cel mai bun medicament contra plictiselii în timpul călătoriilor mai lungi. Or, pe vremea aceea, subiectele autorilor români erau foarte scurte. Păreau scrise anume pentru cei care călătoresc, mai ales în trenurile de lux, unde rişti să te plictiseşti mai repede ca în trenurile populare.

Aşa e cînd călătoreşti singur în compartimentul tău. Dacă n-ai destulă imaginaţie să te crezi într-un fotoliu de teatru sau pe terasa unei cafenele, încetezi să mai fii o fiinţă propriu-zis. Te identifici fără voie cu chipul patinat de vreme dintr-o pictură veche, expusă în vitrina unui anticar. Subiectul n-are nici o importanţă. Preţul se socoteşte după vechimea tabloului, care, de cele mai multe ori, hotărăşte şi valoarea lui artistică... Din gările prin care te opreşti numai cîte două-trei minute, în lipsa publicului obişnuit, amploiaţii Căilor Ferate te privesc dacă nu cu o vădită ură, cel puţin cu indiferenţă... La fel priveşte şi marele public operele de artă, fie că nu le poate aprecia, fie că n-are bani destui ca să le cumpere.

Dacă aş fi cu Lizica, probabil că prezenţa mea, cel puţin în vagonul-restaurant, ar fi deşteptat mai mult interes. Singur, însă, nu sînt decît una din feluritele etichete de pe sticlele cu vin sau apă minerală, pe care chelnerii le recomandă deopotrivă, cu acelaşi exagerat entuziasm de limbaj.

Majoritatea pasagerilor se găseşte în aceeaşi categorie ca şi mine. Afară de un german care ocupă o masă pentru patru persoane, cu nevastă-sa şi două fiice, toţi ceilalţi pasageri mănîncă singuri. Deocamdată, nici unul din ei nu pare dispus să intre în vorbă cu vecinul său. Atenţia lor se îndreaptă mai mult spre oamenii de serviciu, care circulă clătinîndu-se printre mese, ca un şir de plopi bă-

tuți de vînt de-a lungul unei șosele drepte. Uniforma lor pare a-i interesa mai mult decît cele două-trei costume englezești de voiaj sau decoltajul demidecent al celor două fiice ale Rinului.

În fața mea deocamdată nu stă nimeni. În șervetul de pe tacîm, însă, e înfipt un carton cu inscripția: „Rezervat".

S-au servit aperitivele, și tacîmul din fața mea continuă să fie rezervat, dar neocupat... Titularul lui trebuie să fie un englez, care probabil nu admite ora meridianului din Paris. Mănîncă după meridianul din Greenwich.

Și nu m-am înșelat. Nu era, propriu-zis, un englez. E drept. Era însă tot un fel de anglo-saxon... O americancă... ba ceva mai mult, o vagă cunoștință a mea, o doamnă cu care legasem oarecare prietenie în cercul artiștilor plastici de la *Closerie des Lilas*, pe care-l frecventam și eu în ultimul timp.

Doamna Wendy Woods, soția directorului unei mari bănci din San-Francisco, venise la Paris să învețe sculptura. Visul ei era să facă statuia ecvestră a lui Washington, pentru care primăria unui oraș din Statele Unite publicase un concurs și mai multe premii de cîteva mii de dolari.

O săptămînă întreagă, la *Closerie des Lilas* nu se consumaseră decît idei geniale. Naudin, Galanis și Gozé, un francez, un grec și un spaniol, o încurajau încîntați de perspectiva unui voiaj gratuit în America, cu prilejul inaugurării monumentului. Singur Manolo, un sculptor catalan, care pe vremea aceea cizela inele și alte bijuterii feminine, își bătea joc de viitorul Washington al doamnei Woods. Cu încăpățînarea caracteristică rasei sale, Manolo susținea că epoca sculpturii ecvestre este încheiată definitiv. Colleoni și Gattamelata sînt singurii cavaleri de bronz ai omenirii. Restul sînt simpli călăreți de circ sau

de carnaval, iar autorii lor, anonimi, lipsiți de orice decență artistică și cinste profesională.

Iată pentru ce, în ziua aceea, doamna Wendy Woods lua masa împreună cu mine, în vagonul-restaurant al trenului Paris-Milano. Artista americană se ducea să cunoască pe Verrocchio și Danattelo, la ei acasă.

Pe mine, întîlnirea neașteptată cu doamna Woods mă emoționează ca și cum aș fi văzut pe Lizica așezîndu-se în fața mea. Amintirea Lizichii mi-a diformat aparatul vizual. De trei luni de zile, eu nu mai pot vedea într-o femeie, oricine ar fi ea, decît o Lizică aproximativă...

Și totuși, doamna Woods nu seamănă de loc cu Lizica. Nu este o femeie propriu-zis frumoasă. Nu cred să inspire nimănui o pasiune profundă. Se impune însă prin ciudățenia chipului ei. Are un cap prelung, un cap de zebră, sculptat în lemn. Părul ei roșcat este tărcat din mai multe șuvițe albe. E înaltă, și cînd merge, cîntă parcă la pian. Pășește solid ca un bărbat — un bărbat travestit în femeie — și nu discută niciodată problemele feministe la ordinea zilei. E o femeie interesantă din multe puncte de vedere, dar mai ales o excelentă camaradă.

Pe mine, totuși, tovărășia doamnei Woods mă jenează oarecum. Eu, femeilor, dacă nu le fac curte, n-am ce să le spun. Noroc însă că doamna Woods nu e totdeauna curioasă să cunoască și părerile altora asupra subiectului în discuție. De cele mai multe ori, vorbește singură și, după fiecare frază, pocnește întotdeauna din buze ca și cum s-ar săruta cu cineva.

Lizica, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi putut-o suferi. Ba de data asta sînt sigur că i-ar fi aruncat cu farfuria în cap... Doamna Wendy Woods vorbește de *Săgetătorul* lui Bourdelle și mănîncă marmeladă de portocale amestecată cu muștar englezesc.

După masă, fiecare ne retragem în cabinele noastre. Probabil că tovărășia mea n-o încîntase prea mult nici pe ea. Multă vreme mă crezuse pictor. Cînd a aflat însă că scriu poezii, a strîmbat din nas. Pentru ea, scriitorii nu sînt artiști adevărați, fiindcă le lipsește elementul universalității. Opera lor nu poate interesa decît cel mult pe cei care vorbesc aceeași limbă cu ei... Pe ea o interesează în primul rînd artele plastice, apoi muzica.... Literatura, însă, nu-i poate da decît emoții de periferie sentimentală.

Traducerile, mai ales, oricît de exacte ar fi cîteodată, nu pot avea nici măcar valoarea unor fotografii mediocre.

Doamna Woods are poate dreptate. Scriitorii nu pot fi niciodată artiști universali. Sînt numai membri în consiliul de administrație al unei întreprinderi de intelectualitate pur patriotică, și atîta tot... Și încă doamna Woods nu știe că scriitorul român cu care vorbește fusese corigent la limba română.

*

În revistele pe care le luasem cu mine în tren, găsesc o poezie pe care răposatul Haralamb Lecca o scrisese parcă anume pentru mine :

Pe lacul Maggiore, din Pallanza, pleacă
Spre Isola Bella o barcă cu doi...
Amîndoi sînt tineri, triști sînt amîndoi,
Și deopotrivă, plînsul îi înecă !...

Dacă n-aș fi fost singur, la fel s-ar fi petrecut probabil și cu noi, adică cu mine și cu Lizica. Eu poate n-aș fi fost tocmai amator de Insulele Borromee, Lizica, însă, care citise romanul lui Boylesve, s-ar fi oprit cu siguranță la Pallanza.

Deşi coincidenţa asta mă întristează peste măsură, curiozitatea mă face, totuşi, să mă gîndesc şi eu la eventualitatea unei plimbări cu barca pe Lacul Maggiore.

Doamna Woods, căreia îi comunic intenţia mea, găseşte ideea excelentă şi o adoptă imediat, cu entuziasmul cu care ar fi găsit soluţia proiectului pentru statuia ecvestră a lui Washington. Îmi propune să ne oprim însă la Streza, nu la Pallanza, fiindcă Streza este mai aproape de insule şi, afară de asta, are hoteluri mai bune ca la Pallanza. Itinerarul lui Haralamb Lecca, îmi explică ea, nu corespunde realităţii şi, afară de asta, nu e nici practic. Este un itinerar poetic, care convine numai ofticoşilor din Pallanza.

Pentru a doua oară în douăzeci şi patru de ore, amabilitatea doamnei Woods îmi strică dispoziţia de pioasă reculegere cu care pornisem de la Paris, hotărît să călătoresc în Italia singur sau cel mult numai în compania amintirii Lizichii.

Doamna Wendy Woods, însă, cunoaşte localităţile astea mai bine ca mine, care deocamdată abia le dibuiesc pe ghidul *Joanne*. Cunoaşte apoi toate hotelurile, toate restaurantele şi, mai ales, preţurile care în Italia variază după naţionalitatea clienţilor. Pentru americani, în special, italienii au preţuri cu totul excepţionale... De data asta, însă, doamna Woods şi-a pus în cap să treacă drept româncă. Cu românii, italienii sînt mai generoşi. Ştiu că sînt de acelaşi sînge cu ei şi, mai ales, ştiu că sînt mult mai săraci decît americanii.

*

La Streza sosim pe la ora cinci după-amiază, cînd soarele, spre asfinţit, cochetează parcă mai roşu ca oricînd, cu terasele de marmoră ale palatului din mijlocul lacului

și cu piscul munților de pe care zăpada nu s-a topit încă toată. În schimb, pe malul lacului, lămîii sînt în floare și femeile în rochii decoltate.

Deși tînără, doamna Wendy Woods nu e romantică. Frumusețea peisajului nu stoarce din sufletul ei nici o exclamație. Dacă ar fi fost George Sand, Alfred de Musset ar fi părăsit-o a doua zi chiar... Doamna Woods este numai artistă plastică.

Palatul Borromeilor se oglindește în apă ca un Narcis conștient de frumusețea și grandoarea dublei sale perspective unice și eterne. În materie de artă, doamna Woods nu este naționalistă. Îi place chiar arhitectura italiană. Probabil, n-a stat niciodată de vorbă cu un arhitect român. Găsește totuși că palatului îi lipsește ceva. O statuie ecvestră. Un artist american n-ar fi așezat statuia sfîntului Carol Borromeo tocmai la Arona... Doamna Woods cunoaște numele tuturor proprietarilor palatului, de la cel care l-a construit acum trei sute de ani, pînă la contele Gilberto Borromeo, care-l stăpînea pe vremea aceea. Doamna Woods cunoaște prea multe lucruri. Te umilește cu atîtea amănunte pe care nici nu le bănuiești. Lizica însă, care nu cunoștea decît un singur lucru, sînt sigur că ar fi găsit că palatului îi lipsește altceva : *Sărutul* lui Rodin.

*

Seara luăm masa pe terasa hotelului „Regina Margherita".

E o seară calmă, punctată de lumini discrete și înfiorată de șoapte nelămurite... Pe lac nu mai plutește nici o barcă. Și totuși, ecourile unor pași misterioși dau apei sonorități umane... Cineva umblă parcă pe lac... Sînt pașii lui Cristos pe ape !

La o masă alături, mănîncă doi tineri blonzi, probabil doi străini ca şi noi, doi fraţi sau două rude apropiate. Prea seamănă unul cu altul... Două chipuri de păpuşi confecţionate în serie...

Doamna Woods îi priveşte cu atenţia concentrată a artistului portretist în faţa modelului. Eu, însă, n-aş vrea să fiu modelul doamnei Woods. Privirile artistei mi-ar schimba toată arhitectura figurii. Doamna Wendy Woods are o privire sălcie. Parcă se spală pe ochi numai cu apă de ploaie...

Cei doi străini, însă, continuă să mănînce ca şi cum nu s-ar găsi decît ei singuri pe terasa hotelului. N-au ridicat niciodată ochii din fundul farfuriilor.

La un moment dat, doamna Woods mă întrebă :

— Care din doi îţi place mai mult ?

Nici unul... Mie nu-mi plac decît bărbaţii care seamănă cu mine... Dacă mi-ar fi cerut aceeaşi părere despre o femeie, poate c-aş fi avut ceva mai mult de spus. Pe doamna Woods, însă, femeile n-o interesează. Nu vorbeşte niciodată de prietenele ei. Dacă nu mă înşel, la Paris cel puţin, n-avea nici o prietenă. Mi-am dat seama de lucrul acesta mai ales în ultimul timp, cînd am încercat să-i vorbesc de Lizica. Doamna Woods pretinde că în Italia, eiocvenţa morţilor iluştri radiază atîta viaţă nouă, că amintirea morţilor anonimi, oricît de scumpă ne-ar fi nouă, faţă de alţii devine o necuviinţă. Noaptea, mai ales, nu trebuie să vorbeşti de morţi. Noaptea se celebrează numai perpetuarea vieţii, istovită de prea multa lumină a zilei.

Or, noaptea tocmai se aşezase cu noi la masă.

Cerul se unificase cu munţii, şi munţii cu lacul, din mijlocul căruia cele trei insule se rotunjeau ca trei căpiţe de fîn uitate pe cîmp. O boare parfumată ne mîngîia nările şi buzele umede încă de Chianti. Apoi, deodată, cu-

vintele noastre nu mai avură nici o rezonanță și pleoapele începură să se închidă, furate parcă de somn...

E prima mea noapte în Italia... Prima noapte în care dorm parcă deștept și visez fără să dorm încă. Prima noapte în care nu mă mai gîndesc la nimic, nici chiar la Lizica...

Pe doamna Woods, însă, nopțile din Italia o impresionează altfel decît pe mine. Doamna Woods visează cu totul altceva...

O nouă întrebare a ei mă trezește deodată, ca soneria unui ceasornic deșteptător.

— Ia uită-te bine la ei... Cu care zici să mă culc la noapte ?...

Răspunsul meu o scuipă drept în frunte.

— De ce cu ei, și nu cu mine ?...

O clipă, doamna Woods pare că se clatină pe scaun. Repede, însă, începe să-mi surîdă, ca și cum și-ar fi regăsit echilibrul.

— Iartă-mă, dar nu știam că mă placi. De două zile de cînd sîntem împreună, nu mi-ai dat nimic să înțeleg... Nu mi-ai vorbit decît de defuncta dumitale amantă... Nu simți că ai început să miroși și dumneata a cadavru ?...

*

La Veneția plouă...

Ploaia înseamnă abundență... Nu știu ce-ar putea cîștiga Veneția de pe urma ploii. Veneția este însă orașul amanților... Și doamna Woods adoră să fie iubită mai ales cînd plouă. Ploaia este afrodiziacă. Miroase a cantaridă și alte ingrediente pe care cameloții Parisului le vînd pe sub mînă numai clienților de încredere...

Fiindcă falsifică lumina zilei, ploaia suspendă lucrul în atelierele artiștilor. Un atelier fără soare este mai trist și mai incomod ca o cameră de mansardă. Cînd plouă,

însă, întreg pitorescul unui atelier se furişează pe sofaua din colţul căptuşit cu perne şi covoare persane. Or, sofalele astea, de obicei, sînt destul de largi, că pot adăposti comod chiar două persoane...

Păcat numai că la Veneţia n-o să putem găsi aşa uşor un atelier pe placul nostru. O să ne mulţumim dar, cu o cameră de hotel. Doamna Woods îmi propune hotelul „Capello Nero", un hotel vechi, care miroase a mucigai, un mucigai veneţian autentic.

Gondola părăseşte Canal Grande şi se afundă cu noi printr-un labirint de canelete strîmte şi murdare. Veneţia, oraşul amanţilor, e tot aşa de murdar şi dezgustător ca şi un sfîrşit de dragoste...

A doua zi, însă, Veneţia se reabilitează. Nu mai plouă. În Piaţa San Marco e soare, lume multă şi porumbei... Majoritatea unora şi altora sînt amanţi... Porumbeii se giugiulesc în văzul tuturor. Oamenii, însă, ceva mai discreţi, se ţin numai cu braţul de talie, deşi gura celor mai mulţi atinge mereu pîlnia urechii de alături. Femeile oftează şi admiră pacotila din vitrinele de sub colonade. Bărbaţii oftează la fel şi-şi mai numără o dată banii din buzunar... Dacă nu altceva, măcar un „Recordi din Veneziá" au să le mai aducă aminte cîndva de vremea cînd se credeau fericiţi.

San Marco şi Palazzo Dogale îşi primesc vizitatorii cu acelaşi zîmbet ospitalier cu care de cîteva secole îşi fac mereu concurenţă unul altuia... Din sfert în sfert de ceas, orologiul din piaţă bate o dată, de două ori sau de mai multe ori... Mulţimea curioasă îşi ridică ochii extatic spre cadran. Leul înaripat, însă, îi întoarce spatele. El singur n-aude parcă nimic. Nu cunoaşte încă limba orologiului. De cînd s-a pomenit în vîrful coloanei de porfir stă de vorbă numai cu eternitatea şi cu infinitul...

In prima zi vedem p Colleoni, iar trei zile pe rînd nu facem decît același luc u mereu... Profităm de prezența noastră în orașul amanți or.

A patra zi, în loc de „bună dimineața", doamna Woods mă întreabă :

— Vrei să ne despărț im ?

— Așa repede ți s-a ırît cu mine ?

— Nu, dar mi-e tea nă de ce ar mai putea urma. Simt că încep să mă amorez z de tine... Și eu nu vreau să-mi complic viața... Eu, sînt femeie serioasă... sînt măritată... Bărbatul meu este un c m ideal... Nu vreau să-l pierd. Un bărbat ca al meu e luc ru rar... Amanți ca tine, însă, găsesc pe toate cărările...

Doamna Wendy Wo ds are dreptate...

La Padova, ne-am despărțit. Ea a rămas să vadă pe Gattamelata. Eu am po rnit înainte spre Florența și Roma, să văd nu știam încă ce anume...

Iar sînt singur... Și totuși, vagonul nostru e ticsit de lume.

*

În vagoanele ital ienești, circulația între compartimente e mult mai libe ră. Nu poți fi niciodată cu adevărat singur, mai ales că î n Italia nu se călătorește decît în bandă. Eu, însă, călăt toresc pentru prima oară în Italia...

De la Bolonia la Pistoia, drumul nu e decît un șir nesfîrșit de tunele și viaducte. Apariția cîmpiei toscane îmi amintește un peis aj identic din țară, pe care-l admirasem cu Lizica în gînd l... Iată dar că nu mai sînt singur !...

Uitasem că, de la Paris, pornisem însoțit de amintirea Lizichii... E drept că la Veneția o înlocuisem cu altă femeie. Amintirile, ins să, nu pot rezista totdeauna realității... De altfel, nu cred ca Lizichii să-i fi plăcut prea

mult Veneţia. Oraşul amanţilor i-ar fi mărit febra şi agravat tusea... De data asta, însă, nimic nu mă mai împiedică să mă alătur iar de vechea şi nedespărţita mea tovarăşă de drum.

Lucru ciudat, însă, nu ştiu de ce, de data asta, chipul Lizichii îmi fuge mereu din faţa ochilor. Altădată, în nu importă ce chip de femeie, vedeam o Lizică aproximativ. De data asta, însă, cînd cred că am prins-o mai bine, îmi dau seama că m-am înşelat... Femeia de lîngă mine nu mai e Lizica... E o străină... o necunoscută.

Probabil Lizica e supărată pe mine... E supărată sau, poate, călătoria prin Italia n-o mai interesează ? Pe acolo pe unde se află ea trebuie să fie cu mult mai frumos ca pe culmile Apeninilor toscani.

*

Florenţa...

Cum sînt singur, îmi pot da seama mai bine de ceea ce văd. Cînd eşti în compania altora, parcă nu te saturi niciodată îndeajuns. Ţi se fură mereu cîte ceva din merindele sufletului. Frumosul nu se gustă în colaborare... Natura ni-l serveşte numai în porţii strict personale...

Sînt hotărît să însemn tot ce văd. Cu însemnările astea, m-aş putea afirma mai tîrziu ca om de litere... Scriitor de impresii de voiaj... Ştiu că majoritatea publicului românesc apreciază foarte mult spovedaniile acestor păcătoşi maniaci, dar inofensivi... De altfel, cititorii români nu voiajează decît graţie acestor broşuri, tipărite anume pentru cultura maselor populare. Pentru mine, mai ales, ocazia ar fi binevenită. Aş scăpa o dată pentru totdeauna de ruşinea de a fi rămas corigent la limba română. Eu, cel puţin, pot dovedi că am voiajat cu adevărat...

Nu mă inspir, ca alţii, numai din *Baedecker*-urile respective şi din cîteva cărţi poştale ilustrate...

La Roma, însă, îmi dau seama că în carnetul meu de impresii n-am scris încă nimic. Ba, ceva mai mult, titlul cu care-l cumpărasem de la librărie începuse să se şteargă şi el...

Ce obiect frumos e un carnet de impresii cu filele albe... E tot aşa de frumos ca şi frumosul ce face să-ţi piară graiul în clipa cînd îl descoperi...

Nu, nu... n-am scris nimic şi probabil n-am să scriu niciodată. De ce aş face şi eu aceeaşi greşeală ca cei care îşi închipuie că pot spune ce au văzut în Italia ?... Impresiile de voiaj nu se pot povesti în limba vorbită de toată lumea. Ele sînt ca spovedaniile sufleteşti pe care nu le poţi face oricui, fiindcă nu oricine te poate dezlega de păcatul de a poseda şi un al şaselea simţ... Simţul frumosului... Sfînta cuminicătură ţi-o dă numai preotul la biserică... Nu ţi se trimite acasă prin comisionar !..

Cine vrea să ştie ce este Italia să se ducă s-o vadă dacă poate. Dacă nu, în loc să citească ce-au scris alţii, să-şi procure mai bine ghidul-reclamă al unei societăţi de voiaj. E tipărit mult mai curat ca broşurile culturale din România şi nu costă nimic. La cerere, se trimite gratuit.

*

Reapariţia mea la Paris nu produce nici o senzaţie în cercul celor cîţiva prieteni cu care altădată mă vedeam aproape zilnic. Dacă nu le-aş fi spus tot eu că fusesem în Italia, nici unul n-ar fi avut curiozitatea să mă întrebe ce am făcut timp de două luni de zile, cît lipsisem din Paris. Îmi dau seama că absenţa mea din Paris nici nu fusese remarcată. La Paris, însă, nu se remarcă aproape nimic — nici chiar absenţa morţilor. Dovadă, moartea

Lizichii. Nu-şi mai aduce nimeni aminte de ea. Cînd pleci, eşti bun plecat. Cine vrea să existe n-are decît să stea pe loc. Parizienii, mai ales, nu călătoresc decît foarte rar, şi atunci chiar pentru foarte scurt timp. Parizienii nu se simt bine decît la ei acasă sau cel mult la *Père Lachaise*. De cîte ori sînt nevoiţi să treacă frontiera, sînt de *mauvaise humeur*. Un voiaj în Italia, mai ales, îi înspăimîntă ca un voiaj pe lumea cealaltă. Dar mult mai fanatici chiar decît parizienii adevăraţi sînt studenţii români din Cartierul Latin. Pe aceştia nu-i poţi mişca din loc decît cel mult cu un decret de expulzare. Pentru ei, Italia este un fel de local de petrecere care şi-a pierdut voga. Amintirea îndepărtată a celor cîţiva clienţi de seamă ca Goethe, Lord Byron, Shelley, Keats, Musset şi Richard Wagner nu mai emoţionează pe nimeni. Compatrioţii mei nu citesc decît pe Georges Ohnet. Clienţii cafenelei „Vachette" nu cred să fi aflat încă de existenţa unui Maurice Barrès sau Henri de Régnier, care, în ciuda parizienilor sedentari, fac aproape în fiecare an cîte un voiaj în Italia.

Pentru mine, însă, Italia sau Parisul este acelaşi lucru. De cîtva timp, nu mă mai simt bine nicăieri. Prietenii vechi au început să mă plictisească, iar localurile de noapte, unde aş putea face cunoştinţe noi, nu mă mai atrag. Împrejurimile Parisului, în care mă refugiez din cînd în cînd, în loc să-mi odihnească trupul şi mintea, mă chinuie cu amintirea cîmpiilor şi copacilor din ţara mea. De cînd călătoresc prin lume, n-am întîlnit nicăiri un copac la fel cu nucul din via noastră de la Slatina.

Nu mi-a fost niciodată aşa dor de ai mei... Şi eu, care începusem să mă cred dezlegat de tot ce lăsasem în urmă !... Încep să cred că tot parizienii au dreptate. Nicăiri nu e mai bine ca la tine acasă. Păcat numai că de

lucrul acesta nu mi-am dat seama la timp. Mi-e teamă că acum e prea tîrziu. Nu mai e nimic de făcut.

Dacă n-aş avea de preparat examenul din iunie m-aş întoarce în ţară chiar acum. Nu ştiu însă ce-aş putea inventa ca să nu par ridicol. Nu mai pot specula nici măcar moartea Lizichii. M-ar da de gol cărţile poştale ilustrate pe care le trimisesem din Italia. Şi, afară de asta, cei de-acasă atît aşteaptă — să mă vadă întorcîndu-mă plouat ca un cîine cu coada între picioare, incapabil să-mi trec examenele.

Dacă aş fi rămas în ţară, poate ar fi fost mai bine. În ţară, cel puţin, nu se prea vede ce faci la Universitate. Dacă ai cu ce trăi, poţi sta la Bucureşti o viaţă întreagă fără să treci nici un examen. La Paris, însă, e altceva. În ţară, dacă cheltuieşti un milion într-un an, eşti om mare. Peste frontieră, însă, n-ai voie să cheltuieşti decît strictul necesar. Altminteri, eşti om de nimic... Şi barim dacă aş fi sigur că am să mă întorc cu doctoratul sau cu licenţa măcar... Dar cînd mă gîndesc că e foarte posibil să mă-ntorc cu mîna goală, îmi vine să strig „stop" şi să mă angajez şi eu ca alţii în Legiunea străină de pe acum chiar. Aş avea poate norocul să devin mai celebru decît un oarecare doctor în drept *magna cum laude*. Adevărul e că nu-i puţin lucru să lupţi pentru civilizarea sălbaticilor din Africa. Ce carieră strălucită!... Pleci anonim şi te întorci erou (dacă, bineînţeles, ai norocul să te întorci teafăr). Ai ridiçat prestigiul patriei şi ai binemeritat de la omenire. Apoi o duzină de interviuri, o serie nesfîrşită de foiletoane în ziarele de tiraj, şi dintr-un biet corigent la limba română iată-ne deodată mare scriitor... Şi doar ţara are nevoie de scriitori... Doctori în drept de la Paris, slavă Domnului, avem destui... Unul mai mult sau mai puţin n-are importanţă.

Să admit, însă, că acela aș fi tocmai eu... Ce-aș face în țară cu doctoratul în drept? Aș putrezi ca și alții în cine știe ce fund de provincie. Locurile din București și orașele mai principale sînt rezervate pentru Cotan și ceilalți copii de prefecți sau parlamentari. În țară, cine mă cunoaște pe mine? Nimeni... Mi-e teamă chiar că în curînd n-au să mă mai cunoască nici ai mei chiar... Și poate au să aibă dreptate... Cînd vrei să fii cineva, nu trebuie să le spui niciodată cine ești. Așteaptă pînă vor veni ei singuri să se intereseze cine ești...

Și totuși, nisipul Saharei mă atrage parcă mai mult ca praful de pe străzile orașelor noastre de provincie. În orice caz, Parisul nu mă mai interesează. Simt că nu mai pot trăi în el. E un oraș în care trăiești așa ca și cum nici n-ai exista... Or, eu simt că exist încă. Dar unde mi-aș putea da seama mai bine de existența mea?... În Sahara sau în țară?...

*

M-am hotărît să mă întorc în țară. E drept că am lăsat să treacă vreme cam multă pînă să mă hotărăsc să fac ce trebuie. În schimb, însă, la Paris, vestea plecării mele în țară a produs mai multă senzație ca întoarcerea mea din Italia.

La *Vachette*, însă, senzațiile nu durează multă vreme. Se consumă ca niște simple cafele cu lapte... Numaidecît...

Sînt hotărîri, însă, pe care nu le pot lua decît anume oameni. În această categorie de oameni intru și eu. De data asta, încep să simt că sînt și eu cineva. În orice caz, sînt un om întreg. Pînă atunci nu fusesem decît o succesiune de proiecte diferite pentru fațada unei clădiri neînfăptuite încă. Nu găsisem încă materialul necesar pentru cea mai potrivită fațadă. Astăzi, mi-am dat seama că

materialul acesta n-am să-l pot găsi decît tot în țara mea. Atît mai bine. Va avea și țara mea un constructor adevărat. Pînă azi n-a avut decît meșteri lăcătuși...

Voi începe, așadar, să mă construiesc eu singur. Îmi voi clădi, însă, existența nu după sfaturile celor care pretind că există mai demult, ci după formula nebuloasă a celor care nu și-au putut încă dovedi existența. Nu-mi plac clădirile prea mari. „Mare" nu înseamnă numaidecît „Monumental". Monumentele nu se fac cu material mult. Creierul omului este cu mult mai ușor decît restul corpului. Nu-mi voi face, deci, prea multe etaje suprapuse, fiindcă pînă la cer nu te poți ridica decît cu mintea, nu cu trupul. Și nu-mi trebuie nici ferestre prea multe, fiindcă o singură fereastră ți-e de ajuns ca să poți vedea tot ce există dincolo de tine. Nu știu dacă voi găsi în mine artistul care să mă înțeleagă ce vreau. Arhitect aș putea fi oricînd. Arhitectul, însă, nu mi-ar fi de ajuns. Arhitecții noștri, mai ales, clădesc numai... nu construiesc. Arhitecții noștri sînt ca profesorii de limba română. Îți repetă aceeași clădire ca pe o lecție de gramatică. N-au inteligență să facă ceva nou. Au numai o bună memorie, și atîta tot. Fac mereu același lucru... Exact ce-au mai făcut și altădată... ce-au făcut mereu pînă atunci. Nu fac decît să terorizeze avîntul personalităților răzlețe cu falanga macedoneană a uniformității legiferate...

Eu, însă, voi încerca să construiesc, nu să clădesc. Voi construi, însă, ceva numai pentru mine și pentru cei cîțiva vagabonzi care vor avea curajul să se adăpostească sub acoperișul fanteziei mele. Nu știu dacă va fi un palat, o biserică sau o simplă colibă de lut. Va fi, însă, ceva definitiv ca templele grecești și etern ca piramidele Egiptului. Nu va fi însă la fel cu nici una din construcțiile care fac mulțimea să caște gura și să holbeze ochii. Bîlbîiții și miopii, oricîtă bunăvoință ar avea, nu

vor putea niciodată să vorbească cum trebuie și să vadă ce trebuie. Văzînd-o, cei mai mulți vor surîde. Alții vor țipa. Și vor avea dreptate și unii și alții, fiindcă nimeni nu o va vedea așa cum are să fie. Eu singur o văd așa cum trebuie să fie... O văd așa cum băltanul ochește din zbor peștele din fundul apei, așa cum furnicile percep culoarea ultravioletă și așa cum apostolul Pavel a văzut pe Cristos pe drumul Damascului.

*

La noapte plec. Plecarea mea n-are să fie remarcată de nimeni. De altfel, eu mă consider plecat din Paris de aproape o lună, de cînd mi-am lăsat să-mi crească barbă. Am observat că barba dă oarecare prestanță chiar manechinelor din vitrinele de la *Galéries La Fayette*. De altfel, afară de Edison și Maeterlink, care sînt roșii... toți oamenii mari poartă barbă.

Ieri m-am dus la „Vachette" să-mi iau rămas bun de la prieteni. I-am găsit pe toți, ca de obicei, la aceeași masă. Cînd însă m-am îndreptat spre ei, mi-am dat seama că nimeni nu mă mai recunoaște. Atît mai bine. Au să afle mai tîrziu cine a fost omul cu barbă care îi deranjase. M-am scuzat ca și cum m-aș fi adresat din greșeală unor persoane pe care nu le cunosc. Adevărul este că nu ne cunoscusem niciodată — nici ei pe mine, nici eu pe ei... La Paris n-am cunoscut cu adevărat decît o singură persoană... Pe Lizica... Sînt sigur că Lizica m-ar fi recunoscut chiar și așa cum sînt acum. Ba, ceva mai mult, ar fi ghicit și pentru cine am lăsat să-mi crească barbă. Pentru ea... Galanis mi-a spus că în Grecia, cînd îți moare iubita, șase luni de zile nu te mai razi. Și tot el mi-a făcut și un portret așa cum sînt acum, cu barbă... M-a creionat cu puțină coloare, cîntînd la ghitara lui — o ghitară de pictor

pe care nu cîntase nimeni pînă atunci. Ghitara asta, însă, o să-mi amintească totdeauna de vremurile cînd amîndoi ne străduiam la fel să construim ceva, altfel decît toată lumea. Cine m-ar vedea în portretul lui Galanis m-ar lua drept un martir spaniol. Parcă aș fi o frescă de Greco. Nu-mi lipsește decît aureola de sfînt... Primul sfînt care roagă pe Dumnezeu din ghitară să-i ierte propriile păcate... Și eu, care nu știu să zdrăngănesc din ea nici măcar cît bietul Țăpuș... De Margareta nu mai vorbesc...

Oare pe unde o mai fi Margareta ? Dar Steluța ?... Tot cu Cotan o fi încurcată și acum ?... Nu mai știu nimic de nici una din ele. Parcă nu le-aș fi cunoscut niciodată. Afară de Kety, nici o altă femeie nu-mi mai tulbură amintirea Lizichii...

În țară, însă, voi căuta să-mi regăsesc toți prietenii de altădată. La drept vorbind, nu mă gîndesc decît la cîțiva inși. Mi-e teamă, însă, că tocmai aceia n-au să-și mai aducă aminte de mine. În liceu, la Pitești, era altceva... În lume, însă, în societate, un fost coleg, corigent la limba română, nu-ți prea face cinste.

*

La Paris, românii intelectuali se adunau la cafeneaua *Vachette*. La București, se adună la cafeneaua „Kübler". În genere, intelectualii sînt oameni care nu se ocupă cu nimic. Discută numai ce au făcut alții, și atîta tot. De obicei, discuțiile astea țin de dimineață pînă seara, se întind ca pecinginea de la o masă la alta și cîteodată continuă chiar zile întregi, fără nici un rezultat propriu-zis. Verdictul judecății lor este mai totdeauna negativ. Intelectualii nu admit niciodată nimic din ce se face în afară de cafenea. Intelectualii români, mai ales, sînt foarte exigenți. La Paris, ca și la București, de îndată ce se

strîng doi-trei în jurul unei mese, se şi constituie într-un fel de curte supremă, care condamnă fără milă aproape întreaga activitate omenească. Noroc, însă, că omnipotenţa lor nu merge decît pînă la pedeapsa cu moarte. Altminteri, populaţia planetei noastre ar fi diminuată în mod simţitor. N-ar mai rămîne pe lume decît intelectualii de la cafenea.

Mărturisesc, totuşi, că pe intelectualii din Bucureşti îi prefer intelectualilor români de la Paris. În ţara ta cel puţin ai dreptul să faci tot ce vrei, chiar cînd n-ai face propriu-zis nimic de seamă. La Paris, însă, cred că este o lipsă de bun-simţ să nu faci nimic absolut, ani de-a rîndul, cînd toată lumea se străduieşte să facă în fiecare clipă cîte ceva. Poate acesta e şi motivul pentru care m-am hotărît şi eu să plec din Paris, imediat ce mi-am dat seama că n-am să pot face nici eu nimic.

În ţară, însă, e altceva. În ţară sînt parcă alt om. Deşi la Bucureşti mă simt tot aşa de străin ca şi la Paris, faptul, însă, că de data asta mă găsesc în ţara mea mă face să-mi afişez personalitatea cu mai mult curaj. Doar sînt un om voiajat... Cunosc două ţări complet, pe dinafară, şi alte patru suficient ca să pot face la nevoie pe profesorul de geografie. În liceu, de altfel, la geografie am fost printre cei dintîi în toate clasele... Să nu mai vorbim, însă, de ce a fost. Deocamdată mă interesează cine sînt şi poate chiar ceva mai mult... cine am să fiu.

La cafeneaua „Kübler", bunăoară, am început să fiu şi eu cineva. Sînt aproape la fel cu ceilalţi. Nu ştiu încă ce anume părere au de mine intelectualii din Bucureşti. Cei mai mulţi, însă, par a se interesa de mine mai mult decît intelectualii de la Paris. De altfel, aceia mi-e teamă că nici nu erau intelectuali adevăraţi. Încep să cred că, deşi fost corigent la limba română, dintre toţi studenţii români de la Paris eu eram singurul intelectual. Restul erau numai studenţi eminenţi, sau numai stîlpi de cafenea...

Teatre, însă, concerte, conferințe, expoziții de artă... i-a ferit Dumnezeu și pe unii, și pe alții...

Bine că am plecat la timp. Față de Paris, Bucureștii sînt un fel de teren virgin, pe care îl poți cultiva cum îți place. N-ai decît să arunci în vînt o mînă de semințe selecționate, și recolta e gata... Nu-ți trebuie nici plug, nici greblă, nici sapă... Soarele și ploaia pătrund în pămînt mai adînc decît orice fel de unealtă manuală. Așa e pămîntul țării noastre. Cîteodată îl faci să rodească numai cu gîndul, cu voința, cu entuziasmul... Păcat că intelectualii de la București nu se ocupă și cu agricultura. Țăranii sînt proști — nu știu ce să facă cu rodul pămîntului lor. Mănîncă mămăligă și umblă descuțți. Intelectualii, însă, beau caputinere și umblă cu tocurile scîlciate.

La cafeneaua „Kübler", intelectualii sînt împărțiți în două tabere : *tradiționaliști* și *moderniști*. Tradiționaliștii sînt sinistri. Moderniștii sînt caraghioși. Fiecare tabără își are mesele ei, unde se discută tot așa de zgomotos și se consumă tot așa de timid. Discuțiile și consumațiile lor, însă, au un punct comun. Plictisesc deopotrivă — discuțiile pe clienții serioși, iar consumațiile pe chelnerii zeloși. Majoritatea intelectualilor discută în vînt și consumă pe credit. Tradiționaliști, însă, sau moderniști, toți intelectualii de la „Kübler" sînt boemi. Clienții care obișnuiesc să-și plătească totdeauna consumația se feresc să se apropie prea mult de mesele lor. În schimb, papa Kübler îi apreciază și îi cultivă ca pe niște buruieni de leac. Pe vremuri, făcuse și el pe intelectualul la Heidelberg. Astăzi, însă, se ocupă cu lucruri mai serioase. Are o cafenea, un hotel, o colecție de pipe și cîteva icoane vechi, iar în orele libere se duce să pescuiască prin lacurile din jurul Bucureștilor. Știe tot felul de lucruri. Știe mai mult ca toți clienții săi la un loc. Știe, bunăoară, că „peștele mare cu rîma mică se prinde". Și ca dovadă că este așa, majori-

tatea clienților cu plată nu vin la cafeneaua lui papa Kübler de dragul consumațiilor, ci mai mult de dragul celor cîțiva chibiți intelectuali. Papa Kübler are monopolul chibiților din București. În cafeneaua lui, la anumite ore, te poți distra mai bine și mai ieftin decît la orice alt spectacol.

Tot de dragul lor am intrat și eu pentru prima oară în cafeneaua „Kübler". La început, după cum era natural, am văzut pe intelectualii din tabăra tradiționalistă, care nu vorbeau decît de Creangă, Eminescu și încă alte două mari entități intelectuale contemporane: un profesor de istorie cu barba neagră și un poet cu plete blonde. Mai tîrziu, însă, tabăra tradiționaliștilor s-a împărțit în două. Una a rămas numai cu istoricul, iar alta numai cu poetul.

În tabăra moderniștilor am fost introdus de un pictor ratat, pe care îl cunoscusem întîmplător la Paris, unde nimerise probabil din greșeală, după ce fugise din München. Fiindcă n-avea bani cu ce să se întoarcă în țară, îmi propusese să-mi zugrăvească mobila din odaia de culcare cu chipuri de femei goale — de altfel singura sa lucrare mai serioasă. De atunci și pînă ce l-am întîlnit din nou la București nu mai lucrase nimic. Probabil nu fusese un pictor propriu-zis. Dovadă că la București nu mai făcea pictură. Făcea pe intelectualul în tabăra moderniștilor de la „Kübler". Eu însă, deși trecusem dintr-o tabără în alta, nu-mi puteam totuși da seama dacă sînt sau nu un intelectual adevărat.

Într-o zi, moderniștii mă roagă să le împrumut pe Baudelaire, pe care nu-l citiseră încă, dar de care auziseră vorbindu-se foarte bine. Adevărul este că tot pictorul ratat îi pusese și pe ei în curent cu numele autorilor din biblioteca mea din Paris. A doua zi le-am adus, o dată cu Baudelaire, și pe Rimbaud, Laforgue, Corbière, Aloïsius Bertrand și contele de Lautréamont. Din ziua aceea, însă,

m-am căpătat beleaua cu ei. Pînă atunci trăiseră ca niște frați buni și se manifestaseră în devălmășie intelectuală, fără ca vreunul din ei să-și fi bănuit vreodată confratele că ar putea avea mai mult talent ca el. De data asta, însă, intrase dihonia între ei... Se hotărîseră să-și aleagă și ei, ca la Paris, un șef — un șef de școală, bineînțeles, care să le îndrepte versurile și să-i proclame geniali. Șeful însă nu se putea alege, fiindcă fiecare din ei vrea să fie el șeful celorlalți. Rezultatul a fost că tabăra modernîștilor s-a împărțit și ea, dar nu în două numai, ca tabăra tradiționaliștilor, ci în vreo douăsprezece grupulețe, unele formate chiar dintr-un singur intelectual numai.

Nu știu cum s-a făcut, dar cu ocazia asta, eu am rămas pe dinafară. De altfel, de mine nici nu fusese vorba. Eu nu eram încă intelectual. Eram un simplu agent de legătură între intelectualii din București și cei din apusul Europei. După cîteva luni, după ce m-am văzut iar în posesia cărților mele, m-am jurat să nu mai inițiez în secretele bibliotecii mele pe nici unul din intelectualii de la „Kübler".

De cînd însă am rămas iar singur, mă simt parcă mai bine ca în mijlocul lor. Mie, personal, situația aceasta îmi convine de minune. Dar în cafenea nu poți sta tot timpul numai tu singur la o masă. Cîtva timp, fiecare din ei mă somaseră să mă pronunț categoric. Ce sînt eu ? tradiționalist sau modernist ?... Trebuia, dar, să mă alătur numai-decît sau de unii, sau de alții. Dar de cine ?... Dacă n-ar fi fost decît două tabere, poate că m-aș fi hotărît imediat. Din douăsprezece, însă, e greu de ales. În asemenea cazuri, cea mai bună soluție este să rămîi independent.

De altfel, un om independent are mai mult prestigiu decît un om înregimentat unui program fix. Dar independența este și ea tot un lucru relativ. Un om independent

nu poate trăi singur la infinit. Cu timpul, simte nevoia să-şi mai arunce ochii şi el prin grădina vecinului...

Vecinii mei de masă sînt un grup de gazetari, tot oameni independenţi şi ei. Independenţa lor, însă, este cu totul altfel decît a mea. Eu nu fac deocamdată nimic. Ei, însă, scriu... Scriu, dar nici unul din ei nu scrie la aceeaşi gazetă cu altul. Fiecare aproape îşi are gazeta lui. Independenţi adevăraţi sînt numai acei gazetari care nu scriu la aşa-zisele gazete de partid. Gazetarul robit unui partid politic nu poate fi intelectual, fiindcă nu mai scrie din capul lui. Scrie ce-i dictează altul, sau, mai bine zis, corectează şi pune la punct notiţele pe care i le furnizează zilnic şeful partidului, vreun ministru sau cîte un parlamentar ahtiat după reclamă. Cu alte cuvinte, este un simplu scrib...

Încep să cred că grupul gazetarilor este cea mai bună afacere pentru mine. Deşi intelectualitatea multora din ei cam lasă de dorit, nu văd de ce nu le-aş da o mînă de ajutor. Mie mi-e greu să mă ajut pe mine însumi... Dar pe alţii sînt gata oricînd. Reporterii de fapte diverse, mai ales, mă interesează mai mult ca autorii anonimi ai articolelor de fond. Unii din ei sînt aşa lipsiţi de duh, că nu mă pot abţine de a nu colabora cu ei la mai toate crimele, hoţiile, incendiile şi alte fapte diverse din capitală. Dar asta nu înseamnă decît că unii au mai puţin amor propriu decît alţii. Atît, şi nimic mai mult.

Apropierea mea de adevăraţii gazetari se face aproape pe nesimţite, aşa cum, bunăoară, te apropii de o sobă caldă cînd ţi-e frig sau îţi pleci gura însetată spre primul şipot de apă rece.

Într-una din zile, unul din vecinii mei de masă, nu ştiu de ce, dar pare foarte plictisit. Deşi nu-l cunosc personal, eu îl salut cu capul şi puţin chiar cu şira spinării. E directorul unei gazete politice — oficiosul unei

fracțiuni dintr-un partid istoric intrat în putrefacție. Pînă atunci nu vorbisem niciodată cu el. El, însă, care probabil aflase cine sînt, îmi răspunde la salut cu oarecare uimire plăcută, se așază lîngă mine și-mi întinde chiar mîna :

— Ce mai faci, tinere ?

— Mulțumesc... destul de bine.

— Bine !... Pă dracu !... Asta se cheamă bine la dumneata ?... Eu muncesc toată ziua, și tot nu pot spune că fac bine... Și dumneata, care stai toată ziua la cafenea... Ba nu, zău, asta-i tot ce faci ?...

Nu știu de ce, dar ofensiva neașteptată a omului cu care vorbeam pentru prima oară, în loc să mă intimideze, mă înviorează deodată, ca și cum stăpînul situației aș fi fost eu. E drept că pînă atunci nu scrisesem încă aproape nimic. Dar dacă toată lumea din cafeneaua lui papa Kübler nu făcea decît să scrie, de ce n-aș fi scris oare și eu ?...

Îi răspund dar imediat, și încă zîmbind :

— Mă iertați ; dar tot timpul cît stau la cafenea, scriu...

Directorul gazetei holbează ochii. Parcă nu-i vine să creadă.

— Mi se pare că ai fost la Paris. Știi să scrii franțuzește ?

— Destul de bine... Nu chiar ca francezii... Dar în orice caz, mult mai bine ca alții de pe aici...

Directorul oftează înăcrit și tamburinează cu degetele pe masa de marmoră.

— Păcat, dragă... Păcat că n-avem și noi o gazetă scrisă în limba franceză. Vreau să zic, scrisă bine, să o poată ceti și străinii... Nu ne cunoaște nimeni... N-are cine să vorbească și pentru noi. Cine dracu mai știe românește în Europa afară de noi ?... Nimeni.

Și tot așa, continuă cîteva minute fără să se oprească :

— Uite, vezi ?... Eu, dacă aș putea să scap de gazeta asta pe care mi-au aruncat-o alții în spinare, aș scoate o gazetă în limba franceză, la care te-aș angaja imediat... Nu vezi că românește nu mai citește nimeni ? Nici noi, românii, chiar... Mă-ntreb ce-o să ne facem cu studenții italieni ?... Vin peste trei zile la București și n-are cine să-i salute... Ce-au să priceapă ei din gazetele noastre ? Nimic... Și doar sîntem latini și unii și alții... Ar trebui barim să-i salute cineva în limba franceză, că în italienește nu cred să se priceapă nimeni...

Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva :

— *A propos*... Dar românește știi să scrii bine ?

— Aveți nevoie de un redactor ?

— A, nu !... Slavă Domnului, am destui... Dar mă gîndeam că acum, cu ocazia vizitei studenților italieni, ar fi bine să public un fel de salut, fie el chiar în limba românească... Ce-are a face ?... Sînt destui italieni la București ca să li-l traducă... Nu e cine știe ce mare lucru... Tragi două-trei fraze cu latinitatea lor și a noastră, și gata... Cuvîntul latinitate îl pricepe toată lumea...

Eu îl aprob mai întîi cu capul, apoi cu vorba.

— Bineînțeles. Ideea dumneavoastră este admirabilă... Articolul ăsta trebuie să apară numaidecît...

Directorul își ridică disperat brațele spre tavan :

— Bine, bine... Trebuie... Așa zic și eu... Dar dacă n-am timp, cine vrei să-l scrie... Mie mi-e imposibil... N-aș putea să-l scriu nici azi, nici mîine... Și poimîine vin italienii... O să fie prea tîrziu.

Eram sigur că directorul face aluzie la mine. Mă grăbesc dar să-l liniștesc.

— Îmi dați voie să vi-l scriu eu ?

Directorul mă soarbe cu ochii pe sub gene.

— Crezi că o să iasă ceva frumos ?

— O să vedeți și dumneavoastră... Eu n-am nici o pretenție...

— Bine, atunci... Numai dă-ți te rog osteneala să-l scrii la noapte chiar, că mîine dimineață îmi trebuie neapărat... Și, dacă nu te superi, adu-mi-l tot dumneata la redacție, că eu nu mai pot trece pe la cafenea...

Zis și făcut... A doua zi dimineață mă prezint la redacție cu articolul, pe care directorul pune imediat „Bun de imprimat", fără să-și mai arunce ochii pe el. Mă previne însă că articolul are să apară ca un „editorial", fără nici un fel de semnătură, deoarece numele meu nu prezintă încă nici un fel de garanție în presa românească. În schimb, mă asigură că cu altă ocazie, o să-mi publice și un articol semnat și, bineînțeles, chiar cu plată...

Pe mine, însă, deocamdată nu mă interesa nici semnătura, nici plata. Mă interesa articolul în sine. Eram foarte mulțumit de ce scrisesem. Nu-mi mai aduc aminte dacă era chiar așa, dar aproximativ iată cam ce le spuneam eu studenților italieni :

„Da ! Sîntem latini... Și sîntem latini nu fiindcă am citit lucrul acesta pe pietrile monumentelor milenare sau în filele cărților de istoria universală, ci fiindcă simțim că sîntem latini ori de cîte ori privirile noastre se întîlnesc și mîinile noastre se ating."

Iar mai departe :

„Da ! Sîntem latini, fiindcă purtăm în suflet cu toți la fel aceeași imagine calmă și majestuoasă a mării plină de soare, care ne-a zămislit primii strămoși, fiindcă iubim deopotrivă Frumosul, Adevărul și Dreptatea, fiindcă știm să vorbim cu elementele naturii, cu care noi cei dintîi ne-am înfrățit, și fiindcă tot noi cei dintîi am avut darul de la zei să domesticim cele mai sălbatice fiare ale creațiunii : Rațiunea, Inteligența și Fantezia... Și mai sîntem

latini fiindcă știm să cîntăm și să plîngem la fel, să iubim și să urîm la fel, să uităm și să iertăm la fel...

Da ! Sîntem latini, fiindcă Dumnezeu a vrut să fim așa, iar noi ne-am încăpățînat să rămînem în vecii vecilor latini"...

Iată primele mele rînduri de proză care aveau să vadă lumina tiparului. Poeziile publicate pînă atunci nici nu mă mai interesau. Intelectualii de la „Kübler" mă dezgustaseră de poezie. Cu proza, însă, în țara românească poți fi cineva, chiar fără să fii propriu-zis un intelectual...

Așteptam dar, cu nerăbdare să văd ce impresie are să facă articolul meu în cercul intelectualilor care la început nu aveau să știe de cine e scris. Directorul avusese dreptate. Dacă articolul meu ar fi fost iscălit, probabil că intelectualii de la „Kübler" l-ar fi găsit prost scris. Cei care nu fac decît să vorbească nu admit nimic din ce se scrie, chiar cînd se scrie bine...

Cîteva zile, însă, mă perpelesc ca pe jăratic. Studenții italieni își amînaseră sosirea în țară cu o săptămînă. Le făcuse mizerii legația austro-ungară, care nu le vizase pașapoartele la timp. Dacă aș fi știut lucrul acesta de la-nceput, aș fi scris poate mai pe îndelete un articol mult mai bun. Dar acum e prea tîrziu. Directorul îmi spusese că articolul a și fost cules și că paginatorul nu așteaptă decît ziua sosirii italienilor ca să-i dea drumul.

Pentru mine, însă, ziua aceasta mult așteptată sosește ca o lovitură de măciucă, pe care o primeam drept în creștetul capului. Articolul meu, e drept, apare după cum fusese vorba, chiar în fruntea gazetei. Apare, însă, nu ca un articol editorial fără semnătură, ci ca un articol personal, semnat cu numele complet al directorului, care de data asta își adăugase, pe lîngă titlurile sale profesioniste, și cîteva alte titluri onorifice...

Şi barim dacă ar fi fost latin !... Directorul gazetei, însă, era un împământenit proaspăt, care venise nu se ştia încă bine de unde... din Bulgaria, din Turcia sau din Grecia...

De ruşine şi de ciudă, cîteva zile n-am mai dat pe la cafenea. Nu ştiam ce să cred. Nedreptatea asta mi se făcuse din greşeală sau cu bună-ştiinţă ?... Dacă aşa sînt toţi directorii de gazete din România, trebuie să mă apuc de altă meserie. N-am să-mi pot pune niciodată în evidenţă personalitatea pe care o simţeam umflîndu-se ca un cozonac gata să iasă afară din tingire.

Cînd l-am întîlnit însă peste cîteva zile, directorul mi-a dat următoarea explicaţie :

— Ai văzut, dragul meu, ce încurcătură mi-a făcut nărodul cela de paginator ? I-a plăcut aşa de mult articolul, că a crezut că-i scris de mine... Şi cum era un articol festiv, m-a iscălit fără să mă mai întrebe. N-ai idee ce furios am fost !... Era cît p-aci să-l dau afară..

Mărturisesc că la aşa satisfacţie nu m-aşteptam. Eram încîntat că articolul meu plăcuse şi că mai tîrziu, deci, aveam ocazia să scriu şi altele, articole plătite însă şi de data asta semnate de mine, nu de alţii.

Directorul, însă, nu sfîrşise tot ce avea de spus. Nu mă lăsa să mă bucur nici măcar de perspectivele carierei pe care mă pregăteam să o îmbrăţişez cu tot sufletul. Ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva, chiar în clipa aceea directorul mă întrebă deodată brusc.

— *A propos*, dragul meu... Nu ştiu bine cine anume îmi spunea mai zilele trecute că dumneata ai fi fost corigent la limba română... E adevărat ?...

Eu îi răspund fără să roşesc :

— E-adevărat. Dar ce-are a face ? Parcă mi-aţi spus adineauri că articolul meu v-a plăcut...

Directorul mă învăluie cu o privire şireată de vulpoi bătrîn care o ia la goană cu gîsca în gură.

— Nu zic... De plăcut, mi-a plăcut... Dar... Ştiu eu cine ţi l-o fi scris ?... Gazetar corigent la limba română !... Aşa ceva nu s-a mai văzut pînă azi... La noi în presă, nu te supăra... dar cine nu ştie să scrie bine româneşte se curăţă...

Şi totuşi, pe vremea aceea, majoritatea gazetelor noastre erau scrise numai de oameni care abia atunci învăţau să vorbească româneşte.

*

Ieri m-am întîlnit cu Cotan, care nu m-a mai recunoscut. Atît mai bine. Ce i-aş fi putut spune ?... Nimic de seamă... Cotan nu frecventează nici intelectualii, nici gazetarii...

De data asta era singur. Mergea însă preocupat şi greoi, ca şi cum s-ar fi sprijinit de braţul cuiva. Braţul acela imaginar nu putea fi decît braţul Steluţei. De cînd îl ştiu încurcat cu vară-mea, nu-i mai pot vedea decît pe-amîndoi împreună. Cînd l-am întîlnit la Viena, aproape nu-mi venea să cred că e singur. Aşteptam parcă s-o văd apărînd de undeva şi pe ea... pe Steluţa. Şi, cu toate acestea, pe Steluţa nu ţin de loc s-o văd. Nu ştiu de ce, dar amintirea Steluţei mă dezgustă. Poate fiindcă îmi este vară. Aşa este cînd ai intimităţi cu rudele. Rudele trebuiesc ţinute la distanţă, chiar cînd sînt drăguţe ca Steluţa. De altfel, de cînd mi-am luat majoratul, parcă n-aş mai avea nici un fel de rudă. De un an de zile aproape nimeni nu mai ştie nimic de mine. Probabil că ai mei mă cred încă şi azi la Paris. Pentru ei, Parisul este sfîrşitul lumii. Şi fiindcă mă cred tot la Paris, mă consi-

deră pierdut. În țara ta, însă, văd că-ți poți pierde urma mai repede ca în străinătate...

Nu m-am oprit nici la Slatina, nici la Pitești. Mi-a fost teamă parcă să dau ochii cu ai mei. Bucuria lor n-ar fi ținut decît o clipă — clipa revederii. În schimb, însă, explicațiunile reîntoarcerii mele i-ar fi întristat pentru totdeauna. În mine ei nu se văd decît tot pe ei... Or, dacă ei sînt mulțumiți de cum sînt, de ce să nu-i las să creadă că tot așa sînt și eu ? N-am vrut, deci, să-i înștiințez de pe acum. Poate că mai tîrziu voi avea prilejul să-i fac să se bucure mai cu folos și pentru mai multă vreme.

Cineva, totuși, cred că s-ar fi bucurat cu adevărat — Kety. Bucuriile adevărate, însă, trebuiesc trăite în doi. Dar bucuriile gemene nu trăiesc nici ele la infinit. Cu timpul, Kety și-ar fi dat seama singură că n-a avut nici un motiv să se bucure de întoarcerea mea. Și eu nu vreau să înșel pe nimeni... Dacă cineva se mai gîndește cumva și la mine, atît mai bine. Mie îmi face plăcere să știu că mai exist și în altă parte decît în mine însumi. Treaba lor dacă le place să mă creadă altul decît cel care sînt. Deocamdată, însă, aici în țară nu sînt decît ce-am fost și la Paris. Nu sînt nimic... Nu sînt nimeni... Nu știu cît timp voi continua încă să fiu așa. Dar cînd voi fi cu adevărat cineva, am să mă grăbesc eu însumi să le aduc la cunoștință acest fericit eveniment. Pînă atunci, voi continua să fac pe Johann Orth.

*

Și totuși, cineva m-a recunoscut. Cine ? Nu știu bine... N-aș putea spune încă cine anume. Nu e un prieten propriu-zis. E cineva pe care nu l-am cunoscut decît întîmplător la Paris. Nu l-am văzut și nu i-am vorbit decît o singură dată. Se pare însă că, pînă azi, pe mine

nu m-a cunoscut nimeni dintre cei cu care am vorbit mai mult. Dacă știam că are să fie așa, n-aș mai fi vorbit poate cu nimeni, nimic...

Și cînd mă gîndesc că „la-nceput a fost cuvîntul!"... Minciuni!... Pune, Doamne, straje gurii mele măcar de azi înainte...

Aproape nu-mi vine să cred. E poate singura întîmplare din viața mea care merită să fie povestită exact, așa cum a fost. Pe celelalte le-am mai literalizat eu... Asta, însă, nu înseamnă că n-au fost și ele tot atît de adevărate. Povestirile, însă, sînt ca medicamentele. Nu te vindecă decît dacă sînt adevărate. Numai că pe cele prea amare le înghiți cu puțină apă zaharată. Zahărul este un aliment inofensiv. Nu alterează nici medicamentele, nici povestirile...

Începusem să cred că pentru boala mea nu există nici un fel de medicament. Ba, la un moment dat, eram sigur că voi muri și eu tot ca Lizica, fără să fi avut timp să trăiesc cu adevărat.

Noroc, însă, că într-o bună zi, în cafeneaua „Kübler" își face apariția un client nou. De altfel, mai toate cafenelele vechi trăiesc numai grație clienților noi. Cu atît mai mult, deci, cafeneaua lui papa Kübler, unde, vechi sau noi, toți clienții trebuie să fie cineva.

De data asta, însă, noul client nu pare a fi nici intelectual, nici gazetar. Deși schimbă în treacăt cîteva saluturi și cu unii și cu alții, nu se oprește totuși la nici una din mesele lor. Probabil caută pe altcineva. Pe cine, însă?... Nu cumva mă caută chiar pe mine? De ce se îndreaptă grăbit cu mîna întinsă spre mine de cum m-a zărit? Parcă m-ar cunoaște de cînd lumea... Și eu nu-l văzusem decît o singură dată pînă atunci...

— Bine că te văd... Am tocmai ceva pentru tine... Să ştii, însă, că nu e aici la Bucureşti... Trebuie să mergi cu mine la Constanţa, în Dobrogea.

Intimitatea cu care-mi vorbeşte mă zăpăceşte. Graba cu care îmi face această propunere neaşteptată nu-mi dă răgaz nici măcar să-i strîng bine mîna.

— Cred că eşti liber... Nu ?... Mîine dimineaţă plecăm la Constanţa. Nu-ţi fie teamă, că n-ai să regreţi... Ai, te rog, încredere în mine...

Eu nu îndrăznesc să-l întreb decît atît :

— La Constanţa ?... De ce tocmai la Constanţa ?

— Fiindcă deocamdată n-am decît acolo un post liber pentru tine... Cred c-o să-ţi convină... Nu e cine ştie ce mare lucru... Dar totuşi, e ceva... Secretarul contenciosului la Administraţia Domeniilor Statului din Dobrogea.

Cînd aud ce fel de post mi se oferă, îngălbenesc.

— Vă mulţumesc. Numai că eu... Nu ştiu dacă ştiţi... Nu mi-am trecut încă toate examenele.

— Nu face nimic... Ce, crezi că avocatul nostru de-acolo are licenţa completă ?... Aş... De unde !... E un fel de avocat d-ăia de Tîrgovişte... De altfel, nu-ţi fie teamă, că nu te pun să pledezi... O să îngrijeşti numai de dosare... Şi, bineînţeles, ai să faci şi concepte pentru birou...

Pe măsură ce binefăcătorul meu continuă să-mi explice rolul pe care aveam să-l joc la Constanţa, simt cum din galben mă schimb în verde.

— D l, da... Înţeleg... Vă mulţumesc... Dar, vedeţi... Eu nici măcar de atîta lucru nu cred să fiu bun... Eu, în liceu, am fost... cum să vă spun... corigent la limba română.

— Cu atît mai bine... Eu n-am nevoie de premianţi întîi... Aştia sînt prea pretenţioşi. Şi-afară de asta, nu sînt buni de nimic... Toată ziua nu fac decît să strîmbe din nas... Nu le place Constanţa... Auzi, că Dobrogea e

provincie de periferie... Nu pot trăi decît la București... la centru...

Cîteva minute rămîn cu ochii pironiți pe marmora mesei pătată de cafea turcească. Răspunsul îl aveam gata... Numai că mi-era teamă să-i dau drumul chiar în clipa aceea... Mi-adusesem aminte că într-o vreme mă hotărîsem să plec în Sahara. Și doar de Sahara nu mă simțeam legat cu nimic... Dobrogea, cel puțin, e tot pămînt românesc. De ce, dar, n-aș încerca și eu să-mi cunosc țara întreagă, de la un cap la altul? Pe la Vîrciorova, e drept, trecusem de atîtea ori... La Constanța, însă, nu fusesem niciodată.

El însă continua să-mi vorbească :

— Eh! Ce zici?... Mergi cu mine? Parcă spuneai odată că-ți place marea... Și mie îmi place... Marea și corăbiile... Corăbiile cu tot felul de mărfuri și de oameni... Oameni și mai ales femei!... Și încă ce femei!.. Femei venite de pe unde nici nu gîndești... Femei pe care le poți avea chiar fără să le cunoști... Femei fără nume, fără domiciliu, fără suflet, fără amintiri...

În clipa aceea, o femeie cochetă apare fantomatic în ușa cafenelei. E una din acele femei cu care intelectualii și gazetarii stau de vorbă cu plăcere nopți întregi. Eu, însă, n-o cunosc personal. N-am vrut s-o cunosc niciodată. Nu știu de ce, dar nu-mi place. Ba, ceva mai mult, o urăsc chiar. De cîte ori o văd în cafenea, închid ochii de teamă. Mi-e teamă de mine însă, nu de ea. Dacă aș cunoaște-o, aș omorî-o poate. Femeia asta seamănă și cu Margareta, și cu Steluța, și cu Kety... Seamănă parcă chiar și cu Lizica... Seamănă cu toate femeile pe care le-am iubit eu... Apariția ei mă face să tresar. Ea îmi recapitulează parcă întreaga poveste a vieții mele de pînă acum.

Povestea asta, însă, a durat prea mult. E drept că mai toate poveștile adevărate sînt lungi... lungi de parcă

nu se mai sfîrșesc. Cu cît povestea e mai lungă, cu atît copilul adoarme mai repede. Dar eu nu mai sînt copil... Dovadă că povestea vieții mele a-nceput să mă plictisească pînă chiar și pe mine. Trebuie s-o sfîrșesc dar cît mai curînd. Dacă se poate, chiar în momentul acesta... Dar cum ?...

Omul care-mi vrea binele îmi surprinde neliniștea, dar nu-mi ghicește și intențiile.

Probabil s-așteaptă să-l refuz. Își închipuie că femeia care mă făcuse să tresar nu poate fi decît o nouă prietenă a mea — poate chiar femeia care mă împiedică să plec din București. Mă crede, cu alte cuvinte, același cățeluș cu zgardă ca la Paris. Nu bănuiește că de la moartea Lizichii port numai gulere scrobite și cravate pe care mi le înnod singur...

Și omul care mă recunoscuse începe deodată să mă privească oarecum jenat, ca și cum s-ar fi adresat din greșeală altuia, nu mie...

La fel însă îl privesc și eu pe el. Privirile noastre se încrucișează ca niște faruri marine, care ne orbesc și pe unul, și pe altul. Aproape nu ne mai vedem de loc. Nedumerirea mea, însă, este cu atît mai mare cu cît omul acesta nu-mi pare a fi om ca toți oamenii. Nu există parcă decît în imaginația mea. Și totuși, e singurul om de care avem nevoie cu adevărat în viață... E omul care ne ajută să sfîrșim convenabil povestirile cu subiect mediocru.

*

Iar am rămas singur. Omul care îmi vrea binele a plecat, după ce mi-a dat întîlnire pentru a doua zi dimineața în Gara de Nord, iar femeia fantomatică s-a așezat la o masă alături de mine. Aș fi preferat să plece ea și să rămîie el.

Închid ochii, să n-o mai văd nici pe ea. Nu vreau să mai văd pe nimeni. Vreau să mă văd numai pe mine singur. Dar nu pe cel de pînă acum. De acela sînt sătul. Vreau să mă văd altfel, aşa cum aş vrea să fiu cu adevărat, aşa cum mi-ar plăcea să-mi apar mie însumi din întuneric... Şi ce mare încep, parcă, să mă deslușesc în întuneric !... Ce bine-ar fi să rămîn aşa toată viaţa !... Întunericul dă oamenilor proporţii de giganţi.

Întunericul din jurul meu, însă, nu ţine decît o clipă... Undeva departe, probabil spre răsărit, se crapă parcă de ziuă...

E ziua naşterii mele adevărate...

Şi primul strop de lumină proaspătă pătrunde în mine, o dată cu ecoul unei chemări de departe, pe care o aud întîia oară :

— Sosesc corăbiile... Vino, să le vedem cum intră în port !...

Cine mă cheamă însă ?...

Omul care îmi vrea binele sau femeile care îmi vor răul ?...

Lector : AURORA PĂRVU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Apărut 1971. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 10,17. Coli tipar 14. A. nr. 21 940/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 1026 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București, Republica Socialistă România

Lei 4,25